İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Norma İtirazın Nedenini Anlamak: Apartheid Güney Afrikasında Ontolojik Güvenlik Arayışı

Doktora Tezi

Muhammed Enes Arslan

Ocak 2026

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Norma İtirazın Nedenini Anlamak: Apartheid Güney Afrikasında Ontolojik Güvenlik Arayışı

Doktora Tezi

Muhammed Enes Arslan

Danışman

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

Ocak 2026

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Muhammed Enes Arslan tarafından hazırlanan "Norma İtirazın Nedenini Anlamak: Apartheid Güney Afrikasında Ontolojik Güvenlik Arayışı" başlıklı bu doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ **İMZA**

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Elem Eyrice-Tepeciklioğlu
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Bayram
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Abdurrahim Sıradağ
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Meysune Yaşar
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 14 / Ocak / 2026

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin Chicago yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun dipnot kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Muhammed Enes Arslan

ÖZ

Norma İtirazın Nedenini Anlamak: Apartheid Güney Afrikasında Ontolojik Güvenlik Arayışı

Arslan, Muhammed Enes

Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

Ocak 2026

Liberal uluslararası düzenin normatif temellerine yönelik itirazların artması, bu itirazların arkasındaki motivasyonların anlaşılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu çerçevede çalışma, anaakım rasyonel aktör varsayımının aksine, bir öznenin kabul görmüş bir norma materyal bedeller ödemek pahasına neden itiraz edebileceği sorusuna yanıt getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada vaka analizi yapılmış, apartheid Güney Afrikası, bir bütün olarak diplomasi, askeri ve ekonomi temaları üzerinden kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Vaka analizi, 1948-1994 arasına denk gelen apartheid dönemi Güney Afrikası'nın diplomatik, askeri ve ekonomik alanlarda, küresel boyutta kapsamlı bir izolasyonla mücadele ettiğini göstermektedir. Çalışmanın bulgularına göre söz konusu dönemde karşılaştığı uluslararası zorluklar Güney Afrika'daki apartheid yönetiminin materyal/fiziksel güvenliğini sıklıkla tehlikeye atsa da, karar alıcılar dışarıdan gelen insan hakları normuna uyum taleplerini ısrarla reddetmiş ve bu uğurda ağır bedeller ödemeyi göze almıştır. Çalışma, anaakım teorik yaklaşımlar tarafından irrasyonel kabul edilen bu tutumun, ontolojik güvenlik perspektifinden bakıldığında anlaşılabilir hale geldiğini; Güney Afrika'nın insan hakları normuna yönelik itirazının ardındaki temel motivasyonun materyal güvenlikten çok, ontolojik güvenlik arayışı olduğunu iddia etmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara göre apartheid Güney Afrikası, beyaz üstünlüğüne dayalı Afrikaner kolektif benliğini korumak adına, materyal güvenliğinden sıklıkla tavizler vererek varoluşsal çıkarlarını materyal

çıkarlarının önüne koymuştur. Nihayetinde araştırma, küresel siyasetteki özne davranışlarını anlayabilmek için düşünsel unsurların daha fazla dikkate alınması gerektiğini, bu bağlamda sistemik normlara itirazların nedenlerini anlamak için ontolojik güvenlik kavramının elverişli bir teorik çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Normlar, Norma İtiraz, Ontolojik Güvenlik, Güney Afrika, Apartheid.

ABSTRACT

Understanding the Reason behind Norm Contestation: The Search for Ontological Security in Apartheid South Africa

Arslan, Muhammed Enes

Ph.D. Thesis, Department of International Relations

Supervisor: Assoc. Prof., Helin Sarı-Ertem

January 2026

The growing challenges to the normative foundations of the liberal international order necessitate a deeper understanding of the motivations behind such dissent. In contrast to the mainstream assumption of the rational actor, this study aims to understand why an agent might contest an established norm even at the expense of significant material costs. Within this framework, a case study was conducted to comprehensively examine South Africa in the apartheid era from 1948 to 1994 across the themes of diplomacy, military, and economy. The study demonstrates that South Africa struggled against extensive global isolation in these three fields. According to the findings, although these challenges frequently threatened South Africa's material security, the regime rejected demands to comply with human rights norms and chose to bear high costs for its defiance. This study argues that such behavior, often deemed irrational by mainstream perspectives, becomes understandable when viewed through the lens of ontological security. It asserts that the primary motivation behind South Africa's contestation of the human rights norms was the pursuit of ontological security rather than material security. Accordingly, to preserve the Afrikaner collective self based on white supremacy, apartheid South Africa prioritized its existential interests over its material interests. Ultimately, this research reveals that ideational elements must be given greater consideration to understand agent behavior in global politics, and that the concept of ontological security provides a convenient theoretical perspective for understanding the reasons behind norm contestation to systemic norms.

Keywords: International Norms, Norm Contestation, Ontological Security, South Africa, Apartheid.

İTHAF

Varoluş sancısı çekenlere…

TEŞEKKÜR

Uzun ve zorlu bu sürecin ardından teşekkür hakeden o kadar insan var ki… Bu fasıl da tezin diğer kısımları gibi zor. Ancak her ne kadar hakkını veremesem de elimden geleni yapacağım.

İlk olarak, benim için oldukça zor bir dönemde içimdeki akademi fitilini ateşleyen Doç. Dr. Muharrem Hilmi Özev'e teşekkür etmek istiyorum. Bu yolculuğun başlangıç kararı, sonuçlarının buraya varacağı tahmin edilmeyen bir konuşmadan sonra verildi.

Devamında, doktora başvuru sürecinden başlayarak savunma sürecinin sonuna kadar tüm aşamalarda büyük desteğini gördüğüm Prof. Dr. Didem Buhari'ye,

Akademiyi birçok boyutu ile tanımama ve doktora başında yolumu çizmeme yardım eden Doç. Dr. Seçkin Barış Gülmez'e,

Düşünsel unsurlara yönelik ilgimi farkeden ve ontolojik güvenlikle tanışmamı sağlayan Dr. Aslı Nur Düzgün'e,

Gerek dünyanın çeşitli bölgelerinden akademisyenlerle bir araya gelmemize ve onlardan geribildirim almamıza vesile olan, gerekse özel olarak ayırdığı vakit ile son derece ufuk açıcı değerlendirmelerde bulunarak tezimin norm literatürü ile bağını kurmamı sağlayan Prof. Dr. Bahar Rumelili'ye,

Doktora ders ve yeterlilik dönemlerinde birlikte çalışmalar yaptığımız, sosyal bilimler felsefesi, Uİ'de güvenlik, ontolojik güvenlik gibi birçok alanda entelektüel okuma ve tartışma yürüttüğümüz, 1,5 yıl boyunca akşamları çalışamadığımız için sabah çok erken saatlerde kalkıp 2 saat çalıştıktan sonra işlerimize dağıldığımız, projeler yazdığımız, akademik etkinliklerde birlikte sunum yaptığımız, birbirimizin çalışmalarına geribildirimde bulunduğumuz, ve belki de en önemlisi hayatın bizi zorladığı zamanlarda birbirimize destek olduğumuz burada isimlerini tek tek geçirmek istediğim ancak, tamamını eklememin mümkün olmamasından ötürü haksızlık yapmaktan korktuğum, o yüzden buraya yazamadığım sevgili arkadaşlarıma,

Verdikleri geribildirimlerle tezin gelişmesine katkı sunan jüri üyelerim Doç. Dr. Abdurrahim Sıradağ'a ve Dr. Öğr. Üyesi Meysune Yaşar'a,

TİK'ler boyunca sağladıkları imkanlar ve geribildirimlerle tezimin gelişmesine destek olan komite üyelerim Prof. Dr. Elem Eyrice-Tepeciklioğlu ve Doç. Dr. Fatih Bayram'a,

Doktora öncesinden itibaren, beni tam olarak tanımamasına rağmen bana inanarak benimle çalışmayı kabul eden, beni yeni insanlarla tanıştıran, akademik etkinliklere katılım konusunda teşvik eden ve bana olan inancını daima koruyan sevgili danışmanım Doç. Dr. Helin Sarı-Ertem'e,

İlk günden itibaren bana manevi desteklerini eksik etmeyen değerli babam, annem, ablam ve kardeşime,

Ve, elbette bu zor süreçte bana verdikleri manevi desteklerden ötürü teşekkürü en çok hak eden kıymetli eşim ve biricik kızlarıma,

Son olarak, bolca inişi ve çıkışı olan bu süreçte kendime inandığım, zor şartlar altında çalışmaya devam ettiğim ve asla vazgeçmediğim için kendime,

Teşekkür borcumdur.

Bu sürecin tüm katkıverenlerine teşekkür ediyorum.

Bu kayıtların ilerde anlamlı ve hoş anılar olarak hatırlanması dileklerimle…

İÇİNDEKİLER

ÖZ.…..... V
ABSTRACT..... Vİİ
İTHAF.....İX
TEŞEKKÜR..... X
KISALTMALAR LİSTESİ.....XİV
TABLOLAR LİSTESİ .....XVİ

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM
NORM ARAŞTIRMALARINDA YENİ YÖN: NORMA İTİRAZ

1.1. NORM ARAŞTIRMALARI..... 11
1.2. NORM ARAŞTIRMALARINDA TEMEL KAVRAMLAR 12
1.3. BİRİNCİ GRUP NORM ARAŞTIRMALARI: NORMA İTİRAZ ÖNCESİ TARTIŞMALAR… 21
1.4. İKİNCİ GRUP NORM ARAŞTIRMALARI: NORMA İTİRAZ TARTIŞMALARI 31
1.5. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ 50

İKİNCİ BÖLÜM
GÜVENLİĞİ BENLİK ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK: ONTOLOJİK GÜVENLİK

2.1. ONTOLOJİK GÜVENLİĞİN FELSEFİ KÖKENİ: VAROLUŞÇULUK..... 57
2.1.1. Varoluşçulukta Bilgi ve Oluş..... 59
2.1.2. Varoluşçulukta Özgürlük ve Kaygı..... 63
2.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE ONTOLOJİK GÜVENLİK..... 65
2.3. ONTOLOJİK GÜVENLİKTE BENLİK: DEĞİŞİM İÇERİSİNDEKİ SÜREKLİLİK 69
2.4. ONTOLOJİK GÜVENLİK VE DEVLET..... 75
2.5. ONTOLOJİK GÜVENLİK VE DUYGULAR 80
2.6. ONTOLOJİK GÜVENLİĞİN SINIRLILIKLARI VE MUHTEMEL YENİ AÇILIMLAR ... 84
2.7. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ 90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UYUM VE İTİRAZ GERİLİMİNDE GÜNEY AFRİKA: APARTHEİD AÇMAZI

3.1. İNSAN HAKLARI NORMUNUN SAVAŞ SONRASI DÜZENDEKİ YERİ..... 94
3.2. GÜNEY AFRİKA, IRKLARIN EŞİTSİZLİĞİ VE APARTHEİD..... 97
3.3. GÜNEY AFRİKA'NIN İNSAN HAKLARI NORMUNA İTİRAZININ YANSIMALARI: GÜNEY AFRİKA DIŞ POLİTİKASINA TARİHSEL BAKIŞ 103
3.3.1. Apartheidın Kurumsallaşma Dönemi: 1948-1960..... 105
3.3.2. Sharpville Katliamı ve Apartheid Karşıtı Birinci Ambargolar Dönemi: 1960-1974…… 110
3.3.3. Beyaz Halka'nın Dağılması ve Apartheid Karşıtı İkinci Ambargolar Dönemi: 1974-1994..... 114
3.4. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ 118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ONTOLOJİK GÜVENLİK UĞRUNA: GÜNEY AFRİKA'NIN KARŞI KARŞIYA KALDIĞI DİPLOMATİK, ASKERİ, EKONOMİK ZORLUKLAR VE ÖDEDİĞİ BEDELLER

4.1. DİPLOMATİK ZORLUKLAR VE ÖDENEN BEDELLER 125
4.1.1. Küresel Platformlardan Dışlanma 126
4.1.2. Kıtasal ve Bölgesel Yalnızlaşma 133
4.1.3. Batı Desteğinin Kaybı 135
4.2. ASKERİ ZORLUKLAR VE ÖDENEN BEDELLER 139
4.2.1. Rejimin Ülke İçindeki Meşruiyet Kaybı ve İç Savaş Riski 142
4.2.2. Bölgesel Yüksek Düzeyli Çatışma Riski 144
4.2.3. Savunma Sanayisinde Kendi Kendine Yetme İhtiyacı ve Artan Savunma Maliyetleri…… 147
4.2.4. Nükleer Silah Üretimi ile Süper Güçlerin Radarına Girme Riski 149
4.3. EKONOMİK ZORLUKLAR VE ÖDENEN BEDELLER 152
4.3.1. Artan Tedarik Maliyetleri ve Dış Ticarette Verimsizlik 153
4.3.2. Ekonomik Büyümenin ve Kalkınmanın Sekteye Uğraması 155
4.3.3. Sermaye Kaçışı, Kredi Krizi ve Para Biriminde Değer Kaybı 156
4.3.4. İç Ekonomik Yapının Bozulması 161
4.4. NORMA İTİRAZIN NEDENİNİ ANLAMAK: ÖDENEN BEDELLERE RAĞMEN ONTOLOJİK GÜVENLİK ARAYIŞI 165
4.4.1. Yaptırımların Etkinliği ve Apartheid için Ödenen Materyal Bedeller .. 166
4.4.2. Apartheidda Bozulan Rutinler, Belirsizlik ve Kaygı 170
4.4.3. Beklenen Son: Bitmesi Muhtemel Olsa da Apartheidı Savunmak 172
4.4.4. Yaptırımların Zirvesinde Bir Meydan Okuma: Rubicon Konuşması ve Rutinlere Dönüş 173
4.5. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ 175

SONUÇ 179

KAYNAKÇA 187

KISALTMALAR LİSTESİ

AAM: Anti Apartheid Movement (Apartheid Karşıtı Hareket)

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AF: Afrika Fonu

AfB: Afrika Birliği

ANC: African National Congress (Afrika Ulusal Kongresi)

ARMSCOR: Armaments Corporation of South Africa (Güney Afrika Silahlanma Şirketi)

ASEAN: Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği)

AT: Avrupa Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

CAAA: Comprehensive Anti Apartheid Act (Kapsamlı Apartheid Karşıtı Kanun)

CONSAS: Constellation of Southern African States (Güney Afrika Birleşik Devletleri)

COSATU: Congress of South African Trade Unions (Güney Afrika Sendikalar Kongresi)

ECA: Economic Commission for Africa of the United Nations (BM Afrika Ekonomik Komisyonu)

FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations (BM Gıda ve Tarım Örgütü)

FRELIMO: Frente de Libertação de Moçambique (Mozambik Kurtuluş Cephesi)

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

MC: Milletler Cemiyeti

OGÇ: Ontolojik Güvenlik Çalışmaları

OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)

PAC: Pan African Congress (Pan-Afrika Kongresi)

SADCC: Southern African Development Coordination Conference (Güney Afrika Kalkınma Koordinasyonu Konferansı)

SCAA: South African Civil Aviation Authority (Güney Afrika Sivil Havacılık Otoritesi)

SWAPO: South West Africa People's Organization (Güney Batı Afrika Halkları Örgütü)

UAEA: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı

UDF: United Democratic Front (Birleşik Demokratik Cephe)

Uİ: Uluslararası İlişkiler

UNITA: União Nacional para a Independência Total de Angola (Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik)

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

ZAR: South African Rand (Güney Afrika Randı)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Birleşik Krallık'ın Güney Afrika'ya Silah Satışı (1951-1969)..... 148
Tablo 2: Güney Afrika'ya Doğrudan Yatırımların ve Kısa Dönemli Kredilerin Seyri 158
Tablo 3: Güney Afrika'da ve Dünyada Reel GSYH'nin Seyri..... 163
Tablo 4: Güney Afrika'ya Uygulanan Yaptırımlar..... 166

GİRİŞ

21. yüzyılda küresel siyaset artan belirsizlikler ve kaos hali ile anılmaktadır. 11 Eylül sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) tek hegemon olarak müdahaleci tutumu, önce Afganistan'da, ardından Irak'ta kendisini göstermiş; aradan geçen zaman diliminde 2008 dünya ekonomik krizi, 2009 Euro Bölgesi ekonomik krizi, 2011'den itibaren başlayan Arap Ayaklanmaları ve Suriye İç Savaşı, 2015 Mülteci Krizi, 2019 Küresel Covid-19 Salgını, 2021'de ABD'nin Afganistan'da iktidarı Taliban'a devretmesi, 2022 Ukrayna Savaşı, Filistin, Sudan, Venezuela, Grönland ve daha birçok krizle dünya bugüne gelmiştir.

Söz konusu dönemde eski düzen giderek dönüşmüş, özne[1]lerarası dengeler değişmeye başlamıştır. Rusya, eskisine göre daha aktif bir dış politika izlemekte, Çin, 2010 yılından itibaren dünyanın en büyük ikinci ekonomisi unvanını elde ederek Bir Kuşak Bir Yol Projesi gibi devasa bir projeyi hayata geçirmeye çalışmakta, BRICS ülkeleri mevcut düzenin dünyanın ihtiyaç duyduğu adaleti temin etmekteki yetersizliğini her fırsatta dile getirmektedir. Bu bağlamda bugün, küresel ölçekte yapısal bir dönüşümün içerisinde olunduğu konusunda neredeyse tam bir uzlaşı sağlanmış gibidir.

Tüm bu gelişmeler, araştırmacıları mevcut dönüşümü anlamak üzere çalışmaya itmekte, böylece geçmişle gelecek arasındaki bağ yeniden, yepyeni dinamikler çerçevesinde inşa edilmeye çalışılmaktadır. Fakat, bu süreçte araştırmacılar daha çok yapısal dönüşümlere odaklanmakta, yapı ile özne arasındaki etkileşim ikinci plana atılmaktadır. Oysa yapının, özne ile olan ilişkisi değerlendirilmeksizin yeni durumun yeterli bir analize tabi tutulması mümkün değildir. Nitekim, yapı, kendi kendine var olmamakta, öznelerin birbirleri ve yapı ile ilişkisinin bir sonucu olarak etkileşim halinde ortaya çıkmakta ve süregelmektedir. Dolayısıyla küresel siyasetteki dönüşümü anlamak için özneye,

[1] Çalışma boyunca, Uİ'de eyleyiciliği (yapan, eden olmayı) ifade eden İngilizce "agent" ifadesinin Türkçeleştirilmesinde bilinçli bir tercih olarak "özne" ifadesi kullanılmaktadır. Geleneksel literatürde daha çok tercih edilen "aktör" ya da yapı-fail tartışması etrafında tercih edilen "fail" ifadelerinin aksine, "özne" ifadesi; küresel siyasetteki eyleyici birimin yalnızca eylemde bulunan bir varlık olmasının ötesinde, aynı zamanda bilinçli bir irade, otonomi ve dönüştürücülük gibi niteliklere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu terminolojik tercih, çalışmanın odağındaki birimlerin sadece yapısal koşullara tepki veren pasif araçlar olmaktan ziyade, sistem içindeki kısıtlamalara karşı eleştirel bir duruş sergileyebilen ve anlam üretebilen bir konuma sahip olduğunu pekiştirmeyi amaçlamaktadır.

öznelerarası ilişkilere ve özne-yapı etkileşimine daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda özne-yapı ikilisi üzerinden yapılacak değerlendirmeler, düşünsel unsurları, dolayısıyla norm tartışmalarını gündeme getirmektedir. Nitekim, normlar düşünsel unsurlar üzerindeki uzlaşıları ya da çatışmaları gösteren kurallar olarak görülmektedirler. Tarihsel olarak Soğuk Savaş'ta yaşanan Doğu ve Batı Bloku olarak tanımlanmış norm sistemleri mücadelesi SSCB'nin yıkımının ardından ABD öncülüğündeki Batı norm sisteminin küresel siyasetteki hakimiyeti anlamına gelmiş, bu düzen, liberal uluslararası düzen olarak nitelendirilmiştir. Ancak, bugün itibariyle mevcut düzenin normlarına yönelik gerek sistemin sahipleri gerekse sistemden bir şekilde memnun olmayan özneler tarafından itirazlar geliştirilmektedir. Bu da, norm literatürüne yönelmeyi gerektirmekte, sistemik dönüşüm tartışmaları dolayısıyla mevcut normlarla ilişkili bir araştırma gündemini gerekli kılmaktadır.

Bu çerçevede norm çalışmaları literatürü "norma itiraz"[2] altliteratürünü geliştirmiş, sistemik normlara karşı itirazları ve bu itirazlarla birlikte doğan yeni gelişmeleri incelemeye başlamıştır. Küresel siyasetteki dönüşümü, norma itiraz üzerinden inceleyen bu çalışma, teorik düzeydeki bu tartışmayı geliştirmek için Afrika'nın güneyine gitmekte, apartheid Güney Afrikasını ampirik olarak incelemektedir.

Afrika'nın en güneyi, mevcut küresel düzenin ortaya çıkışı için kritik bir öneme sahip olmuş, ticaret yollarındaki değişimin habercisi olan Ümit Burnu'nun Batılı özneler tarafından kullanılmaya başlanması ile bölgenin kaderi köklü bir şekilde değişmiştir. Dolayısıyla bugünkü dünyanın inşasında başat rol oynayan Avrupa'nın yükseliş dönemi başlangıcından beri, Afrika'nın en güneyi, küresel siyaset için önemli bölgelerden birisi olagelmiştir. Bugün bu bölge Güney Afrika Cumhuriyeti[3] olarak bilinmekte ve önemini korumaktadır.

Modern Güney Afrika'nın temelleri Hollanda ve Birleşik Krallık kolonizasyon süreçleri ile atılmış, o dönemlerden itibaren Güney Afrika, küresel siyasetteki rekabeti etkileyen temel ülkelerden birisi olmuştur.[4] Güney Afrika, bir yandan küresel ekonominin önemli güzergah noktalarından birisi olurken, diğer yandan da doğal kaynakların ve ekonomik

[2] Norm Contestation.
[3] Ülkenin resmi adı Güney Afrika Cumhuriyeti olmakla birlikte metin içerisinde Güney Afrika olarak kullanılmaktadır.
[4] Leonard Thompson ve Lynn Berat, *A History of South Africa* (Yale University Press, 2001).

kapasitenin ülkeye sunduğu güç ile Afrika siyasetini derinden etkileyen birkaç kıta ülkesinden birisi olmuştur. Daha net bir ifade ile, Batı dünyasının dünya hakimiyetine giden sürecinin başlarından itibaren küresel siyaset için önemli bir konumda bulunan Güney Afrika, bugün de 419 milyar dolarlık GSYİH'si[5], yaklaşık 60 milyonluk nüfusu[6], BRICS ülkelerinden birisi oluşu[7] ile bölgesel ve küresel siyaset için önemini korumaktadır. Dolayısıyla böylesi bir öznenin anlaşılması küresel siyasetin dinamiklerinin daha iyi anlaşılması için de önem arz etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan düzen ana dengeler açısından kendisini korusa da esasen birçok gelişmeyle birlikte revizyona uğrayarak bugüne gelmiştir. Güney Afrika açısından bahsi geçen gelişmelerden en önemlileri dekolonizasyon süreci ve insan hakları hareketi olmuştur. Dekolonizasyon, Afrika kıtasını kolonyal ülkelerin kontrolünden çıkararak siyaseten bağımsız yerel hükümetlerin denetimine bırakırken, insan hakları hareketi ise Batı dünyasının normatif gücünün bir parçası olarak siyasetin temel gündemlerinden birisi haline gelmiş, Güney Afrika'daki apartheid rejimi için bir tehdide dönüşmüştür.

Küresel siyasette yaşanan bu gelişmeler ile Güney Afrika'nın diğer ülkelerle ilişkileri 1960'lı ve 1970'li yıllarda köklü bir şekilde değişmeye başlamış, ancak Güney Afrika o dönem, bu değişime ayak uydurmak yerine değişmemek üzere direnmeyi tercih etmiştir. Burada ilgi çekici olan, Güney Afrika'nın değişim trendine karşı çıkması değil, trende karşı çıkarken ödediği bedeldir. Detaylarına çalışmanın ilerleyen kısımlarında girilen bu bedeller, diplomatik, askeri ve ekonomik temalar başta olmak üzere, hemen her alanda küresel ilişki ağlarından izole edilmeye kadar uzanmıştır. Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan bu norma itiraz ve ödenen materyal bedeller, anaakım görüşler tarafından kabul edilen öznenin rasyonelliği varsayımı ile örtüşmemektedir.

Öznenin karar verirken materyal çıkarlarını her şeyin önüne koyacağını iddia eden bu anaakım teorik yaklaşımların aksine Güney Afrika'nın onyıllar boyunca sürdürdüğü politikalar ile materyal çıkarlarını önemli ölçüde gözardı ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen süreçte Güney Afrika elitlerinin aldıkları kararların hangi motivasyonlarla gerçekleştiği, bu motivasyonların sistematik bir şekilde incelenmesi Güney Afrika'nın

[5] "South Africa GDP - 1960-2021 Historical Chart", içinde *Trading Economics*, 2023.
[6] "South Africa's People", içinde *South African Government*, 2023.
[7] Kumar Rajan; Meeta Keswani Mehra; G. Venkat Raman; Meenakshi Sundriyal (eds.), *Locating BRICS in the Global Order - Perspectives from the Global South* (Routledge, 2023).

küresel siyaset içerisindeki konumunun, geçmişle bağlantılı olarak bugünün de anlaşılması için önem arz etmektedir. Zira, öznelerin geçmişleri, bugünlerinin bir parçası olarak her daim varlığını sürdürmekte, özellikle bireysel ve toplumsal hafıza açısından bugüne önemli etkileri bulunmaktadır. Bu açıdan Güney Afrika'nın geçmişinin anlaşılması, Güney Afrika'nın küresel siyasetteki konumunu anlamak için bir gereklilik olarak görülmektedir.

Öte yandan, apartheid Güney Afrikası, bugünkü küresel siyasetteki önemli bir meseleye daha ışık tutacak niteliktedir. Bugün, Kuzey Kore, İran, Afganistan gibi özneler, sistemik normlarla ilişkileri açısından aykırı birer örnek teşkil etmektedirler. Dahası, sadece aykırı örnekler değil, ABD, Avrupa Birliği (AB), Çin ve Rusya gibi özneler de mevcut normları yer yer ihlal etmekte, onların normatif güçlerini yıpratmakta veya normların yorumlanış şekillerine itiraz ederek onların anlaşılma şekillerini değiştirmek istemektediler. Dolayısıyla, bugün küresel siyasette birçok özne az ya da çok sistemik normlara karşı itiraz ortaya koymaktadır. Sistemdeki yeri güçlü olan özneler genellikle anlaşılma çabasına layık görülürken, Kuzey Kore, İran ve Afganistan gibi örnekler ayrıksı kabul edilmekte, "irrasyonellikleri" anlaşılmaya değer görülmemektedir. Diğer bir deyişle, böylesi örnekler, genellikle küresel siyasete etkileri nispetinde gözardı edilmekte, onların rasyonel olmayan özneler oldukları varsayımı ile onları anlama çabasına girmek yerine onların dize getirilmesi gerektiği kabulü ile araştırmaya değer bulunmamaktadır. Oysa, İran gibi öznelerin kırk yılı aşkın süredir yüksek materyal bedeller ödeyerek neyi sürdürmeye çalıştığının anlaşılması, küresel siyasetin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Öte yandan, norma itirazın araştırılması sadece böyle "irrasyonel" kabul edilen ülkelerin anlaşılmasını değil, aynı zamanda ABD gibi dünyanın en büyük gücü olarak kabul edilen bir öznenin neden yer yer mevcut normların kendisi tarafından yıpratılmasını göze aldığını açıklamak için de anlamlı olmaktadır. Dolayısıyla, norma itirazı anlamak, mevcut düzendeki değişime yönelik yeni bakış açılarının geliştirilmesi için önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, apartheid Güney Afrikası, araştırmacılar için verimli bir örnek teşkil etmektedir. Batı dünyasının yüzyıllardır üyesi olan bir öznenin nasıl olup da Batı dünyasından izole olduğu, dahası Doğu Bloku veya Bağlantısızlar gibi diğer gruplar arasına da giremediği bu süreci onyıllar boyunca sürdürmekte kararlılık göstermesi, araştırmacılar için oldukça değerli bir araştırma nesnesi sunmaktadır. Bu kapsamda

çalışma, Güney Afrika örneği üzerinden norma itiraza yönelik bugüne ve geleceğe ışık tutabilecek anlamlı çıkarımlar yapmayı hedeflemektedir.

Çalışma sadece teorik olarak değil, aynı zamanda ampirik olarak da literatüre katkı sağlamaktadır. Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplini içerisinde Güney Afrika üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ülkenin dış politikası, apartheid rejimi, çatışma çözümü (geçiş süreci) gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma da apartheid rejiminin dış politikasına odaklanmasına rağmen, apartheida daha önce bakılmayan bir perspektif olan ontolojik güvenlik üzerinden yaklaşarak Güney Afrika odaklı ampirik literatüre katkı sağlamaktadır.

Öte yandan teorik ve ampirik katkılarına rağmen bu çalışma, doğası gereği bazı sınırlılıklara sahiptir. Öncelikle, çalışmanın apartheid döneminin dış politika kararlarını kapsayıcı bir şekilde ele alması, olay bazında derinleşmeyi ve her bir kritik kararın tüm nüanslarına odaklanmayı kısıtlamaktadır. Geniş bir zaman dilimine odaklanma tercihi, derinlikten ziyade bütünsel bir açıklama getirme hedefini önceliklendirmiştir.

İkinci olarak, çalışmanın en önemli sınırlılığı, verilerin sahadan, yani Güney Afrika arşiv belgelerinden elde edilememesidir. Çalışma, dönemin gelişmelerini aktaran kitap, dergi, medya yayınları ve meclis tutanakları gibi açık kaynaklardan toplanan verilere dayanmaktadır. Arşiv belgelerine erişim eksikliği, apartheid elitlerinin karar alma süreçlerinin ardındaki kişisel ve örtülü düşünsel motivasyonların birinci elden incelenmesi imkanını kısıtlamıştır.

Teorik ve ampirik bağlamı yukarıda verilen çalışmanın sahip olduğu varsayımları da açıklamak gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ilk varsayımı ister birey ister devlet düzeyinde olsun öznelerin bazen bilince, bazense bilinçdışı süreçlere dayalı şekilde karar verdikleri yönündedir. Bu varsayım, rasyonel aktör varsayımının sorgulanması ve bilinçdışı süreçlerin dikkate alınmasının gerekliliği açısından önem arz etmektedir. Çalışmanın ikinci varsayımı, iç ve dış ayrımının mutlak olmadığı yönündedir.[8] Uİ'de iç ve dış ayrımını daha keskince ele alan anaakım görüşlerin aksine, çalışma dış politika alanında iç ve dış etmenlerin güçlü bir etkileşim içerisinde olduklarını, keskin sınırlarla ayrılamayacaklarını varsaymaktadır. Bu durum ise küresel siyaset çalışırken iç ve dış etmenleri birlikte incelemeyi gerekli kılmaktadır. Çalışmanın apartheid dönemi Güney

[8] Alexander E. Wendt, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory", *International Organization* 41, sy 3 (1987): 335-70.

Afrika dış politikasına yönelik üçüncü temel varsayımı ise ilgili dönemde sadece materyal kaygılardan hareket edilmediği, kimi durumda varoluşsal kaygıların, materyal kaygılarla çelişecek şekilde, dış politikayı etkilediği yönündedir.

Düşünsel unsurların gözardı edilemeyecek kadar önemli olduğu varsayımı, Güney Afrika örneğinde çalışmanın temel iddiası olarak da değerlendirilmektedir. Buna göre, Güney Afrika elitleri kendilerinden daha aşağıda gördükleri siyah çoğunluğun kendilerini yönetmesi anlamına geleceği için, gerekirse materyal çıkarlarını riske atmak uğruna insan hakları bağlamındaki normatif taleplere karşı çıkmışlar, geliştirdikleri agresif dış politika ile küresel siyasetteki ve ülke içerisindeki ayrıcalıklı konumlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede çalışma, bir yandan Güney Afrika dış politikası literatüründe üzerinde fazla durulmayan apartheid dönemini güncel teorik perspektiflerden yararlanarak incelemekte, diğer yandan yukarıda bahsi geçen temel varsayımlar doğrultusunda düşünsel unsurlara ilişkin varsayımı incelemekte, böylece küresel siyasette hakim paradigma olan materyal unsurların siyasetin dinamiklerini inşa ettiği varsayımına karşı bir sorgulamaya girişmektedir.

Apartheid dönemi, norma itiraz, ontolojik güvenlik ve Güney Afrika dış politikası literatürlerini bir araya getirmeyi hedefleyen bu çalışma boyunca temel olarak "1945 sonrası düzende diğer öznelerin uyum sağladığı insan hakları normuna Apartheid Güney Afrikası, materyal bedeller ödemek pahasına neden itiraz etmiştir?" sorusuna cevap aranmıştır. Bununla birlikte ek olarak aşağıdaki sorular da yardımcı sorular olarak cevaplanmaya çalışılmakta, bu sayede apartheid Güney Afrikasının dış politikası ontolojik güvenlik üzerinden, materyal ve düşünsel çıkarlar varsayımının sorgulanması ile anlaşılmaya çalışılmaktadır:

1. Norm kavramı literatürde nasıl anlaşılmaktadır, norma ilişkin hangi kavram setleri ile çalışmalar yürütülmektedir?
2. Norm literatürü nasıl bir gelişim izlemiştir, norm literatüründe norma itirazın konumu nedir?
3. Ontolojik güvenlik kavramı literatürde nasıl anlaşılmaktadır?
4. Ontolojik güvenlik kavramı apartheid dış politikası çalışırken nasıl bir katkı sunabilir?
5. Apartheid dönemi Güney Afrika dış politikasının temel özellikleri nelerdir, apartheid dış politikasına etki eden iç ve dış etmenler nelerdir?

6. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel siyasetteki temel dinamikler neler olmuştur, insan hakları bağlamında ırksal eşitlik normunun yeni düzendeki konumu nedir?
7. Apartheid rejimi, sistemik norm talebine karşı bir itiraz geliştirmiş midir?
8. Apartheid rejimi, iç ve dış zorluklar birlikte değerlendirildiğinde hangi zorluklarla karşılaşmış, bu zorluklara nasıl tepkiler vermiştir?
9. Apartheid rejimi, karşı karşıya kaldığı zorluklara anaakım rasyonalite görüşüne uygun bir şekilde mi tepki vermiştir?
10. Apartheid rejiminin aldığı kararlar materyal ve düşünsel çıkarlar birlikte düşünüldüğünde nasıl anlamak gerekmektedir?
11. Apartheid rejiminin normatif talepler karşısındaki tutumları ontolojik güvenlik üzerinden nasıl anlaşılabilir?

Çalışma, yukarıdaki sorulara cevap verebilmek için Güney Afrika dış politikasına odaklanarak dönemin dış politika kararlarının arkasında yatan psikososyal gerekçeleri ontolojik güvenlik kavramı üzerinden anlamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın metodolojisi nitel bir perspektife sahip olup, araştırma sürecinde incelenen konular nicel yönleri ile değil, nitel yönleri ile değerlendirilmektedir. Nitel perspektife sahip çalışmada vaka analizi metot olarak tercih edilmektedir. Bu kapsamda norm, norma itiraz, ontolojik güvenlik, Apartheid, Güney Afrika Dış Politikası anahtar kelimeleri ile Web of Science (SSCI), Scopus, Google Scholar, JSTOR, EBSCOHost ve Dergipark ve benzeri platformlarda taramalar yapılarak araştırmanın çalışmanın veritabanı oluşturulmuştur. Bu kaynakların yanı sıra, Güney Afrika resmi makamlarına ve arşivlerine ait dokümanlar ile yasal düzenlemeler incelenmiştir. Öte yandan bu veritabanı oluşturulurken apartheid literatürü incelenmek istendiği için Apartheid dönemini içine alan 1945-1994 zaman aralığı kısıtı kullanılmıştır.

Çalışma, norma itiraz, ontolojik güvenlik ve Güney Afrika dış politikası alanlarının kesişim noktasında yer almakta, bu çerçevede teorik ve ampirik katkılar sunmayı hedeflemektedir. Öncelikle, çalışmanın temel araştırma sorusu kapsamında içinden geçtiğimiz dönemde normatif talepler ve bu taleplere karşı çıkışlar artmakta, bu durum ise norma itiraz literatürünü test etmeyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda çalışma norma itiraz literatürünü Ontolojik Güvenlik Çalışmaları (OGÇ) ile bir araya getirmekte ve onu teorik bir teste tabi tutmaktadır. Bu kapsamda ontolojik güvenlik, çalışmanın kavramsal

ve teorik bakış açısını oluşturmakta, bu sayede araştırma nesnesinin anaakımın dışında bir bakış açısı ile incelenmesi için fırsat sunmaktadır.

OGÇ'nin de içinde yer aldığı güvenlik çalışmaları, geleneksel Uİ teorileri gibi pozitivist felsefenin etkisi altında materyal unsurları önplana çıkaracak şekilde gelişmiştir. Oysa ontolojik güvenlik yaklaşımı, araştırma nesnesinin her zaman materyal unsurları merkeze alarak bir güvenlik anlayışı geliştirmediğini, materyal ve düşünsel unsurların bazen birlikte bazen çelişecek şekilde öznenin güvenlik anlayışını şekillendirdiğini iddia etmektedir. Benzer şekilde ampirik literatüre bakıldığında, Güney Afrika çalışmaları içerisinde apartheid dönemi dış politikasının anaakım teorik bakış açıları ile incelendiği, bu durumun materyal unsurların önplana çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Oysa alternatif bakış açıları ile materyal unsurların yanı sıra düşünsel unsurların da Güney Afrika dış politikasına etki ettiğinin ortaya konması, Güney Afrika çalışmalarına yeni perspektiflerin eklemlenmesi açısından önemli bir katkı olarak değerlendirilmektedir.

Bu açıdan, Güney Afrika elitlerinin aldıkları kararlar incelenerek hedeflerinin materyal ve düşünsel unsurlar ayrımı üzerinden ortaya konması, öznenin güvenlik anlayışının açığa çıkarılması için önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma giderek genişleyen norma itiraz ve ontolojik güvenlik literatürlerine test ve ampirik genişleme imkanı sunarak teorik, diğer yandan Güney Afrika dış politikası literatürüne yeni bakış açıları ile bakarak ampirik bir katkı sunmaktadır.

Çalışmanın, giriş bölümünde araştırmanın konusu, konuya dair gerekli arkaplan, konunun önemi, literatürdeki boşluk, araştırma soruları, çalışmanın katkısı ve sınırlılıkları kabaca belirtilmektedir. Daha sonra birinci bölümde norm literatürü norma itiraz altliteratürüne odaklanarak taranmakta, literatürdeki temel tartışmalar değerlendirilmetke ve literatürde boş kalan alanlara işaret edilerek çalışmanın zemini tesis edilmektedir. İkinci bölümde çalışmada kullanılan teorik çerçeve ortaya konmakta, burada ontolojik güvenlik kavramının tarihsel gelişimine, birinci dalga ve ikinci dalga yaklaşımlara, yeni dönemde ortaya çıkan teorik itirazlara ve yeni yaklaşımlara yer verilmektedir. Üçüncü bölümde ampirik alana geçilmekte, Güney Afrika dış politikasına genel bir bakış ile yaklaşılmakta, ilgili dönemde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki küresel konjonktür, insan hakları normunun yeni düzendeki konumu, apartheidın nasıl bir rejim olduğu aktarılmakta, ve bir bütün olarak apartheid rejiminin insan hakları bağlamındaki norm talebine karşı bir itiraz geliştirdiği gösterilmektedir. Vaka analizi olan dördüncü bölümde ise, apartheid

elitlerinin aldıkları kararlar ile Güney Afrika'yı karşı karşıya bıraktıkları zor durumlar diplomatik, askeri ve ekonomik temalar üzerinden ortaya konulmakta, ardından bu zorluklar ve ödenen bedeller ontolojik güvenlikle bağlantılı şekilde açıklanmaktadır. Nihayetinde, sonuç bölümünde elde edilen bulgular tartışılmakta, çalışmanın literatüre katkılarına değinilmekte ve nihai değerlendirmeler ışığında çalışma sona erdirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NORM ARAŞTIRMALARINDA YENİ YÖN: NORMA İTİRAZ

Bu bölüm, çalışmanın temelini oluşturan norma itiraz literatürünü konu edinmektedir. Çalışmanın hem teorik çerçevesinin hem de ampirik analizinin üzerine oturduğu temel yapı bu bölümde ortaya konduğu için, burada yapılan inceleme yalnızca mevcut literatürün özetlenmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda bu literatürün dönüşümü, küresel siyasetteki gelişmelerle bağlantısı burada ortaya konmaktadır. Bu sayede bölümde, tezin hangi entelektüel zemine yerleştiği gösterilmekte, ilgili alandaki boşluklar belirginleştirilmektedir.

Bu amaç doğrultusunda ilk olarak norm çalışmaları genel çerçevesi ile ele alınmakta; norm literatüründeki temel kavramlara yer verilmekte ve literatüre bir giriş sağlanmaktadır. Böylelikle, norma itiraz literatürünün hangi entelektüel mirasın devamı niteliğinde olduğu ve hangi kavramlardan beslendiği daha görünür hale gelmektedir.

Ardından, norma itiraz dışındaki norm literatüre geçilmekte, burada norm literatürünün ortaya çıkışından başlanarak norma itiraz literatürünün gelişimine kadar yapılan tartışmalar teorik ve ampirik çalışmalar üzerinden değerlendirilmektedir. Böylece bu bölüm, çalışmanın esas tartışması olan norma itiraz literatürünün altyapısını oluşturmakta ve norma itirazın bağlamının anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Norm literatürünün son ve en önemli kısmı ise norma itiraz literatürü olarak belirmektedir. Bu kısım, küresel siyasetteki gelişmelerin de etkisi ile artan ölçekte devam eden normatif itirazlara odaklanmakta, bu itirazları araştıran çalışmacıların bulgularını ortaya koymakta ve literatürdeki güncel durumun fotoğrafını çekmektedir. Böylece norma itiraz literatürünün kendine özgü teorik soruları, diğer norm tartışmalarıyla ilişkisi ve ayrıştığı noktalar açık biçimde ortaya konmaktadır. Ayrıca, literatürdeki ana odaklar ve henüz yeterince çalışılmamış alanlar belirtilmekte; böylece bu çalışma için kritik öneme sahip boşluklar açığa çıkarılmaktadır.

Bölümün değerlendirme kısmı ile, bölümde yalnızca ilgili literatürleri kendi içlerinde tartışmakla kalmayıp, aynı zamanda bu literatürlerin birbirleriyle nasıl ilişkilendirilebileceği ve tezin bütününde hangi kuramsal bütünlüğü oluşturduğu da

ortaya konmaktadır. Böylece literatürdeki boşluk netleştirilmekte ve bu boşluğun mevcut çalışma tarafından hem teorik hem de ampirik düzeyde nasıl doldurulduğu gerekçelendirilmiş olmaktadır. Bu yönüyle bölüm, tezin hem entelektüel konumlanışını hem de özgün katkısını temellendirmektedir.

1.1.Norm Araştırmaları

Norm literatürünün araştırma gündemlerine bakıldığında kabaca şöyle bir manzara görmek mümkündür: 1980'lerde yapısalcı görüşün hakimiyetinde başlayan norm çalışmaları bu dönemde normların küresel siyasetin şekillenmesinde önemli olup olmadığını anlamaya odaklanmıştır. 1990'lı yıllar küresel siyaset için de bolca ufak çaplı çatışmayı beraberinde getirmiş ve bu çatışmalarda normların rolü, literatüre hakim olmuştur. 2000'li yıllarla birlikte ABD'nin müdahaleci tavrının da etkisi ile koruma sorumluluğu normu etrafında bir literatür şekillenmiştir. 2010'lu yıllar ise Batıdışı normların konuşulmaya başlandığı yıllar olmuş ve yavaş yavaş norma itiraz gündemde yer edinir olmuştur. Norma dair genel yaklaşımlar bu şekilde şekillenirken odaklanılan ampirik alanlar ise kölelik karşıtlığı, kadın hakları, çevreci hareket, insan hakları, kalkınma hedefleri, yerel normlar, sınırların anlamı, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) normları gibi alanlar olmuştur.

Öte yandan norm çalışmaları sadece inşacılık üzerinden gerçekleşmemiş, ayrıca normatif teori de normlara farklı bir açıdan yaklaşmıştır. Normatif teori, Uİ'de davranış ve düzenin nasıl olması gerektiğine ilişkin ahlaki değerlendirmeleri konu alan bir yaklaşım olup küresel siyasetin anlamı, yorumu ve etik boyutunu merkezine almıştır. Brown'a göre normatif teori, küresel siyasetin "ahlaki boyutunu ve disiplinin ürettiği daha geniş anlam ve yorum sorularını ele alan" düşünsel bir faaliyet alanıdır. Ancak Brown'un dikkat çektiği üzere, normatif teori iki farklı entelektüel faaliyetin karıştırılması riskini taşımaktadır: "norm koyma" ile normların "nasıl, kim tarafından ve hangi düzende üretildiğinin incelenmesi".[9] Diğer bir deyiş ile, normların küresel siyasetteki işlevleri ile normların nasıl olması gerektiği konuları üzerinden inşacı literatür ve normatif teori literatürü birbirinden ayrışmaktadır. Dolayısıyla normatif teori daha çok küresel siyasetin

[9] Chris Brown, *International Relations Theory: New Normative Approaches* (Columbia University Press, 1992), 3.

ahlaki temelini ve ideal biçimlerini tartışırken, bu çalışma apartheid rejiminin tercihlerinin neden sürdürüldüğünü açıklamaya yöneldiğinden ontolojik güvenlik yaklaşımı inşacı literatür üzerinden norma itiraz ile birleşerek soruya uygun bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Bu kısa bakışın ardından literatür taramasında kronolojik süreç dikkate alınmaktadır. Literatür, kronolojik olarak sıralanmakta, yapılan çalışmalar temel olarak literatürde nasıl pozisyonlanmakta, cevap aradıkları temel sorular nasıl ortaya koymakta, bu sorulara hangi argümanlarla yanıt vermektedir gibi çalışmayı özetleyen paragraflar şeklinde ilerlenmektedir. Öte yandan kısım sonlarında çalışmalar bir bütün olarak değerlendirmeye tabi tutulmakta ve literatür, eleştirel olarak incelenmektedir.

1.2.Norm Araştırmalarında Temel Kavramlar

Norm literatüründe birçok kavram bulunmakta, bu kavramlar bazen birbiri ile aynı anlamda kullanılırken bazen de çok ufak farklarla birbirinden ayrışabilmekte, birçok farklı durum için yeni kavramlar kullanılabilmektedir. Böylesi bir ortamda kavram sayısındaki fazlalık ve bu kavramların kullanım alanlarındaki farklılaşmalar veya kesişmeler literatürde düşünce gruplarının tam olarak belirginleşmediği yorumlarına yol açabilmektedir. Öte yandan aynı durum bir tür kavram kargaşasını beraberinde getirmekte, literatüre dair berrak bir şekilde düşünmeyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu belirsizlik literatürün odaklandığı konuların anlaşılmasını, araştırmacıların literatüre katkı sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu kargaşadan uzaklaşabilme çabası adına bu kısımda literatürdeki kavramların öne çıkan bazıları son derece basit bir şekilde aktarılmaktadır.

Norm: Norm, "belli bir grup öznenin uygun davranış üzerinde kabul ettikleri standart" olarak tanımlanabilir.[10] Dolayısıyla birbirinden ayrı olan öznelerin ortak bir alanı paylaşmaları ve bu paylaşım sürecindeki sosyalleşmeyi kurallara bağlamaları, bir norm sistemi meydana getirmektedir. Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması, insan hakları gibi konular küresel siyasetteki normların en bilindik versiyonlarıdır.

[10] Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change", *International Organization* 52, sy 4 (1998): 887-917.

Norm Yaşam Döngüsü (Norm Cycle): Norm yaşam döngüsü, bir normun ortaya çıkışını, yayılmasını ve geniş ölçekte kabul görmesini içeren süreçtir.[11] Örneğin, kadınların oy kullanma hakkı, belli bir bölgede ortaya çıkmış, yayılmış ve içselleştirilerek geniş ölçekte kabul görmüş ve sosyal alanı düzenleme gücüne sahip bir norm haline gelmiştir. Norm yaşam döngüsü ilk etapta bu hali ile kurgulanmış olsa da bu döngüye bir normun norm olmaktan çıkma sürecini de eklemek mümkündür. Dolayısıyla norm yaşam döngüsü, bir normun doğuşu, sistemik norm halini alması ve normatif değerini kaybetmesini içeren bir süreci ifade etmektedir.

Norm Sarmalı (Norm Spiral): Norm sarmalı, normların içselleştirilmesi sürecinde aşamalı ilerlemeyi ve bu süreçteki itirazları anlamaya yardımcı olur. İnsan hakları normlarının içselleşme, itirazla karşılaşma, direnci aşma gibi süreçlerle nasıl kabul gördüğünün araştırılması bu kavramın sıkça kullanıldığı bir alan olarak öne çıkmaktadır.[12] Bu çalışmanın ampirik alanı olan Güney Afrika'da insan haklarının önce reddedilmesi ancak zamanla yerleşmesi süreci, norm sarmalı kavramının görülebileceği bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Norm Girişimcileri (Norm Entrepreneurs): Norm girişimcileri, yeni normları üreten ve bu normların yayılmasını isteyen, bunun için çalışan özneleri ifade etmektedir.[13] Norm girişimcileri kavramı, özellikle normların ortaya çıkış süreçlerini anlamak için önem arz etmektedir. Modern dönemde devletlerin eşit-egemen olduklarını kabul eden ve bu normun yayılması için çaba gösteren Avrupalı devletler norm girişimcileri olarak tanımlanabilirler. Öte yandan norm girişimcileri devletler olabileceği gibi bireyler veya devletdışı örgütler de olabilir.

Norm Geçerliliği (Norm Validation): Norm geçerliliği, devletlerin, küresel örgütlerin ve diğer öznelerin sistemik normlara uyumunu değerlendirme sürecidir. Bu süreç, normların içselleştirilmesi, uygulanması ve ihlallerin denetlenmesini kapsar.[14] Norm geçerliliği, sistemik hukuk, diplomasi ve küresel işbirliği için temel unsurlardan birisi olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan geçerlilik değerlendirmesi sonucunda norm girişimcilerinin uygulamalarının da çelişkili çıkma ihtimali bulunmakta, böylece norma

[11] Finnemore ve Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change".
[12] Steve Smith vd., *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*, ed. Thomas Risse vd. (Cambridge Universty Press, 1999).
[13] Finnemore ve Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change".
[14] Antje Wiener, "Stakeholder Access to Norm Validation: Whose Practices Count in Global International Relations?", içinde *Contesting Global Environmental Knowledge, Norms, and Governance*, ed. M. J. Paterson (Routledge, 2019).

itiraz için gerekçe üretilmesi de mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla norm geçerliliğinin takip edilmesi norma ve norm uygulayıcılarına dair birçok bilgi toplanmasını içerdiği için norm çalışmaları açısından kritik önem arz etmektedir.

Norm Uyumluluğu (Norm Compliance): Norm uyumluluğu, bir normun diğer özneler tarafından kabul edilmesi için gerekli uygunluk anlamına gelmektedir.[15] Norm uyumluluğu olan durumlarda bir norm hızlı bir şekilde yayılım eğilimi gösterebilir. Teorik ve pratik açılardan uyumluluk hali norm girişimcileri tarafından istenilen bir durumdur. Fakat, hiçbir zaman tam bir norm uyumluluğundan bahsedilemeyeceğini de ifade etmek gerekmektedir. Nitekim, bir normun tüm koşullara uygunluğunu sağlamak, dahası en yüksek seviyede bile uyum sağlansa bu seviyenin zaman içerisinde korunması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla norm uyumluluğu görünen ortam ile görünmeyen ortam birbirinden ayrışmakta, iki ayrı ortamın farklı farklı analiz edilmesi gerekmektedir. Burada Güney Afrika'nın değişen bağlam içerisinde normların değişimi ile karşı karşıya kaldığı durum örnek verilebilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sistemik bir norma dönüşen insan ırklarının eşitliğini de içeren insan hakları normu, Güney Afrika'yı oldukça zor durumda bırakmış ve normun uyum sağladığı alanlar zaman içerisinde değişmiştir.

Norm Yayılımı (Norm Diffusion): Norm yayılımı, normların küresel sistemde bir özneden diğer öznelere doğru yayılma sürecini ifade etmektedir.[16] Norm yayılımı, sistemik normların dönüşümünü görmek için önemli bir kavram olarak kabul görmektedir. Ayrıca, norm yayılımı kavramı, norm girişimleri ve norm karşıtlarını görmek, bu iki grubun mücadelesini anlamak açısından da önemli bir kavramdır. İnsan hakları normunun ve küresel ticarette serbestiyet ilkelerinin küreselleşmesi norm yayılımına örnek verilebilir. Küresel siyasette serbestiyet ilkesinin yayılımı örneği, bize Soğuk Savaş dönemi rekabetinin görünür olduğu normatif bir mücadeleye işaret etmektedir.

Norm Görünürlüğü (Norm Visibility): Norm görünürlüğü, bir normun küresel siyasetin özneleri tarafından ne kadar fark edildiği ve/veya öznelerin norm hakkındaki farkındalık seviyesini analiz eden bir kavram olarak geliştirilmiştir.[17] Bu kavramın en fazla öne

[15] Harold Hongju Koh, "Why Do Nations Obey International Law?", *The Yale Law Journal* 106, sy 8 (1995): 2599-659.
[16] Amitav Acharya, "How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism", *International Organization* 58, sy 2 (2004): 239-75.
[17] Deborah D. Avant vd., *Who Governs the Globe?* (Cambridge University Press, 2010).

çıktığı alan doğal olarak medya olmaktadır. Örneğin medyada insan hakları normunun ne kadar yer aldığı ve ne şekilde yer aldığı insan hakları normunun görünürlüğünü anlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Norm Sosyalleşmesi (Norm Socialization): Norm sosyalleşmesi, küresel siyasetin özneleri tarafından bir normun öğrenilmesi anlamında gelmektedir. Bu öğrenme süreci bir sosyalleşme gerektirdiğinden süreç, norm sosyalleşmesi olarak adlandırılmaktadır.[18] Birleşmiş Milletler (BM) barış operasyonlarına katılan görece orta ve küçük ölçekli devletlerin bu süreçlerde çeşitli normları sosyalleşme aracılığı ile öğrenmesi kavram için örnek olarak değerlendirilebilir.

Norm Dalgası (Norm Cascade): Norm dalgası, bir normun hızla yayılması ve küresel düzeyde kabul görmesi sürecini ifade etmektedir.[19] Çocuk işçiliğinin, köleliğin ve nükleer silahların kullanımının yasaklanması gibi konularda sistemik normların benimsenmesi ve yayılması süreçleri norm dalgalarına örnek olarak değerlendirilebilir.

Normun İçselleştirilmesi (Norm Internalization): Normun içselleştirilmesi, bir normun küresel siyasetin özneleri tarafından içselleştirilmesini ve doğal bir şekilde işleyişin bir parçası olmasını ifade etmektedir.[20] Normun içselleştirilmesi, bir normun ne kadar kök saldığını, ne kadar geniş ölçekte kabul gördüğünü, dolayısıyla sistemin ne kadar parçası olduğunu anlamak için işlevsel bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, diplomatik dokunulmazlık normu, çok geniş ve çok derin ölçekte kabul görmüş ve adeta bir varsayılana dönüşmüş, bugün neredeyse sorgulanmaz hale gelmiştir.

Norm Kümelenmesi (Norm Clusters): Norm kümelenmesi kavramı, birbiri ile ilişkili birçok normun bir arada bulunması anlamına gelmektedir. Bu kümeler, normların etkili olmasını veya itirazla karşılaşmasını belirleyebilmektedir.[21] Dolayısıyla bir yerde kümelenme varsa bu kümelenmenin analiz edilmesi, oradaki kabul ve ret süreçlerine dair mesajlar içereceği için önem taşımaktadır. Norm kümelenmesine çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma normları örnek olarak verilebilir.[22]

---

[18] A. I. Johnston, "Treating International Institutions as Social Environments", *International Studies Quarterly* 45, sy 4 (2001): 487-515.
[19] Finnemore ve Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change".
[20] Smith vd., *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*.
[21] Antje Wiener, "The Dual Quality of Norms and Governance beyond the State: Sociological and Normative Approaches to 'Interaction'", *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 10, sy 1 (2007): 47-69.
[22] Steven Bernstein ve Benjamin Cashore, "Can Non-state Global Governance Be Legitimate? An Analytical Framework", *Regulation & Governance* 1, sy 4 (2007): 347-71.

Normun Güçlenmesi (Norm Consolidation/Strength): Normun güçlenmesi, bir normun küresel siyasetin özneleri tarafından benimsenip kurumsallaştırılma sürecidir. Bu süreç, normların içselleştirilmesi, yaygınlaştırılması ve davranışları şekillendirmesiyle gerçekleşir.[23] Bir normun gücünü artırması, giderek artan bir ivmelenme ile sistemik bir norm olma yolunda daha da hızlı kabul görmesine neden olabilir. Örneğin, insan hakları normu İkinci Dünya Savaşı'nın ardından BM sistemi çerçevesinde sistemin kurucu normlarından birisi olarak ortaya konsa da kabul görmesi ve uygulamada geniş oranda belirleyici olması zaman almıştır.

Normun Yerelleşmesi (Norm Localization): Küresele yayılan bir normun yerele uyarlanma sürecini ifade eden normun yerelleşmesi, farklı bağlamlarda bir normun nasıl anlaşıldığını ve uygulandığını görmek açısından önem arz etmektedir. İnsan hakları normunun Asya'daki yerelleşme süreci norm yerelleşmesine örnek olarak değerlendirilebilir.[24] Fakat, normun yerelleşmesi sıklıkla bir itirazla karşılaşmasını da beraberinde getirmektedir. Buradan hareketle küreselci tutum ve yerelci tutum arasında bir tartışma yaşanmıştır. Küreselci kanat, sistemik normların çözüm ürettiğini, buna karşın yerel normların çatışma ürettiğini iddia etmiştir. Buna göre sistemik normlar ilerici, modern, küresel uzlaşıya hizmet eden, Batı menşeili normları ifade ederken; yerel normlar, gerici, modernleşememiş, küresel uzlaşıyı zorlaştıran ve Batıdışı normlar olarak değerlendirilmiştir. Bu tartışma halen önemini korumakta ve normların yerelleşmesi sürecinde sıklıkla gündeme gelmektedir.

Norm Uygunsuzluğu (Norm Misfit): Norm uyumsuzluğu, bir normun belirli bir bağlama uygun olmaması, genellikle de yerel değerlerle uyuşmaması anlamına gelmektedir. [25] Norm uyumsuzluğu olan normun kabul edilmesinin zor olması itibariyle norm tartışmaları açısından önem arz etmektedir.

Norm Uyumsuzluğu (Norm Misalignment): Norm uyumsuzluğu, normların farklı özneler için nasıl farklı anlamlara gelebildiğini ifade eden, dolayısıyla farklı yorumlamaya ve farklı uygulamaya bağlı çatışmaları anlamak için kullanılan bir

[23] Vincent A. Auger, "Norm Consolidation and Resistance: The Responsibility to Protect", *Rangsit Journal of Arts and Sciences* 2, sy 1 (2012): 15-21.
[24] Acharya, "How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism".
[25] Andew P. Cortell ve James W. Davis, "Understanding the Domestic Impact of International Norms: A Research Agenda", *International Studies Review* 2, sy 1 (2000): 65-87.

kavramdır.[26] Liberal ekonomi normlarının "gelişmiş" ülkeler ve "gelişmekte olan" ülkeler için aynı sonuçları doğurmaması ve buna bağlı olarak yorumlama farklılıklarının gelişmesi, norm uyumsuzluğuna örnek verilebilir.

Norm Dayanıklılığı (Norm Robustness): Norm dayanıklılığı, bir normun farklı bağlamlarda ve değişen koşullara rağmen gücünü koruması anlamına gelmektedir.[27] Norm dayanıklılığı, insan hakları normu gibi normların tüm zorluklara rağmen kazandığı geniş zemin için ifade edilebilir.

Norm İhlali (Norm violation/Norm breaking/Norm exceptions): Norm ihlali, esasen norma sahip çıkmakla birlikte normu durum itibariyle uygulamamayı ifade etmektedir.[28] Bu ihlaller, küresel toplumda tepki, yaptırım veya diplomatik krizlere yol açabilir ve dahası normların geçerliliğini geniş çaplı bir şekilde sorgulamaya açabilir. Bununla beraber norm ihlalini yapan özne veya ilgili süreçteki dengeler ihlalin sonuçlarının belirlenmesinde oldukça etkilidir. Norm ihlaline insan hakları normunun özellikle Soğuk Savaş döneminde bayraktarlığını yapan ve halen söyleminin bir parçası olarak koruyan ABD'nin Irak'ta veya Guatemala'da gerçekleştirdiği işkenceler örnek teşkil etmektedir.

Norm Ayrışması (Norm Decoupling): Norm ayrışması, normların resmiyette kabul edilmesi ama uygulama aşamasında ihmal edilmesi veya kasten uygulanmamasını ifade etmek için kullanılmaktadır.[29] Örneğin, insan hakları veya iklim değişikliği kapsamında imzalanan sözleşmelere dahil olan birçok devlet olmasına rağmen bu sözleşmelerin uygulanma süreçlerinde yaşanan aksaklıkları incelerken norm ayrışması kavramı işlevsel olmaktadır.

Norma İtiraz (Norm Contestation): Bu çalışmanın ana sorusunun sorulduğu, böylece çalışmanın temelinin oluşturulduğu norma itiraz, normların anlamı, uygulanışı veya geçerliliği üzerinde yapılan itirazlar anlamına gelmektedir. Norma itirazda bir norma tamamen karşı çıkılabileceği gibi normun yorumlanmasına veya uygulama biçimine de

[26] Mark Blyth, *Great Transformations - Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century* (Cambridge University Press, 2002).
[27] Nicole Deitelhoff ve Lisbeth Zimmermann, "Things We Lost in the Fire: How Different Types of Contestation Affect the Robustness of International Norms", *International Studies Review* 22, sy 1 (2020): 51-76.
[28] Vaughn P. Shannon, "Norms Are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation", *International Studies Quarterly* 44, sy 2 (2000): 293-316.
[29] Emilie M. Hafner-Burton ve Kiyoteru Tsutsui, "Human Rights in a Globalizing World: The Paradox of Empty Promises", *American Journal of Sociology* 110, sy 5 (2005): 1373-411.

itiraz edilebilir.[30] Norma itiraz, özellikle normların sabit olmadıkları, itiraza bağlı olarak dönüşüme tabi olabilecekleri veya tamamen ortadan kalkabilecekleri gibi değişime işaret etmesi açısından önem arz etmektedir. Örneğin, koruma sorumluluğu normunun farklı krizlerde uygulanma biçimleri ve kimlere sorumluluk yüklediği gibi hususlar norma itiraz alanında bolca tartışma üretmektedir. Öte yandan bu çalışmanın ampirik alanı olan Güney Afrika örneği, insan haklarına uyum konusunda onyıllara varan bir itiraz süreci geliştirmiş, normun meşruiyetine dair sorgulamaların oluşmasına, normun gücünün azalmasına neden olmuştur.

Pratik Üzerinden Norma İtiraz (Norm Contestation through Practice): Pratik üzerinden norma itiraz, normlara teorik olarak itiraz etmekten ziyade normların uygulanışlarını dikkate alarak norma itiraz etmek anlamında gelmektedir.[31] Pratik üzerinden norma itiraz kavramı, norma itiraz kavramının bir alt kavramı olarak değerlendirilebilir. İnsancıl hukukun uygulanış süreçleri üzerinden yapılan tartışmalar bu konuda örnek teşkil etmektedir.

Norma Direnç (Norm Resistance): Norma direnç[32], normların benimsenmesine veya uygulanmasına yönelik doğrudan veya dolaylı karşı çıkışları ifade eder.[33] Normların küreselleşmeye karşı yerel unsurların vurgulandığı şartlarda dirençle karşılaşması bu konuda örnekler sunmaktadır.[34] Batıdışı ülkelerde direnç örnekleri sıklıkla görülmektedir. Çin'in iklim değişikliğine karşı alınmaya çalışılan önlemler konusunda direnç göstermesi bu konuya örnek olarak değerlendirilebilir.

Norm Karşıtlığı (Norm Antipreneurs): Norm karşıtlığı, genel olarak varolan normlarla ilgili olarak muhafazakar bir tutum olup, yeni normların oluşumuna veya mevcut normların değiştirilmesine karşı çıkan öznelere işaret etmektedir. Bu özneler, varolan normları koruma ve mevcut durumu sürdürme eğilimindedir.[35] Bu anlamda norm

[30] Antje Wiener, *A Theory of Contestation* (Springer Berlin Heidelberg, 2014).
[31] Emanuel Adler ve Vincent Pouliot, *International Practices* (Cambridge University Press, 2011).
[32] Bu noktada, "norma direnç" kavramı ile "norma itiraz" kavramlarının farkı sorgulanabilir. Literatürde birbiri ile eşanlamlı gibi kullanılabilen bu kavramlardan norma direnç daha çok norma bütüncül bir itirazı içerirken norma itiraz norma yönelik her türlü itirazı içeren daha derinlikli bir kavram olarak literatürde yer bulmuş ve norma direnç/itiraz söz konusu olduğunda daha çok kullanılır olmuştur. Bu nedenle bu çalışma boyunca literatürle uyumlu bir şekilde norma itiraz kavramı kullanılmıştır.
[33] Lisbeth Zimmermann, "Same Same or Different? Norm Diffusion between Resistance, Compliance, and Localization in Post-conflict States", *International Studies Perspectives* 17, sy 1 (2016): 98-115.
[34] Mona Lena Krook ve Jacqui True, "Rethinking the Life Cycles of International Norms - The United Nations and the Global Promotion of Gender Equality", *European Journal of International Relations* 18, sy 1 (2012): 103-27.
[35] Alan Bloomfield, "Norm Antipreneurs and Theorising Resistance to Normative Change", *Review of International Studies* 42 (2016): 310-33.

karşıtlığı hiçbir normun olmamasını savunmak anlamına gelmemekte, eski normlardan memnuniyeti, yeni normlara karşı olma eğilimini göstermektedir. Norm karşıtları sıklıklar norm girişimcileri ile karşı karşıya gelmektedir.[36]

Norma Zorlama/Normun Uygulanması (Norm Enforcement): Norma zorlama/normun uygulanması, normların uygulanması için gerekli şartların oluşturulma çabaları olarak nitelenebilir. Bu durum bazen destek şeklinde olabilirken diğer taraftan zorlama şeklinde de olabilir.[37] Normun uygulanması için BM barış operasyonları birer örnek olarak değerlendirilebilir. BM, barış operasyonları ile çatışma bölgelerinde örneğin insan hakları normunu uygulamak üzere varlık göstermektedir.

Norm Erozyonu/Aşınması (Norm Erosion): Normlar zaman içerisinde değişen koşullara bağlı olarak veya farklı mekansal bağlamlara maruz kaldığında etkisini yitirebilmektedir. Norm erozyonu bu tarz durumları ifade etmek için kullanılmaktadır.[38] Norm erozyonu, normların değişim süreçlerini analiz ederken kullanılabilecek kavramlardan birisidir. Örneğin, ilk olarak "iklim krizi" olarak kabul edilen iklim şartlarındaki değişim, ekonomik zorluk döneminde "iklim değişikliği"ne doğru hızlı bir şekilde kavramsal dönüşüm yaşamış ve birçok özne, bu süreçteki tavrını keskin bir şekilde değiştirmiştir. Yine liberal ekonomi normlarının popülizm karşısında sıklıkla geri plana itilmesi, norm erozyonu için güncel örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

Norm Bozulması (Norm Decay): Norm bozulması, normların etkisinin azalması veya tamamen geçerliliğini yitirmesi sürecidir. Bu durum, normun sistematik olarak ihlal edilmesi veya normun işlevsiz hale gelmesiyle ortaya çıkan duruma işaret etmektedir.[39] Savaş esirlerinin köleleştirilmesi, norm bozulmasına örnek olabilir. Önceden savaşta esir alıp köleleştirmek yaygın kabul gören bir norm olurken, 18. ve 19. yüzyılda insan haklarının yükselmesiyle norm önce tartışılmış, sonra meşruiyetini kaybetmış, ardından tamamen bozulmuş ve yasaklanmıştır. Dolayısıyla norm bozulması, norm yaşam döngüsünün anlaşılması için de önemli kavramlardan birisi olarak değerlendirilebilir.

---

[36] Nilay Tüzgen ve Gonca Oğuz Gök, "Norm Shaper, Norm Implementer, or Norm Antipreneur? Assessing Turkish Foreign Policy towards R2P", *Third World Quarterly* 45, sy 12 (2024): 1856-75.
[37] Beth A. Simmons, *Mobilizing for Human Rights: International Law in Domestic Politics* (Cambridge University Press, 2009).
[38] Wayne Sandholtz, "Dynamics of International Norm Change: Rules Against Wartime Plunder", *European Journal of International Relations* 14, sy 1 (2008): 101-31.
[39] Sandholtz, "Dynamics of International Norm Change: Rules Against Wartime Plunder".

Norm İkamesi (Norm Substitution): Norm ikamesi, eski bir normun yerine bir yenisinin gelmesi, eskisinin kullanımdan kalkması anlamına gelmektedir. Bu ikame süreci bir bütün olarak gerçekleşebileceği gibi kısmi bir şekilde de gerçekleşebilir.[40] Örneğin, egemenlik normu zaman içerisinde insan hakları çerçevesinde kısmi olarak revize edilmiş ve bağlama göre değişecek şekilde egemenlik normu insan hakları normu ile ikame edilmiştir.

Norm Ölümü (Norm Death): Norm ölümü, zaman içerisinde yıpranan, bozulan, erozyona uğrayan normun teorik ve/veya pratik olarak tedavülden kalkmasını ifade etmektedir.[41] Yine savaş esirlerinin köleleştirilebilmesi normunun zaman içerisinde bozulması ve yasaklanarak ortadan kalkması norm ölümüne örnek olarak verilebilir. Norm ölümü, norm yaşam döngüsünün sonunu ifade etmesi bakımından da normlara ilişkin önemli kavramlardan birisi olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıda sunulan kavramlar da göstermektedir ki, norm literatüründe birbirine yakın birçok kavram bulunmakta, bu durum, norm literatürünü çalışan araştırmacılar için berrak bir rehber olmaktan uzaklaştırabilmektedir. Bununla birlikte bu kadar fazla ve birbirine yakın kavramın literatürde varlık göstermesi, literatürün canlılığına ve norm çalışmalarının birçok araştırmacının dikkatini çektiğini göstermesi açısından da önemlidir. Literatür taramasının kavram kısmında en azından bir normun ortaya çıkışından ölümüne kadar geçen süreçte yaşananlara dair üretilen bir kavram zincirinin bulunduğu ve bu kavramlar üzerinden literatüre dair bir çerçeve çizme ve kavram setinin oluşturulması imkanının olduğu tespit edilebilmektedir. Literatür taramasının sonraki kısmında daha çok normların önemi, normların ortaya çıkışı ve yayılışı gibi görece normlara itirazın gözardı edildiği birinci grup norm çalışmaları incelenmekte, daha sonra araştırmanın esas literatürü olan normlara itirazlara dair literatür ikinci grup norm çalışmaları çatısı altında tartışılmaktadır.

[40] Mark W. Zacher, "The Territorial Integrity Norm: International Boundaries and the Use of Force", *International Organization* 55, sy 2 (2001): 215-50.
[41] Diana Panke ve Ulrich Petersohn, "Norm Challenges and Norm Death: The Inexplicable?", *Cooperation and Conflict* 51, sy 1 (2016): 3-19.

1.3.Birinci Grup Norm Araştırmaları: Norma İtiraz Öncesi Tartışmalar

Bu araştırma kapsamında birinci grup norm çalışmaları olarak sınıflandırılan çalışmalar, kabaca norm literatürünün yüzünü çatışma süreçlerine yoğun olarak çevirmeden önceki dönemine işaret etmektedir. Bu dönem bir yandan kuruluş diğer yandan ilk gelişme dönemlerini içine almaktadır. Bu dönemde Uİ'de inşacı kuram kendisini etkili bir şekilde göstermiş, artık anaakım teoriler arasında sayılır hale gelmiştir.[42] İnşacı kuram içerisinde yer alan norm çalışmaları da doğal olarak bu dönemde ortaya çıkmış ve takip eden dönemde gelişmiştir. Literatür taramasının bu kısmı işte bu dönemi norm çalışmaları üzerinden incelemektedir. Bu dönemde yapılan ve önde gelen çalışmalar kronolojik bir şekilde aşağıda sunulmuştur.

Literatürü, küresel öznelerin neden sistemik hukuka uyduğunu araştıran Koh'un çalışması ile başlatmak mümkündür. Koh, tarihsel bir inceleme olan çalışmasında erken dönem dini ve felsefi bakış açılarından modern ampirik ve süreç odaklı yaklaşımlara kadar bu konudaki düşüncenin evrimini incelemiştir. Toplumların sistemik hukuka, kişisel çıkar, kolektif benlik[43], küresel toplum dinamikleri gibi hususlara dair bir kombinasyonun sonucunda uyduklarını söyleyen Koh, bu kombinasyonun en önemli bileşeninin iç hukuk sistemlerine dahi derinden etki eden "sistemik normlar" olduğunu savunmuştur.[44] Dolayısıyla Koh, normların yorumlandığı ve iç hukuk çerçevelerine entegre edildiği, böylece ulusal çıkarların ve benliklerin şekillendirildiği sürecin önemini vurgulayarak ve bütüncül bir uyum anlayışını ortaya koyarak normların küresel siyasetteki önemini ortaya koymuştur.

Alanda öncü bir diğer çalışma ise neorealizm ve neoliberalizm tarafından kabul edilen çıkarların sabit olduğu varsayımına karşı çıkan Florini'nin çalışması olmuştur. Florini, zaman içerisinde sistemik normların değişimine dair bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Temellerini nüfus genetiği analojisinden alan evrimsel bir yaklaşım sunan Filorini'nin

[42] Alexander Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, çev. Suna Gülfer Ihlamur-Öner ve Helin Sarı-Ertem (Küre Yayınları, 2021).
[43] Benlik kavramı, bu araştırmanın merkezi kavramlarından birisi oluğu için kavrama yönelik bir belirsizliğin netleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Literatürde sıklıkla benlik ile kimlik birbiri yerine kullanılabilmektedir. Ancak, kimliğin benliğe göre daha dar anlamlarda kullanıldığı ve benlik kavramının özneyi varoluşun bütün yönleri ile bütüncül olarak kapsama kapasitesinin genişliği nedeniyle çalışma boyunca benlik kavramı kullanılmakta, kimlik kavramı kullanılmamaktadır. Literatürde de yeri olan bu tartışmalara çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha detaylı bir şekilde değinilmektedir.
[44] Koh, "Why Do Nations Obey International Law?"

çalışması, inşacı yaklaşımların henüz yeteri kadar derinleşip genişleyemediği bir dönemde öncü çalışmalar arasında yer almıştır. Florini, evrimsel analojiyi geliştirmiş, modeli küresel güvenlikte şeffaflık normunun ortaya çıkışına ilişkin bir vaka çalışmasıyla örneklendirmiş ve modelin diğer bazı sorun alanlarında nasıl uygulanabileceğini kısaca tartışmıştır.[45]

Alandaki en önemli çalışmalardan birisi olarak yer edinen Finnemore ve Sikkink'in, "Uluslararası Norm Dinamikleri ve Siyasi Değişim" adlı çalışmaları, normların ve fikirlerin küresel siyaseti şekillendirmedeki rolüne vurgu yapmıştır. Finnemore ve Sikkink, normatif kaygıların bazen nicel verilere yönelik metodolojik tercihler nedeniyle göz ardı edilse de, küresel siyaseti ve özellikle küresel siyasetteki değişimi anlamak için kritik öneme sahip olduğunu savunmuştur. Öte yandan bu çalışmada Finnemore ve Sikkink, normların üç aşamalı bir yaşam döngüsünü takip ettiklerini iddia etmiştir; normun ortaya çıkışı, normun yayılması ve normun içselleştirilmesi. Finnemore ve Sikkink, bahsi geçen çalışmalarında, norm çalışmalarını geliştirmeyi amaçlayarak kavramsal netliğin önemini vurgulamış, yerel ve sistemik normlar arasındaki etkileşimi incelemiş ve normların özne davranışını hangi koşullarda etkilediğini analiz etmiştir. Çalışma son olarak, farklı metodolojik yaklaşımları içeren daha titiz ampirik araştırmalar için çağrıda bulunmuştur.[46] Finnemore ve Sikkink'in çalışmaları, ontolojik güvenlik bağlamında ortaya çıkan güvenliğin benlikle ilişkisi tartışmaları ile eklemlenebilir. Ayrıca Güney Afrika'nın apartheid dönemindeki dış politikasında normatif kaygıların oldukça belirleyici olduğu ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde analiz edilmektedir.

Bir diğer öncü çalışma yine küresel siyasetteki sabitlik yanılgısına temas etmiş ve değişimin önemini vurgulamıştır. Değişimin neorealizm ve neoliberalizm tarafından ihmal edildiğini savunan Holsti, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, dünyanın dönüşümü ve yeni bir döneme girildiği yönündeki iddiaların çoğaldığını, ancak değerlendirme için net bir kriter olmadığını gözlemlediğini ifade etmiştir. Holsti'ye göre değişimi tanımlamak ve sınırlarını belirlemek için kritik ölçütün "uluslararası kurum" olması gerekmektedir. Holsti, yerine koyma, ekleme, diyalektik değişim ve dönüşüm olarak değişim de dahil olmak üzere çeşitli değişim kavramlarını incelemiş, trendlerin, büyük olayların, büyük başarıların ve sosyal/teknolojik yeniliklerin değişimin işaretleri

[45] Ann Florini, "The Evolution of International Norms", *International Studies Quarterly* 40, sy 3 (1996): 363-89.
[46] Finnemore ve Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change".

olarak kullanılmasını eleştirmiş ve bu işaretlerin genellikle keyfi olduğunu savunmuştur. Holsti, buradan hareketle, değişimi tanımlamak ve ölçmek için daha disiplinli bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı belirtmiş, "uluslararası kurumların dönüşümünün" küresel sistemde temel bir değişime işaret edebileceğini öne sürmüştür.[47] Dolayısıyla Holsti'ye göre sistemdeki dönüşümleri anlamak için materyal trendleri takip etmek yerine küresel siyasetin merkezinde yer alan kurumları takip etmek gerekmektedir. Holsti'nin kurum olarak kastettiği şey, rejim veya norm olarak da değerlendirilebilir. Bu durum ise sistemik normların önemine ve normlar ile değişim arasındaki bağlantının kurulması gerektiğine işaret ettiği için önem arz etmektedir.

Smith ve arkadaşları insan hakları normu üzerinden sistemik normların ve devletlerin iç politikalarındaki değişimi araştırmış, sistemik normların yalnızca materyal çıkarlara dayalı bir şekilde değil, sosyalizasyon süreci ile içselleştirilmesinin daha kalıcı sonuçlar ürettiğini savunmuştur. Burada devlet sınırları ötesinde insan hakları ağlarının otoriter rejimlere baskı yaparak ve yerel muhalefeti destekleyerek değişimi tetiklediği vurgulanmış, insan haklarına dair kalıcı bir ilerlemenin sağlanabilmesi için iç siyasi dönüşümün şart olduğu belirtilmiş ve bu sürecin güç, normlar ve çıkarlar arasındaki etkileşimi nasıl şekillendirdiği analiz edilmiş ve model önerisinde bulunulmuştur.[48] Öte yandan Smith ve arkadaşları farklı bölgelerden vaka analizleri ile ortaya konan modelin geçerliliğini test etmiş ve büyük güç baskıları ile ekonomik modernleşme gibi alternatif açıklamaları değerlendirmiştir. Çalışmada, nihai olarak sosyalizasyon sürecinin süresinin ve etkisinin bağlama göre değişebileceğini belirtilmiş, ancak genel modelin geçerliliğini koruduğu savunulmuştur. Smith ve arkadaşlarının çalışmaları sistemik normlar ile devletlerin içişleri arasındaki ilişkinin ortaya konması açısından önem arz etmektedir.

Modern kapitalist toplumlarda büyük kurumsal değişimlerin nasıl ve neden gerçekleştiğini inceleyen Blyth, çalışmalarını Büyük Dönüşümler: Yirminci Yüzyılda Ekonomik Fikirler ve Kurumsal Değişim adlı kitabı ile ortaya koymuştur. Karl Polanyi'nin "çifte hareket[49]" kavramını temel alan Blyth, bu çerçevenin kurumsal değişimi tam olarak açıklamak için yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Blyth, Polanyi'den farklı olarak, ekonomiye dair fikirlerin ve bunların siyasi olarak nasıl kullanıldığının, materyal çıkarlar veya yapısal faktörlerden daha belirleyici olduğunu ileri sürmüştür.

[47] Kalevi Jaakko Holsti, "The Problem of Change in International Relations Theory", Institute of International Relations - The University of British Columbia, 1998.
[48] Smith vd., *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*.
[49] Double Movement.

Tarihsel ve rasyonalist kurumsalcılık yaklaşımlarını, fikirleri bağımsız nedensel faktörler olarak ele almamaları nedeniyle eleştiren Blyth, fikirlerin yalnızca mevcut yapısal koşulları yansıtmadığı, aksine öznelerin çıkarlarını ve politika seçeneklerini algılama biçimlerini şekillendirdiğini öne sürmüştür. Kriz ve belirsizlik dönemlerinde fikirlerin kurumsal değişim için "silah" ve "plan" işlevi gördüğünü söyleyen Blyth'e göre kurumsal değişim sıralı bir süreç olup, ekonomik fikirler krizleri anlatmada ve yeni kurumsal düzenleri inşa etmede önemli işlevler görmektedir. ABD ve İsveç örnekleri üzerinden farklı siyasi-ekonomik bağlamlarda benzer kurumsal değişim süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini aktaran Blyth, iş dünyasının rolünü analizine dahil etmiş ve örgütlü iş çevrelerinin fikirleri stratejik olarak nasıl kullandığını incelemiştir.[50] Nihayetinde Blyth bu çalışması ile, ekonomik fikirlerin stratejik kullanımı yoluyla kurumsal dönüşümlerin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymuş ve düşünsel faktörlerin siyasi ve ekonomik analizlerde dikkate alınması gerektiğini savunarak literatüre katkı sunmuştur.

Acharya'nın Asya bölgeselciliğinde norm yerelleşmesi ve kurumsal değişim üzerine yaptığı çalışma, kimin normunun önemli olduğu sorusu üzerinden fikri değişimlerin izini sürmüş ve literatürde en etkili çalışmalardan birisi olarak kayıtlara geçmiştir. Acharya'ya göre normlar üzerine çalışan araştırmacılar ilk dönemlerde, genellikle "iyi" küresel normların "kötü" yerel inanç ve uygulamalara üstün geldiği "zor" ahlaki dönüşüm örneklerine odaklanmıştır. Ancak birçok yerel inanç, bu süreçte yabancı normların kabulünü şekillendiren meşru bir normatif düzenin parçası olarak görülmüştür. Oysa Acharya'ya göre, yerel öznelerin yabancı normları yalnızca var olan normatif düzenle uyumlu hale getirmekle kalmayıp, aynı zamanda bilişsel öncelikleri ve benlikleriyle de örtüşmesini sağlamak için nasıl yeniden yapılandırdıklarını açıklamak gerekmektedir. Bunun için normatif çekişmelerin (norma itirazın), normların tamamen kabulü ya da reddi ile değil, yerelleştirme süreçleri ile ortaya konmalıdır.[51] Böylece küresel siyasette norm yayılımına ilişkin literatür, yalnızca fikirlerin önemli olup olmadığı ve nasıl önemli olduğu ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda hangi fikirlerin ve kimin fikirlerinin etkili olduğu ile de ilgilenmiştir.

Norm tartışmalarında meşruiyet, küresel siyasette fikirlerin, dolayısıyla da normların anlaşılması için temel kavramlardan birisi olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Clark,

[50] Blyth, *Great Transformations - Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century*.
[51] Acharya, "How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism".

küresel toplumda meşruiyet mekanizmasının nasıl işlediğini anlamaya çalışmıştır. Clark, meşruiyetin mevcut küresel siyasetteki yerini incelemiş; nihayetinde meşruiyetin, küresel toplumun temel unsuru olduğunu, küresel siyasetteki davranışı tanımlayan merkezi ilke olarak işlev gördüğünü savunmuştur. Geleneksel İngiliz ekolü yaklaşımını eleştiren ve meşruiyetin kurumlardan, kurallardan ve ortak değerlerden daha temel bir konuma sahip olduğunu ileri süren Clark, meşruiyetin küresel toplumun asli bir unsuru olduğunu ve üyelik bağı üzerinden davranış kurallarını belirlediğini iddia etmiştir. Meşruiyetin hem üyeliğe yönelik içe dönük hem de davranışa yönelik dışa dönük yönlerinin bulunduğunu ifade eden Clark'a göre meşruiyet, yasallık, ahlak ve anayasal normlardan beslenmekte, ancak bunlardan herhangi biriyle özdeş olmamaktadır. Vestfalya, Utrecht, Viyana ve Versailles barış anlaşmalarını analiz ederek meşruiyetin tarihsel gelişimini inceleyen çalışması ile Clark, nihai olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde meşruiyetin nasıl değiştiğini ele almıştır.[52] Clark, meşruiyetin gücü etkilediği kadar, güç tarafından da etkilendiği ve küresel toplumun işleyişini anlamada kritik bir kavram olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla Clark, küresel siyaseti anlamak için önemli ve normatif boyutu ile kritik bir kavram olarak meşruiyetin önemine vurgu yapmıştır.

Hafner-Burton ve Tsutsui, insan hakları normunun hükümetlerin insan hakları uygulamaları üzerindeki etkisini incelemiş, bu inceleme sonucunda ise "boş vaatler paradoksu" şeklinde bir açıklama önermişlerdir. Araştırmacılar 1967'den 1999'a kadar devam eden bir zaman zarfında hükümet davranışlarını incelemişler ve kapsamlı bir veriseti ortaya koymuşlardır. Hafner-Burton ve Tsutsui'ye göre, hükümetler insan hakları sözleşmelerini genellikle göstermelik olarak onaylamakta, politikayı, uygulamadan keskin bir şekilde ayırmakta ve zaman zaman sahip oldukları anlaşmalara rağmen insan hakları ihlallerini şiddetlendirebilmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, araştırmacıların temel argümanı, insan haklarının küresel olarak kurumsallaşmasının bir sonucu olarak insan hakları normunun küresel meşruiyetinin, devletlerin insan hakları uygulamalarını iyileştiren bir küresel etki yarattığı yönünde olmuştur.[53] Bu çalışma, iyi örnekler ve kötü örnekler gibi bir bakış açısını beraberinde getirmiş ve nihai olarak sistemik normların her zaman olmasa da devlet içi durumlar üzerinde kaydadeğer bir etki oluşturduğunu göstermiştir.

[52] Ian Clark, *Legitimacy in International Society* (Oxford University Press, 2005).
[53] Hafner-Burton ve Tsutsui, "Human Rights in a Globalizing World: The Paradox of Empty Promises".

Sistemik normların değiştirilmesinde gücün nasıl bir rol oynadığını ve kime karşı kullanıldığını araştıran Nevers, büyük güçlerin yeni normları teşvik etmek istediklerinde, zayıfları zorladıklarını; iknanın ise zayıflardan çok güçlülere yönelik bir strateji olduğunu savunmuştur. Nevers'e göre "hedef devletin küresel toplum içindeki konumu" ve "normları teşvik eden büyük güce göre sahip olduğu görece gücü", normları teşvik etmek isteyen büyük güçler tarafından normun kabulü için güç kullanılıp kullanılmayacağını belirleyen temel faktörlerdir. Çalışmada köle ticareti, korsanlık ve terörizmin devletler tarafından nasıl kullanıldığı ve normları ihlal eden devletlerin nitelikleri, büyük güçlerin devletleri yeni normları benimsemeye teşvik etmek için müdahale etme olasılığını nasıl etkilediğini değerlendirmek için incelenmiştir. Sonuç olarak Nevers, gücün, norm değişikliğini teşvik etmek isteyen bir büyük güç tarafından hedef alınmaya karşı en iyi savunma olarak ortaya çıktığını, ancak devletlerin küresel toplumdaki konumunun da dış müdahaleye karşı önemli bir caydırıcı olabileceğini savunmuştur.[54] Nevers'in bu çalışması, normların dönüşümü ve yayılımının nasıl gerçekleştiği ve hangi parametrelere göre gerçekleştiğini göstermesi açısından literatüre katkı sağlamıştır.

Sistemik normlar zaman içinde değişmekte ve küresel siyasetin dinamiklerini anlamak için bu değişimi gözlemlemek gerekmektedir. Ancak bu normların tam olarak nasıl ve neden nihai şeklinde evirildiği tam olarak ortaya konmuş değildir. Literatürdeki bu boşluğu doldurmaya çalışan Sandholtz, çalışmasında, sistemik norm değişimine dair inşa ettiği bir modeli tanıtmıştır. Buna göre, ilk olarak, normatif sistemler değişime yol açan bazı gerilimleri doğal olarak üretmektedir. Modelde ikinci olarak ise, belirli anlaşmazlıklar bu normatif çatışmaları açığa çıkarmakta ve kuralların anlamı ile uygulanışı hakkında tartışmaları tetiklemektedir. Bu tartışmaların sonuçları da kuralları, yani normları kaçınılmaz olarak değiştirmektedir. Bu çerçevede normatif değişim süreci; kuralları, eylemleri ve tartışmaları birbirine bağlayan, bu sayede kuralları yeniden biçimlendiren bir döngü şeklinde işlemektedir. Bu modelin ampirik anlamda işe yararlılığını soruşturmak için Sandholtz, sanatsal ve kültürel hazinelerin yağmalanması konusundaki savaş kurallarının evrimini ele almıştır. Napolyon Savaşları ve İkinci Dünya Savaşı'na odaklanan, ikincil kaynaklar ile arşiv kaynaklarına dayanarak yapılan bu analiz, elde edilen ampirik verilerin, normatif değişim döngüsü modelinin doğruluğuna işaret

[54] Renee De Nevers, "Imposing International Norms: Great Powers and Norm Enforcement", *International Studies Review* 9, sy 1 (2007): 53-80.

ettiğini savunmuştur.[55] Yani, Sandholtz'a göre Napolyon Savaşları ve İkinci Dünya Savaşı'nın verileri küresel siyasetteki normların dönüşümüne ilişkin döngü modelini teyit etmiştir.

Krook ve True'ya göre, normlara ilişkin inşacılıktan esinlenen mevcut norm modelleri, norm içeriğine dair durağan bir bakış ile normların benimsenmesi ve uygulanmasına dair dinamik bir tablo arasındaki bir etkileşimle şekillenmiştir. Krook ve True, bu tartışmada normların ortaya çıktıktan sonra da evirilmeye devam ettiğini gözlemlediklerini, sistemik normların yaşam döngülerini kuramsallaştırmak ve incelemek için söylemsel bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu öne sürmüşlerdir. Normları birer süreç olarak ele alan ve hem iç hem de dış etki kaynaklarına dikkat çeken Krook ve True, kuramlarında, "cinsiyet dengeli karar alma" ve "toplumsal cinsiyetin her alana dahil edilmesi" normları üzerinden normların yaşam döngülerini izlemiş ve karşılaştırmıştır. Sonuç olarak Krook ve True, bahsi geçen normların iki ayrı politika alanından doğduğunu ve 1990'ların ortalarında kısa bir süre için yakınlaşsalar da, sonrasında büyük ölçüde birbirinden ayrı ve sık sık birbirleriyle gerilim içinde geliştiğini savunmuştur.[56] Böylece Krook ve True, söyleme odaklanan bir model üzerinden normların yaşam döngülerini incelemiş, böylece değişimin sürekliliğini ve söylemi vurgulayarak normlara ilişkin literatüre katkı sunmuşlardır.

Adler ve Pouliot tarafından kaleme alınan "Uluslararası Pratikler", literatürün çeşitli teorik yaklaşımlarının parçalanmışlığını gidermeyi amaçlamış, bunu yaparken farklı teorileri birleştirmeye çalışmak yerine pratikleri kuramlar arası diyalog için merkezi bir odak olarak konumlandırmıştır. Diğer bir deyişle Adler ve Pouliot, teorik birleşme yerine ampirik birleşmeyi savunmuştur. Çalışmada Adler ve Pouliot'nun temel varsayımı, küresel siyasetin, öznelerin ne yaptığını odağa alarak daha iyi kavranabileceği olmuştur. Bu varsayımı ise pratiklerin toplumsal açıdan anlam taşıyan eylem örüntüleri şeklinde tarif edilmesine dayandırmışlardır. Bu kapsamda araştırmacıların yanıt aradığı başlıca soru, "Sıradan pratikler nasıl dönüşümler yaratır?" şeklinde özetlenebilir.

Bu soru bağlamında, pratiklerin küresel siyasete anlam kazandırdığı, istikrar veya değişimi mümkün kılan dinamiklerin materyal ve düşünsel süreçler olarak oluştuğu ifade edilmiştir. Adler ve Pouliot'ya göre pratik odaklı bakış, istikrar ile değişim, özne ile yapı

[55] Sandholtz, "Dynamics of International Norm Change: Rules Against Wartime Plunder".
[56] Krook ve True, "Rethinking the Life Cycles of International Norms - The United Nations and the Global Promotion of Gender Equality".

ve düşünce ile madde arasındaki klasik ikilikleri aşma potansiyelini barındırmaktadır.[57] Çalışma ayrıca pratikteki değişimin kaynağının bizzat pratiklerin gerçekleştirilmesi süreci olduğunu; yani güç, tarih, strateji ve benzeri Uİ'ye özgü kavramların pratik içinde nasıl beden bulduğunu incelemenin, dönüşümün doğrudan pratikten kaynaklandığını göstermesi açısından kritik olduğunu iddia etmiştir. Adler ve Pouliot, bunu yaparken, caydırıcılık, insani yardım eylemleri, hukuki yükümlülükler, örgüt otoritesi, sistem/toplum ayrımı gibi temel Uİ konularında pratiklerin etkisini incelemiş, akademik tartışmaları ampirik düzeyde somutlaştırmayı önemsemiş ve rasyonelcilik, inşacılık ile postyapısalcılık gibi çeşitli kuramsal yönelimlerde pratiklerin nasıl anlam kazandığını göstermiştir. Bu sayede çalışma, küresel siyasette belirli pratiklerin nasıl siyasi sonuçlar ürettiğini açığa çıkarmaya çalışmıştır.

Fehl, küresel siyasette norm karmaşıklığı sorunlarına, özellikle de norm ilişkilerinin inşasına daha fazla önem verilmesi gerektiğini savunmuştur. Fehl'e göre son zamanlarda yapılan araştırmalar, sistemik normların resmi olarak kabul edilmelerinden sonra bile genellikle tartışmalı kalabildiğini ortaya koymuş, buradan hareketle tekil normların dinamizmini araştırma gerekliliğini oluşturmuştur. Bu amaçla, inşacı norm araştırmalarının bir yandan rasyonalist rejim karmaşıklığı teorileriyle, diğer yandan da pragmatist Uİ ile etkileşimden faydalanabileceğini öne sürmüştür.

Bu farklı perspektiflerden yola çıkarak ve bunları karşılaştırarak Fehl, norm karmaşıklığı konusunu ele alan ortak bir araştırma gündeminin ana hatlarını çizmeye çalışmıştır. Bu gündemin uygulamaya nasıl geçirilebileceğini göstermek amacıyla da, çalışmasında ampirik olarak kitlesel şiddete müdahale tartışmalarında "koruma sorumluluğu normu" ile Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) bir parçası olan "kovuşturma normları" arasındaki bağlantıları tartışmıştır.[58] Böylece, Fehl, norm karmaşasına çözüm olarak normlararası ilişkilerin öneminin ortaya konması açısından norm literatürüne katkı sağlamıştır.

Küresel siyasetteki arabulucuların genellikle liberal normları teşvik etmekle görevlendirildiklerini söyleyen Hellmüller, Pring ve Richmond, arabulucuların çatışma taraflarıyla etkileşiminden ve normların yayılmasında ortaya çıkan ikilemler, normların arabuluculuk yoluyla nasıl yayıldığı, arabulucuların normları teşvik edip edemeyeceği ve

[57] Adler ve Pouliot, *International Practices*.
[58] Caroline Fehl, *Navigating Norm Complexity: A Shared Research Agenda for Diverse Constructivist Perspectives* (Peace Research Institute Frankfurt, 2018).

hangi normları teşvik ettikleri konularını tartışmışlardır. Araştırmacılara göre literatür, bu soruların yanıtlanmasına yardımcı olabilecek normlara ilişkin kuramsal çerçeveler sunmaktadır. Yine de, Hellmüller, Pring ve Richmond'a göre arabuluculuk çalışan araştırmacılar analizlerine düşünsel unsurları sistematik olarak dahil etmemişlerdir. Bu nedenle Hellmüller, Pring ve Richmond, bu çalışmada, normların arabuluculukta nasıl önemli roller oynadığına dair ilk kapsamlı analizi sunarak bu boşluğu doldurmayı hedeflemiştir.[59] Dolayısıyla araştırmacılar norm literatürü ile arabuluculuk literatürünü birleştirerek norm literatürüne genişleme açısından bir katkı sunmuşlardır.

Normlar üzerine yapılan araştırmalara bakılarak, literatürün normların neden ve nasıl önemli olduğunu ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Buna göre, normlar öznelerin benliğini oluşturduğu, davranışlarını arzu edilen yönlere doğru yönlendirdiği ve bütün olarak küresel sistemin normatif temelini oluşturduğu gösterilmiştir. Fakat, bu yoğun tartışma sırasında, neyin norm olduğu sorusu veya farklı norm türleri gibi temel kavramlar bulanıklaşmıştır. Bu çerçevede, Rosert'e göre normların "amaçlanan etki"lerine odaklanılması norm olgusunun önemli bir kısmını kapsarken, normun "amaçlanmayan etki"leri büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Bu boşluktan hareketle Rosert, normların etkilerine ilişkin yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemiştir. Sonuç olarak çalışmasında geliştirdiği tipoloji, "yasaklayıcı" ve "zorunlu etkiler" olarak adlandırılan iki tür amaçlanan etkinin yanı sıra "izin verici" ve "ihmal edici" etkiler olarak adlandırılabilecek iki tür amaçlanmayan etki ortaya koymuştur.[60] Rosert'in çalışması, normlara yönelik girişimlerin amaçlanmayan etkilerini tartışmaya açması açısından önem arz etmektedir.

Norm literatürünün norma itiraz dışı çalışmalarının genel hatları bu şekilde çizilirken Orchard ve Wiener, literatürdeki norma itiraza yönelen dönüşümü ortaya koymuştur. Burada Orchard ve Wiener, norm literatürüne ilişkin genel bir değerlendirmenin ardından norma itiraz araştırmalarının normları anlamak için kiritik öneme sahip olduklarını savunmuştur. Orchard ve Wiener, norm literatürünün, küresel siyasetin normatif yönlerine odaklanmak, normların politika yapım süreçlerine uyarlanmasına bakmak ve nihayetinde norma itiraza vurgu yapmak şeklinde üç hareketle şekillendiğini öne sürmüştür. Araştırmacılara göre bu sürecin sonunda bulunan norma itiraz, normların nasıl

[59] Sara Hellmüller vd., "How Norms Matter in Mediation: An Introduction", *Swiss Political Science Review* 26, sy 4 (2020): 345-63.
[60] Elvira Rosert, "Effects of International Norms: A Typology", *Journal of International Political Theory* 20, sy 1 (2024): 22-40.

ortaya çıktığını, değiştiğini ve yerini başka normlara bıraktığını içeren bir süreç olup, olumlu-olumsuz etkileri bulunabilen veya bulunmayan nötr bir yapıya sahiptir. Orchard ve Wiener, aynı zamanda, itirazların normların normatifliğini etkileyen norm yaratıcı pratikler olduğu ve normun meşruiyetini artırabileceğini de belirtmiştir. Bu doğrultuda araştırmacılar tarafından ortaya konan döngü-ızgara[61] modeli, itirazların her an gerçekleşebileceğini, normatif anlamı yeniden kurgulayabileceğini ortaya koyarken, proaktif, reaktif ve yorumsal gibi itiraz türlerini de içermiştir. Son olarak Orchard ve Wiener, normların itiraz merceğinden anlaşılmasının, itirazı bir tehdit yerine meşru düzenin kurulması açısından vazgeçilmez kıldığını iddia etmiştir.[62]

Wiener ve Orchard'ın bir norm literatürünün son zamanlarda itiraza odaklandığını gösteren bir diğer çalışması, norm araştırmalarının son otuz yılda nasıl evirildiğini, norma itiraza ve norm yorumlamaya odaklanmanın, normları daha iyi anlamamıza nasıl katkı sağladığını ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu çerçevede pratiğin ve öznenin yeniden gündeme gelmesini savunan Wiener ve Orchard'a göre norma itirazlar, karmaşık biçimler alabilmektedir. Norma itiraza çalışırken pratik temelli bir yaklaşımın bir zorunluluk olduğunu ifade eden Wiener ve Orchard ek olarak, çeşitli öznelerin ve onların norma itirazına erişiminin önem taşıdığını öne sürmüştür. Nihai olarak Wiener ve Orchard, normların anlamının ve etkilerinin, itiraz ve meşruiyet pratiklerinden etkilendiğini, nihayetinde norma itirazın küresel toplumda adalete ulaşmak ve "tartışmalı liberal uluslararası düzen"in dinamiklerini anlamak açısından bir gereklilik olduğunu savunmuşlardır.[63]

Mevcut çalışmalar bir arada değerlendirildiğinde, norm literatürünün birkaç aşamada gelişim gösterdiği ileri sürülebilir. Finnemore ve Sikkink'in öncü yapılandırmacı yaklaşımı, normların ortaya çıkışı, yayılması ve içselleştirilmesine odaklanan "norm yaşam döngüsü" modeli aracılığıyla norm dinamiklerini kavramsallaştırmıştır. Bunu izleyen dönemde Acharya'nın norm yerelleştirme üzerine yaptığı çalışma, küresel normların yerel bağlamlarda yeniden yorumlanarak uyarlanabileceğini ortaya koymuştur. Krook ve True'nun yanı sıra Sandholtz'un katkıları ise normların sağlamlığı, esnekliği ve tartışmalı doğasına ilişkin tartışmaları derinleştirmiştir. Ancak tüm bu ilerlemelere

[61] Cycle-grid.
[62] Phil Orchard ve Antje Wiener, "Introduction - Norm Research in Theory and Practice", içinde *Contesting the World - Norm Research in Theory and Practice* (Cambridge University Press, 2024).
[63] Antje Wiener ve Phil Orchard, "Social in Practice, Contested in Principle: Future Norm Research", içinde *Contesting the World - Norm Research in Theory and Practice* (Cambridge University Press, 2024).

rağmen literatürün büyük bölümü, normların en nihayetinde ortak bir anlamda bütünleştiği varsayımını sürdürmüştür. Bu çerçevede Antje Wiener ve diğer araştırmacılar, çalışmanın odağının norm yayılımından norm anlamlarına kaydırılması gerektiğini savunarak, normların ne olduğu ve pratikte nasıl işlediğine ilişkin çoğul yorumların ve itirazların analize dahil edilmesinin önemini vurgulamışlardır.

Birinci grup norm çalışmaları, 1980'lerle beraber bilim dünyasının genel dönüşümünün de etkisi ile Uİ'deki dönüşüm şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ilk olarak küresel siyasette materyal unsurlara ek olarak düşünsel unsurların önemi olup olmadığı araştırılmıştır. Düşünsel unsurların etkili olduğu kabul edildikten sonra ise düşünsel unsurların bir yansıması olarak normların küresel siyasete nasıl etki ettiği araştırılmıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan ve gelişen norm literatürü aynı dönemde bir yandan kavramsal ve teorik karışıklıkların giderilmesi veya eksikliklerin tamamlanması yönündeki çalışmalarla teorik olarak güçlenirken diğer yandan da normlara ilişkin teori testi mahiyetindeki ampirik çalışmalar ile pratik olarak da güçlenmiştir.

Bununla birlikte bu dönem küresel siyasetin daha çok liberal uluslararası düzen olarak genişleme eğiliminde olduğu ve görece az bir itirazla karşılaştığı bir dönemdir. Dolayısıyla norma ilişkin yapılan araştırmalar da bu dönemden etkilenmiştir. Fakat kabaca 2010'lu yıllarla birlikte küresel siyasetteki gelişmelerin etkisi ile liberal düzen "tartışmalı" bir hale gelmiştir. Liberal uluslararası düzenin işleyişini sağlayan normlara dair giderek artan itirazlar norm araştırmacılarını bu alanı araştırmaya itmiş, böylece norma ilişkin araştırmaların gündemi de değişmiş, yeni bir gündem olarak "norma itiraz literatürü" gelişmiştir. Çalışmanın devam eden kısmı işte bu literatürü ortaya koymayı ve literatürdeki boşluğu göstererek bu araştırmayı meşru bir zemine oturtmayı hedeflemektedir.

1.4.İkinci Grup Norm Araştırmaları: Norma İtiraz Tartışmaları

Çoğu özne küresel siyasette normatif taleplere uyum sağlama eğiliminde iken kimi özneler bu talepler karşısında itiraz etmeyi ya da direnç göstermeyi tercih etmektedir. Peki bu itirazın sebebi ne olabilir? Bu çalışma bu soruyu yanıtlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın ana literatürü norma itiraz literatürüdür. Çalışmanın bu kısmında da norma itiraz literatüründeki çalışmalar kısaca özetlenmekte, mümkün olduğunca

düşünce gruplamaları yapılmakta ve literatürdeki ana sorular ve cevapları tartışılarak, nihayetinde literatürdeki boşluk gösterilmektedir.

Öncül norma itiraz çalışmalarını, başka alternatifler olmakla birlikte, Contessi'nin Çin'in Darfur'a olası bir müdahale konusundaki tutumunun açıklanmasını ele alan 2010 tarihli çalışması ile başlatmak mümkün görünmektedir. Contessi, 1990'ların başından bu yana müdahale normlarının aşamalı olarak yeniden tanımlanması şeklinde gelişen normatif değişim ve itirazın, devam eden etkileşiminin geniş bir bağlamdan incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu çerçevede Contessi, ampirik olarak, Çin'in, Sudan'ın egemenliğine saygı gösterilmesi gerekliliğini ve Sudan'ın dışarıdan bir müdahaleye rıza göstermesi gerektiğini savunmasını, kendi güvenliğine tehdit olarak gördüğü müdahale normunun yeni yorumlarına karşı çıkmanın bir yolu olarak teşvik etmeye çalıştığını öne sürmüştür. Bu iddia, Çin'in BM Güvenlik Konseyi'ndeki oylama ve beyan kayıtları incelenerek test edilmiş ve ülkenin Konsey'deki tarihsel barış gücü tartışmalarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Finnemore'un çok taraflı müdahalenin Soğuk Savaş sonrası küresel düzenin temel direği olduğu yönündeki argümanını benimseyen Contessi, nihai olarak, Çin'in norm revize çabasını küresel sistemi yeniden şekillendirmeye yönelik çabalarının bir yansıması olduğunu iddia etmiştir.[64] Contessi'nin çalışması, norma itiraz çalışmaları ile küresel siyasetteki dönüşümün uyumluğu olduğu değerlendirmelerini göstermesi ve literatürde öncü bir konuma sahip olması itibariyle önem taşımaktadır.

Literatürde daha genel bir tartışmaya dokunması açısından önemli olan Richmond'ın çalışması, Uİ'nin hakim kuramsal ve metodolojik yaklaşımlarının farklı derecelerde de olsa sonuç olarak uyum odaklı olduğunu iddia etmiştir. Richmond'a göre Uİ disiplinin mevcut metodolojik ve etik krizinden kurtulabilmesi için bir "itiraz kuramı"na ihtiyacı bulunmaktadır. Richmond'a göre, geniş anlamda Foucaultcu bir perspektiften okunan itiraz, gizli, küçük ölçekli ve marjinal örgütlenmelerin iktidar, normlar, sivil toplum, devlet ve "uluslararası" üzerinde etkide bulunduğu bir süreçtir. Bu itiraz, büyük ölçekte koordine edilmemiş veya harekete geçirilmemiş ancak yine de küresel olarak bağlantılı bir eleştirel eylemlilik şeklinde olabilir. Bu tür eylemliliklerin genellikle söylemsel olduğunu, barışçıl değişim ve dönüşümü amaçladığını söyleyen Richmond'a göre bu tür eleştirel eylemlilikler aracılığıyla, çapraz, ulusötesi, parçalı; ancak yeni, melez ve post-liberal barış biçimlerinin kurucusu olabilecek bir post-kolonyal sivil toplum ortaya

[64] Nicola P. Contessi, "Multilateralism, Intervention and Norm Contestation: China's Stance on Darfur in the UN Security Council", *Security Dialogue* 41, sy 3 (2010): 323-44.

çıkmıştır.[65] Richmond'ın bu çalışması norma itiraz literatürünün teorik olarak öncül adımlarından birisi olarak nitelenebilir.

Auger'a göre yeni normların oluşturulması ve kabul edilmesi araştırmacıların ilgisini geniş ölçekte çekmiş, ancak, tüm yeni normlar yeteri kadar değerlendirilmemiştir. Diğer bir deyiş ile, yeni normları pekiştirme girişimlerine direnme veya bu girişimleri başarısız kılma süreçlerine araştırmacılar çok daha az dikkat çekmiştir. Buradan hareketle, Auger, sistemik norm oluşumuna ilişkin teorik literatürü gözden geçirmiş ve norma itiraz stratejilerine ilişkin çeşitli hipotezler sunmuştur. Auger'a göre koruma sorumluluğu normu BM 2005 Dünya Zirvesi'nde kabul edilmiş, ancak takip eden altı yıl içinde önemli bir itiraz süreciyle karşılaşmıştır. Bu çerçevede Auger, norma itirazların nasıl desteklendiğini incelemiş, NATO'nun Libya müdahalesi üzerinden bir ampirik inceleme ile norma itirazın teorik ve politik boyutlarını değerlendirmiştir.[66] Auger'ın bu çalışması, norma direnci ortaya koyan teorik ve ampirik çalışmalar arasında öncü çalışmalardan birisi olması itibariyle önem arz etmektedir.

Dönem itibariyle Rusya'nın hukukun üstünlüğü konusundaki ısrarlı vurgularını, Batı ile eşit ilişki denklemini sürdürme stratejisine bağlayan Kurowska, Kremlin'in koruma sorumluluğunu vurgulama gerekçesini, insani dilin kötüye kullanılması ve politik çıkarların üstünü örten bir sis perdesi olarak yorumlamıştır. Kurowska, Rusya'nın çok kutupluluk söylemini, yaygın olarak kabul edildiği gibi tamamen politik bir strateji olarak değil, Batı'nın algılanan liberal hegemonyasına karşı bir direniş biçimi olarak değerlendirmiştir. Kurowska'ya göre bu tür bir direnişin etkileri stratejik manevraların sonuçlarına benzemektedir ancak bu sonuçlara indirgenmemelidir. Rusya'nın Batı tarafından ihanete uğradığı hissiyle desteklenen çok kutupluluk söylemi, liberal değerlerin dayatılmasına karşı çıkan ve otoritelere Batı'nın hakimiyetini kontrol altına almak için gerçek bir sorumluluk yükleyen alternatif bir küresel düzen vizyonu sunmuştur.[67] Dolayısıyla Rusya gibi küresel siyasetin etkin öznelerinden birisi üzerinden sadece politik çıkarların gerektirdiği bir strateji olarak değil, dahası normatif bir itiraz mekanizmasının parçası olarak Rusya'nın insan hakları vurgularını değerlendirmek, norma itiraz konusunu gündeme getirmesi açısından önemli görünmektedir.

---

[65] Oliver P. Richmond, "Critical Agency, Resistance and a Post-Colonial Civil Society", *Cooperation and Conflict* 46, sy 4 (2011): 419-40.
[66] Auger, "Norm Consolidation and Resistance: The Responsibility to Protect".
[67] Xymena Kurowska, "Multipolarity as Resistance to Liberal Norms: Russia's Position on Responsibility to Protect", *Conflict, Security & Development* 14, sy 4 (2014): 489-508.

Wiener'ın "Bir İtiraz Teorisi" başlıklı çalışması, norma itiraz literatüründe öne çıkan çalışmalardan birisi olarak değerlendirilebilir. Wiener, bu çalışması ile, "itiraz" kavramının yaygın olarak kullanıldığı ancak kavramın kavramsal kesinlikten yoksun olduğu ve yaygın olarak kabul gören temel normlar ile yüksek düzeyli itirazlar arasında bir meşruiyet boşluğu olduğu gözlemlerinden hareketle bir itiraz teorisi sunmuştur. Wiener'a göre literatürdeki ana görüş, normları bir topluluk içinde sabit bir unsur olarak görmektedir. Böyle bir topluluk ontolojisi, küresel siyasetin gerçeklerini yansıtma açısından sorunludur. Çünkü normları sabit gören bir bakış açısı, itirazı ve itirazın norm üretme gücünü ihmal etmektedir. Wiener bu çerçevede, itirazı anlamak ve küresel yönetişim için çoğulcu bir çözüm önermiş, meşruiyet boşluğunun tüm paydaşlar için "itiraza düzenli erişim" sağlanarak doldurulması gerektiğini öne sürmüştür. Wiener'ın önerdiği teori üç tür norm önermektedir: temel normlar, düzenleyici ilkeler ve standartlaştırılmış prosedürler. Bunlara ek olarak teori dört çekişme modu sunmaktadır: arabuluculuk, müzakere, gerekçelendirme ve itiraz. Wiener, paydaşların düzenli bir çekişme ortamına erişimleri olduğunda, ara düzeydeki düzenleme ilkelerinin temel normlar ve standartlaştırılmış prosedürler arasındaki meşruiyet boşluğunu doldurabileceğini öne sürmüştür.[68] Çalışmanın ana katkısı, küresel yönetişimde meşruiyet sorununu ele almanın bir yolu olarak norma itirazı ortaya koymasıdır. Nihayetinde, literatürde etki oluşturan bu çalışması ile Wiener, norma itirazın kavramsal olarak norm literatüründe daha fazla gündeme alınmasında etkili olmuştur.

Bu çalışmada Björkdahl ve arkadaşları, çeşitli öznelerin AB normlarını nasıl benimsediklerini, uyarladıklarını, bu normlara karşı nasıl itiraz geliştirdiklerini veya bu normları nasıl reddettiklerini konu edinmiştir. Çalışma, normların yayılması sürecinde norm alıcılarının failliğini vurgulayarak, AB'nin eşsiz, normatif bir güç olduğu yönündeki AB merkezli görüşe itiraz etmiştir. Bu çalışmanın ele aldığı temel sorun, AB normlarının küresel olarak nasıl algılandığı ve tepkileri hangi faktörlerin etkilediğidir. Çalışma, AB normlarının benimsenmesinin, AB ile alıcı arasında basit bir doğrusal süreç değil, karmaşık bir etkileşim olduğunun altını çizmiştir. Björkdahl ve arkadaşlarına göre norm alıcıları, hem güç asimetrileri, karşılıklı bağımlılıklar gibi dış hem de AB algıları, kültürel filtreler, yerel kurumlar gibi iç faktörler tarafından belirlenen AB normlarını; benimseyebilir, uyarlayabilir, itiraz geliştirebilir veya reddedebilir.

[68] Wiener, *A Theory of Contestation*.

Buradan hareketle çalışma, normların yerel bir özne tarafından benimsenme sürecinde yerel bir versiyona dönüştürülmesinin normalliğini vurgulamış ve AB normları ile yerel bağlamlar arasındaki karmaşık etkileşimleri tanımlamak için "sürtünme[69]" kavramını kullanmıştır. Ayrıca, yerel bağlamların sistemik veya bölgesel normların ve öğrenmenin etkisini nasıl etkilediğini açıklamak için "kültürel filtreler" kavramını da önermiştir.[70] Sonuç olarak, bu çalışmada Björkdahl ve arkadaşları, norm çalışmalarındaki odağı norm alıcılarına çekmeye çalışmış, benimsemeden reddetmeye kadar norm alıcılarının tepkilerini kategorize etmek için bir çerçeve sunmuş, ve dünyanın dört bir yanından vaka çalışmaları ile literatüre katkıda bulunmuştur. Nihayetinde çalışma norm yayılımının refleksif doğasını vurgulamış ve AB'nin normatif gücünün daha eleştirel bir şekilde anlaşılmasını teşvik etmiştir.

Bloomfield'a göre norm çalışmaları genellikle yeni küresel normları teşvik eden özneler olan norm girişimcilerine özel bir statü atfetmiştir. Ancak bu durum, yani norm girişimcilerine ayrıcalık tanınması, norm literatürünün dengesizleşmesine ve vaka seçimi yanlılığıyla gölgelenmesine neden olmuştur. Buna göre, literatürdeki bu yanlışı düzeltmek için norm girişimcilerinin karşısında konumlanan bir rolün tanıtılması gerekmiştir. Bu rol, norma itiraz rolüdür. Bloomfield'a göre bir alandaki normatif statüko yerleşik hale geldiğinde, norm girişimcileri ve norm karşıtları arasında net bir ayrım yapılabilir. Çünkü bu normatif statüko tamamen etkili hale geldiğinde norm karşıtları önemli, ancak yeterince incelenmeyen bazı avantajlara sahip olmuş olur. Bloomfield'a göre bu durumun araştırmacılar tarafından farkına varılması, öznelerin belirli norm mücadeleleri bağlamlarında oynayabilecekleri girişimci ve antigirişimci (norm karşıtı) rollerine ek olarak "rakip girişimci" ve "yaratıcı itirazcı" rollerini de içeren bir norm dinamikleri rol spektrumunun oluşturulmasını sağlayabilir.[71] Bloomfield, nihayetinde bahsi geçen rollerin anlaşılması ile, norma itiraz süreçlerinde özneler arasındaki etkileşimlerin analizlerini geliştirmeyi ve böylece norm literatürüne daha fazla kavramsal denge getirmeyi vaat etmiştir.

Niemann ve Schillinger'a göre normların anlamı ampirik olarak tartışmaya oldukça açıktır. Bu nedenle, norma itiraz literatürü, bir normun anlamının doğasında bir

[69] Friction.
[70] Annika Björkdahl vd., "Introduction: To Take or Not to Take EU Norms? Adoption, Adaptation, Resistance and Rejection", içinde *Importing EU Norms - Conceptual Framework and Empirical Findings* (Springer International Publishing Switzerland, 2015).
[71] Bloomfield, "Norm Antipreneurs and Theorising Resistance to Normative Change".

istikrarsızlık varsaymakta, normların paylaşılan anlayışlar olduğuna dair anaakım görüşe karşı temel bir kavramsal meydan okumada bulunmaktadır. Antje Wiener'ın itiraz yaklaşımının dilbilimsel bir okumasını sunan Niemann ve Schillinger, norm araştırmalarının teorik temel varsayımına yönelik bu meydan okumayı nasıl ele aldığını incelemiştir. Niemann ve Schillinger, Wiener'ın yaklaşımının, refleksif başlangıç yapmasına rağmen, nihayetinde normları birer gerçekler olarak yeniden ortaya koyduğunu ve normatif bir "gerçeklik politikasına" yol açtığını iddia etmiştir. Ayrıca normları itiraza karşı değil de itirazla birlikte kuramlaştırmanın zorluklarını ortaya koyan bu çalışmada Niemann ve Schillinger, norm araştırmalarının, normları Uİ disiplininde üretken bir analitik kavram olarak sürdürebilmek için itirazı "baştan aşağı" hesaba katmanın yollarını henüz bulamadığı sonucuna varmıştır.[72] Dolayısıyla Niemann ve Schillinger'a göre norma itiraz literatürü daha fazla eleştirel çalışmaya ihtiyaç duymaktadır.

Zimmermann'a göre çatışma sonrasında insan hakları normlarının teşvik edilmesine yönelik tepkiler, norm yayılımına dair yerleşik teorik yaklaşımların temel varsayımlarıyla sıklıkla ters düşmüştür. Zimmermann'a göre bazı araştırmacılar, ya veto edebilen özneler kendisini gösterdiğinde ve etkileşim eksik olduğunda itiraz gösterilmesini ya da devletler sınırötesi müdahalelere karşı savunmasız olduğunda normların geniş çapta benimsenmesini beklemiştir. Diğer araştırmacılar ise pratik için yerel kapasitelerin az olduğu durumlarda ayrışma süreçleri öngörmüştür. Öte yandan normların yerelleştirilmesine odaklanan araştırmalar ise normların yeniden yorumlanmasını ve değiştirilmesini öngörmüştür. Ancak bu farklılıklara rağmen yerelleştirme kavramı genellikle her şeyi kapsayan bir kategori olarak kullanılmıştır. Buradan hareketle Zimmermann, söylem, hukuk ve pratiğe yönelik üç aşamalı yeni bir dönüşüm modeli ortaya koymuş, böylece farklı dönüşüm türlerini ayırt etmiştir. Tartışmasını, çatışma sonrası Guatemala'da insan haklarının geliştirilmesi sürecini ampirik olarak ele alarak yürüten Zimmermann'ın bu çalışması, norm dönüşümüne yönelik bu kavramsal yaklaşım, belirli dönüşüm türlerinin nasıl ortaya çıktığına dair etkileşimsel bir açıklama getirmiş ve mevcut yaklaşımlarda dönüşüm sürecindeki uyum sorunları için önerilen çözüm önerilerinin sınırlılıklarını göstermiştir.[73]

[72] Holger Niemann ve Henrik Schillinger, "Contestation 'All the Way Down'? The Grammar of Contestation in Norm Research", *Review of International Studies* 43, sy 1 (2016): 29-49.
[73] Zimmermann, "Same Same or Different? Norm Diffusion between Resistance, Compliance, and Localization in Post-conflict States".

Literatürde kimi araştırmacılar özellikle yeni normları teşvik eden "norm girişimcilerinin" aksine, yeni normlara karşı çıkan "norm karşıtlarına" odaklanarak, küresel normatif değişime karşı itirazın öznelerini incelemiştir. Bu kapsamda Bloomfield ve Scott'a göre, alandaki araştırmacılar, normatif değişime itiraz eden özneleri yeteri kadar incelememiştir. Oysa, küresel siyasetteki normlar birçok sefer itiraz ile karşı karşıya gelmekte bu itirazlar sonucu bazen normlar uygulanamamakta, bazen normlar değişim göstermekte veya itiraz sonucu farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla norma itiraz, norm literatüründe gözardı edilemeyecek bir araştırma gündemi olmalıdır. Bloomfield ve Scott, bu çerçevede norma itirazın öznelerini, norm girişimcilerinden ayrı bir kategori olarak tanınıp araştırılması gerekliliğini sorgulamış ve ayrı bir kategori olmayı hak ettiği sonucuna varmıştır.

Norm mücadelesinin her zaman doğrusal bir süreç olmadığını ifade eden Bloomfield ve Scott'a göre norma itiraz, farklı motivasyonlara sahip farklı özne türleri arasında karmaşık etkileşimler içerebilir ve/veya farklı normatif sistemler arasında meydana gelebilir. Böylesi bir çeşitlilik, birden fazla açıklama modelini üretmeyi gerektirmektedir, zira norma itiraz süreci, içinde bulunduğu dinamiklere göre birbirinden oldukça farklılaşabilmektedir. Bloomfield ve Scott, ayrıca, küresel siyasette norm mücadelesi ve istikrar dinamiklerini daha iyi anlamanın bir yolu olarak "girişimci karşıtı[74]" kavramını kullanmayı tavsiye etmiştir. Bloomfield ve Scott, son olarak norm dinamiklerinin analizinde bağlamın önemini vurgulamış, norma itiraz eden öznelerin avantajlarının ve çeşitli stratejilerin etkinliğinin bağlama bağlı olarak değişebileceğini belirtmiştir.[75] Bloomfield ve Scott'ın bu çalışmaları norm literatüründe norma itiraz eden öznelerin öneminin vurgulanması ve bu öznelerin davranışlarının incelenmesinin gerekliliğinin altının çizilmesi açısından önem arz etmektedir.

Wiener, bu çalışmasında[76] aynı isimdeki kitabını özetlemiş ve ana argümanlarını ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle Wiener çalışmasını, kitap hacmindeki bir çalışmanın daha okunur bir hale gelmesi ve ufak revizeler aracılığı ile araştırmacıların dikkatine sunulması açısından makale formatında yayınlamıştır. Çalışmada ayrıca teorisine ilişkin genel bir değerlendirme de sunan Wiener, kitapta yer alan kavramları da açıklayarak daha belirgin

[74] Antipreneur.
[75] Alan Bloomfield ve Shirley V. Scott, *Norm Antipreneurs and the Politics of Resistance to Global Normative Change*, c. 42 (Cambridge University Press, 2017).
[76] Antje Wiener, "A Theory of Contestation - A Concise Summary of Its Argument and Concepts", *Polity* 49, sy 1 (2017): 109-25.

hale getirmiştir. Wiener'ın Bir İtiraz Teorisi kitabına literatür taramasının daha önceki sayfalarında değinildiği için, aynı içerik burada tekrar değerlendirmeye alınmamaktadır.

Öznelerin neden beklenen normatif davranıştan saptığını araştıran Jose, silahlı çatışmalarda sivil dokunulmazlık ve müdahale etmeme normlarına odaklanmıştır. Jose'ye göre, mevcut literatür materyalist bir temel üzerine inşa edildiği ve norma ilişkin süreçlerde genellikle öznelerarası bir uzlaşı olduğu varsayımda bulunduğu için "sapmalara" odaklanmamış, dolayısıyla norma itiraz üzerine gerekli ilgiyi göstermemiştir. Çalışma bir yandan da bahsi geçen uzlaşının var olup olmadığını sorgulamıştır. Sonuç olarak Jose'ye göre, farklı bağlamlarda farklı özneler tarafından etkileşime giren normların farklı sonuçlar üreteceği, dolayısıyla bu süreçlerin anlaşılabilmesi için mevcut literatürün norma itiraz süreçlerine daha fazla önem vermesi gerekmektedir.

Bunun için ise "sonuçlar mantığı" içeren materyalizmden uzaklaşmak gerekmektedir. Öte yandan Jose'ye göre liberal olmayan normatif içeriğe ve Batılı olmayan öznelerin normları şekillendirme veya bunlara itiraz etme biçimlerine dikkat etmek gerekmektedir. Zira mevcut küresel düzen daha çok Batılı değerler üzerine inşa edilmiştir. Sonuç olarak, mülakat verileri ve kodlama yazılımı kullanarak norma itirazın metodolojik repertuarını genişleten Jose, norma itiraz süreçlerinin mevcut literatürün sahip olduğu araçların ötesine geçilerek araştırılmasının daha doğru sonuçlar üreteceğini savunmuştur.[77] Jose'nin çalışması, bu çalışma ile "sapma"lar üzerinden benzerlik taşımaktadır. Nitekim, bu çalışma, özellikle Batı dünyasının etkin bir öznesi olan Güney Afrika'nın bir blok olarak kabul ettiği insan hakları normunu kabul etmemesi ve onyıllar süren bir itiraz sürecini anlamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede bu çalışmanın literatürde Jose'nin çağrısına uygun düşen, devam niteliğinde bir araştırma olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Lantis ve Bloomberg, norma itiraz literatürüne siber uzay üzerinden katkı sağlamıştır. Araştırmacılara göre, siber uzay çok taraflı işbirliği için sınırsız olanaklar sunuyor gibi görünse de siber saldırılar, mahremiyet ihlalleri ve güvenlik tehditleri de olağan kabul edilecek ölçüde artış göstermiştir. Bu zorluklar karşısında, Rusya, Çin ve ABD başta olmak üzere birçok ülkenin hükümeti siber uzay yönetiminin geleceğine odaklanmıştır.

[77] Betcy Jose, *Norm Contestation - Insights into Non-Conformity with Armed Conflict Norms* (Springer, 2018).

Bu çalışma, bu nedenle Rusya ve Çin'in "siber-egemenlik" girişimlerine karşı statükocu çok paydaşlı normu savunmaya çalışan ABD'nin norm "girişimci karşıtı" rolüne bakmış, siber uzaya yönelik normatif rekabeti incelemiştir. Lantis ve Bloomberg, öte yandan siber uzay yönetişimi tartışmalarını incelemek için süreç takibi metodunu kullanmıştır. Çalışma, "Siberuzay için Uluslararası Davranış Kuralları"na ilişkin tartışmaların yanı sıra güncel norm tartışmalarında girişimcilik karşıtlığının teorik ve siyasi sonuçlarını irdelemiştir.[78]

Lantis ve Wunderlich bu çalışmaları ile, normatif çekişmelerin büyük norm kümeleri içinde yer alan tekil normlar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Norm kümelerini, "bir rejimin merkezinde yer alan, birbiriyle uyumlu ancak farklı normlar veya ilkeler topluluğu" olarak tanımlayan Lantis ve Wunderlich'e göre norm kümeleri, uyum, kurumsallaşma ve yasallaşma dereceleri ile meydan okumalardan izole edilebilen birçok normu içermektedir. Lantis ve Wunderlich'e göre bazı yapısalcılar incelenmesi gereken en önemli dinamiğin tekil normların "sağlamlığı" olduğunu ileri sürerken, onlar norm kümelerinin "dayanıklılığının" küresel işbirliği ve devlet davranışları üzerindeki uzun vadeli etkisine odaklanmayı tercih etmiştir. Bu çerçevede çalışma, karşılaştırmalı vaka çalışmaları ile nükleer silahsızlanma normu ve yabancı düşmanlara suikastı yasaklayan norm olmak üzere iki yasaklayıcı normun dayanıklılığını incelemiştir. Lantis ve Wunderlich sonuç olarak, tekil normların sağlamlığı tartışmalı olsa da, esnek yapıların, norm kümelerinin uzun ömürlülüğünü teşvik etmede önemli bir rol oynadığını iddia etmiştir.[79]

Wiener'ın "Kimin Pratikleri Önemli?" başlıklı bu çalışması, devlet merkezli literatüre bir tür meydan okuma olarak değerlendirilebilir. Wiener'a göre mevcut literatür, devlet merkezli yaklaşımları ön planda tutmakta, devletdışı öznelerin normatif süreçlere etkisini gözardı etmektedir. Dolayısıyla Wiener, çalışmasında normatif değişim için hangi öznenin pratiğinin önemli olduğu sorusunu cevaplamaya çalışmıştır. Wiener'a göre, normatif değişim, normlara itiraz etme anlamında reaktif veya normlarla eleştirel bir şekilde ilgilenme anlamında proaktif olabilen norma itiraz pratikleri ile gerçekleşmektedir.

[78] Jeffrey S. Lantis ve Daniel J. Bloomberg, "Changing the Code? Norm Contestation and US Antipreneurism in Cyberspace", *International Relations* 32, sy 2 (2018): 149-72.
[79] Jeffrey S. Lantis ve Carmen Wunderlich, "Resiliency Dynamics of Norm Clusters: Norm Contestation and International Cooperation", *Review of International Studies* 44, sy 3 (2018): 570-93.

Buradan hareketle Wiener, kimin uygulamalarının dikkate alınacağını belirlemede yerel normatif yapılarının rolünü vurgulamış ve resmi, sosyal ve kültürel katmanlar yoluyla norm doğrulamasını anlamak için bir çerçeve önermiştir. Wiener öte yandan, doğrudan etkileşimde bulunmasalar bile, norm değişimi sürecinden etkilenen paydaşların seslerinin duyulabileceği ve norm oluşturma süreçlerinde dikkate alınabileceği bir "küresel çoklu diyalog" fikrini ortaya koymuştur.[80] Dolayısıyla Wiener, bu çalışması ile ilgili literatürün dikkatini devlet merkezlilikten çok özneli bir bakış açısı yoluyla diğer öznelerin de dikkate alındığı bir araştırma gündemine kaydırmaya çalışmıştır.

"Normlara yönelik meydan okumalar hangi koşullar altında normların sağlamlığını azaltabilir?" sorusuna yanıt arayan Deitelhoff ve Zimmermann, bu çalışmaları ile bir normun sağlamlığını hem pratik hem de söylemsel boyutlarını inceleyerek kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Deitelhoff ve Zimmermann'a göre, bir normun alıcıları, ilgili normun iddialarının yaygın bir şekilde söylem düzeyinde kabulünü ifade ettiklerinde ve bu iddiaların genel olarak alıcıların eylemlerine rehberlik ettiğinde normun sağlam bir temele dayandığı söylenebilir. Dolayısıyla bir normun güçlü bir temele sahip olduğunu söyleyebilmek için söylem ve eylem düzeylerinde sağlamasının yapılması gerekmektedir. Deitelhoff ve Zimmermann'a göre normatif iddialar çoğu alıcı tarafından söylemsel olarak reddedildiğinde ve alıcıların eylemlerine rehberlik etmediğinde, ilgili normun gücünün düştüğü tespit edilmiştir.

Bu noktadan hareket eden Deitelhoff ve Zimmermann, normun sağlamlığını ölçmek için dört gösterge geliştirmiştir. Bu göstergeler ahenk, norm ihlaline üçüncü taraf tepkileri, uyum sağlama ve pratik olarak sıralanmaktadır. Deitelhoff ve Zimmermann çalışmalarında, bahsi geçen göstergeler üzerinden norm sağlamlığının normlara meydan okuyanların göreceli gücüyle değil, daha ziyade mücadele türleri ve yapısal faktörlerle belirlendiğini iddia etmiştir.[81] Dolayısıyla norma itiraz sürecini inceleyen araştırmacıların ampirik örneklerdeki mücadele türlerine ve mücadelenin geçtiği yapısal faktörlere odaklanarak daha fazla çalışma yapması gerekmektedir.

Sandholtz'a göre norma itiraz süreçleri; norma itirazın norm sağlamlığı üzerindeki etkileri, norm karşıtlarının ve norm savunucularının özelliklerine, itirazın doğasına,

[80] Antje Wiener, "Whose Practices Count?", içinde *Contestation and Constitution of Norms in Global IR* (Cambridge University Press, 2018).
[81] Nicole Deitelhoff ve Lisbeth Zimmermann, "Norms under Challenge: Unpacking the Dynamics of Norm Robustness", *Journal of Global Security Studies* 4, sy 1 (2019): 2-17.

normun kurumsallaşma ve yerleşiklik özelliklerine göre şekillenmektedir.[82] Sandholtz, genellemeler için yeteri kadar çalışma yapılmadığı gerekçesinden hareketle genellemelerin henüz mümkün olmadığı alanları belirtmiş, daha fazla teorik ve ampirik araştırma için çalışmaya muhtaç yönlere işaret etmiştir.

Küresel siyasette ayıplama konusu üzerinden norma itiraz literatürüne katkı sunan Terman, "Ayıplama, ne zaman uyumu teşvik eder ve ne zaman geri teperek sistemik normlara karşı itirazı teşvik eder?" sorusunun cevabını araştırmıştır. Terman'a göre, norma itiraz üzerine gelişmekte olan literatür, esas olarak devletlerin sistemik normlara nasıl itiraz ettiklerine odaklanmış olmakla beraber, bunu neden ve ne zaman yaptıkları hakkında henüz yeteri kadar bilgi üretmemiştir. Böylece Terman uyum baskılarını, meydan okuma olarak adlandırdığı norma itiraza bağlayan bir mekanizma kurmaya çalışmıştır. Buna göre, uyum baskıları hedef devlette savunmacı bir tepkiye yol açtığında, liderler yabancı normlara uydukları için cezalandırılır ve ihlal ettikleri için ödüllendirilirler. Burada ayıplama sadece ilgisiz değil, aynı zamanda liderlerin normları ihlal eden davranışlarını sürdürmeleri veya artırmaları için teşvik ve fırsatlar yarattığı ölçüde ters etki de oluşturabilmektedir.

Terman bu çerçeveyi, İran'ın recm cezasını idam cezası olarak kullanması nedeniyle küresel olarak ayıplanmasına verdiği tepkiyi içeren bir vaka çalışmasına uygulamıştır.[83] Dolayısıyla, siyasi öznelerin, normun kendisine ilişkin içsel bir tercihleri olmasa bile uyum baskılarına karşı çıkabildiklerini tespit etmiştir. Terman'ın itirazın nedenlerine odaklanmanın olmaması iddiası bu çalışma için de temel unsurlardan birisidir. Nitekim bu çalışma Güney Afrika örneği üzerinden norma itirazın nedenini anlamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Jose'den sonra Terman'ın da bu çalışmanın öncü çalışmaları olduğu söylenebilir.

Bettiza ve Lewis, Çin ve Rusya gibi yükselen güçlerin liberal küresel düzenin normatif boyutlarına yakınlaşma mı yoksa meydan okuma mı eğiliminde olduklarını anlamaya çalışmışlardır. Mevcut literatürün teorik anlamda verimli bir şekilde gelişmesine karşın, sorunlu bir şekilde norm tartışmalarındaki güç dinamiklerini göz ardı etme ya da dışsallaştırma eğiliminde olduğunu iddia etmişlerdir. Bu nedenle çalışmalarında gücü

[82] Wayne Sandholtz, "Norm Contestation, Robustness, and Replacement", *Journal of Global Security Studies* 4, sy 1 (2019): 139-46.
[83] Rochelle Terman, "Rewarding Resistance: Theorizing Defiance to International Shaming", University of Chicago, 2019.

analizin merkezine koyan araştırmacılar, norma itiraza yönelik bir yaklaşım önermiştir. Buna göre güç siyaseti yaklaşımı, norm mücadelesini, küresel siyasette fikirsel düzeyde ve sembolik araçlarla gerçekleşen "nüfuz mücadelelerinin bir ifadesi" olarak algılamayı önermektedir. Bu mücadeleler, çatışan çıkarlar, kültürel çoğulculuk, hiyerarşik yapılar ve güç asimetrileri ile derin bir şekilde etkileşim içerisindeki küresel bir arenada meydana gelmektedir. Bettiza ve Lewis, güç politikası bakış açısını daha sonra Rusya ve Çin'in dahil olduğu dört itiraz biçimini tanımlamak için kullanılmaktadır: liberal performans, liberal taklitçilik, medeniyet özleştirmesi ve karşı-norm girişimciliği. Sonuç olarak Bettiza ve Lewis, Rusya ve Çin'in küresel siyasette Batı merkezli liberal öznelerin fikri hegemonyasını zayıflatmak ve liberal olmayan alternatifleri geliştirmek amacıyla belirli güç politikalarını hayata geçirdiklerini ifade etmiştir.[84] Bettiza ve Lewis, güç vurgusu ile norm literatürüne katkıda bulunmanın yanı sıra, bu çalışmaları ile aynı zamanda yükselen güçler ve liberal uluslararası düzenin geleceği hakkındaki güncel tartışmalara da temas etmiştir.

Deitelhoff ve Zimmermann'a göre sistemik normların tartışılması, norm araştırmalarının yeni odak noktası haline gelmiştir. Temel liberal normların küresel olarak yayılacağına dair 1990'lardaki beklenti son yıllarda hayal kırıklığına dönüşmüş; sistemin temel normlarından kabul edilen insan hakları normları bile büyük tartışmalara sahne olmuştur. İşkence yasağı ya da koruma sorumluluğu gibi sistemik normlara ilişkin tartışmalar tekrar tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Bu süreçte, normlara ilişkin araştırmalar devam etmesine karşın, bu tür tartışmaların normların sağlamlığını nasıl etkilediği hakkında çok az bilgi ortaya konmuştur. Mevcut araştırmalar iki rakip hipotez sunmuştur.

Norm araştırmalarının bir kolu genellikle itirazı normun zayıflamasının bir işareti olarak değerlendirmiş; başka bir kol ise, itirazın normları güçlendiren kendine ait normatif bir gücü olduğunu savunmuştur. Bu tartışmaya dahil olan Deitelhoff ve Zimmermann'a göre, itiraz, kendi başına norm sağlamlığının zayıf bir öngörücüsü olabilmektedir, daha fazlası değil. Bu nedenle bir normun karşılaştığı itirazın türü, itirazla karşılaşıyor olmasından daha önemlidir. İtiraz, ya bir normun uygulama boyutunu ele alabilir ya da bir normun ortaya koyduğu iddiaların doğruluğunu sorgulayarak geçerliliğini inceleyebilir. Bu çerçevede Deitelhoff ve Zimmermann bu çalışmaları ile, koruma sorumluluğu ve ticari

[84] Gregorio Bettiza ve David Lewis, "Authoritarian Powers and Norm Contestation in the Liberal International Order: Theorizing the Power Politics of Ideas and Identity", *Journal of Global Security Studies*, 2020.

balina avcılığının yasaklanması normları üzerinden bahsi geçen değerlendirmeyi yapmıştır. Sonuç olarak Deitelhoff ve Zimmermann, bir normun geçerliliğine yönelik tartışmaların normun sağlamlığını kaybetmesine yol açabileceğini savunmuştur. Buna karşın, uygulamaya yönelik itirazlar normun güçlenmesine bile sebep olabilir.[85] Deitelhoff ve Zimmermann'ın çalışmaları literatürün belli bir birikim elde ettiğini ancak derinleşme ihtiyacını göstermesi açısından önemlidir. Nitekim araştırmacılar, norma itirazın tek başına ele alınmasının norma itirazı anlamak için yeterli olmadığını, norma itirazın daha derinlikli bir şekilde çalışarak türlere ayrılması gerektiğini savunmuştur. Bu da şüphesiz norma itirazın teorik açıdan gelişmesine hizmet etmektedir.

Deitelhoff'a göre norm araştırmacıları, normlara ilişkin liberal ilerlemeci bakış açısını geride bırakmakta zorlanmış olsa da dikkatini itiraz ve norm erozyonuna çevirebilmiştir. Yine de bazı çalışmalarda itiraz sadece analitik bir kavram değil, aynı zamanda normların sorunlu oluşunu tanımlayan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Deitelhoff'a göre, norma itiraz genellikle bir tür siyasi tepki olarak görülür. Bu sorunlu bir bakış açısıdır, çünkü normatif değişimin büyük bir kısmı itiraz şeklinde gerçekleşir; dolayısıyla bu ikisini birbirinden ayırt edebilmemiz gerekmektedir. UCM'ye yönelik tekrar eden ve zamanla keskinleşen itirazları inceleyen Deitelhoff, bu çalışması ile itiraz ve tepki arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır. Buradan hareketle Deitelhoff, itiraz ve tepkinin norm tartışmalarında verimli bir şekilde uygulanabilmesine rağmen, norm araştırmaları için katma değerinin, yeteri kadar oluşmadığını iddia etmiştir.[86] Deitelhoff'un bu çalışması, norma itirazın daha çok teorik ve ampirik çalışmaya ihtiyaç duyduğunu göstermesi açısından önemli görülebilir.

Norm çalışmaları içerisinde Avrupa'ya odaklanan bir alt çalışma alanı olarak Normatif Güç Avrupası literatürü, AB'nin neden ilk etapta belirli normlara odaklanmayı seçtiği sorusunu büyük ölçüde ihmal etmiştir. Bu nedenle Jenichen, AB'nin kendi iç normlarını basitçe dışsallaştırdığı varsayımının ötesine geçmeye çalışmıştır. Çünkü böyle bir bakış açısı, özellikle tartışmalı normlar söz konusu olduğunda, AB'nin neden bazı normlara diğerlerine göre öncelik verdiğini yeterince açıklamamaktadır. Jenichen, hem iç hem de dış norm girişimcilerinin, bu normları AB'nin dikkatine sunmak için çalışmalarının gerekli olduğunu savunmuştur. Jenichen'e göre ancak başlangıçtaki iç itirazlar aşıldıktan

[85] Deitelhoff ve Zimmermann, "Things We Lost in the Fire: How Different Types of Contestation Affect the Robustness of International Norms".
[86] Nicole Deitelhoff, "What's in A Name? Contestation and Backlash against International Norms and Institutions", *British Journal of Politics and International Relations* 22, sy 4 (2020): 715-27.

sonra bu normlar AB'nin dış politikasında gündeme gelebilmiştir. Dolayısıyla, norm seçiminden önce yaşanan iç siyasi mücadeleler normları anlamak için önemlidir. Başka bir deyişle, Jenichen'e göre Avrupa'nın normları, normatif olmalarından daha çok siyasi değerler olarak sahne alabilmektedir. Bu sonuçtan hareketle Senichen, Normatif Güç Avrupasına daha çok siyaset odaklı bir bakış açısının getirilmesi yönünde çağrıda bulunmuştur.[87]

Norma itiraz literatüründe Güney Çin Denizi üzerindeki ihtilafları inceleyerek dahil olan Strating'e göre 2009 yılından bu yana Güney Çin Denizi, ihtilafları giderek artan ölçekte küresel bir önem kazanmıştır. Strating'e göre ABD, yükselen Çin'in revizyonizmine karşı, denizcilik alanı da dahil olmak üzere, düzeni savunmak gerekçesini öne sürerek müttefikleri ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu nedenle Güney Çin Denizi, mevcut sistemik normları koruma çabası içerisindeki küresel ve bölgesel güçlerin güvenlik uygulamalarını nasıl yürürlüğe koyduklarının görünür olduğu bir "normatif itiraz" alanı haline gelmiştir.

Strating, çalışmasında Avustralya üzerinden bölgedeki normatif çekişmeyi incelemiş ve iki soruya yanıt aramıştır. Birincisi, Avustralya Güney Çin Denizi'ndeki çıkarlarını nasıl algılamış ve ifade etmiştir? İkincisi, Avustralya gibi bölgesel bir güç, diplomatik, yasal ve operasyonel açılardan hangi güvenlik uygulamalarını devlet yönetiminde kullanabilir? Sonuç olarak Strating, bölgesel bir güç olarak Avustralya'nın mevcut düzeni korumak için normatif bir yaklaşım benimsediğini savunmuştur. Buna göre Avustralya, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki eylemlerine karşılık olarak düzeni korumanın önemine ilişkin söylemini güçlendirmiş, ve bölgede Batılı müttefikleri ile gerçekleştirdiği güvenlik uygulamalarını rutin, her zamanki gibi iş gibi sunmuştur.[88] Böylece çalışma Avustralya'nın Güney Çin Denizi'ndeki politikalarını görmek, bölgesel güçlerin tercih ettikleri düzeni savunma biçimlerini ve sınırlılıklarını anlamak için önemli bilgiler sunmuş, son yılların yükselen ampirik tartışma alanı olarak Güney Çin Denizi üzerinden norma itiraz literatürüne katkıda bulunmuştur.

Wiener'a göre küresel liberal düzene ilişkin mevcut tartışmalar, Soğuk Savaş sonrası dönemde sistemik hukukun artan etkisi ile dikkate değer bir tezat oluşturmuştur. Buradan

[87] Anne Jenichen, "The Politics of Normative Power Europe: Norm Entrepreneurs and Contestation in the Making of EU External Human Rights Policy", *Journal of Common Market Studies* 60, sy 5 (2020): 1299-315.
[88] Rebecca Strating, "Norm Contestation, Statecraft and the South China Sea: Defending Maritime Order", *The Pacific Review* 35, sy 1 (2022): 1-31.

hareketle Wiener, olgu temelli ve değer temelli norm anlayışları arasındaki ilişkiyi detaylandırmaya çalışmıştır. Ayrıca, örnek vaka senaryoları üzerinden olgu ve değer temelli yaklaşımların nasıl uygulanacağı da gösterilmiştir. Buradan hareketle Wienar, küresel siyasette norm değişimi araştırmaları için kavramsal çerçevenin temel unsurlarını ortaya koymaya çalışmıştır.[89] Böylece norma itiraz literatürünün en etkin isimlerinden Wiener, kavramsal tartışmaları ile literatüre katkı sunmaya devam etmiştir.

Zähringer, sistemik normlara itirazın etkisine ilişkin tartışmaları ve önceki bulguları değerlendirmiştir. Bu açıdan Zähringer'ın bir tür meta analiz yaptığı değerlendirilebilir. Buradan hareketle normlar ve norma itirazlar için bir çerçeve ortaya koyan Zähringer, ayrıca bu çerçeveyi koruma sorumluluğu normuna uygulayarak sunduğu çerçevenin açıklayıcı gücünü de test etmiştir. Zähringer ayrıca, itirazın yeri ve norm itirazcılarının ortak özellikleri gibi kesişimleri tespit etmeye çalışmıştır. Ek olarak Zähringer, norm sağlamlığı ile ilgili kavramsallaştırmanın sadece normların gücünü değerlendirmede faydalı olduğu sonucuna ulaşmıştır.[90]

Aydın-Düzgit ve Noutcheva, Rusya ve Türkiye'nin ortak komşuluk bölgelerinde ve bu bölgelerin ötesinde AB'ye nasıl itiraz ettiklerini anlamayı amaçlamıştır. Aydın-Düzgit ve Noutcheva, AB'nin etkin olmasının kendisini gerekçelendirmeyi gerektirdiği varsayımından hareket etmiş, ayrıca itirazı doğası gereği ilişkisel ve söylemsel bir süreç olarak kavramsallaştırmıştır. Buradan hareketle Aydın-Düzgit ve Noutcheva, Rusya ve Türkiye'nin ortak komşuluk alanlarında ve küresel forumlarda AB'ye yönelik itiraz geliştirirken kullandıkları söylemsel gerekçelerin izini sürmek için nitel içerik analizini kullanmıştır. Araştırmacılar, AB'ye ilişkin norm temelli itirazların her iki vakanın da merkezinde yer almasına rağmen, normatif itirazın türü ve içeriği bakımından ikisi arasında belirgin bir fark olduğunu tespit etmişlerdir. Aydın-Düzgit ve Noutcheva ayrıca, normatif itirazın normlara itirazla sınırlı kalmayabileceğini, aynı zamanda rakip öznelerin küresel meşruiyetlerini hedef alarak özneye yönelik ancak yine norm temelli itirazı da

[89] Antje Wiener, "Norm(ative) Change in International Relations: A Conceptual Framework", içinde *Tracing Value Change in the International Legal Order: Perspectives from Legal and Political Science*, ed. Heike Krieger ve Andrea Liese (Oxford University Press, 2023).
[90] Natalie Zähringer, "Taking Stock of Theories Around Norm Contestation: A Conceptual Re-examining of the Evolution of the Responsibility to Protect", *Revista Brasileira de Politica Internacional* 64, sy 1 (2021): 1-18.

içerebileceğini iddia etmiştir.[91] Böylece Aydın-Düzgit ve Noutcheva'nın çalışmaları, norma itiraz literatürüne ampirik katkı sağlamıştır.

Dandashly ve Noutcheva, AB ile diğer bölgesel özneler arasındaki normatif rekabeti ve bu rekabetin Avrupa komşuluk bölgesindeki toplumlarda yerel düzeyde nasıl görünür olduğunu incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, Dandashly ve Noutcheva, norm literatüründen ve özellikle de norma itiraz üzerine yapılan çalışmalardan yararlanmıştır. Buradan hareketle Dandashly ve Noutcheva, normların yerel düzeyde onaylanma derecesinin ve doğasının, belirli yerel ortamlarda norm yayılımı için sonuçları olduğunu öne sürmüştür. Doğu ve Güney Avrupa bölgelerinden çok sayıda vaka çalışmasından derlenen rakip normatif etkilere ilişkin detaylar sunan Dandashly ve Noutcheva, Doğu Avrupa ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika toplumlarında ilgi görmesi daha muhtemel olan siyasi fikirler hakkında bölgeler arası bir paralellik kurduklarını ifade etmiştir. Sonuç olarak araştırmacılar, normların yayılımı ve yayılım sürecinde karşılaştıkları itirazları görebilmek adına yerel dinamiklerin daha fazla incelenmeyi hak ettiği sonucuna ulaşmıştır.[92]

Koskimies, egemenliğin sorumluluk olarak ele alındığı hakim anlatıya ve UCM'nin bu anlatıdaki rolüne itiraz etmiştir. Koskimies'e göre norm gelişimine ilişkin geleneksel inşacı açıklamalar, özellikle de norm yaşam döngüsü modeli, uygulama ve gücün rolünü göz ardı eden pozitivist bir anlayışla sınırlıdır. Buradan hareketle çalışma, sorumluluk olarak egemenliğin iktidara karşı eleştirel duruşunu kaybetmeden kurumsallaştırılıp kurumsallaştırılamayacağını araştırmıştır. Nihayetinde Koskimies, UCM'nin, egemenliği sınırlandırma yoluyla adaleti sağlama amacına rağmen, bu rolünü üstlenmediğini savunmuştur. Koskimies'e göre dava seçimi ve önceliklendirme de dahil olmak üzere UCM'nin uygulamaları, adaletin, hukuki veya objektif bir şekilde uygulanmasından ziyade devlet gücü ve çıkarlarının etkisi ile şekillenmektedir. Dolayısıyla Koskimies'e göre egemenlik normu norm olarak yayılmış olsa bile halen büyük ölçüde güç ilişkilerinin etkisi altında şekillenmektedir.

Bu iddia en belirgin şekilde UCM'nin devletlerden ziyade daha çok Afrika menşeili isyancı kişi ve grupları yargılamaya odaklanması ile görünür olmaktadır. Sonuç olarak

[91] Senem Aydın-Düzgit ve Gergana Noutcheva, "External Contestations of Europe: Russia and Turkey as Normative Challengers?", *Journal of Common Market Studies* 60, sy 6 (2022): 1815-31.
[92] Assem Dandashly ve Gergana Noutcheva, "Conceptualizing Norm Diffusion and Norm Contestation in the European Neighbourhood: Introduction to the Special Issue", *Democratization* 29, sy 3 (2022): 415-32.

Koskimies'in temel katkısı, liberal, pozitivist egemenlik ve norm geliştirme anlayışını eleştiriye tabi tutması ve norm ile uygulama arasındaki ilişkiyi vurgulayarak "eleştirel, post-pozitivist bir inşacılık nitelemesi" ile literatüre yeni bir bakış açısı sunması şeklinde belirmiştir.[93]

Orchard ve Wiener, "Normlar ve Norma İtiraz" başlıklı bu çalışmaları ile, norma itiraz kavramını, insan eylemliliğini ve normların dinamik doğasını yeterince teorize etmeyen önceki inşacı yaklaşımların sınırlılıklarını ele alarak tartışmıştır. Orchard ve Wiener, normların statik olmadığını, aksine varoluşları boyunca çeşitli düzeylerde çeşitli öznelerin dahil olduğu yorum ve itirazlarla şekillendiğini savunmuştur. Orchard ve Wiener'a göre normlar hem uygun davranışın göstergeleri hem de ahlaki ilkeler olarak hizmet etmekte ve her zaman esnek kalarak etkileşim yoluyla hem yapılandırılmakta hem de sosyal olarak inşa edilmektedir. Norma itiraz açısından Orchard ve Wiener, norm ihlali veya norma uyum itirazı anlamında "reaktif", eleştirel katılım anlamında "proaktif" ve anlayış farklılığı anlamında "yorumlayıcı" olmak üzere üç tür norm karşıtlığı ortaya koymuştur. Orchard ve Wiener, itirazın normların meşruiyeti için çok önemli olduğunu ve proaktif itirazın normatif değişim yaratmak için kilit önem taşıdığını ifade etmiştir. Norm doğrulamanın, resmi, alışılmış ve kültürel pratikler aracılığıyla gerçekleştiğini savunan Orchard ve Wiener, itirazlara erişimi analiz etmek için bir "döngü-ızgara modeli"ni ortaya koymuştur. Orchard ve Wiener ampirik olarak ise, koruma sorumluluğu normunun duruma göre nasıl önceliklendirildiğini göstermek için ABD'nin Suriye'nin kimyasal silah kullanımına verdiği tepkiyi incelemiştir.[94] Bu çalışmanın ana katkısı, normların dinamik doğasını ve çeşitli paydaşları norm oluşturmaya dahil etmenin önemini vurgulaması ve norma itirazı anlamaya yönelik sunduğu model olmuştur.

Aggestam, Rosamond ve Hedling, dijital norm mücadelesinin feminist dış politikadaki rolünü inceleyerek norma itiraz literatürüne katkıda bulunmuştur. Araştırmacılar, daha spesifik olarak dijital diplomasiye katılan devletlerin dijital ortamda feminist konumlanışlarla ilgili normlara, değerlere ve beklentilere nasıl meydan okuduklarını analiz etmiştir. Çalışmada, dijital norm itirazının incelenmesi için analitik bir çerçeve sunulmuş ve dünyada dış politikasını "feminist" olarak adlandıran ilk ülke olan İsveç,

[93] Emanuela Piccolo Koskimies, *Norm Contestation, Sovereignty and (Ir)responsibility at the International Criminal Court: Debunking Liberal Anti-Politics* (Springer, 2022).
[94] Phil Orchard ve Antje Wiener, "Norms and Norm Contestation", içinde *Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods* (Taylor and Francis, 2023).

ampirik vaka olarak seçilmiştir.[95] Araştırmacılar çalışmada, toplumsal cinsiyet, dijital norm tartışması ve dış politika konularındaki araştırma gündemini çeşitlendirmek için izlenebilecek alternatif yollar önererek norma itirazın çalışma alanlarını genişletmişlerdir.

Lesch, Zimmermann ve Deitelhoff, çalışmalarında "Mevcut liberal küresel düzen krizi ne ölçüde düzenin kendi özelliklerinin bir sonucudur?" sorusunu yanıtlamaya çalışmıştır. Çalışmada araştırmacılar, liberal düzenin temel normlarına itiraz eden iki vakayı karşılaştırarak resmi ve gayri resmi hiyerarşilerin rolüne odaklanmıştır. İncelenen vakaların ilkinde Afrika devletleri ve Afrika Birliği (AfB), UCM çerçevesinde kovuşturma yükümlülüğüne itiraz ederken; ikincisinde ABD, işkence yasağına ilişkin itirazlar dile getirmektedir. Lesch, Zimmermann ve Deitelhoff'a göre Afrika'nın kovuşturma yükümlülüğüne itirazı zaman içerisinde yayılmış ve ceza muhakemesi rejimine meydan okumaya yol açmıştır. Öte yandan ABD'nin işkence yasağına itirazı yayılmamış ve insan hakları rejimine yönelik genel bir itiraza dönüşmemiştir. Yapılan araştırmada kovuşturma görevinin, hayal kırıklığı ve itirazları körükleyen oldukça hiyerarşik bir ortamda yer aldığı tespit edilirken; işkence yasağının, insan hakları rejiminin daha az hiyerarşik bir şekilde var olmasından ötürü işkence yasağına itirazın görece çok fazla yayılma eğiliminde olmadığı görülmüştür. Nihayetinde araştırmacılar her iki düzendeki resmi ve gayri resmi hiyerarşilerin, resmi kurumsallaşmalardan daha çok itiraz dinamiklerini şekillendirdiğini iddia etmiştir.[96]

Norma itiraz, birinci dönem norm çalışmalarının sınırlılıklarına yönelik bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede norma itirazın önemi, norma itirazın çeşitleri, norma itirazın alanları gibi çalışma alanları önplana çıkmış ve birçok ampirik çalışma ile bu kavramsal çalışmalar somutlaştırılmıştır. Bu çerçevede norma itiraz süreçlerinde normatif değişim, güç ilişkileri, karmaşıklık, etkileşim, sosyallik, itirazın öznesi, norma itirazın etkileri, yerelleşme gibi alanlar norma itiraz literatüründe merkezi konum elde etmişlerdir. Bu çalışmanın temel sorusu açısından norma itirazın nedeni ise literatürde sadece Jose ve Terman gibi araştırmacıların çalışmalarında kendisine yer bulabilmiş ve norma itiraz literatüründeki boşluklardan birisi olarak tespit edilmiştir.

[95] Karin Aggestam vd., "Digital Norm Contestation and Feminist Foreign Policy", *International Studies Perspectives* 25, sy 2 (2024): 226-45.
[96] Max Lesch vd., "Contestation from Within: Norm Dynamics and the Crisis of the Liberal International Order", *Global Studies Quarterly* 4, sy 2 (2024): 1-12.

Burada sona eren norma itiraz literatürünün kabaca 2010'lu yıllarla beraber ortaya çıktığı ve geliştiği görülmektedir. Literatüründe ortaya çıkışının sebebi ise küresel siyasette giderek artan bir rekabetin oluşu olarak belirmektedir. Bu rekabet Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD hegemonyasına karşı başta Çin olmak üzere Batıdışı bazı devletlerin mevcut düzenin adil olmadığı yönündeki artan vurguları ve yine mevcut pastadan daha fazla pay almayı hak ettikleri yönündeki söylemleri ile görünür olmaktadır. Böylesi bir ortam, doğal olarak düzenin işleyişini sağlayan normlara ilişkin birçok alanda ve birçok kapsamda itirazı da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla norm araştırmacıları küresel siyaseti daha iyi anlayabilmek adına pratikteki bu gelişmeye paralel olarak araştırma gündemlerini revize etmekte ve norma itiraz literatürü norm çalışmaları içerisinde kendisine giderek daha fazla yer bulmaktadır.

Bu çerçevede norma itiraz literatürü ilk olarak norm çalışmalarının neden norma itirazı çalışması gerektiğine yönelik argüman geliştirmiş, ardından norma itirazın kavramsallaştırılmasına çalışılmıştır. Literatür norma itirazın alanları, itiraz türleri gibi teorik açıdan gelişirken yanı sıra ampirik olarak da norma itiraz vakaları üzerinden bir genişleme ve derinleşme yaşamıştır. Bu çerçevede norm döngüsü norma itiraz kapsamında güncellenmeye çalışılmış, norma itirazın algılanmasına yönelik pozitif veya negatif tutumların yerine nötr olunması gerektiği ortaya konmuş, norma itirazın norm üzerine olumlu veya olumsuz birçok etkide bulunduğu tespit edilmiş ve daha birçok teorik katkı sunulmuştur. Öte yandan norma itiraz, UCM gibi küresel siyasetin normatif boyutu ile doğrudan ilişkili kurumlar üzerinden, Güney Çin Denizi'ndeki rekabetin nasıl bir sonuç ürettiğine kadar ampirik olarak da çalışılmıştır. Sonuç olarak küresel siyasetin giderek artan gerilimli yapısı bize mevcut düzene ilişkin normatif itirazların artacağı sinyalini vermeye devam etmekte, bu durum norma itiraz literatürüne hem artacak bir ihtiyaca hem de literatürün gelişeceğine işaret etmektedir.

Norm literatürüne ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında ise şöyle bir manzaradan bahsetmek mümkün görünmektedir: Uİ'de norm çalışmaları yüzünü norm çatışmalarına kaydadeğer bir şekilde çevirmiş durumdadır. Normların önemini ve oluşumunu anlamaya odaklanan birinci grup çalışmalar yakın dönemde küresel siyasette gerçekleşen dönüşümlerle birlikte norma itiraza doğru bir eğilim içerisindedir. Bununla birlikte norma itirazın halen çok daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyduğunu da belirtmekte gerekmektedir. Bu çerçevede norm çalışmaları literatüründe normların hangi özneler tarafından nasıl bir itiraz konusuna dönüştürüldüğü, normlara itirazın kısmi veya bütüncül oluşu gibi birçok

altkonu çalışılmayı beklemektedir. Bu ihtiyaçtan hareketle bu çalışma, bahsi geçen temalardan normlara itirazın gerekçelerine odaklanmakta ve apartheid Güney Afrikasının dış politikasındaki norma itiraz gerekçesini anlamaya çalışmaktadır.

1.5.Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde bir öznenin norma uyum taleplerine karşı neden itirazda bulunabileceği ile ilişkili olarak norm literatüründe daha önce yapılmış çalışmalar değerlendirilmiştir. Norm araştırmaları, Güney Afrika dış politikası araştırmaları ve ontolojik güvenlik araştırmalarının kesişim alanında duran bu çalışma için ana literatür olarak norma itiraz literatürü referans alınmıştır.

Bu çerçevede norm çalışmaları norma itiraz dışı literatür ve norma itiraz literatürü şeklinde iki kısımda incelenmiştir. Burada norma itiraz dışı literatürün daha çok 1980'li yıllarla birlikte ortaya çıkan genel bilim felsefesindeki ve küresel siyasetteki dönüşümlerin etkisi altında düşünsel unsurlara dair yapılan ilk çalışmalarla gündeme geldiği görülmüştür. Ardından normların küresel siyasette nasıl rol oynadıkları, normlara ilişkin kavramların üretimi, bir normun ortaya çıkışından ortadan kalkışına kadar olan süreçlerin ortaya konmaya çalışıldığı ve teorik çalışmaların ampirik alanda karşılığının arandığı tespit edilmiştir. Norm literatürünün ikinci kısmı olan norma itiraz literatürü ise kabaca 2010'lu yıllarla birlikte yine küresel siyasetteki dönüşümlerin etkisi ile başlamış ve norm araştırmacılarının gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu dönemde ise norma itirazın nasıl işlediği, norma itirazın varolan normatif yapıya yapıcı veya bozucu etkileri gibi alt araştırma alanları gelişmiştir. Bununla birlikte bir öznenin neden bir norma itiraz edeceği konusu son derece cılız bir şekilde ele alınmış ve göz ardı edilmiştir. Tam bu kısım, bu araştırmanın literatür açısından uygun bir zemine oturduğunu göstermektedir. Nitekim, bir öznenin bedel ödemek pahasına bile olsa sistem tarafından kabul görmüş bir normu neden kabul etmediği küresel siyasetin anlaşılması için önem arz etmektedir. Bölümün bu kısmının, çalışmanın ana sorusu ile bağlantısı itibariyle kritik önemde olduğunun altı çizilmiştir.

Genel bir değerlendirme ile bu bölümde, çalışmanın ana sorusunun içinden geldiği norm literatürüne dair tarama yapılmış, literatürün bu çalışmanın araştırma sorusu ile ilişkisi ve kendi içerisindeki retrospektif analizi yapılarak güncel durum ortaya konmuştur. Bölüm

sonunda özellikle norma itiraz literatürüne geniş yer verilmesinden hareketle çalışmanın analiteratüründeki temel tartışmalardan yola çıkılarak araştırmanın araştırma sorusu ile ilişkisi kurulmuştur ve çalışmanın akademik açıdan uygun bir zemine oturması sağlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÜVENLİĞİ BENLİK ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK: ONTOLOJİK GÜVENLİK

Bu bölümün amacı, çalışmanın araştırma sorusuna tutarlı bir yanıt üretmek için gerekli teorik çerçeveyi oluşturmaktır. Bu doğrultuda bölümde, ontolojik güvenlik kavramına ilişkin, kavramın hem felsefi hem de Uİ literatüründeki gelişimi üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Ontolojik güvenlik, yalnızca bir güvenlik biçimi olarak değil, öznenin benlik kurgusu, süreklilik ihtiyacı, rutinleşmiş etkileşimler, belirsizlikle baş etme stratejileri ve öznelerarası tanınma gibi boyutlarıyla çok katmanlı bir açıklama kapasitesi sunan bir yaklaşımdır. Bu çerçevede bölümde ilk olarak ontolojik güvenliğin felsefi arka planı ele alınmaktadır. Varoluşçuluğun sunduğu öznenin anlam arayışı, sürekli bir benlik bütünlüğü oluşturma çabası ve dış dünyanın belirsizliği gibi temel kabuller ontolojik güvenlik yaklaşımının kavramsal çekirdeğini oluşturmaktadır. Varoluşçuluğun bireye ilişkin bu çözümlemeleri, daha sonra kolektif varlıkların, özellikle devletlerin benliklerini sürdürebilme ve işlemeye devam eden bir benlik anlatısı kurma gereksinimleri üzerinden Uİ literatürüne aktarılmıştır.

Ardından bölümde, Uİ disiplininde ontolojik güvenliğin nasıl ele alındığına değinilmektedir. Bu bağlamda ontolojik güvenlik, başta devlet olmak üzere küresel siyasetin tüm öznelerinin davranışını fiziksel güvenlikten ibaret gören yaklaşımların ötesine geçerek, benliğe ilişkin tutarlılık, rutinlerin sürdürülebilirliği ve öznelerarası tanınma gibi unsurların küresel siyaset üzerindeki etkisini görünür kılmıştır. Bu kısım, öznelerin yalnızca dışsal tehditlere değil, aynı zamanda kendilerine yönelen varoluşsal tehditlere de duyarlılık geliştirdiğini; kimi durumlarda fiziksel risk almaya razı olacak ölçüde benlik istikrarını önceleyebildiğini göstermektedir. Böylelikle ontolojik güvenlik çalışmaları, öznelerin irrasyonel veya çelişkili gibi görünen davranışlarının açıklanmasında önemli bir teorik imkan sunmaktadır. Ontolojik güvenliğin sunduğu kavram seti aynı zamanda çalışmanın ampirik analizinde kullanılacak olan kavramsal çerçeveyi oluşturmakta; Güney Afrika örneğinde politik tercihleri anlamada fiziksel güvenlik odaklı açıklamaların ötesine geçilmesine yardımcı olmaktadır.

Bu noktada, çalışmada neden ontolojik güvenlik yaklaşımını tercih edildiği netleşmektedir. Bu çalışma, araştırma sorusunun doğası gereği, devlet davranışının yalnızca materyal çıkarlarla açıklanamayacağını; özellikle normatif baskıların, benliğe ilişkin beklentilerin ve küresel sistemdeki tanınma süreçlerinin devletlerin tutumlarını şekillendirdiğini varsaymaktadır. Ontolojik güvenlik, devletlerin normlarla ilişkisini yalnızca materyal çıkarlara bağlı bir şekilde çatışma veya uyum üzerinden değil, aynı zamanda benlik temelli varoluşsal kaygılar üzerinden değerlendirerek küresel siyaseti daha iyi anlamayı mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede devletin kendi benliğini koruma ihtiyacı, normatif taleplerle çatıştığında ortaya çıkan gerilimleri anlamlandırmada kritik bir rol oynamaktadır. Bu durum, apartheid Güney Afrikası için belirgin bir durum olup, apartheid dış politikasında sıklıkla küresel normatif talepler ve bu talepler karşısında bir itiraz görülmektedir. Dolayısıyla ontolojik güvenlik kavramı apartheid dış politikasındaki "anormal" görünen davranışları açıklamak için işlevsel bir araç olarak görünmektedir. Bu nedenle ontolojik güvenlik, çalışmada teorik çerçeve olarak tercih edilmiştir.

Ontolojik güvenlik çalışmaları, temelde güvenlik çalışmaları literatürü içerisinde yer almaktadır. Materyal unsurları baz alan geleneksel güvenlik anlayışlarına karşı gelişen ve çeşitli alanlarda genişleyen "Yeni Güvenlik Çalışmaları" içerisinde değerlendirilen OGÇ, geleneksel karşısında bir alternatif iddiası ile ortaya çıkmıştır. Başlangıçta geleneksel olan fiziksel güvenlik anlayışına karşı bir pozisyon alsa da[97] zamanla bu tutumunu değiştiren OGÇ, güncel literatürde kendisini fiziksel güvenlikle etkileşim içinde konumlandırmaktadır.

Öte yandan kökeni incelendiğinde Varoluşçu felsefenin etkisi ile Psikiyatri alanında Laing[98] tarafından ortaya atıldığı görülen ontolojik güvenlik kavramı, daha sonra Giddens[99] tarafından Sosyoloji'ye aktarılmış, buradan ise Huysmans[100] ile Uİ disiplini içerisinde güvenlik çatısı altında çalışılmaya başlanmıştır. 2000'li yılların başlarında Jennifer Mitzen, Catarina Kinnvall ve Brent Steele kavramı çalışmalarında kullanarak Uİ

[97] Jennifer Mitzen, "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma", *European Journal of International Relations* 12, sy 3 (2006): 341-70.
[98] Ronald David Laing, "The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness", *British Journal of Psychiatry* 165, sy 3 (1994): 420-23.
[99] Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age* (Polity Press, 1991).
[100] Jef Huysmans, "Security! What Do You Mean? From Concept to Thick Signifier", *European Journal of International Relations* 4, sy 2 (1998): 226-55.

disiplini içinde ontolojik güvenlik çalışan öncü isimler olarak önplana çıkmışlardır.[101] Aradan geçen zaman içerisinde ise ontolojik güvenlik kavramı güvenlik çalışmaları odaklı olmak üzere Uİ disiplininin birçok alanında kullanan bir kavram haline gelmiştir. Ek olarak Türkiye'den özellikle Bahar Rumelili, Pınar Bilgin, Helin Sarı-Ertem, Laçin İdil-Öztığ, Umut Can Adısönmez, Aslı Nur Düzgün gibi isimler önplana çıkarak literatüre ulusal ve küresel düzeyde katkı sağlamaya devam etmektedir.

Uİ'de benlik tartışmaları ilk olarak inşacılık tarafından ortaya atılmış, Alexander Wendt, yapının belirgin üstünlüğüne karşı öznenin önemini vurgulayarak yapı-fail tartışmalarını Uİ'ye taşımıştır.[102] Bu tartışma ile hakim teori neorealizmin sistem vurgusuna karşı öznelerin araştırma nesnesi olarak değerlendirilmesi gerektiği fikri araştırmacılar tarafından değerli görülmeye başlanmıştır. Özne temelli inşacılık, benliğin sosyal ilişkiler aracılığıyla oluştuğunu, sosyal ilişkiler aracılığıyla belirginleşen benliklerin ise sistemi inşa ettiğini iddia etmiştir. İnşacılığın, Uİ'de öznenin önemine yaptığı vurgu son derece kritik olsa da belli sınırlılıklara sahiptir. Bu sınırlılıkları aşan OGÇ ise, inşacılıktan farklı olarak, benliğin kendisinden ziyade var olan benliğin devamlılığına odaklanmış, küresel öznelerin istikrar arayışı temelinde güvenlik perspektifli tutumlarını anlamaya çalışmıştır.

Benliğin istikrarına yaptığı vurgu ile inşacılıktan ayrışan OGÇ, Uİ disiplini içerisinde birçok alanda çalışmalara teorik perspektif sunmaktadır. Bu alanlar sınırları net olmamakla birlikte dış politika analizi, tanınma, yanlış tanınma ve ulus-markalaşma, duygular, kolektif hafıza, kaygı çalışmaları, eleştirel güvenlik, barış çalışmaları şeklinde örneklendirilebilir.[103]

Bu çerçevede en çok çalışılan alanlardan birisi olarak devletlerin dış politikalarının anlaşılması için ilk kez Steele, Belçika'nın Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı savaş ilanı kararını incelemiştir. Steele'ye göre öznenin benliğinin devamlılığı için, vakada Belçika Onuru için, aslında kazanma ihtimali olmayan bir savaşa girdiğini göstermiştir.[104] Böylece devletlerin bazen kendi fiziksel güvenliklerini bir kenara

[101] Helin Sarı-Ertem ve Aslı Nur Düzgün, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 17, sy 37 (2021): 45.
[102] Wendt, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory".
[103] Bahar Rumelili ve Umut Can Adısönmez, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", *Uluslararası İlişkiler* 17, sy 66 (2020): 33.
[104] Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State* (Routledge, 2008).

bırakarak benliklerinin güvenlikleri için kararlar alabileceği OGÇ açısından ortaya konmuştur.

Diğer bir etkili çalışma alanı olan tanınma, yanlış tanınma ve ulus-markalaşma ile ilgili Subotic, AB'ye üye olma sürecinde eski komünist blok ülkelerinin yaşadığı kaygıyı incelemiş, kolektif hafıza ile ilgili AB üyeleri ile aralarındaki farklılıkların kendi söylemlerini ve hafızalarını gözden geçirmeye zorlamasının bu ülkelerde varoluşsal bir probleme dönüşebileceğini göstermiştir.[105]

Öte yandan din, milliyetçilik gibi alanlarda da OGÇ üzerinden yapılan çalışmalar da bulunmakta, bu çalışmaların ilk örneklerinden birisini Kinnvall'un Hindistan üzerine yaptığı çalışması oluşturmaktadır. Kinnvall, seçilmiş travmalar ve zaferler üzerinden Hindistan devlet elitlerince arzulanan Hindu benliğinin nasıl yeniden üretildiğini incelemiştir.[106]

Literatürde Avrupa'da son 10 yıllık süreçte başta göç üzerinden yaşanan krizlere yönelik çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Alkopher ve Sala, 2015 Mülteci Krizi olarak Avrupa'da tanımlanmış yoğun göç dalgaları üzerine yaptıkları çalışmalarında göçmenler üzerinden yürütülen popülist siyasetin nasıl toplumsal zemin bulduğu ve popülist partilerin oy oranlarını artırdıklarını araştırmışlardır. Alkopher ve Sala'ya göre göç üzerinden popülist siyaset izleyen özneler kendi ulusal anlatılarını, ontolojik güvenlik rutinlerini ortaya koymuşlar, bu durum izlenen popülist politikalarla paralellik göstermiş, dolayısıyla popülizmin yükselişinin altında yatan etmenlerden birisinin de ontolojik güvensizlik duygusunun Avrupa genelinde derinden hissedilmesi olduğu ortaya konmuştur.[107]

OGÇ çalışmalarına sahne olan diğer bir alan ise çatışma çözümü ve barış araştırmalarıdır. Bu alanda araştırmacılar çatışmaların çözümünü zorlaştıran veya engelleyen ancak yüzeyde görünmediği için değerlendirilemeyen sosyo-psikolojik etmenleri ortaya çıkarmakta, bu etmenlerin ortadan kaldırılması veya değiştirilmesi için yapılması gerekenleri anlamaya çalışmaktadırlar. Örneğin Rumelili, çatışma dönemlerinde veya öncesinde yerleşik hale gelen ve rutinleşerek benliğin bir parçası haline gelen öz-

[105] Jelena Subotic, "Political Memory, Ontological Security, and Holocost Rememberence in Post-Communist Europe", *European Security* 27, sy 3 (2018): 296-313.
[106] Catarina Kinnvall, "Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas: Comparing Sikh and Hindu Identity Constructions", *Ethnicities* 2, sy 1 (2002): 79-106.
[107] Tal Dingott Alkopher, "Socio-Psychological Reactions in the EU to Immigration: From Regaining Ontological Security to Desecuritisation", *European Security* 27, sy 3 (2018): 314-35.

anlatıların çatışmaların çözümünü nasıl engellediğini ortaya koymuştur. Rutinlerin bozulmasına karşı direnç gösteren öznelerin aslında sorunların çözümünü engellediğini, benliklerini sorunlar üzerinden var etmelerinin onlara çatışma olarak döndüğünü, dolayısıyla çatışmaların sona ermesi için esas olarak rutinleşen öz-anlatıların yeniden dizayn edilmesi gerektiğini belirtmiş, barış inşa süreçlerinde fiziksel güvenlik ile ontolojik güvenlik tesisinin birlikte yürütülmesi gerektiğini açığa çıkarmıştır.[108]

Daha birçok alanda araştırmacılar ontolojik güvenlik perspektifinden çalışmalarını gerçekleştirmeye, ontolojik güvenlik literatürünü genişletmeye devam etmektedir. Bu kapsamda ontolojik güvenlik, rutinler üzerinden elde edilen belirsizliğin giderildiği ve geleceğin nispeten öngörülebilir hale geldiği durumlara ve bu durumları bozan kriz dönemlerinde ortaya çıkan kaygı kavramı temelinde benliğin güvenliğine vurgu yaparak küresel siyasetin daha iyi anlaşılmasına destek olmaya devam etmektedir.

Öte yandan, OGÇ, pozitivist felsefenin tek bilimsel temel olamayacağının kabul edildiği günümüzde geleneksel açıdan "rasyonel" olmayan davranışların da "normal" olduğu anlayışı ile bu davranışların anlaşılmasında kullanışlı bir araç olarak Uİ disiplininde kullanılmaktadır. Tam bu nokta, bu çalışma ile kesişim alanı oluşturmaktadır. Nitekim, Güney Afrika'nın apartheid dönemindeki kararları daha önce sıklıkla irrasyonel kararlar olarak nitelendirilmiş ve bu kararları anlamak üzere yeterince çaba gösterilmemiştir. Bu çalışma buradan hareketle apartheid döneminin arkasında yatan bilişsel nedenleri ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla materyal olmayanın önemsiz veya sapma olduğu anlayışı OGÇ içerisinde kabul görmemektedir.

Ampirik açıdan ise Güney Afrika dış politikası incelendiğinde dekolonizasyon sürecinde Güney Afrika elitlerinin uzun bir zaman dilimi içerisinde geliştirdiği rutinlerin keskin bir şekilde sarsıldığı, dolayısıyla yeni bir belirsizlik dönemine girildiği, bu dönemde alışılmış kavrayışların mevcut varoluşları anlamlandırmakta yetersiz kalmaya başladığı görülmektedir. Böylesi bir dönemde materyal unsurların tek başına incelenmesi bile geleneksel rasyonalite anlayışı çerçevesinin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bu durumun en belirgin göründüğü nokta ise yıllar içerisinde yaşanan materyal kayıplara rağmen agresif dış politika kararlarının sürdürülmesidir. Bu, ve benzeri durumlar, materyal unsurlar üzerinden yapılan anlamlandırmaların yetersizliğini ortaya koymakta, araştırmacıları düşünsel unsurları araştırmaya yönlendirmektedir. Dolayısıyla bahsi

[108] Bahar Rumelili, *Conflict Resolution and Ontological Security: Peace Anxieties* (Routledge, 2015).

geçen dönemde Güney Afrika elitlerinin ülkenin dış politikasını yürütürken hangi parametrelerle hareket ettikleri ontolojik güvenlik perspektifinden incelendiğinde materyal unsurları aşan bir bakış açısı ile dönemi daha iyi anlamak mümkün hale gelmektedir.

Bu bağlamda bu bölüm, ontolojik güvenlik kavramının felsefi temellerini, Uİ literatüründeki gelişimini ve çalışmanın araştırma sorusuna sağladığı açıklama kapasitesini ortaya koymaktadır. Bu teorik çerçeve, hem sonraki bölümde sunulacak ampirik analizin mantığını hem de çalışmanın alana özgün katkısını temellendirmektedir. Bu kapsamda sonraki kısım ontolojik güvenliğin felsefi temellerini oluşturan varoluşçuluğu aktarmakta, varoluşçuluğun dünyaya ve güvenliğe ilişkin anlayışını ortaya koyarak Uİ'de ontolojik güvenlik çalışmalarına geçmeden önce felsefi bir zemin inşa etmektedir.

2.1.Ontolojik Güvenliğin Felsefi Kökeni: Varoluşçuluk

Varoluşçuluk, savunduğu değerler açısından insanlık tarihi ile eş bir tarihe sahip olsa da bir düşünce ekolü olarak dönemin şartları ile eşgüdümlü bir şekilde 19. ve 20. yüzyıllarda belirginleşmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasına tekabül eden yoğunlaşma dönemi ile adı konulan varoluşçuluk, savaş esnasında yaşanan büyük kıyımların ardından insanlığa umut vaat eden bir ekol olmuştur. Kabaca moderniteye karşı tepkilerden birisi olarak görünür olmaya başlayan bu düşünce hareketi, sınırları tam olarak belirlenemeyen bir ekol olarak da değerlendirilmektedir. Bu açıdan birbirinden farklı varoluşçuluklardan bahsetmek mümkün olsa da ortak noktaları dikkate aldığımızda bazı hususlar sıklıkla kendisini göstermektedir. Varoluşçuluğun ortak değerlerini ilk etapta şu şekilde özetlemek mümkün görünmektedir: İnsanı merkeze alan bir düşünce olarak varoluşçuluk, her şeyden önce modernite ile sorunlu bir düşünce olarak tanımlanabilir. Varoluşçuluk, teoriden ziyade pratiği, durağanlıktan ziyade akışı, geniş bir kontrol alanındansa dar bir kontrol alanını ön plana çıkarmayı ve insanı kendi anlamını inşa etme kudretine sahip bir varlık olarak tasavvur etmeyi tercih etmektedir.[109]

[109] Emmanuel Mounier, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, çev. Serdar Rifat Kırkoğlu (Fol Kitap, 2019), 51-52.

Felsefi açıdan dini temsiliyeti ile Kierkegaard ve din dışı temsiliyeti ile Nietzshe'de temelleri görünen varoluşçuluk, R. D. Laing, Viktor Frankl ve Irvin Yalom gibi isimler üzerinden özellikle psikoloji alanında kendisini göstermiştir. Kierkegaard ve Nietzshe, modern insanın bunalımını görece erken bir dönemde görmüş ve bu bunalımı anlamaya, dahası bunalıma çözüm üretmeye çalışmıştır. Fakat, bu öncü çabalara rağmen modern insanın sorunları, ancak büyük savaşların ardından daha yakından incelenmeye değer görülmüştür. Bu zamanlamanın sebebi, İkinci Dünya Savaşı öncesi, sırası ve sonrasında bireysel ve kitlesel olarak yaşanan insanlık tarihindeki en büyük psikolojik yıpranmaya karşı nasıl bir cevap üretilmesi gerektiği sorusu olsa gerektir. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı neticesinde, o döneme kadar insanlığın geldiği en ileri seviye olarak görülen moderniteden hareketle üretilen mekanik ve akılcı insan anlayışının nasıl olup da insanlık tarihinin en kaotik dönemini de beraberinde getirdiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu anlama çabası ile birlikte modernite sorgulanmış ve bu dönemde varoluşçu düşünce gibi çeşitli alternatif düşünce ekolleri kendilerini göstermeye başlamıştır.

Varoluşçular modern insanı yalnız, mekanik, yolunu, dolayısıyla anlamını yitirmiş bir insan olarak görmüş, bu insan profilini sorunlu görmüşlerdir. Varoluşçulara göre hayatında takip edeceği bir anlam ve bu anlama ulaşabileceği bir yolu olmayan yalnız insan, tam bir kaos içerisindedir. Modern insan, belirsizlikler içerisinde, yoğun bir kaygı hissi ile boğuşmaktadır. Modern insanın bu durumuna verilen yanıtlardan birisi nihilizmdir. Nihilizme göre modern insan, anlamını yitirmiştir. Dolayısıyla artık yaşamak için de bir gerekçe bulamamaktadır. Dahası, insan bir sistem üretmemeli, bir gerekçeye ihtiyaç duymamalı, yani varoluşuna bir anlam yüklememelidir. Modern insanın içinde bulunduğu kaotik duruma verilen bir diğer yanıt olarak varoluşçuluk, nihilizm ile modernite konusunda önemli ölçüde uzlaşsa da, modernitenin getirdiği sorunlarla nasıl başedileceğine ilişkin cevap kısmında oldukça ayrışmıştır. Varoluşçuluğa göre insan, kendi anlamını yine kendisi üretmelidir.[110] Bu açıdan varloluşçuluk, modern insanın içinde bulunduğu kaotik durumdan çıkması için ona kendi anlamını üretmeyi ve bu anlamla yaşamayı tembihleyen pozitif bir cevap olarak nitelenebilir.

[110] Harold John Blackham, *Altı Varoluşçu Düşünür*, çev. Ekin Uşaklı (Dost Kitabevi, 2020), 34-38.

2.1.1. Varoluşçulukta Bilgi ve Oluş

Varoluşçuluk, modern insanı üreten düşünce olarak moderniteye karşı ortaya çıkmış, dolayısıyla modernitenin getirdiği bilgi anlayışına da karşı bir pozisyonu savunmuştur. Varoluşçulara göre insan, objektif, yani zaman ve mekandan soyutlanmış, değer yargılarından arınmış bir bilgi, diğer bir deyişle hakikati üretemez, hakikate sahip olamaz.[111] Sınırlı bir varlık olarak insan, içinde bulunduğu küresel, duygusal, sınıfsal, genetik, ilişkisel ve benzeri birçok koşula bağlı olarak varlığı bilmeye çalışır. Böylesi bir bilginin ise mutlaklıktan uzak, bilgiyi üretmek isteyen insana özgü olması gerekir. Çünkü insan, hayatla temas kurar, temas neticesinde etkiler, etkilenir ve bu temasın bir sonucu olarak bilgisini üretir. Öte yandan hiçbir temas bir önceki ile aynı olmayacağı gibi diğer temas edenlerin teması ile de aynı olmamaktadır. Böylece tecrübenin biricikliği, bilginin biricikliğini beraberinde getirmektedir.[112]

Varoluşçuluğun öncü isimlerinden Kierkegaard, insanın erişebileceği nihai gerçekliğin kendi gerçekliği olduğunu, öznel hakikat kavramı ile belirtmiştir.[113] Kierkegaard'a göre bilgiye dair bu gerçeklikle yüzleşen insan kaygı ile karşılaşır. Çünkü, sahip olduğu bilgi objektif olarak teyit edilebilir değildir, mutlak anlamda rasyonelize edilemez, kimse tarafından tam olarak anlaşılamaz; bu da yaşanılanı kesin olmaktan uzaklaştırır. Bu yüzden insan, "düşüncenin düşünemeyeceği bir şey keşfeder". Başka bir deyişle insan, yaşam ile temas kurarak edindiği tecrübeyi tam anlamı ile akla bürüyemez, bunu dil ile ifade edemez.[114] Akla bürüme ve dile dökme çabalarına dair her bir deneme, gerçekten hakikate en iyi ihtimalle benzemekten öteye gidemez, dahası dile dökülenin başkası tarafından anlaşılması ve yaşanması ile ortaya çıkacak yeni bir öznel anlamın, ifade edenin yaşadığı tecrübe ile örtüşüp örtüşmediği de hiçbir zaman kontrol edilebilir olamaz.

Öte yandan birbirine bazı açılardan taban tabana zıt, ancak bazı açılardan da birebir aynı iki düşünür olarak Nietzsche de Kierkegaard'a bu konuda eşlik etmiş, objektif bilgi anlayışına karşı çıkmıştır.[115] Bununla birlikte Nietzsche, daha çok tarihsel bağlamları öne çıkarmış, gerçekliğin aslında objektif bir gerçeklik değil, sosyal bir uzlaşıya dayalı

[111] Güçlü Ateşoğlu, ed., *Varoluşçuluk-Fenomenoloji-Ontoloji* (Ayrıntı Yayınları, 2020), 15-16.
[112] Mounier, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, 181.
[113] Soren Kierkegaard, *Philosophical Fragments*, ed. Howard V. Hong ve Edna H. Hong (Princeton University Press, 1987), 92-93.
[114] Kierkegaard, *Philosophical Fragments*, 149.
[115] Blackham, *Altı Varoluşçu Düşünür*, 31.

gerçeklik varsayımından ibaret olduğunu söylemiştir. Bu sosyal gerçeklik ise içinde bulunduğu tarihsel koşulların bir eseri olup, o dönemin konjonktüründeki işlevselliği kadar bir değere sahiptir. Ve, bu işlevselliğin dışında gerçekliğin bir anlamı yoktur. Gerçek olarak kabul edilen şeyler, oldukları şeyler olmayıp, olduklarını iddia ettikleri şeylere dair yorumlardan ibarettirler. Yoruma dayalı bu işlev, tarihsel bağlam içerisinde anlamlı olabilmektedir. Doğal olarak, işlevi bittiğinde yerine yeni bir işleve sahip sosyal gerçeklik konularak hayata devam edilir. Nieztzsche'ye göre tarihsel koşullara bağlı şekilde oluşmuş sosyal gerçeklikler, nesiller arasında sorgulanmaksızın, tarihsel bağlamından yoksunmuşçasına birer gerçek olarak aktarılırlar.[116] Böylesi bir topluma doğan bir bebeğin, miras olarak aldığı gerçekler, aslında birer hakikat olmaktan ziyade önceki nesillerin bağlamsal yorumlamaları ile elde ettikleri sosyal gerçeklikler olup, bu detayın unutulması ile yeni nesillerin hakikati konumuna gelmektedir. Dolayısıyla bir insan, kaçınılmaz bir şekilde başkalarının yorumları içerisindeki bir gerçeklik mirası ile hayatla tanışmakta ve hayatını yaşamaktadır.

Ayrıca Nietzsche'ye göre her bir insanın kaçınılmaz olarak kendi perspektifine sahip olmak durumunda olduğu bir dünyada hakikate sahipmişiz gibi bir varsayımda bulunmanın psikolojik bir karşılığı vardır. Bu psikolojik karşılık ise, sonsuz olasılıklar dünyası ile başedebilmenin zorluğuna karşı bir kalkana ihtiyaç hissedilmesidir. Bu, Kierkegaard'ın kaygı vurgusuna işaret eden bir yaklaşımdır. Nihayetinde eğer insan hakikate sahip değilse, nasıl olacak da irili ufaklı vermesi gereken binlerce kararı doğru şekillerde vererek bu hayatta yoluna devam edecektir? Oysa hakikate sahip olduğunu düşünen insan, yeni kararlar almak zahmetinden kurtularak elindeki hakikat rehberine bakar, yoluna devam eder. Nietzsche, hakikatin varlığına ve hakikate erişmeye dair geniş bir uzlaşı olmasının, insanın işte bu psikolojik ihtiyacına karşılık geldiğini iddia etmektedir.[117] İnsan, belirsizlikten, dolayısıyla kaygıdan kaçmakta ve daha önce kendisine miras bırakılmış rehberi doğru kabul etme riskini belirsizlik ile yüzleşip kendi kararlarını alma zorluğuna tercih etmektedir.

Dolayısıyla varoluşçuluğun bilgiye bakışı subjektiviteyi önplana çıkarmakta, hakikat iddiasından uzaklaşmaktadır. Varoluşçuluğa dayanan ontolojik güvenlik de öznenin biricikliği temelinde onun benliğinin önemini ortaya koymakta, buradan hareketle güvenliği kesin sınırlar içine hapsetmekten ziyade onu, öznenin kendisi ile biçimlenen bir

[116] Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, çev. Ahmet İnam (Say Yayınları, 2024).
[117] Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, çev. Ahmet İnam (Say Yayınları, 2021).

kavram olarak görmektedir. Bilgi konusundaki bu duruş, çalışma boyunca bilgiye ilişkin temel varsayımı oluşturmaktadır.

Bilgi konusuna biriciklik üzerinden bakan Varoluşçuluk, varlığa ilişkin görüşünde de benzer bir yol izlemekte, buradan hareketle fenomenolojik bir yaklaşımı benimsemektedir. Husserl ve Heidegger gibi fenomenolojinin önde gelen isimleri, kabaca modernitenin sabit varlıklar yaklaşımına karşılık, bizim, sabit olmayan varoluş anlayışı üzerinden gündelik hayatımızda varlıkla nasıl bir temas içinde olduğumuza odaklanmanın gerekliliğini savunmuştur.[118] İnsana özgü bir varoluş anlamına gelen Almanca'daki "dasein" kavramı üzerinden Heidegger, insanın varoluşunu ve varlıkla ilişkisini anlamaya çalışmıştır. Heidegger, insanı anlamaya çalışırken, bu çabayı, insanın "ne" olduğuna ilişkin değil, fenomenolojik açıdan, insanın "nasıl" var olduğuna ilişkin bir arayış olarak gerçekleştirmiştir. Bu açıdan Heidegger, insanı, "parçalardan oluşan bir bütün" gibi değerlendirmek yerine "anlam üreten eylem"leri üzerinden anlamaya çalışmış, dasein'i öznenin varoluş şekline atıfla kullanmıştır.[119]

Heidegger'e göre insan varoluşuna ilişkin modern düşünce hatalıdır. Modernite Descartes'tan ilhamla insanı beden ve zihin olarak iki parçaya ayrılmış olarak tasavvur etmektedir. Oysa Heidegger'e göre varoluş dünya ile temasta olma halidir. Diğer bir deyişle varoluş, dünya ile temas eylemidir. Öte yandan insan dışı varoluş da modernitenin iddia ettiği gibi geometrik bir uzamdan ibaret değildir; yaşam, ilişki ve anlam ağlarına bağlı olarak sürekli bir şekilde yeniden tanımlanmalıdır.[120] Bu da, sabit, geometrik bir uzay varsayımı ile örtüşmemektedir. Ek olarak Heidegger'e göre varoluş, yaşama anlam verme etkinliğidir. Buna göre insan, temas kurduğu her şey ile aslında kendine özgü bir anlam üretir. Dolayısıyla varoluş, teorik olarak asla netleştirilebilir bir şey değildir; o, kişiye özgü, yaşam içerisinde sürekli yeniden üretilen, ilişkisel ve pratiğe sıkı sıkıya bağlıdır.

Bu kapsamda pratiği öne çıkaran varoluşçu görüş, insanı kendi sorumluluğunu almaya davet etmektedir. Heidegger'in "Dasein'in özü, kendi varoluşundadır."[121] deyişi de, Sartre'ın "Varoluş, özden önce gelir."[122] deyişi de insanın doğuştan gelen öz varlığı fikrine karşıt konumlanmıştır. Varoluşçular, insanı insan yapan şeyin aslında kendi

[118] Blackham, *Altı Varoluşçu Düşünür*, 92.
[119] Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan H. Ökten (Alfa Yayınları, 2024), 38.
[120] Blackham, *Altı Varoluşçu Düşünür*, 92-93.
[121] Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 39.
[122] Jean Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci (Say Yayınları, 2022).

kararları olduğunu savunmaktadır. Buna göre insan, kendisi olmayan anlamındaki "öteki" ile her temasından ortaya çıkan olası kararları üzerinden kendisini adım adım inşa etmektedir. Dolayısıyla varoluşçuluk, insanı, çevre karşısında edilgen olmaktan çok daha fazla, etken bir varlık olarak tasavvur etmektedir. Bu tartışma, daha önce bahsi geçtiği üzere sosyal bilimlerde yapı-fail tartışması ile kendisini göstermiştir.

Etken bir varlık olarak insan, devamlı bir şekilde varoluş hareketine devam eder, böylece asla tamamlanmayan bir varlık olarak varoluşunu yaşamaya çalışır.[123] Bu açıdan "tam olmayan" bir varlık olarak insan, daima ve içten içe derin bir güvensizlik içerisindedir. Böylece gelecek önemli bir hale gelir. İnsan, tam hissetmediği için, bir sonraki aşamada ne olacağına dair kaygı dolu bir merak içerisine girer. Bu durum, ontolojik güvensizlikle güçlü bir bağ içerisindedir. İnsan, geleceği tahmin etmeye, olası en iyi durumu seçmeye çalışır. Böylece devamlı bir kaygı durumu ortaya çıkar, bu da insanı ontolojik olarak güvensiz hissettirir. Ek olarak, insanı bu seviyede öne çıkaran varoluşçular, çevre koşullarının varlığını inkar etmezler. Onlar, çevreyi kabul eder, ancak insanın çevre koşullarına rağmen kendi seçimlerini yapabilecek bir kapasiteye sahip olduğunu savunurlar.

Dolayısıyla varoluşçuluğun varlığa ilişkin görüşleri, modern dünyaya hakim olan Descartesçı Felsefe[124] ile köklü zıtlıklar içermektedir. Varoluşçular varlığı; matematiksel/geometrik bir uzam, mekanik bir makine, teorik olarak kesinleştirilebilir bir varlık şeklinde algılamak yerine özellikle insanın kendisine özgü deneyimleri ile oluşan, bağlamsal, ilişkisel anlam bütünü olarak algılar. Diğer bir deyişle varoluşçuluk, insanı adeta nesne olan, duran bir bedenden çıkarıp, yaşamla kurduğu temas ile anlam kazanan, yaşayan bir varlık olarak tasavvur etmiştir. Ontolojiye ilişkin bu farklılık, ontolojik güvenlik için geleneksel güvenlik anlayışından oldukça derin farklılıkları beraberinde getirmektedir.

Buraya kadar aktarıldığı şekilde, varoluşçuluğun bilgiye ve varoluşa ilişkin görüşleri insanı biricikliği ile merkeze alan, objektif bir bilgi yani hakikat anlayışından uzak, insanın pratik ile anlam bulduğu ve kendi varoluşunu inşa etmesi ile özetlenebilir. Bilgi ve oluş hakkındaki bu temelin ardından varoluşçuluk içerisindeki iki temel kavrama daha değinilmesi gerekmektedir. Özgürlük ve kaygı olarak belirlenen bu kavramlar ontolojik

[123] Mounier, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, 78-81.
[124] Kartezyen Felsefe.

güvenlikle de doğrudan ilişkili oldukları ve varoluşçuluğu anlamak için kritik önemde olduklarından burada bahsetmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

2.1.2. Varoluşçulukta Özgürlük ve Kaygı

Varoluşçuluk içerisinde özgürlük ve kaygı kavramlarına ayrı bir başlık açılmasının nedeni, hem bu iki kavramın varoluşçu hareket içerisinde oldukça yer edinmiş olması hem de ontolojik güvenlik çalışmaları içerisinde özellikle kaygı kavramı etrafında geniş bir literatürün oluşmasıdır. Dolayısıyla, ileride güvenlik perspektifinden konuşulacak bu iki kavramın felsefi arkaplanını tanımak önem arz etmektedir.

İnsanın verili bir özü olmadığı, dolayısıyla insanın kendi varoluşunu kendisinin inşa ettiği fikrinden hareketle varoluşçular, insanın seçimlerini önplana çıkarır. İnsanın seçim yapabilmesi ise ancak özgür olması ile mümkündür. Dolayısıyla varoluşçulukta insan, özgür bir varlık olarak tasavvur edilir ve o kendi seçimleri ile kendisini var etmektedir.[125] Öte yandan seçim yapabilme kapasitesine sahip bir varlık olarak insan, aynı zamanda bu seçimlerinin sorumluluğunu da üstlenmelidir. O halde insan, kendisi üzerinde kudret sahibi olduğu için kendisi ile ilgili hususlarda sorumluluğu üzerine almalıdır.[126] İnsana atfedilmiş bu kudret, elbette insanın her istediğini yapabileceği anlamına gelmemekte, daha çok insanın çevresel gelişmeler karşısındaki tutumunu seçebileceğini, böylece o durumu kendi açısından anlamlandırabileceğini ifade etmektedir.

Bu noktada kritik bir şey ortaya çıkar: Farkındalık. İnsan, çoğunlukla özgürlük seviyesinin, dolayısıyla seçimlerinin hayatı üzerindeki etkisinin farkında değildir. Ve çoğu zaman da farkında olmamaklığını sürdürmek üzere tercihler yapar. Çünkü seçim yapabildiğine ilişkin olası bir farkındalık, onu sorumlu kılacak, bu sorumluluk ise sürekli bir biçimde karar alma baskısı oluşturacaktır. Zira, insan her gün irili ufaklı birçok karar alır. Bu kararların bazıları koltuktan kalkıp diğer odaya gitmek gibi basit kararlar olabileceği gibi ekonomik durumunu zorlayacak bir eğitim kararı da olabilir. Bu ise, adım adım insanı bugünden geleceğe taşır. Nitekim insanlar gelecekle ilgilenmeye, olası senaryolara hazırlanmak ve alınan kararların daha isabetli hale getirmek için düşünür.

[125] Ateşoğlu, *Varoluşçuluk-Fenomenoloji-Ontoloji*, 211.
[126] Mounier, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, 116-19.

Böylece yüzünü bugünden geleceğe dönen insan için büyük bir kaygı hissi ortaya çıkar: Bunca karar nasıl alınır?

Daha önce bahsedildiği üzere insan bu yolda yalnızdır. Doğrunun yegane kriteri kaçınılmaz bir şekilde yine kendisidir. Yani, insanın kendi eylemlerinin gerekçelerini, onların hangi ahlaki yargıların sonucunda doğru veya yanlış olarak nitelenebileceği yine kendisine bağlıdır. Sartre, bu durumu "İnsan kendi yaşamıyla meşgul olur, onun biçimini tasarlar; bu biçim dışında hiçbir şey yoktur" şeklinde tanımlamıştır.[127] Öte yandan insan sadece yalnız değil, aynı zamanda sabit de değildir. Eğer insan kendi anlamını, kendi seçimleri ile inşa ediyorsa, eski seçimlerini yenileri ile değiştirerek her daim kendisini de değiştirebilir. Bu durumda "insan, tam olarak bir şey olamıyorsa aslında hiçbir şey midir?" sorusu güneme gelmekte ve yine kaygı oluşturmaktadır. Dış unsurların onayından uzak, bir kere inşa edilip bitmeyen, sürekli sorgulamaya ve değişime açık bir benlik, kaygıyı insanın merkezine taşımaktadır. İnsanın kendisine ilişkin bu sorgulamaları onu kaygıya sevk etmekte, böylece insan hem kendi benliğinin hem de kendi kaygısının kaynağı olmaktadır.

Bununla birlikte varoluşçulara göre kaygı bir gerekliliktir. Çünkü kaygı, kendi seçimlerini yaparak kendi anlamını üretmenin bir sonucudur. Kendi anlamını üretmek ise özgürlükten gelmektedir.[128] Yani, özgür insanlar kendi kaygılarını üretirler belki ama bu sayede kendi tercihlerini yapabilir hale de gelirler. Oysa insanların çoğu özgür olmak yerine toplumun onayladığı bir insan olmayı tercih etmektedir. Varoluşçular, kendi olma iradesini, kendi elinden çıkarıp başkalarının eline bırakan insanları kendi özgürlüklerinden vazgeçen insanlar olarak görmektedirler. Bunun sebebini ise kaygıdan kaçınma olarak belirlemektedirler. O halde insan kendi sorumluluklarını üstlenmeli, kaygı ile başa çıkmalı ve özgürlüğünü kullanarak kendisini inşa etmelidir. Dolayısıyla insan kaygıdan kaçmak yerine kaygı ile yaşamalıdır. Kaygı yaşayan insan kendisi ile ilgili derin sorular sormaktadır ve cevap aramaktadır. Böylesi bir insan kaygıdan kaçarsa aynı zamanda kendisine ilişkin temel sorularına da kendisinin yanıt verme imkanı kalmaz. Bu açıdan kaygı, bir fırsattır; kendi olma fırsatı. Varoluşçuluğun kaygı vurgusu özellikle ontolojik güvenlik çalışmaları ile duygu çalışmaları arasındaki bağın kurulması ve bu

[127] Ateşoğlu, *Varoluşçuluk-Fenomenoloji-Ontoloji*, 212.
[128] Ateşoğlu, *Varoluşçuluk-Fenomenoloji-Ontoloji*, 215.

tezde de ampirik olarak Güney Afrika örneğinde görüldüğü üzere özneyi anlamak üzere kritik bir öneme sahiptir.

Böylece ontolojik güvenliğin felsefi temelleri burada kurulmuş ve çalışmanın Uİ disiplini ile olan ilişkisi için zemin oluşturulmuştur. Bundan sonraki kısım bu çerçevede Uİ disiplininde ontolojik güvenliğin nasıl ele alındığına odaklanmakta, ampirik alana geçmeden önce teorik çerçevenin çizilmesini sağlamaktadır.

2.2.Uluslararası İlişkiler ve Ontolojik Güvenlik

Son zamanlarda yeniden etkili bir düşünce olarak kendisini gösteren[129] varoluşçuluğun izlerini Uİ'de de görmek mümkündür. Bu kapsamda, disiplinin en geniş ve merkezi alanlarından güvenlik alanı ontolojik güvenlik üzerinden varoluşçulukla temas kurmaktadır. Nitekim, bu çalışma da bu bağlantının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Peki varoluşçu felsefenin etkisi ile üretilen ontolojik güvenlik kavramı ne ifade etmektedir, küresel siyaseti daha iyi anlamak için biz araştırmacılara nasıl fayda sağlayabilir? Bu sorunun yanıtı bu kısımda cevaplanmaya çalışılmaktadır.

Ontolojik güvenlik, genel olarak öznenin varoluşu algılaması için temel teşkil eden varsayımlarının yeniden sorgulamaya tabi tutulmasını gerektirmeyecek şartların devamlılığı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, ontolojik güvenlik, öznenin anlam dünyasına yönelik istikrardır.

Bu kapsamda ontolojik güvenliği Uİ açısından önemli kılan hususlardan birisi, onun gerçekliğin tespiti hususundaki devamlılık vurgusudur. Felsefi açıdan bakıldığında bir şeyin gerçek olduğunu tam olarak kanıtlamanın imkansız olduğu geniş kabul gören bir yaklaşımdır. Nitekim, varoluşçu felsefe de yukarıda belirtildiği üzere insanın hakikate erişebileceği iddiasına karşı çıkmakta, insanın kendi bireyselliği ile kendi bilgisine sahip olabileceğini söylemektedir. Bu durumda bir algının gerçekliği konusundaki iddiayı güçlendirmenin en iyi yollarından birisi, onun farklı şartlar altında devamlılığını sağladığını göstermektir. Örneğin, eğer bir rüya, halüsinasyon veya bir göz yanılgısı ise bir süre sonra bu durum sonra erecektir.

[129] Jonathan Webber, *Rethinking Existentialism* (Oxford University Press, 2018).

Öte yandan gerçeklik iddiasının güçlendirilmesi konusunda diğer bir önemli yaklaşım ise gerçekliğin farklı örüntülerle test edilmesidir. Bu duruma elde tutulan bir elma örneği verilebilir. Elde tutulan bir elmanın gerçekliği konusunda dokunma, koklama, tat alma, başkalarına sorma, yere düşme gibi birçok test yapılarak o elmanın gerçekten var olduğuna ve elde tutulduğuna dair inanç kuvvetlendirilebilir. Şüphesiz kimse gündelik hayatında böyle bir test mekanizması ile, en azından bilinç seviyesinde yaşayamaz. Ancak tüm hayatı etkileyen temel hususlarda bu ve benzeri testlerin yapılması hayati bir öneme sahiptir. Test edilmemiş gerçeklikler üzerine kurulmuş hayatlar, gerçeklik payı düşük olan değerlerin zayıf karşı görüşler karşısında kolayca dağılmasına, bu durum ise kişide varoluşsal bir kaygı yaşanmasına sebep olabilir. Her halükarda insanlar gerçekliğe dair kavrayışlarını sürekli olarak deneyimlemek istemektedirler. Bu durum, yani gerçekliğin sürekli deneyimlenmesi ontolojik güvenlik olarak adlandırılmıştır.

Her hareketin tekrar ettiğinde aynı sonucu vermediği bir ortam kaos olacaktır. Bu nedenle insan fiziksel belirlilik durumunu bilişsel olarak da aramaktadır. Dolayısıyla insan, canlılığının ilk anından itibaren öğrendiği şeyleri tekrar ederek, güven içinde hissetmektedir. Nitekim, rutinler sayesinde insan öngörülebilir bir hayat yaşayabilmekte, gelecek hakkında kaygıya kapılması gerekmemektedir. İnsanı güven içerisinde hissettiren bu rutinlerin değişmesi mümkünse de bu değişimin ani ve yoğun dış etki altında gerçekleşmesi insanı kaygıya sürüklemekte, hatta eski rutinlere dönüş çabalarına ve hatta eski rutinlerin daha da güçlendirilmesine neden olabilmektedir.

Bu çerçevede istikrara vurgu yapan ontolojik güvenlik üzerine yapılan çalışamlar Uİ alanında son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiştir.[130] Bu eğilimin özellikle son on yılda daha görünür hale geldiği söylenebilir.[131] Bu ilginin temel nedenlerinden birisinin, küresel siyasetteki dönüşümlere paralel olarak artan belirsizlikler olduğu ileri sürülebilir. Ekonomi, siyaset ve insan ilişkilerinin küreselleşmesi, bireylerin ve toplulukların bulundukları bağlamı daha belirsiz, dolayısıyla varoluşsal açıdan onları daha güvensiz hale getirmiştir.[132] Küreselleşmenin kültürel, ekonomik ve siyasi etkileri açısından daha önce varlığı hissedilen rutinler ile olan bağların azalması veya kopması, ontolojik

[130] Karl Gustafsson ve Nina C. Krickel-Choi, "Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature", *European Journal of International Relations* 26, sy 3 (2020): 875.
[131] Chris Rossdale, "Enclosing Critique: The Limits of Ontological Security", *International Political Sociology* 9, sy 4 (2015): 269.
[132] Catarina Kinnvall, "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security", *Political Psychology* 25, sy 5 (2004): 741.

güvenlik arayışını öncelikli hale getirmiştir.[133] Dolayısıyla güvensizlik, belirsizlik ve artan kaygılarla tanımlanan bir ortamda, ontolojik güvenlik, küresel siyasetin anlaşılmasında dikkate değer bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.[134] Böylesi bir ortamda ontolojik güvenlik, araştırmacılar için öznelerin davranışlarını anlamak adına kritik katkılar sağlamaktadır.

Son yıllarda disiplin içinde giderek önemli bir yer edinmeye başlayan ontolojik güvenlik[135] kapsamlı bir araştırmacı topluluğunu da beraberinde getirmiştir.[136] Ontolojik güvenlik üzerine çalışan araştırmacılar topluluğu, kavramsal bir çekirdek ve araştırmacıların fikir ayrılıklarını ortaya koydukları temalar etrafında şekillenen, dinamik ve çok boyutlu bir yapı sergilemektedir.[137] Araştırma gündemi oldukça geniş olan bu araştırmacı topluluğunun bir sonucu olarak, Uİ'de ontolojik güvenlik çalışmaları, giderek artan bir literatür zenginliğiyle birlikte büyük bir iç çeşitlilik sergilemektedir.[138] Bu kapsamda, ontolojik güvenlik çalışmaları yalnızca disiplinin teorik çeşitliliğini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda küresel siyaset araştırmalarına özgün analitik katkılar sunmaktadır.

Ontolojik güvenlik kavramı, özellikle küresel siyasetteki çatışmaların temelinde yatan dinamiklere alternatif açıklamalar sunabilme kapasitesi sayesinde, Uİ disiplininde önemli katkılar sağlamıştır.[139] Bu bağlamda, Uİ disiplininde ontolojik güvenlik çalışmaları, küresel siyasette kaygı ve benlik duygusunun rolüne vurgu yapmaktadır.[140] Daha detaylı bir açıklama ile, ontolojik güvenlik, bireylerin ve devletlerin eylemde bulunma ve tercih yapabilme kapasitesinin, esas olarak eylemler aracılığıyla üretilen, çoğu durumda rutinler ile anlatılar üzerinden şekillenen, benliğe bağlı olduğunu öne süren bir yaklaşımdır.[141]

---

[133] Giorgio Shani, "Human Security as Ontological Security: A Post-colonial Approach", *Postcolonial Studies* 20, sy 3 (2017): 275.
[134] Catarina Kinnvall ve Jennifer Mitzen, "Ontological Security and Conflict: The Dynamics of Crisis and the Constitution of Community", *Journal of International Relations and Development* 21, sy 4 (2018): 825.
[135] Bahar Rumelili ve Umut Can Adısönmez, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 17, sy 66 (2020): 23.
[136] Helin Sarı-Ertem, "Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: 'Kimliğin Güvenliği' ve 'Güvenliğin Kimliği'", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 8, sy 16 (2012): 177-237.
[137] Catarina Kinnvall ve Jennifer Mitzen, "An Introduction to the Special Issue: Ontological Securities in World Politics", *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 3.
[138] Nina C. Krickel-Choi, "The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies", *International Studies Review* 24, sy 3 (2022): 1.
[139] Christopher S. Browning ve Pertti Joenniemi, "Ontological Security, Self-articulation and the Securitization of Identity", *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 31.
[140] Janis Grzybowski, "Separatists, State Subjectivity, and Fundamental Ontological (in)Security in International Relations", *International Relations* 36, sy 3 (2022): 504.
[141] Jennifer Mitzen ve Kyle Larson, "Ontological Security and Foreign Policy", *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 2017, 1.

Özellikle Giddens'ın çalışmalarından hareket eden Uİ araştırmacıları, bu yaklaşımı bilişsel tutarlılık ve otobiyografik süreklilik ihtiyacına, yani bir tür "varoluş güvenliği" ihtiyacıyla ilişkilendirmişlerdir.[142] Ontolojik güvenlik çalışmaları öte yandan, otobiyografik anlatılar, rutinler ve kaygı kavramlarına önem atfederek küresel siyasette özne davranışlarını şekillendiren bilinçdışı süreçlere dikkat çekmiştir.[143] Dolayısıyla ontolojik güvenlik yaklaşımı, küresel siyasette özne davranışlarını yalnızca rasyonel çıkarlarla değil, aynı zamanda rutin ve kaygı gibi daha derin düzeydeki varoluşsal ihtiyaçlarla da ilişkilendiren bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

Ontolojik güvenlik yaklaşımının Uİ disiplini için yeni açılımlar sunabilecek dikkate değer bir potansiyele sahip olduğu farklı araştırmacılar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Örneğin, Zarakol'a göre, ontolojik güvenlik, disiplinin zaman ve mekan ötesine ulaşmasına katkı sağlayabilecek çok geniş bir analitik potansiyel barındırmaktadır.[144] Sarı-Ertem ve Düzgün ise benlik ve güvenlik ilişkisine dair sunduğu açılımlar ile disiplinlerarası niteliği sayesinde ontolojik güvenliğin, Türkiye'de Uİ alanında gelecekte yapılacak güvenlik ve dış politika çalışmalarına analitik bir derinlik kazandırabileceğini ifade etmektedir.[145] Ek olarak, Rumelili'ye göre, mevcut eleştirel güvenlik yaklaşımlarında ontolojik ve fiziksel güvenliğin birbirine karıştırılması, kimliğin güvenlikten arındırma imkanlarını nasıl genişlettiği ve aynı zamanda nasıl yeni sınırlar getirdiğine dair yetersiz bir kavrayışa yol açmaktadır. Bu nedenle güvenliği ontolojik ve fiziksel olmak üzere iki katmanlı bir çerçevede ele almak, benlik ile güvenlikten arındırma arasındaki ilişkinin daha sağlıklı analiz edilebilmesi açısından faydalı olacaktır.[146] Öte yandan çok sayıda iç ve dış politika eyleminin arka planında ontolojik güvenlik ya da güvensizlik olgusunun bulunduğu, tekrarlayan çatışmaların ve irrasyonel görünen devlet davranışlarının ise ontolojik güvenlik kavramı üzerinden psikososyal bir zeminde incelenebileceği görülmektedir.[147] Dolayısıyla, ontolojik güvenlik yaklaşımı

[142] Catarina Kinnvall ve Jennifer Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", *International Theory* 12, sy 2 (2020): 240.
[143] Gabriella Gricius, "Whose Anxiety? What practices? The Paris School and Ontological Security Studies", *International Politics* 61, sy 2 (2024): 322.
[144] Ayşe Zarakol, "States and Ontological Security: A Historical Rethinking", *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 48.
[145] Sarı-Ertem ve Düzgün, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", 39.
[146] Bahar Rumelili, "Identity and Desecuritisation: The Pitfalls of Conflating Ontological and Physical Security", *Journal of International Relations and Development* 18, sy 1 (2015): 52.
[147] Sarı-Ertem ve Düzgün, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", 39.

hem kuramsal hem de ampirik düzeyde disipline yeni katkılar sunma potansiyeli taşımaktadır.

Bu bağlamda, son yıllarda Uİ alanında giderek daha görünür hale gelen ontolojik güvenlik yaklaşımının, artan akademik ilginin de gösterdiği üzere[148], küresel siyaseti anlama konusunda alternatif açıklamalar sunabilme kapasitesiyle önemli bir analitik çerçeveye dönüştüğü[149], özünde ise bireylerin ve devletlerin eylemler aracılığıyla ürettikleri, rutinler ve otobiyografik anlatılar üzerinden şekillenen öznelik duygusuna dayalı varoluşsal güvenlik ihtiyacını vurguladığı görülmektedir.[150]

2.3.Ontolojik Güvenlikte Benlik: Değişim içerisindeki Süreklilik

Ontolojik güvenliğin temelinde benlik ve bu benliğin istikrarı yatmaktadır. Dolayısıyla bu kısımda ontolojik güvenlik çalışmaları içerisinde benlik ve benliğe ilişkin öne çıkan unsurlara değinilmektedir.

Benlik, insanın tüm varoluşunu kapsayan bütünlük olarak tanımlanabilir. İnsan varoluşa ilişkin kendi yargılarını üretir ve bu yargılara göre yaşar. Dolayısıyla bu yargılar insanın hayatındaki en önemli belirleyicilerdir. Bu nedenle insan bu yargıların devamlılığını, varoluş tecrübesinin güveni olarak algılar.

Ontolojik güvenlik literatüründe istikrarlı bir benlik, temel varsayımlardan biri olarak sıklıkla ele alınmakta, bu bağlamda, öznenin kendisini güvende hissedip hissetmemesi, benliğin istikrarı ile ilişkilendirilmektedir. Öte yandan söz konusu istikrar, sosyal bir varlık olan öznenin içinde bulunduğu yapı tarafından tanınmasıyla da yakından ilişkilidir. Nitekim, ontolojik güvenlik, benliğin dışavurumu ve toplumsal boyutlarının kesişiminden ortaya çıkmakta ve bu durum ontolojik olarak güvenli bir benliğin aynı zamanda tanınan bir benlik olduğunu göstermektedir.[151]

---

[148] Gustafsson ve Krickel-Choi, "Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature", 875; Rossdale, "Enclosing Critique: The Limits of Ontological Security", 269; Rumelili ve Adısönmez, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", 2020, 23.
[149] Browning ve Joenniemi, "Ontological Security, Self-articulation and the Securitization of Identity", 31.
[150] Mitzen ve Larson, "Ontological Security and Foreign Policy", 1; Kinnvall ve Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", 2020, 240.
[151] Tanya Narozhna, "Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia", *Australian Journal of International Affairs* 76, sy 1 (2022): 76.

Bununla birlikte bir benlik her ne kadar süreklilik içerse ve yapı tarafından tanınsa bile, ontolojik güvenlik arayışının hiçbir zaman tamamen karşılanamayacağı; bireysel olandan küresel siyasete kadar her düzeyde daima ulaşılamaz bir hedef olarak kalacağı ve bunun da bütünüyle tamamlanmış bir benlik arayışına işaret ettiği görülmektedir.[152] Bu tamamlanmamışlık bahsi, yukarıda Heidegger üzerinden varoluşçuluğun varoluşa dair görüşleri aktarılırken açıklanmıştır. Dolayısıyla, ontolojik güvenliğin kavramsallaştırılmasında süreklilik ve değişimin birbirini dışlamayan, aksine eşzamanlı işleyen süreçler olarak değerlendirilmesi gerektiği, benlik inşasının, süreklilik ve değişim arasındaki dinamik etkileşim üzerinden sürekli yeniden üretildiği ifade edilebilir.

Bu kapsamda, küresel siyasette dikkate alınması gereken olgulardan birisi de benlik değişimidir. Nitekim, devlet düzeyine bakıldığında, devletlerin otobiyografileri onların neden belirli eylemlerde bulunduğunu güçlü biçimde açıklayabiliyorsa, bu durumda söz konusu politikaların ve uygulamaların nasıl değişebildiği sorusu ortaya çıkmaktadır.[153] Bu bağlamda, benlik değişimi küresel siyasette önemli bir olgudur. Benlik değişimi, devletlerin kendilerini nasıl yönlendirdiklerini ve küresel alanda nasıl hareket ettiklerini kökten değiştirebilir.[154] Bu nedenle sadece ontolojik güvenlik açısından değil, aynı zamanda Uİ'nin diğer alanları için de değişim olgusu son derece kritik bir konu olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan ontolojik güvenlik kavramının bugüne kadarki kullanımı, benlik temelli istikrar meselelerine odaklandığı; değişimi ise bozucu ve kaygı verici bir unsur olarak görme eğiliminde olmuştur.[155] Bu açıdan, ontolojik güvenlik literatüründe istikrarın ön planda olduğu, buna karşın değişime sınırlı bir ilginin gösterildiği ifade edilebilir. Ontolojik güvenlik haricinde, inşacılık da, öznelerin öncülüğünde gerçekleşen değişimi açıklamada sorun yaşamaktadır.[156] Bu çerçevede, hem ontolojik güvenliğin hem de inşacılığın değişimi incelemek üzere gerekli kavramsallaştırmalardaki sınırlılıklarının varlığından söz edilebilir. Bu sınırlılıktan bu bölümün ontolojik güvenliğin sınırlılıkları kısmında daha detaylı bir şekilde bahsedilmektedir. Değişimi anlama konusundaki

[152] Kinnvall ve Mitzen, "Ontological Security and Conflict: The Dynamics of Crisis and the Constitution of Community", 825.
[153] Jelena Subotic, "Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change", *Foreign Policy Analysis* 12, sy 4 (2016): 610.
[154] Karl Gustafsson, "Identity Change, Anxiety and Creativity: How 19th Century Japan Sought to Leave Asia and Become Part of the West", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 19, sy 73 (2022): 81.
[155] Browning ve Joenniemi, "Ontological Security, Self-articulation and the Securitization of Identity", 31.
[156] Trine Flockhart, "The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security Seeking and Agent Motivation", *Review of International Studies* 42, sy 5 (2016): 799.

yetersizlik, değişen kolektif benlik ile küresel siyaset arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için kapsamlı bir kuramsal çerçevenin gerekliliğini göstermektedir.[157] Dolayısıyla, değişim olgusunun, benlik ve benlikle bağlantılı bilinçdışı süreçlerin anlaşılması bakımından daha sistematik biçimde incelenmesi, ve ontolojik güvenlik içerisinde değişime daha fazla önem verilmesi gerektiği ileri sürülebilir.

Bunlarla birlikte benlik-güvenlik ilişkisine dair tartışmalar, değişimi anlamaya yönelik çeşitli açıklamaları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda değişim, sıklıkla zorlukla ilişkilendirilerek ele alınmakta, buna bağlı olarak değişimin nedenleri de çoğunlukla bu zorlukla bağlantılı olarak açıklanabilmektedir. Kimi araştırmacılar için, benlik değişimi küresel güç dağılımındaki değişikliklerin ikincil bir sonucu olmakta; kimileri için yerel faktörler benlik değişiminde önemli rol oynamakta; kimileri için ise benlik değişiminin diğer devletlerle bir sosyal etkileşim süreci yoluyla gerçekleşmektedir. Ayrıca, literatürde tüm bu yaklaşımları ve diğer faktörleri birleştiren değerlendirmeler de bulunmaktadır.[158] Bu durum, ontolojik güvenlik çalışmalarında da yansımalarını bulmuş, süreklilik ekseninde şekillenen bu araştırmalar başlangıçta değişimin gerçekleşmesinin zorluğundan ötürü değişimden ziyade sürekliliğe yoğunlaşmıştır.

Değişim çoğu durumda oldukça güç gerçekleşebilmektedir. Nitekim, özneler eyleme kapasitesine sahip olsalar da, bu kapasiteyi fiilen kullanabilme olanakları ontolojik güvenliği sürdürme gereksinimleri tarafından ciddi biçimde sınırlandırılabilmekte, bu da değişimin neden çoğu durumda güç gerçekleştiğini açıklamaktadır.[159] Bu zorluğu aşmanın bir yolu öznenin kendi varsayımlarını sorgulaması ve ona zor gelen şeyin kökenini anlaması olabilir. Bu çerçevede, refleksivite, ontolojik güvenliğin olumlu değişimle birlikte ele alınabilmesine olanak tanımaktadır.[160] Benzer şekilde, Chernobrov da değişime olumlu bakmanın imkanını tartışmış ve değişmeyen bir anlatı yerine güvenliğin, öznenin sürekli olumlu bir versiyonunda temellenebileceğini; başkalarına dair anlatıların değişimi tutarlı hale getirerek güvence altına alabileceğini öne sürmüştür.[161] Bu bağlamda değişimin, ontolojik güvenlik çalışmaları için görece yeni bir

[157] Narozhna, "Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia", 76.
[158] Gustafsson, "Identity Change, Anxiety and Creativity: How 19th Century Japan Sought to Leave Asia and Become Part of the West", 81.
[159] Flockhart, "The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security Seeking and Agent Motivation", 799.
[160] Browning ve Joenniemi, "Ontological Security, Self-articulation and the Securitization of Identity", 31.
[161] Dmitry Chernobrov, "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self", *Political Psychology* 37, sy 5 (2016): 581.

araştırma alanı olarak bir süredir gündemde yer almakta olduğu, ancak daha fazla akademik ilgiye ihtiyaç duyduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla değişim, ontolojik güvenlik çalışmalarında hem teorik hem de ampirik düzeyde dikkate değer bir araştırma alanı olarak öne çıkma potansiyeli taşımaktadır.

Küresel siyasette benliğin önemine vurgu yapan inşacı literatür de değişimi açıklamakta sınırlı kalmıştır. İnşacılığın değişimle ilgili yetersiz açıklamalarının, yapıyla özne arasındaki karşılıklı ilişkiye dair temel varsayımları, değişim anlayışı ve benliğe yönelik özcü bakış açısı arasındaki kesişimden kaynaklandığı görülmektedir.[162] Buna karşın, ontolojik güvenlik kavramı, küresel siyasette değişimi anlamaya yönelik açıklayıcı bir çerçeve sunabilir. Buradan hareketle benlik ve dış politikadaki değişimlerin temel itici gücünün ontolojik güvenlik ihtiyacı olduğunu savunan araştırmacılar bulunmaktadır.[163] Ontolojik güvenliğin temel unsurlarından birisi olan kaygı kavramı da yine benlik ve değişim konusunda araştırmacılara analitik bir çerçeve sunarak alana katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, Gustafsson kaygıyı, benlik tartışmasına dahil etmenin değişimin şüphe ve yeni bir kimliğe bürünmeye olan etkisini anlamak açısından aydınlatıcı olacağını savunmaktadır.[164] Dolayısıyla, ontolojik güvenlik, benlik ve değişim arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmada önemli bir alternatif de barındırmaktadır.

Ontolojik güvenlikte benliğe dair değişimin dışındaki kritik bir konu da benlik-kimlik ikiliğine ilişkin oluşmuştur. Bu ikiliğe neden olacak şekilde ontolojik güvenlik çalışmalarında temel kavram olan benliğin, kuramsal açıdan tartışmalı bir zemine sahip olduğu değerlendirilmektedir. Çalışmanın ilk kısımlarında da değinildiği üzere, benlikle ilgili önemli bir meselenin de benlik kavramının tam olarak neyi ifade ettiği konusunda literatürdeki belirsizlik olduğu söylenebilir. Literatürde benlik ve kimlik kavramlarının sıklıkla ve örtük bir biçimde birbirine karıştırılması, kavramsal bütünlüğün oluşmasını güçleştirmektedir.[165] Öte yandan benlik, kimlik ve var-olma-olarak-güvenlik kavramları

[162] Flockhart, "The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security Seeking and Agent Motivation", 799.
[163] Narozhna, "Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia", 76.
[164] Gustafsson, "Identity Change, Anxiety and Creativity: How 19th Century Japan Sought to Leave Asia and Become Part of the West", 81.
[165] Nina C. Krickel-Choi, "State Personhood and Ontological Security as A Framework of Existence: Moving beyond Identity, Discovering Sovereignty", *Cambridge Review of International Affairs* 37, sy 1 (2024): 3.

farklı çalışmalarda farklı sonuçların doğmasına, dolayısıyla kavrama yönelik eleştirilere zemin hazırlamaktadır.[166]

Bu kapsamda Rumelili ve Adısönmez, benlik ve kimlik kavramlarının literatürdeki farklı kullanımlarına dikkat çekmiş, bu nedenle ontolojik güvenlik ile yeni güvenlik çalışmalarının diğer alanları arasındaki ayrımın yeterince ortaya konulmadığını ileri sürmüştür.[167] Krickel-Choi ise, bu belirsizliği gidermek üzere benlik ve kimlik kavramlarının analitik olarak birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuş, bu savını Laing ve Giddens'ın çalışmalarından yola çıkarak temellendirmiştir.[168] Kirckel-Choi'ye göre ontolojik güvenliğin, benliğin varlığını teyit etmeye yönelik bir çerçeve olarak ele alınması, kimliğin bu çerçevenin yalnızca bir boyutu olarak görülmesi ve benliğin kişilik temelinde kavramsallaştırılması gerekmektedir. Böylece literatürdeki belirsizlik azalacak ve analitik verimliliği artıracak bir yaklaşım elde edilecektir. Dolayısıyla, ontolojik güvenlik literatürünün kavramsal netliğe ulaşabilmesi için benlik ve kimlik arasındaki ilişkinin daha sistematik biçimde ele alınması gerekmektedir.

Ontolojik güvenlikte, benliğe ilişkin bir diğer önemli konu, benliğin varoluşun hangi düzlemine işaret ettiği olmuştur. Ontolojik güvenlik araştırmacıları, Uİ disiplininde ilk olarak görünür hale geldiklerinde kendilerini fiziksel güvenliğin karşısında konumlandırmışlardır. Bu nedenle ontolojik güvenliğin, güvenlik çalışmalarında baskın konumda bulunan fiziksel güvenlik anlayışına yönelik bir tepki olarak ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Ancak, bu konumlanma ile ontolojik güvenlik, benliğin en dolaysız fiziksel boyutu olan materyal bedenini detaylı bir şekilde ele alma noktasında henüz yetersiz kalmıştır.[169] Bu nedenle, spesifik olarak, ontolojik güvenliğin fiziksel güvenliğin karşısına yaygın bir şekilde konulması, ontolojik güvenlik arayışındaki benliği zaman zaman bedensizleşmiş bir varlık gibi göstermektedir.[170]

Nitekim, ontolojik güvenlik çalışmalarında fiziksel olandan ziyade bilişsel olana yoğun bir ilgi gözlemlenmiştir. Oysa, "olma"nın mekanı olarak yuvaya duyulan psikolojik

---

[166] Sarı-Ertem ve Düzgün, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", 55-56.
[167] Rumelili ve Adısönmez, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", 2020, 26.
[168] Krickel-Choi, "State Personhood and Ontological Security as A Framework of Existence: Moving beyond Identity, Discovering Sovereignty", 3.
[169] Nina C. Krickel-Choi, "The Embodied State: Why and How Physical Security Matters for Ontological Security", *Journal of International Relations and Development* 25, sy 1 (2022): 159.
[170] Krickel-Choi, "The Embodied State: Why and How Physical Security Matters for Ontological Security", 159.

ihtiyaç, Westphalian yurt gibi siyasal projelerin temelini oluşturmaktadır.[171] Ayrıca benlik, toplumsal ve siyasal tepkilerin temelinde yer almakta ve benlik ile sınır güvenliği arasındaki etkileşim açısından kritik bir rol oynamaktadır.[172] Öte yandan, istikrarlı ve saygınlığı artırıcı bir benlik ile güçlü bir anlatı sağlamak amacıyla kullanılan "olma stratejisi" ile bilişsel tutarlılığı güvence altına almak için rutinleştirilmiş pratikler üzerinden işleyen "yapma stratejisi", birlikte ontolojik güvenliğin güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.[173] Dolayısıyla, varoluş, yalnızca bilişsel bir mesele değil, aynı zamanda fiziksel de bir meseledir. Buradan hareketle ontolojik güvenlik çalışmalarının ikinci dalgası fiziksel güvenliğe karşı konumlanan ontolojik güvenlik varsayımına karşın, ontolojik ve fiziksel güvenliğin kesiştiği yolları daha fazla incelemiştir.

Bu noktada bir değerlendirme yapıldığında görülmektedir ki, Uİ disiplininde ontolojik güvenlik araştırmaları başlangıçta fiziksel güvenliğin karşısında konumlanmış olsa da[174], zamanla benlik, bedeni de sürece dahil ederek güvenlik temin süreçlerini açıklamaya yönelmiş[175] ve günümüzde ontolojik ile fiziksel güvenlik boyutlarının birlikte ele alınmasına duyulan ihtiyacı giderek daha fazla görünür kılmıştır.[176] Dolayısıyla, tüm bu tartışmalardan yola çıkıldığında ontolojik güvenlikte merkez kavram olan benliğe ilişkin "değişim içerisinde süreklilik" ile "varoluşun tüm yönleri"ni içine alan kapsayıcı bir benlik tanımı belirginleşmektedir. Bu çerçevede, benlik, istikrar ve değişim ekseninde şekillenen ve öznelerin varoluşlarına dair bedeni de denkleme dahil etmeye başlayan ontolojik güvenlik, küresel siyaseti şekillendiren özneleri analiz etmek için verimli bir teorik çerçeve olarak öne çıkmaktadır.

---

[171] Jennifer Mitzen, "Feeling at Home in Europe: Migration, Ontological Security, and the Political Psychology of EU Bordering", *Political Psychology* 39, sy 6 (2018): 1373.
[172] Chernobrov, "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self", 581.
[173] Flockhart, "The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security Seeking and Agent Motivation", 799.
[174] Krickel-Choi, "The Embodied State: Why and How Physical Security Matters for Ontological Security", 159.
[175] Mitzen, "Feeling at Home in Europe: Migration, Ontological Security, and the Political Psychology of EU Bordering", 1373; Chernobrov, "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self", 581; Flockhart, "The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security Seeking and Agent Motivation", 799.
[176] Krickel-Choi, "The Embodied State: Why and How Physical Security Matters for Ontological Security", 159.

2.4.Ontolojik Güvenlik ve Devlet

Küresel siyaset, geniş bir yelpazede devletlerarası ilişkiler olarak düşünülmekte ise de devletdışı öznelerin küresel dinamiklere etkide bulunduğu da reddedilmemektedir. İnsansılaştırma[177] tartışmaları çerçevesinde çeşitli itirazlar olmasına rağmen, yine de devletlerin ekseriyetle diğer özneler karşısında ayrıcalıklı bir konumunun olduğu söylenebilir. Bu ayrıcalıklı konum, ontolojik güvenlik çalışmalarında da kendisini göstermektedir. Örneğin, devlet, kolektif benliğin diğer özneler tarafından tanınmasını sağlamakla, dahası bu benliği benimseyen bireyler ve gruplar için ontolojik güvenlik sağlamakla sorumlu olarak kabul edilmektedir.[178] Bu açıdan devlet, bir yandan içeride bireyler ve gruplar için ontolojik güvenlik sağlamaya çalışırken diğer yandan dışarı ile temas söz konusu olduğunda kendisini bir bütün olarak görmekte ve kendi ontolojik güvenliğini tesis etme yoluna gitmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla ontolojik güvenlik sağlayıcısı olarak devlet, diğer öznelere karşı ayrıcalıklı bir konum elde etmektedir.

Devlet olarak adlandırılan bu ayrıcalıklı siyasal yapının aldığı kararların materyal olmayan boyutlarını incelemek üzere çalışmalar yürütülmekte ve bu çalışmalar kendi içlerinde farklı alt alanlara ayrışmaktadır. Dış politika çalışmalarına ontolojik güvenliğin dahil edilmesi, kimi durumlarda farklı açıklamalara ulaşmayı mümkün kılarken, kimi durumlarda ise çalışmalara nedensel derinlik kazandırmakta ve yeni çıkarımlar ortaya koymaktadır.[179] Bu bağlamda, söylemsel ve ritüelistik bir kurum olarak egemenliğin, yani devletin, devletlerin kişiliklerinin ve dolayısıyla ontolojik güvenliklerinin dayandığı varoluşsal bir çerçeve olarak çalışılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.[180] Devletleri, dış politika ile ontolojik güvenliğin kesişim alanından analiz etmek, devlet davranışlarını anlamada yeni bir analiz penceresi açtığı için faydalı görünmektedir.

Devletlerin ayrıcalıklı konumunun ve küresel siyasetin büyük ölçüde dış politika üzerinden algılanmasının etkisi ile ontolojik güvenlik de dış politika ile yoğun bir şekilde ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte son çeyrek yüzyılda devletlerin içleri ile dışları arasındaki etkileşim ve bu etkileşimin doğurduğu güvenlik ihtiyacı kendisini yoğun bir

[177] Helin Sarı-Ertem, "Geleneksel Amerikan Kimlik ve Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010).
[178] Narozhna, "Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia", 76.
[179] Mitzen ve Larson, "Ontological Security and Foreign Policy", 1.
[180] Krickel-Choi, "State Personhood and Ontological Security as A Framework of Existence: Moving beyond Identity, Discovering Sovereignty", 3.

şekilde belirginleştirmiştir. Örneğin, din ile milliyetçiliğin birleşimi, hızlı değişim ve belirsizlik dönemlerinde son derece güçlü bir benlik göstergesi işlevi görmekte olup, ontolojik güvensizlik krizleri sırasında diğer benlik kurgularına kıyasla çok daha yüksek bir ihtimalle ortaya çıkmaktadır.[181] Bu durumun, devletleri, din ve milliyetçilik üzerinden toplumsal etkileşim ve dış politika kararlarının meşrulaştırılması gibi hususlarda giderek daha etkin bir merkezi güç haline getirdiği söylenebilir. Dolayısıyla devletlerin güvenlik politikaları incelenirken tüm bu hususların dikkate alınması ve güvenliği iç-dış etkileşimi içerisinde çok boyutlu bir şekilde düşünmek küresel siyasetin ontolojik güvenlik açısından daha iyi analiz edilmesine yardımcı olabilir. Bu durum da devletleri ontolojik güvenlik içerisinde daha derinlikli bir şekilde ele almak gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ontolojik güvenliğin devletle ilişkisi anlatısal dönüş[182] üzerinden de kurulabilir. Uİ'de yakın dönemde yaşanan anlatısal dönüş devlet politikası tercihlerinin anlatılar tarafından nasıl şekillendirildiğini anlamamıza önemli katkılar sağlamıştır. Bu nedenle devlet otobiyografik anlatılarının siyasal özneler tarafından devlet güvensizlikleriyle başa çıkmada nasıl kullanıldığını incelemek gerekmektedir.[183] Bu nokta, anlatısal dönüş ile ontolojik güvenliğin kesişim alanı olarak değerlendirlebilir. Bu kapsamda geniş ölçekte anlatılara odaklanan literatür ile temas kuran ontolojik güvenlik çalışmaları, devlet davranışlarını devletin otobiyografik anlatıları üzerinden açıklarken, bu anlatıların yeniden üretilmesinde etkili olan psikososyal dinamikleri de görünür kılmıştır.[184]

Ontolojik güvenlik perspektifinden, anlatıların hem fiziki hem de ontolojik etkisi olduğu kabul edilmektedir. Örneğin, devletin fiziksel ve ontolojik gibi çok boyutlu güvenliklerinin tehdit altında olduğu dönemlerde anlatıların devreye sokularak, hem fiziksel güvenlik sorunlarını çözüme kavuşturan politika değişimine bilişsel bir köprü sağladığı hem de otobiyografik süreklilik üzerinden sükunet duygusu sunarak devletin ontolojik güvenliğini muhafaza ettiği tespit edilmektedir.[185] Dolayısıyla, çok boyutlu bir etmen olarak anlatıların ontolojik güvenlik üzerinden güvenlik çalışmalarına konu olmaya devam etmesi öngörülmektedir.

---

[181] Kinnvall, "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security", 2004, 741.
[182] Narrative Turn.
[183] Subotic, "Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change", 610.
[184] Rumelili ve Adısönmez, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", 2020, 23.
[185] Subotic, "Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change", 610.

Devlet-ontolojik güvenlik ilişkisine dair dikkate değer bir boyut da kolektif bellektir. Kültürel olarak kodlanmış bilinçdışı süreçler, ontolojik güvensizliğe karşı farklı savunma biçimlerinin ayrılmaz bir parçasıdır.[186] Bu kapsamda öne çıkan bilinçdışı süreçlerden birisi de kolektif bellektir. Devletiçi unsurların bir bütün olarak, devletin içsel bütünlüğünü sürdürebilmesi için kolektif bir belleğe sahip olmaları önem arz etmektedir. Bu durum, devleti kolektif bir belleğe ve anlatısal bütünlüğe yönlendirmektedir.

Bu sürecin bir parçası olarak tarihsel, yani zamansal bütünlük de devletin bütünlüğü için kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Kolektif bellek ile devlet davranışı arasındaki ilişkiyi analiz etmek için "zamansal güvenlik" kavramından yararlanmak mümkündür. Benliğin tarihsel boyutuna odaklanan zamansal güvenlik, devletlerin geçmişlerindeki "önemli tarihsel ötekilere" karşı güvenlik arayışında olduklarına dikkat çekmektedir.[187] Bu noktada zamansal güvenliğin dikkat çektiği husus, öznelerin güvenlik algılarının geçmiş zamanda varolan birtakım değerlerden etkilenerek bugünü şekillendirmesidir. Böylece özne, bir öteki üzerinden kendisini inşa ederken tarihten çıkarımlarda bulunabilir hale gelmektedir. Böylece devlet mekanizmasındaki karar alıcılar kolektif hafızadan yararlanarak kararlarını verme eğilimine olurlar.

Ulusal ikonlar da kolektif belleğin bir parçası olarak işlev görmekte ve devletin ontolojik güvenliğine hizmet eden unsurlar olarak konumlanmaktadır.[188] Ayrıca, ulusal mitlerin, kolektif bilinçdışı ile olan ilişkisi ve bu ilişkinin küresel siyasete etkisi ontolojik güvenlik bağlamında yapılan araştırmalara konu olmuştur.[189] Dolayısıyla, devlet ontolojik olarak zamansal, anlatısal ve diğer çeşitli boyutlarda bir bütün olma çabası içerisinde görünmekte, bu bütünlük arzusu ontolojik güvenlik çerçevesinde araştırmacıların gündeminde önemli bir inceleme alanı haline gelmektedir. Bu nedenle, kolektif bellek, devletin ontolojik güvenlik arayışını anlamada merkezi analitik unsurlardan birisi haline gelmektedir.

[186] John Cash, "Psychoanalysis, Cultures of Anarchy, and Ontological Insecurity", *International theory* 12, sy 2 (2020): 306.
[187] Kathrin Bachleitner, "Ontological Security as Temporal Security? The Role of 'Significant Historical Others' in World Politics", *International Relations* 37, sy 1 (2023): 25.
[188] Brent J. Steele ve Jelena Subotic, "Icons and Ontological (in) Security", *European Journal of International Security* 9, sy 2 (2024): 143.
[189] Xander Kirke ve Brent J. Steele, "Ontological Security, Myth, and Existentialism", *Review of International Studies* 49, sy 5 (2023): 905.

Küresel siyasete ontolojik güvenlik perspektifinden bakıldığında, bireyleri, toplumsal grupları ve hatta devletleri farklı şekillerde etkileyen süreçler tespit edilmektedir.[190] Ontolojik güvenlik, yalnızca bireyler için değil; toplumlar ve devletler açısından da rutinler, sosyal etkileşimler ve istikrar ile doğrudan ilişkilidir.[191] Devletler ve tüm devletdışı siyasal otorite kurumları ontolojik güvenlik ile ilişki içerisindedir. Nitekim, bu noktadan hareketle devletlerin dış politika süreçlerini, "fiziksel" veya "materyal" güvenlikten farklı olarak ontolojik güvenlik kavramı üzerinden yorumlayan bir Uİ literatürü yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır.[192] Öte yandan, devletlerin "kim oldukları" ile ilgili olarak belirli şekillerde davrandıklarını öne sürmek, onların gerçekten de devlet olduklarını varsaymayı gerektirir.[193]

Her ne kadar devletin diğer öznelere göre ayrıcalıklı bir yeri olsa da, Uİ disiplininde ontolojik güvenlik kavramı yalnızca devlet benliğinin bir eşanlamlısı olarak kullanılmak zorunda değildir.[194] Devlet ve benlik merkezli analizlere odaklanmanın, ötekini zaman zaman ontolojik güvensizliğin bir arketipine ve benlik için bir ontolojik güvensizlik kaynağına indirgediği görülmektedir.[195] Söz konusu indirgeme, devlet-merkezci bakış açısının doğal bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Ek olarak, devletlerin her zaman ontolojik güvenlik arayışında olmadıklarını savunan araştırmacılar da olmuştur. Zarakol'a göre tarihsel örneklere bakılırsa, tüm devletlerin ontolojik güvenlik arayışında bulunduğu varsayımının hatalı olduğu görülmektedir; bu genelleme yalnızca kendisini başlıca ontolojik güvenlik sağlayıcısı olarak konumlandıran siyasal yapılar için geçerlidir.[196] Dolayısıyla ontolojik güvenlik çalışırken, devletleri her zaman merkezi bir konuma koyma gerekliliği bulunmamakta, devletmerkezli bakış açısını dengeleyici araştırmalara gerek duyulmaktadır. Bu durum, kavramın yalnızca devletmerkezli bir çerçeveye indirgenmeden daha geniş ölçeklerde incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

---

[190] Adam B. Lerner, "Global Injustice and the Production of Ontological Insecurity", *European Journal of International Relations* 30, sy 3 (2024): 595; Zarakol, "States and Ontological Security: A Historical Rethinking", 48.
[191] Sarı-Ertem ve Düzgün, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", 39.
[192] Mitzen ve Larson, "Ontological Security and Foreign Policy", 1.
[193] Grzybowski, "Separatists, State Subjectivity, and Fundamental Ontological (in)Security in International Relations", 504.
[194] Zarakol, "States and Ontological Security: A Historical Rethinking", 48.
[195] Carmina Yu Untalan, "Decentering the Self, Seeing Like the Other: Toward A Postcolonial Approach to Ontological Security", *International Political Sociology* 14, sy 1 (2020): 40.
[196] Zarakol, "States and Ontological Security: A Historical Rethinking", 48.

Öte yandan Uİ literatüründe, devletmerkezli güvenlik anlayışı devletdışı öznelerin güvenlik talepleriyle zaman zaman çatışabilmektedir. Küresel düzende devlet öznesinin taşıdığı ayrıcalıklı konum nedeniyle, devlet ile devletdışı özne arasındaki çatışmaları çözmeye çalışan üçüncü taraflar, kaçınılmaz biçimde bir tür "meta-güvenlik ikilemiyle" karşı karşıya kalmaktadır; zira bir tarafın devlet olma iddiasını teyit ederek güvenlik sağlamaya çalışmak, diğer taraf için radikal bir güvensizlik durumu yaratabilmektedir.[197] Bu durum, devletdışı öznelerin güvende hissetmesini zorlaştırabilmekte ve çatışmaların çözümü için uygun zeminin oluşturulmasını engelleyebilmektedir. Benzer şekilde, siyasal yaşamı bir ontolojik güvenlik unsuruna göre düzenleme çabalarının, bu çabalardan ontolojik güvensizlik hisseden bazı özneleri disipline ettiğini ya da marjinalleştirme eğilimi taşıdığını da dikkate almak gerekmektedir.[198] Özellikle devlet içinde yer almakla birlikte hakim paradigmanın dışında yer alan kişi ve gruplar için bu durum yeni güvensizliklere yol açabilmektedir. Dolayısıyla, ontolojik güvenlik, hem devlet hem de devletdışı öznelerin güvenlik deneyimlerini karşılaştırmalı olarak anlamlandırmaya imkan tanıyabilir.

Ontolojik güvenlik, çoklu kimliklere sahip öznelerin güvenlikleştirmeye neden onay verdiklerini, bunu nasıl kabul ettiklerini ya da güçlü elitlerden bu yönde bir talepte bulunarak sürece nasıl katıldıklarını da açıklamaktadır.[199] Nitekim, karar alıcılar, eylem seçeneklerini belirlerken ülkelerinin "kolektif belleği" ile refleksif bir diyalog kurmaktadır.[200] Buradan hareketle, benliğe ilişkin anlatılar ve bu anlatıların üstlendikleri siyasal işlevler üzerinden, Uİ'deki ontolojik güvenlik çalışmalarının "yerel" ve "gündelik" odaklı yeni alanlarla ilişkilendirilmesi yoluyla özgün bir açılım sağlanabilir.[201] Beklenmedik olaylara ilişkin kamusal anlatıların, çoğunlukla belirsizliği tanıdık veya öngörülebilir hele getirmeye ve yeniden tahayyül etmeye yardımcı olduğu görülmektedir.[202] Ayrıca, belirli devlet öznesini yalnızca küresel siyasette ontolojik

[197] Grzybowski, "Separatists, State Subjectivity, and Fundamental Ontological (in)Security in International Relations", 504.
[198] Rossdale, "Enclosing Critique: The Limits of Ontological Security", 369.
[199] Rita Floyd, "Ontological vs. Societal Security: Same Difference or Distinct Concepts?", *International Politics* 62, sy 4 (2025): 795.
[200] Bachleitner, "Ontological Security as Temporal Security? The Role of 'Significant Historical Others' in World Politics", 25.
[201] Stuart Croft ve Nick Vaughan-Williams, "Fit for Purpose? Fitting Ontological Security Studies 'into' the Discipline of International Relations: Towards a Vernacular Turn", *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 12.
[202] Chernobrov, "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self", 581.

güvenlik arayışının başlangıç noktası olarak görmek yerine, aynı zamanda bu güvenlik arayışının bir sonucu olarak görmek de gerekmektedir.[203] Böylece ontolojik güvenlik, devletiçi ve devletdışı unsurlarla kurulan ilişkilerin analizinde, ek olarak hem özne davranışlarının hem de bu davranışları şekillendiren toplumsal süreçlerin analizi için önemli bir kuramsal araç haline gelmektedir.

Bu bağlamda ontolojik güvenlik çalışmaları, bireylerden gruplara ve devletlere kadar farklı öznelerin ontolojik güvensizlikle başa çıkma biçimlerini görünür kılarak, özellikle devlet davranışlarının yalnızca materyal unsurlar üzerinden değil aynı zamanda psikososyal unsurlar üzerinden de anlaşılabileceğini ortaya koymakta ve bu yaklaşım küresel siyaseti anlamaya yönelik çalışmalara hem nedensel derinlik hem de alternatif açıklamalar kazandırmaktadır.[204]

2.5.Ontolojik Güvenlik ve Duygular

Ontolojik güvenlik, öznenin süreklilik ve istikrar arayışını anlamada duyguları, özellikle de kaygıyı, merkezi bir unsur olarak ele almaktadır. Duygular, bilinçdışı süreçlerin birer çıktısı olarak yorumlanabileceği gibi, davranışların sebepleri olarak da okunabilmektedir. Dolayısıyla duygular, özneleri anlamak için önem arz etmektedir.

Duygu perspektifinden küresel siyasete bakıldığında, küreselleşme ile gelen güvensizliğe verilen temel tepkilerden birinin, öznenin benliğini yeniden teyit edebilmek için, varoluşsal kaygıyı azaltabileceği düşünülen kolektif yapılara yakınlaşmak olduğu görülmüştür.[205] Dolayısıyla, başta kaygı olmak üzere duygular özne davranışlarını

[203] Grzybowski, "Separatists, State Subjectivity, and Fundamental Ontological (in)Security in International Relations", 504.
[204] Lerner, "Global Injustice and the Production of Ontological Insecurity", 595; Zarakol, "States and Ontological Security: A Historical Rethinking", 48; Sarı-Ertem ve Düzgün, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", 39; Mitzen ve Larson, "Ontological Security and Foreign Policy", 1; Rumelili ve Adısönmez, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", 2020, 23; Chernobrov, "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self", 581; Grzybowski, "Separatists, State Subjectivity, and Fundamental Ontological (in)Security in International Relations", 504.
[205] Catarina Kinnvall, "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security", *Political Psychology* 25, sy 5 (2004): 741.

derinden etkilemekte, bu durum duyguların, küresel siyaseti anlamaya çalışan araştırmacıların gündeminde önemli bir yer edinmesini sağlamaktadır.[206]

Bu nedenle son yıllarda duyguların Uİ literatüründe artan biçimde ele alındığı gözlemlenmektedir.[207] Bu çerçevede ontolojik güvenliğin duygular ile olan bağı üzerinden ontolojik güvenlik çalışmalarında da duygu araştırmaları artmaktadır. Öte yandan, güncel çalışmaların yanı sıra ontolojik güvenliğin kökeni duygularla doğrudan ilişki içerisindedir. Nitekim ontolojik güvenlik kavramını ortaya atan Laing, varoluşçu kaygı kuramcılarından belirgin ölçüde etkilenmiştir.[208] Bu çerçevede çalışmanın daha önceki kısımlarında yer alan varoluşçuluk içerisinde özgürlük ve kaygı kavramından daha derinlemesine bahsedilmişti. Dolayısıyla, ontolojik güvenliğin temelinde varoluşla doğrudan ilişkili bir biçimde kaygı duygusunun yattığı görülmektedir. Bu nedenle ontolojik güvenlik, özneyi anlamaya yönelik, benliğin inşasında kaygının yönetimine odaklanan kavramsal bir mercek işlevi görmektedir.[209] Bu konuda ayrıca, Hobbes ve varoluşçu felsefeden hareketle, kaygının, Uİ teorisine kurucu bir unsur olarak entegre edilmesi ve bu entegrasyona yönelik kuramsal açılımlar elde edilmesi de gündeme gelmektedir.[210] Bu çerçevede, kaygının sadece ontolojik güvenlik için değil, aynı zamanda Uİ teorisine temel bir unsur olarak yeni teorik açılımlar kazandırma potansiyeli barındırdığı görülmektedir.

Kaygı, varoluşçu felsefe kısmında belirtildiği üzere, bir yandan özneyi benliğini oluşturan rutinlere, yani güvenli alana geri iten bir duygu iken öteki taraftan zorunlu da bir duygudur. Çünkü özne kendi kararlarını vermek için belirsizlikle mücadele etmek durumundadır. Küresel siyasetin öznelerine de bakıldığı zaman kaygının kimi zaman yapıcı kimi zaman bozucu etkilerde bulunduğu görülmektedir. Kaygının etkisinin yapıcı mı bozucu mu olacağı ise genellikle öznenin pratikleri ile ilişkili olmaktadır. Böylece küresel siyaset ve duygular gündeme geldiğinde kaygı, öznelerin anlaşılması için kritik unsurlardan birisi haline gelmektedir.

---

[206] Nasuh Sofuoğlu vd., "The Self and the Other: Individual Emotions and Ontological Security in Turkish Foreign Policy", *Alternatives* 50, sy 4 (2025): 6-7.
[207] Neta C. Crawford, "The Passion of World Politics: Propositions on Emotion and Emotional Relationships", *International Security* 24, sy 4 (2000): 116-56.
[208] Gustafsson ve Krickel-Choi, "Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature", 875.
[209] Catarina Kinnvall ve Jennifer Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", *International Theory* 12, sy 2 (2020): 240.
[210] Bahar Rumelili, "Integrating Anxiety into International Relations Theory: Hobbes, Existentialism, and Ontological Security", *International Theory* 12, sy 2 (2020): 257.

Kavramın önemine rağmen ontolojik güvenlik etrafında şekillenen güncel tartışmalar, özellikle kaygı kavramına ilişkin bazı kavramsal açmazlara işaret etmektedir. Bu çerçevede literatürdeki ontolojik güvenlik perspektifli tezat sonuçlar üreten çalışmalardan kaynaklanan sorunlar, esasen kaygı kavramına ilişkin belirsizlikten kaynaklanmakta, kaygı kavramının esnek doğası, akademisyenler arasında farklı yorum ve uygulamalara zemin hazırlamaktadır.[211] Literatür, ontolojik güvensizlik ve kaygı gibi temel kavramların anlamı ve birbirleriyle ilişkisine dair kavramsal belirsizliklerle oluşmuştur. Bu nedenle ontolojik güvenlik çalışmalarının, varoluşçu kaygı literatürünün sunduğu bakış açılarından şimdiye dek olduğundan çok daha fazla yararlanması gerekmektedir.[212] Bu çerçevede Giddens'la birlikte ve onu aşan bir perspektifle, kaygı ile özne arasındaki ilişkinin ontolojik güvenlik perspektifinden yeniden ele alınması da gerekmektedir.[213] Dolayısıyla, duyguların ontolojik güvenlik çalışmalarına daha kapsamlı bir şekilde dahil edilmesi sürecinde, özellikle kaygı ile ontolojik güvenlik arasındaki ilişkinin öncelikli olarak ele alınması literatürdeki belirsizlikleri azaltabilir.

Her ne kadar kaygı kavramına ilişkin algı farklılıkları, ontolojik güvenlik çalışmaları içindeki çeşitliliğin bir kısmının anlaşılmasını sağlasa da, kaygı kavramının kavramsal açıklığını artırmaya ihtiyaç bulunmaktadır.[214] Uİ araştırmacıları, genellikle Hobbesçu doğa durumuna atıfla korkunun merkezi rolüne odaklansalar da, Hobbes'un kaygıya yaptığı vurguyu büyük ölçüde göz ardı etmektedirler.[215] Öte yandan varoluşçu kaygı, Gidden'sı aşmak için de güzel bir açılım olabilir.[216]

Buradan, felsefi açılımların ontolojik güvenlik kuramına yeni boyutlar kazandırabileceği görülmektedir. Bu noktadan hareketle kaygının korku ile ilişkisini, farklı biçimlerini ve faillikle bağlantısını açıklamak üzere varoluşçu felsefeye başvurulabilir.[217] Bu bağlamda, ontolojik güvenlik çalışmalarındaki çeşitliliği anlamlandırabilmek için, kaygı kavramına ilişkin iki kavramsal ayrışmayı ele almak gerekmektedir. İlki, kaygının hem eylemi

[211] Krickel-Choi, "The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies", 1.
[212] Gustafsson ve Krickel-Choi, "Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature", 875.
[213] Kinnvall ve Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", 2020, 240.
[214] Krickel-Choi, "The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies", 1.
[215] Rumelili, "Integrating Anxiety into International Relations Theory: Hobbes, Existentialism, and Ontological Security", 257.
[216] Kinnvall ve Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", 2020, 240.
[217] Rumelili, "Integrating Anxiety into International Relations Theory: Hobbes, Existentialism, and Ontological Security", 257.

engelleyen ve zayıflatıcı bir unsur hem de eyleme çağrı yaparak uyum ve değişime ilham veren bir unsur olarak görülmesidir. İkincisi ise, ontolojik güvenliğin bütünüyle elde edilip edilemeyeceği sorusuna odaklanmakta ve bu tartışma büyük ölçüde kaygının olağanüstü ve zamansal olarak sınırlı bir durum mu yoksa yaşamın sürekli ve normal bir parçası mı olarak kavranacağına bağlıdır.[218] Bu iki ayrım, sadece kaygı kavramının ontolojik güvenlik içindeki konumunu değil, aynı zamanda bu literatürün kuramsal sınırlarını da yeniden düşünmeyi mümkün kılmaktadır.

Korkunun, kaygı ile ilişkisine ek olarak, empati duygusu ile de ilişkisi kurulmuş ve küresel siyaset çalışmalarına eklemlenmiştir. Bu bağlamda, Crawford, korku ile empatinin birlikte bireysel ve kurumsal bir duygu olarak nasıl birlikte işlev görebileceğini göstermiştir.[219] Böylece ontolojik güvenlik ve duygular literatürü empati duygusunun korku ile ilişkisi üzerinden eklemlenmiş ve genişleyebilir hale gelmiştir.

Ontolojik güvenlik, yalnızca kaygı duygusuyla sınırlı olmayıp, sosyal olarak şekillenen diğer duygularla da derinlemesine ilişkilidir. Nitekim, ontolojik güvenlik, bireysel ve kolektif düzeydeki duygusal deneyimlerle yakından ilişkilidir ve bu bağlamda yalnızca kaygı değil, gurur ve utanma gibi duygular da analize dahil edilmektedir. Örneğin, mevcut ontolojik güvenlik literatüründe devletlerin, ontolojik olarak güvenli olduklarında gurur, güvensiz olduklarında ise utanç deneyimledikleri düşünülmektedir.[220] Ayrıca, tiksinti, ontolojik güvenlik ve duygular kesişiminde kendisine yer bulmuş kavramlardan birisidir. Bir kolektif benlik refleksi olarak tiksinti, toplumsal, dolayısıyla siyasal tercihlerin anlaşılabilmesi için işlevsel bir araç olarak ontolojik güvenlik çalışmaları içerisinde kendisine yer bulmuştur.[221] Bu çerçevede, psikoloji literatüründen alınan kavramsal araçlar, duygusal dinamikleri daha ayrıntılı biçimde kategorize etmeyi mümkün kılmaktadır.

Başka bir açıdan ise, narsisizm üzerine psikolojik araştırmalardan yararlanılarak, zayıflık ve büyüklük temsillerinin ve utanç ile gurur duygularının aracılık edebileceği utanç, gurur, inkar ve hakaret olmak üzere dört anlatı biçimi geliştirilmektedir. Yine, büyük güç söylemleri sürekli, abartılı ve eşzamanlı utanç ve gurur duygularını yansıttığından,

[218] Krickel-Choi, "The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies", 1.
[219] Neta C. Crawford, "Institutionalizing Passion in World Politics: Fear and Empathy", *International Theory* 6, sy 3 (2014): 535-57.
[220] Linus Hagström, "Great Power Narcissism and ontological (in) Security: The Narrative Mediation of Greatness and Weakness in International Politics", *International Studies Quarterly* 65, sy 2 (2021): 331.
[221] Rose McDermott, "Emotions in Foreign Policy Decision Making", içinde *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017).

narsisizmin büyük güçlerin ontolojik güvenlik arayışlarını daha iyi açıklamaya yardımcı olacağı ileri sürülmektedir.[222] Bu çerçevede ontolojik güvenlik çalışmalarını kaygının yanı sıra daha birçok duygu ile ilişkilendirmek ve küresel siyasetin alışılmasında giderek güçlenen duygular literatüründen yararlanmak ontolojik güvenlik çalışmaları açısından verimli bir tercih olarak görünmektedir.

2.6.Ontolojik Güvenliğin Sınırlılıkları ve Muhtemel Yeni Açılımlar

Önceki kısımlarda, ontolojik güvenliğin merkezinde yer alan temel meseleler değerlendirilmiş, bu meseleler; "benlik", "devlet" ve "duygular" olarak belirlenmiştir. Bölümün bu kısmında ise ontolojik güvenliğin sınırlılıkları ve literatüre ilişkin potansiyel açılımlara değinilmektedir.

Uİ disiplinindeki akademik üretim, diğer tüm akademik alanlarda olduğu gibi, bilgi ile iktidar arasındaki ilişkiyi yansıtan bir biçimde disiplinin sınırlarını belirleyici ve denetleyici işlev görmektedir. Peki yeni çalışmalar eski çalışmaları mı geliştirmeli yoksa disiplinin sınırlarını mı genişletmelidir?[223] Bu soru, tüm bilme faaliyetlerini ilgilendiren bir sorudur. Benzer bir noktadan hareket eden ontolojik güvenlik araştırmacıları literatüre ilişkin bazı geliştirme girişimlerinde bulunmuştur. Bu çerçevede Kinnvall ve Mitzen'e göre, 2000'li yılların başından itibaren ontolojik güvenlik üzerine yapılan araştırmalar büyük bir ivme kazanmış olsa da daha sonra bir tıkanıklık yaşanmış gibi görünmektedir.[224] Dolayısıyla, literatürde ontolojik güvenlik kavramı üzerinden sağlanan katkılara rağmen, kavrama ilişkin bazı itirazlar ve sınırlılıklar da gündeme gelmiş, bu itiraz ve sınırlılıklar yeni açılımlarla aşılmaya çalışılmıştır.

Ontolojik güvenlik yaklaşımının kuramsal kökenlerine yeterli düzeyde eğilinmediği literatürde sıklıkla dile getirilen eleştirilerden birisidir.[225] Bu bağlamda, teorinin mevcut eleştirel güvenlik kavramları ve benlik literatürüyle kurduğu bağlantıların sınırlılığı

[222] Hagström, "Great Power Narcissism and ontological (in) Security: The Narrative Mediation of Greatness and Weakness in International Politics", 331.
[223] Croft ve Vaughan-Williams, "Fit for Purpose? Fitting Ontological Security Studies 'into' the Discipline of International Relations: Towards a Vernacular Turn", 12-13.
[224] Kinnvall ve Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", 2020, 240.
[225] Gustafsson ve Krickel-Choi, "Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature", 875.

önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.[226] Örneğin, Floyd, ontolojik güvenliğin ve toplumsal güvenliğin birbirinden farklı, ancak birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu, dolayısıyla ontolojik güvenliğin toplumsal güvenlikle olan ilişkisinin netleştirilmeye ihtiyaç duyduğunu iddia etmektedir.[227] Bu noktadan hareketle yeni güvenlik çalışmaları içerisindeki çalışma alanlarının birlikte yeni açılımlar sağlaması için çalışmalar yapılması ontolojik güvenliğin sınırlarını genişletebilir.

Ontolojik güvenlik araştırmacıları arasındaki çokseslilik de, kuramsal eleştirilere ek olarak kimi zaman gündeme gelmektedir. Alandaki çokseslilik ontolojik güvenlik araştırmalarının en güçlü yanlarından biri olmakla birlikte, farklı çalışmaların birbirinden ayrışan sonuçlara ulaşmasına rağmen bu çelişkinin nedeninin açık olmaması, literatürde belirsizlik yaratmaktadır.[228] Bu bağlamda, bazı eleştiriler ontolojik güvenlik yaklaşımının mevcut toplumsal düzene yönelik teorik bir bağlılığı, yani statükocu bir bakış açısını yansıttığını ileri sürmektedir. Bu çerçevede, kimilerine göre ontolojik güvenlik, realist bir dünya görüşüne toplumsal bir temel sağlarken, alternatifleri kavramsallaştırma imkanından yoksun kalmaktadır.[229]

Öte yandan "metodolojik elitizm" eleştirileri ve "lokal güvenlik" gibi alanlar üzerinden güvenlik alanına yeni açılımlar da sağlanmaya çalışılmaktadır.[230] Bu eleştiriler ve yeni çalışmalar göstermektedi ki, Uİ araştırmacıları kavramı ilk kullanmaya başladıklarında daha çok pratik alanlara yönelmiş, teorik temellere yeterince odaklanmamışlardır. Bu durumun, zaman içerisinde bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu görülmüş, buradan hareketle, ontolojik güvenlik hem kuramsal kökenlerine hem de kavramsal sınırlarına yönelik tartışmalarla geliştirilmeye çalışılmıştır.

Ontolojik güvenlik literatürünün genişlemesiyle birlikte, araştırmacılar yalnızca mevcut tespitleri tartışmakla kalmamış, aynı zamanda yeni açılımlar sunarak teorik tutarlılığı güçlendirmeye yönelik çağrılar da yapmışlardır.[231] Örneğin, ontolojik güvenlik inşasının

---

[226] Rumelili ve Adısönmez, "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", 2020, 23.
[227] Floyd, "Ontological vs. Societal Security: Same Difference or Distinct Concepts?", 795.
[228] Krickel-Choi, "The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies", 1.
[229] Kinnvall ve Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", 2020, 240.
[230] Metehan Tatli ve Nilay Tavli, "Deconstruction of Engagements with Public Opinion in Foreign Policy Analysis: A Critical Essay from the Perspective of Vernacular Approach", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 22, sy 87 (2025): 67-83.
[231] Hatice Demirci ve Güngör Şahin, "Uluslararası Güvenlik Literatüründe Eleştirel Bir Yaklaşım: Ontolojik Güvenlik Teorisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 19, sy 44 (2023): 1-33.

birbirine bağlı ve eşzamanlı biçimde gelişen, küresel, ulusal ve bireysel olmak üzere, üç düzeyde nasıl kavramsallaştırılabileceğine odaklanmak, ontolojik güvenlik çalışmalarına kavramsal açıdan yeni bir boyut katabilir.[232] Ek olarak, Chernobrov, küresel krizlere ilişkin algıların, davranışların motivasyonunu benlik ihtiyaçları üzerinden açıklayan ontolojik güvenlik üzerinden yeniden yorumlanabileceğini ileri sürmektedir.[233] Diğer bir deyiş ile, Chernobrov'a göre kriz çözümü ile ontolojik güvenlik arasında kurulan bağlar varsayımların sorgulanması ile güçlendirilebilir. Untalan ise, ontolojik güvenliğin post-kolonyal bir perspektiften ele alınması ile ontolojik güvenliğin benlik merkezli güvenlik anlayışını ben-öteki ikileminde birlikte varoluş ilişkisine doğru genişletebileceğini savunmuştur.[234] Bu eleştiriler ve çalışmalar da ontolojik güvenliğin çok boyutlu bir şekilde ele alınmasına imkan tanıyarak kuramsal genişlemeye destek olmaktadır.

Ontolojik güvenliğe yönelik yapı-fail tartışmasıyla ilişkili bir biçimde güçlü ve dönüştürücü öneriler de getirilmiştir. Örneğin pragmatist felsefe ve ilişkisel sosyolojiden yararlanan Pratt, her iki parametrenin bir sentezi ile ontolojik güvenliğe ilişkisel bir perspektif önermiştir. Pratt'e göre, ilişkisel açıdan bakıldığında ontolojik güvenliğin referans noktası benlikten eylemin gerçekleştiği toplumsal düzleme taşınmalıdır; çünkü, öznelerin benliklerinin tutarlılığını ve istikrarını güvence altına almaya değil, daha ziyade daha geniş toplumsal bağlamlarının sürekliliğini sağlamaya yöneldiklerini iddia etmektedir.[235] Dolayısıyla, ontolojik güvenlik literatüründe farklı disipliner perspektiflerden beslenen çeşitli açılımların geliştiği ve mevcut sınırlıklıkların aşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Pratt'in önerisi, bu çalışma için de önem arz etmektedir. Nitekim, ilerleyen bölümlerde değinildiği üzere Güney Afrika'nın içinde bulunduğu bağlam özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında dramatik bir biçimde dönüşmüş, bu dönüşüm Güney Afrika'yı da dönüşüme zorlamıştır. Dolayısıyla, ontolojik güvenlik özne ile ilişkili olmakla birlikte içinde bulunduğu bağlamı daha fazla dikkate almak, ontolojik güvenlik çalışmaları için yapıcı bir etki oluşturabilir.

[232] Jekoniya Chitereka ve Alex Beresford, "Creating Space for Africa in International Relations? Contesting Ontological Security through Space Exploration", *Global Studies Quarterly* 5, sy 3 (2025): 1.
[233] Chernobrov, "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self", 581.
[234] Untalan, "Decentering the Self, Seeing Like the Other: Toward A Postcolonial Approach to Ontological Security", 40.
[235] Simon Frankel Pratt, "A Relational View of Ontological Security in International Relations", *International Studies Quarterly* 61, sy 1 (2017): 78.

Ontolojik güvenlik literatürü, Giddens'ın kuramsal mirası etrafında şekillenmiş olmakla birlikte, zamanla bu yaklaşımı aşma çabalarıyla çeşitlenmiştir. Ontolojik güvenlik literatürünün erken döneminde Giddens'ın metinlerine ağırlıklı olarak dayanılmış olması, statükocu önyargısının kaynağı olarak değerlendirilebilmektedir.[236] Bu bağlamda araştırmacılar Giddens'ın perspektifinin ötesine geçmeyi hedeflemiş ve yeni kuramsal açılımlar önermişlerdir. Örneğin, Hagström, ontolojik güvenlik çalışmaları içerisinde psikoanalitik yaklaşımın[237] da etkisi ile yer edinmeye başlayan Lacan'dan hareketle narsisizm üzerinden özellikle büyük güçlerin utanç ve gurur duygularını çalışmanın ontolojik güvenlik literatürüne özgün bir katkı sunabileceğini belirtmektedir.[238] Ayrıca Gustafsson ve Krickel-Choi'ye göre benlik değişimini, kaygı ve yaratıcılık arasındaki bağlantı üzerinden Rollo May'in çalışmalarından yararlanarak çalışmak mümkündür. Benzer şekilde, Laing, Anthony Giddens, Rollo May gibi varoluşçuların çalışmalarında merkezi bir yer tutan "normal" ve "nevrotik" kaygıdan da yararlanılabilir.[239] Dolayısıyla, ontolojik güvenlik çalışmalarında giderek duygular, benlik dönüşümü ve varoluşsal kaygı gibi unsurlar üzerinden teorik zenginleşmeye ve Giddensçi bakışaçısının aşılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir.

Alandaki eleştiriler ve yeni açılımlar, Batıdışı özneleri daha fazla gündeme almayı da önermektedir. Buradan hareketle ontolojik güvenliğin, kolonize edilmiş devletlerin halen etkin olan ve mevcut dış politika pratiklerini etkileyen koloni geçmişlerine dair kalıcı ve kaygı temelli duygusal izlerin kurumsallaştırılması ve söylemsel ifadesine odaklanılması önerilmektedir.[240] Bu çerçevede postkolonyal bakış açısından yararlanan bazı araştırmacılar, ontolojik güvensizliğin önemli ölçüde küresel sistemin yapısal adaletsizliklerinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bu araştırmacılar küresel sistemden akynaklanan adaletsizliklerin, hem benlikleri doğrudan istikrarsızlaştırma hem de dezavantajlı öznelerin ontolojik güvenlik arayışlarını zayıflatmaları bakımından, küresel

[236] Kinnvall ve Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens", 2020, 240.
[237] Ceren Melis Kıcıroğlu ve Nuri Fudayl Kıcıroğlu, "Türkiye-Greece-Cyprus, and the West: A Lacanian Family Portrait", *Critical Studies on Security* 13, sy 3 (2024): 349-66; M. Evren Eken ve Toygun Karahasanoğlu, "Americanisation in Turkish Geopolitical Self: A Psychohistorical Analysis of the Conduct of Turkish Foreign Policy", *Critical Studies on Security* 13, sy 3 (2025): 383-401.
[238] Hagström, "Great Power Narcissism and ontological (in) Security: The Narrative Mediation of Greatness and Weakness in International Politics", 331.
[239] Gustafsson ve Krickel-Choi, "Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature", 875.
[240] Marco A. Vieira, "(Re-)imagining the 'Self' of Ontological Security: The Case of Brazil's Ambivalent Postcolonial Subjectivity", *Millennium: Journal of International Studies* 46, sy 2 (2018): 142.

sistemde ontolojik güvensizliğin temel üreticileri olarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadır.[241] Nitekim, art arda gelen küreselleşme dalgalarının yol açtığı yerinden edilme, dünyanın birçok sakininin köksüzleşmesine neden olmuş ve kolektif bir "varoluşsal kaygı" durumunu ortaya çıkarmıştır.[242] Bu çalışmalar, ontolojik güvenlik çalışmalarının Batıdışı öznelere odaklanarak postkolonyal çerçevede yeni çalışmaların yapılabileceğini ve ontolojik güvenlik üzerinden küresel siyasetin daha iyi anlaşılması gerektiğini savunmaktadır.

Öte yandan ontolojik güvenlik çalışmalarında Giddens sonrası tartışmaların postkolonyal perspektif ile kesişmesi literatürde yeni açılımlara yol açmıştır. Her ne kadar, Giddens'çı bakış açışı aşılmaya çalışılsa da Giddens'tan farklı bir şekilde yararlanmayı deneyen araştırmacılar postkolonyal perspektifle Giddens'a tekrar yönelmişlerdir. Untalan'a göre, Giddens'ın geç modernlik üzerine çalışmaları ile koloni sonrası "aradalık" ve "melezlik" kavramlarını kesiştiren bir çerçeve ile ontolojik güvenliği anlama çabası faydalı olabilir.[243]

Genellikle teorik boyutlara odaklanan tartışmalara ek olarak, literatürde ampirik alana yönelik yeni açılımlar da önerilmiştir. Örneğin Chitereka ve Beresford'a göre, ontolojik güvenlik kapsamında geliştirilen teorik çerçeveler Afrika örneklerini büyük ölçüde görmezden gelmiştir.[244] Küresel siyasette, devlet, toplum ve birey düzeylerinde ontolojik güvenlik arayışı yakından iç içe geçmiştir ve bu durum bireyleri, toplumları ve devletleri tanınmaya duyarlı kılmaktadır.[245] Oysa, Afrika'da birçok devlet kolonizasyon sürecinden geçmiş ve bağımsızlığını kazanmıştır. Bu devletler hem tanınma hem de postkolonyal süreçte benlik sorunları yaşamaya devam etmektedir. Bu nedenle, hibrit benliklerin yoğun bir şekilde hissettiği tam olamama hali ile baş etmeye çalışan koloni sonrası devletlere ontolojik güvenlikle bakmak literatüre yeni açılımlar sağlayabilir.[246] Dolayısıyla, postkolonyal perspektifin, ontolojik güvenlik literatüründe hem kuramsal çeşitlilik hem de ampirik genişleme için verimli bir çerçeve sunabileceği değerlendirilmektedir. Bu

[241] Lerner, "Global Injustice and the Production of Ontological Insecurity", 595.
[242] Shani, "Human Security as Ontological Security: A Post-colonial Approach", 275.
[243] Untalan, "Decentering the Self, Seeing Like the Other: Toward A Postcolonial Approach to Ontological Security", 240.
[244] Chitereka ve Beresford, "Creating Space for Africa in International Relations? Contesting Ontological Security through Space Exploration", 1.
[245] Narozhna, "Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia", 76.
[246] Vieira, "(Re-)imagining the 'Self' of Ontological Security: The Case of Brazil's Ambivalent Postcolonial Subjectivity", 142.

araştırma, bahsi geçen eleştiriden yola çıkmasa da bu eleştiriye kısmi karşılık olarak düşünülebilir. Nitekim ontolojik güvenlik çalışmaları incelendiğinde Afrika'ya yönelik çalışmaların neredeyse yok denecek kadar az olduğu gözlemlendiğinden bu çalışmanın Afrika'nın en önemli öznelerinden birisine odaklanmasının ampirik genişleme için önemli bir katkı olduğu değerlendirilmektedir.

Ontolojik güvenlik literatürü, sınırlılıklar ve açılımlar açısından yalnızca teorik ve ampirik tartışmalarla sınırlı kalmamış, normatif boyut da tartışmalara dahil edilmiştir. Örneğin, Lerner'a göre normatif dönüş ile, küresel adaletin, öznelerinin ontolojik güvenlik arayışları için bir önkoşul olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılmalıdır.[247] Benzer şekilde Kirke ve Steele'ye göre de, ontolojik güvenlik araştırmacıları, normatif önerileri gündemlerine almalı ve yalnızca dünyayı anlamakla kalmayıp aynı zamanda onu değiştirmek için de etik bir perspektif geliştirmelidir.[248] Bu normatif çağrılar Shani'nin önerdiği insan güvenliği ve ontolojik güvenlik arasında kurulacak bağlar[249] ile kendisine yankı bulabilir, yahut yepyeni normatif gündemler oluşturulabilir. Bu çerçevede, teorik ve ampirik açılımlardan farklı olarak normatif açılımların, ontolojik güvenlik çalışmalarında yalnızca anlamaya yönelik değil, aynı zamanda dönüştürmeye yönelik bir boyut kazanmasına da imkan sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Genel olarak ontolojik güvenliğin sınırlılıklarına ilişkin bahsi geçen tartışmalar değerlendirildiğinde, ontolojik güvenlik kavramının, Uİ araştırmacılarına diğer güvenlik çalışmalarının açıklayamadığı bilinçdışı süreçlere ilişkin yeni bir bakış açısı getirdiği ve analitik açıdan verimli bir çerçeve sunduğu görülmektedir. Bu nedenle ontolojik güvenlik Uİ literatüründe giderek artan biçimde başvurulan bir kavram haline gelmiştir. Öte yandan ontolojik güvenlik çalışmalarının artması ile birlikte teorik, ampirik ve hatta normatif bazı itirazların ve tavsiyelerin literatürde görüldüğü gözlemlenmiştir. Kimi araştırmacılar, Giddens temelli anlayışın aşılması gerektiğini savunurken kimi araştırmacılar Afrika örneğinde görüldüğü üzere teorinin Batıdışı öznelerde test edilmesi gerektiğini savunmuş, kimileri ise küresel adalet mekanizmasının özneler üzerindeki etkisinin ontolojik güvenlik üzerinden çalışılarak normatif bir misyon sağlanması gerektiğini iddia etmişlerdir. Bu itirazlar ve öneriler, ontolojik güvenlik çalışmalarının

[247] Lerner, "Global Injustice and the Production of Ontological Insecurity", 595.
[248] Kirke ve Steele, "Ontological Security, Myth, and Existentialism", 905.
[249] Shani, "Human Security as Ontological Security: A Post-colonial Approach", 275.

bugün ve yakın gelecekte de araştırmacıların yoğun ilgisine konu olmaya devam edeceğinin göstergesi niteliğindedir.

2.7.Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde, çalışmanın genel araştırma sorusunu yanıtlamaya yönelik kuramsal zemini oluşturan ontolojik güvenlik kavramı çok yönlü biçimde ele alınmıştır. Bu çerçevede, ontolojik güvenliğin felsefi arka planından Uİ disiplinindeki yerine, benlik ve kimlik tartışmalarından devlet davranışlarını şekillendiren psikososyal dinamiklere kadar uzanan kapsamlı bir değerlendirme yürütülmüştür. Bu doğrultuda bölüm, ontolojik güvenliğin yalnızca bireysel değil, kolektif düzeylerde de belirleyici bir analitik araç haline geldiğini tespit etmektedir.

Bu çerçevede bölümün ilk kısmı, ontolojik güvenliğin felsefi köküne, varoluşçu felsefeye odaklanmaktadır. Kısım, varoluşçuluğun epistemolojik ve ontolojik görüşlerine değinerek başlamakta, bu bağlamda insan bilgisinin biricikliğinin ve varoluşunun devamlı bir tercihler silsilesi olarak devam ettiğinin altını çizmektedir. Kısımda ikinci olarak varoluşçu felsefenin iki temel kavramı olarak özgürlük ve kaygı kavramlarına değinilmekte, burada insanın sahip olduğu irade ile kendi tercihlerini yapmakta önemli ölçüde özgür olduğu, buna karşın hayatın karmaşıklığı ve belirsizliği karşısında karar vermenin zorluğu nedeniyle duyduğu kaygıyı merkeze almaktadır. Öte yandan varoluşçu felsefeye göre kaygı aynı zamanda özgürlükten kaynaklandığı için insanın özgürleşmesi anlamına gelmekte, böylece ontolojik güvenlik için gerekli bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Bu kısımda çalışmanın teorik çerçevesinin felsefi kökeni ortaya konmakta ve ontolojik güvenliğin izlediği mantık zinciri başlatılmaktadır.

Bölümün ikinci kısmı, ontolojik güvenliğin Uİ içindeki yükselen konumuna değinmektedir. Bu kısma göre küreselleşme ile ekonomik, kültürel ve siyasal alanların iç içe geçmesi, bireylerin ve toplulukların daha önce dayanmakta olduğu köklerin zayıflamasına neden olmuş; bu durum, istikrarlı bir benlik arayışını ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda, ontolojik güvenlik küresel siyasetteki özneleri yalnızca materyal çıkarların değil, aynı zamanda varoluşsal ihtiyaçların yönlendirdiği öznel yapılar olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla, ontolojik güvenlik, küresel siyasette davranışın arkasındaki

görünmez motivasyonları anlamak için giderek daha etkili bir açıklama alanı sunmaktadır.

Bölümün ikinci önemli odağı, ontolojik güvenliğin temel unsurlarını oluşturan değişim ve istikrar içindeki benlik olmuştur. Bu çerçevede ilgili kısımda, istikrarlı bir benlik fikrinin ontolojik güvenlik çalışmalarının merkezinde yer aldığı ve bu istikrarın yalnızca içsel bir bütünlük arayışıyla değil, aynı zamanda toplumsal ve tanınma süreçleriyle de ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, ontolojik güvenlik arayışının doğası gereği hiçbir zaman tam anlamıyla karşılanamayacağı ve süreklilik ile değişimin aynı anda işleyen süreçler olarak ele alınması gerektiği bölümde özellikle vurgulanmaktadır. Bu vurgu, ontolojik güvenliğin durağan değil, dinamik bir kavramsal çerçeve olduğunun altını çizmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde ele alınan bir diğer boyut, devletlerin ontolojik güvenlik arayışındaki ayrıcalıklı konumudur. Burada her ne kadar küresel sistem artık yalnızca devletler arasındaki ilişkilerle açıklanamayacak kadar karmaşıklaşmış olsa da devletin kolektif benliği temsil eden merkezi bir özne olmaya devam ettiği belirtilmiştir. Devletin hem iç hem de dış alanda üstlendiği rol, kolektif benliğin sürekliliğini koruma çabasıyla yakından ilişkili olarak okunmuştur. Öte yandan küresel siyaseti daha iyi anlamak için devlete ek olarak devletdışı öznelerin de ontoloik güvenlik çalışmalarına konu edinilmesi gerekğinin altı çizilmiştir. Nihayetinde, başta devlet olmak üzere özne davranışını anlamada ontolojik güvenliğin, materyal güvenliğin ötesine geçen açıklamalar sunduğu ve özellikle rutinler, tarihsel hafıza, varoluşsal kaygı ve tanınma ihtiyacı gibi unsurlara dikkat çekerek küresel siyasetin öznelerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olduğu tespit edilmektedir.

Duyguların ontolojik güvenlik analizindeki merkezi konumu, bölümün bir diğer dikkat çeken konusu olmuştur. Burada, kaygı, belirsizlikle başa çıkmanın temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmiş; bireylerin ve devletlerin kaygı karşısında rutinlere ve kolektif benlik yapılarına yöneldiği vurgulanmıştır. Bu kısım ayrıca, küresel siyasette duygulara dayalı yaklaşımların giderek güçlendiğini ve ontolojik güvenlik çalışmalarının bu literatürle etkileşim içinde yeni katkılar üretme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, çalışmanın bu kısmı ontolojik güvenliğin duygu çalışmaları ile kesişim alanlarının altını çizmekte ve duygular üzerinden yapılacak yeni çalışmalar için bir çağrı niteliği taşımaktadır.

Ontolojik güvenlik literatürünün güçlü yanı kadar sınırlılıklarına da değinen bölüm, disiplinin teorik tıkanıklıklar yaşadığı yönündeki eleştirileri kapsamlı biçimde değerlendirmiştir. Ontolojik güvenlik kavramının yaygın biçimde kullanılmasına rağmen çoğu çalışmada kuramsal temellendirmenin zayıf kaldığı iddialarından hareketle teorik, ampirik ve normatif genişlemenin ve derinleşmenin ontolojik güvenlik için faydalı olacağı değerlendirilmştir. Buna paralel olarak, literatürde özellikle 2000'li yılların başından itibaren ivme kazanan ontolojik güvenlik çalışmalarının günümüzde yeni sorularla karşı karşıya olduğu; fakat bu durumun aynı zamanda kavramın gelecekteki potansiyelini güçlendirdiği de ifade edilmiştir. Nitekim, mevcut tartışmalar, ontolojik güvenliğin hem kuramsal açılımlara hem de kurulan yeni bağlantılara açık bir alan olarak gelişimini sürdürmekte olduğunu göstermektedir.

Genel bir değerlendirme ile bu bölüm, ontolojik güvenliğin Uİ disiplininde neden giderek daha fazla ilgi gördüğünü ve hangi yönleriyle analitik bir derinlik sunduğunu ortaya koymuştur. Buradan, kavramın küresel siyasete uygun olacak şekilde kolektif düzeyde davranışları açıklama potansiyeline sahip olduğu; aynı zamanda disiplin içindeki kuramsal tartışmalara önemli katkılar sunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu teorik çerçevenin ışığında, çalışmanın bir sonraki bölümü, ontolojik güvenlik perspektifinin somut bir vaka üzerinden nasıl uygulanabileceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Güney Afrika'nın apartheid dönemindeki dış politikası ve özellikle insan hakları normuna yönelik itirazı, ontolojik güvenlik arayışının bir yansıması olarak ele alınmaktadır. Böylelikle, devletlerin varoluşsal kaygıları ile normatif küresel düzen arasındaki gerilim, çalışmanın devamında analitik bir bütünlük içinde tartışılmaktadır. Bu geçiş, ontolojik güvenliğin teorik düzlemden ampirik bir düzleme taşınmasını sağlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UYUM VE İTİRAZ GERİLİMİNDE GÜNEY AFRİKA: APARTHEİD AÇMAZI

Bu bölüm, tezin ampirik zeminini oluşturan Güney Afrika'ya odaklanmakta ve norma itirazın somut bağlamdaki varlığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda bölüm, apartheid Güney Afrikasını tarihsel bir bütünük içinde inceleyerek, söz konusu dönemde apartheidın küresel toplumdan gelen normatif taleplerle hangi açılardan çatıştığını göstermektedir. Böylece bölümde, norma itirazın gerçek bir tarihsel örnekte var olup olmadığı, norma itirazın hangi biçimlerde ortaya çıktığı ortaya konulmakta, norma itirazın nedenine geçmeden önce ampirik zemin oluşturularak çalışmanın bütünlüğü sağlanmaktadır.

Bu bağlamda bölümde ilk olarak, apartheidın küresel sistemle çeliştiği temel norm olan insan hakları normu ele alınmakta; bu normun küresel toplumda giderek güçlenen konumu ve sistemik normlar kapsamında savaş sonrası dönemde devletlerden beklenen davranış standartları açıklanmaktadır. Böylece Güney Afrika'nın hangi normatif bağlamda değerlendirildiği, hangi beklentilere karşı direndiği ve küresel toplumun neden Güney Afrika'yı normatif bir sapma olarak gördüğü bir bağlama oturtulmaktadır. Bu normatif çerçeve, çalışmanın ilerleyen aşamalarında norma itirazın boyutlarını anlamak için bir referans noktası sunmaktadır.

Ardından apartheid açıklanmakta; rejimin yalnızca ırksal ayrımcılığa dayalı bir iç düzenleme değil, aynı zamanda devletin benlik, otorite ve toplumsal düzen kurgusunu şekillendiren kapsamlı bir ideolojik yapı olduğu ortaya konmaktadır. Bu aşamada apartheidın toplumsal mühendislik niteliği, hukuki mimarisi, ideolojik meşruiyet kaynakları ile genel olarak rejimin içsel mantığı netleştirilmektedir. Böylece önceki kısımda ortaya konan insan hakları normunun küresel sistem içerisindeki konumu ile apartheidın neden karşı karşıya geldiği belirginleştirilmiş olmaktadır. Dolayısıyla apartheidı açıklamak, norma itiraz davranışının içsel motivasyonlarının anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Son olarak bölüm, apartheid Güney Afrikasının tarihsel bir fotoğrafını çekmektedir. Bu tarihsel çerçeve, yalnızca kronolojik bir anlatı sunmakla sınırlı değildir; aksine tartışma

açısından kritik öneme sahip olaylar, dönüm noktaları ve küresel tepkilerin şekillendirdiği süreçler bu kısımda ele alınmaktadır. Tarihsel analiz, geniş bir genel çerçeve sunarken aynı zamanda belirli anlarda derinleşerek norma itirazın somut boyutlarını ortaya koymaktadır. Tarihsel bir analiz sunan son kısım, insan hakları normunun küresel sistemdeki yeri ile apartheid arasındaki gerilimin tarihsel olarak nasıl gerçekleştiğini gösteren bir bütünlük sunmaktadır. Böylece bölüm, Güney Afrika örneğini hem tarihsel hem normatif bağlamda ortaya koymakta; çalışmanın teorik çerçevesi ile ampirik analizi arasında bir köprü kurmaktadır.

3.1.İnsan Hakları Normunun Savaş Sonrası Düzendeki Yeri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni düzen öncesinde Asya ve Afrika'nın geniş ölçekte halen Avrupa devletlerinin kolonileri konumunda olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla bahsi geçen geniş topraklarda uzun zamandır uygulanagelen beyaz adamın üstünlüğüne dayalı eşitsiz bir düzen zaten varolagelmektedir. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı öncesinde küresel sistemde ırksal eşitsizliğin küresel bir norm olarak işlev gördüğü söylenebilir. Güney Afrika'daki uygulamalar da bu norma uygun bir şekilde gerçekleşmiş, apartheid öncesi dönemde toplumun düzeni buna göre kurulmuştur. Fakat İkinci Dünya Savaşı ile birlikte şartlar değişmiş, yeni düzen, eski düzenin normlarının bazılarını değiştirmiş, insanları doğuştan gelen hakları bakımından eşitsiz gören eski norm, yerini eşitlik anlayışına bırakmıştır.

Savaş sonrasında insanların ırksal açıdan eşitliğini de içine alan insan hakları normu küresel düzenin en önde gelen normlarından birisi olarak kabul edilmiş ve yeni düzenin merkezinde yer almıştır.[250] Bu gelişme eski düzen üzerinden kendisini inşa eden ve yeni düzene geçmeye niyetli olmayan Güney Afrika gibi özneleri rahatsız etmiştir. Nitekim, Güney Afrika insanların ırksal eşitliğini ilan eden insan hakları deklarasyonuna karşı çıkan sekiz devletten birisi olmuştur.[251] Güney Afrika'nın aldığı bu pozisyon gelecek

[250] UN, "Universal Declaration of Human Rights", United Nations, United Nations, erişim 15 Kasım 2025, https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights.
[251] James Barber ve John Barrant, *South Africa's Foreign Policy: The Search for Status and Security, 1945-1988* (Cambridge University Press, 1990), 21.

yıllarda yaşanacakların somut bir göstergesi olmuş ve Güney Afrika insan hakları normuna uyum talepleri karşısında onyıllar sürecek bir karşıt duruş göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan küresel düzende insan hakları normu, savaşın yıkımı ve kitlesel vahşet karşısında yeni bir ideolojik temel oluşturma potansiyeliyle ortaya çıkmış, ancak ulus-devletin süregelen gücü nedeniyle ilk etapta etkin bir şekilde uygulanamasa da zaman içerisinde sistemin merkezi normlarından birisi olarak kabul görmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, küresel toplum, milyonlarca insanın öldürülmesinin yarattığı dehşet ile yüzleşmiştir.[252] Bu bağlamda, 1945 yılında kurulan BM'nin kurucu metninde insan haklarına saygının teşvik edilmesi, barış, güvenlik ve kalkınmanın yanında örgütün birincil amaçları arasına eklenmiştir.[253] Dolayısıyla, insan hakları, BM ile somutlaşan yeni küresel sistemin temel bir normu olarak kayıt altına alınmıştır.

BM Şartı'nın imzalanması, insan hakları kavramının küresel bir ilgi alanı olduğunu kabul eden ve sistemik hukukun bireyin kendi hükümetine karşı haklara sahip olmasını sağlayan başlangıcı işaret etmiştir. Bu, eski sistemik hukukun bireye yönelik bir varsayımı olan, bireyin sistemik hukukun bir öznesi olmadığı ve devletin kendi vatandaşlarına karşı davranışının bir iç mesele olduğu görüşünü ortadan kaldırmıştır.[254] Bu gelişmenin, Güney Afrika örneğine bakıldığında iki ayrı sorun oluşturduğu görülmektedir. Birincisi, Güney Afrika, apartheid nedeniyle insanları ırksal olarak birbirinden ayırarak sistemin olmamasını istediği bir şey yaparak sistemin tepkisini üzerine çekmiştir. Öte yandan aynı durum, daha önce ulusal bir mesele olarak değerlendirir ve içişlerine karışmama ilkesi gereği insan hakları ihlallerine küresel bir tepkiye neden olmazken, yeni düzenleme ile köklü bir şekilde değişerek Güney Afrika'nın küresel siyasette tepki verilebilir bir özne olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, diğer özneler gibi Güney Afrika da, artık egemenlik sahasında her istediğini yapabilir olmaktan çıkmış, bu durum apartheidın küresel meşruiyeti açısından kritik önem taşımıştır.

---

[252] Thomas Buergenthal, "The Evolving International Human Rights System", *American Journal of International Law* 100, sy 4 (2006): 783-807.
[253] Md Kamruzzaman ve Shashi Kanto Das, "The Evaluation of Human Rights: An Overview in Historical Perspective", *American Journal of Service Science and Management* 3, sy 2 (2016): 5-12.
[254] John Gerard Ruggie, "Human Rights and the Future International Community", *Daedalus*, 1983, 93-110.

Sistemik hukukun insan hakları normu etrafındaki dönüşümü, küresel siyasetin işleyişini belirleyen normatif düzende keskin bir farklılaşmaya işaret etmektedir. Nitekim artık devletleri tek ve biricik olarak ele alan eski düzen değişmeye başlamış, ulusal egemenlik sorgulanamaz bir norm olma statüsünü kaybetmiştir. Bu çerçevede insan hakları normu, BM sisteminde, 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ile somut bir ifade bulurken, İHEB tüm insanlar için ortak bir hak standardı oluşturmayı hedeflemiş ve daha sonraki sözleşmeler için bir çerçeve sağlamıştır.[255]

BM sisteminde hayata geçirilen bu düzenleme esasen daha önceki çabaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim, daha önce savaşlar arası dönemde Milletler Cemiyeti'nin (MC) etnik azınlık haklarına yönelik düzenlemeler getirmeye çalışmış ancak bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Dolayısıyla İHEB, başarısız düzenlemelerinin terk edilmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır.[256] Böylece yeni dönemde devlete yapılan vurgu azalmış ve ulusal haklardan ziyade insanların temel haklarına odaklanan yeni bir anlayış inşa edilmiştir.[257]

İHEB, her ne kadar tüm insanları kapsayan bir normatif çerçeve çizmeye çalışsa da Soğuk Savaş'ın başlangıcıyla birlikte, insan hakları normu, rakip blokların çatışma alanı haline gelmiştir. Bu bağlamda Soğuk Savaş, insan haklarına ilişkin söylemi de önemli ölçüde etkilemiştir. Doğu ve Batı blokları, insan hakları kavramını kendi ideolojileri doğrultusunda yeniden yorumlamış ve kullanmıştır. Bu çerçevede ekonomik, sosyal ve kültürel haklar gibi konular, Soğuk Savaş'ın Doğu-Batı ve Kuzey-Güney hatları boyunca ideolojik pozisyon belirleme alanına dönüşmüş, Batı, sivil ve siyasi haklara odaklanırken, Sovyetler Birliği ve müttefikleri, ekonomik ve sosyal hakların önemini vurgulamıştır.[258]

Benzer şekilde, Sovyetler Birliği, ABD'deki ırk ayrımcılığı gibi insan hakları sorunlarını gündeme getirerek ve bu sorunların ABD'de halen var olduğunu vurgulayarak[259] ABD'nin küresel siyasetteki etkisini azaltmaya çalışmıştır. Sovyetlere karşılık ABD ise, Komünist rejimlerin mülkiyet haklarına ve bireysel özgürlüklere yönelik ihlallerini ön

[255] Kamruzzaman ve Das, "The Evaluation of Human Rights: An Overview in Historical Perspective".
[256] Eric D. Weitz, "Samuel Moyn and the New History of Human Rights", *European Journal of Political Theory* 12, sy 1 (2013): 84-93.
[257] Mark Mazower, "The Strange Triumph of Human Rights, 1933-1950", *The Historical Journal* 47, sy 2 (2004): 379-98.
[258] John Gerard Ruggie, "Human Rights and the Future International Community", *Daedalus*, 1983, 93-110.
[259] Mazower, "The Strange Triumph of Human Rights, 1933-1950".

plana çıkarmıştır. Yine Batı Avrupa'da muhafazakar yapılar, sosyalist politikaları komünist kamulaştırma ile ilişkilendirerek, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin sosyal ve ekonomik hakları dışlamasını sağlamıştır.[260] Dolayısıyla insan hakları normu blokların birbirine yönelik söylemlerini derinden etkilemiş ve insan haklarının Soğuk Savaş'ın ana gündemlerinden birisi olmasını sağlamışlardır.

Bahsi geçen hususlar gözönüne alındığında, İkinci Dünya Savaşı sonrası küresel düzende insan hakları normunun, yasal ve ahlaki bir dönüm noktası olarak kabul edildiği, tüm devletlerin uyması gereken temel bir ideal gibi muamele gördüğü tespit edilmektedir. Bu bağlamda savaş sonrasında kurulan yeni küresel düzenin merkezi bir normu olarak insan hakları normu, Güney Afrika'nın da uyum sağlaması gereken bir norm olarak belirtmiş ve apartheid rejimini zor durumda bırakmıştır. Bu aşamada insan hakları normunun Güney Afrika'yı neden zor durumda bıraktığını daha iyi anlamak için apartheidın nasıl bir yapı olduğunu anlamanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bölümün sonraki kısmı Güney Afrika'da apartheidın nasıl ortaya çıktığını, ne olduğunu ve nasıl kurumsallaştığını açıklamaktadır.

3.2.Güney Afrika, Irkların Eşitsizliği ve Apartheid

"Mottomuz, gerekirse zorla da olsa, kendi halkımız ve ülkemiz üzerinde sonsuza kadar beyaz üstünlüğünü korumaktır."[261]

Dr. H. F. Verwoerd

Güney Afrika, bir yandan istikrarlı yapısı, diğer yandan jeopolitik önemi gereği Afrika'nın güneyinde küresel siyaset açısından kritik bir ülke olarak varlığını uzun yıllar sürdürmüştür. Bugün de halen, küresel siyasetin en önemli öznelerinden birisi olarak, özellikle Batıdışı dünyanın etkinliğinin anlaşılması için üzerinde durulması gerekli ülkelerden birisi olarak önemini korumaktadır.[262] Bu durumun bir yansıması olarak Güney Afrika, istikrarlı bir ülke görüntüsü sunmaktadır. Nitekim Güney Afrika'da,

[260] Samuel Moyn, "The Universal Declaration of Human Rights of 1948 in the History of Cosmopolitanism", *Critical Inquiry* 40, sy 4 (2014): 365-84.
[261] Donald Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", *South African Journal of International Affairs* 2, sy 1 (1994): 106.
[262] Mehmet Özkan, *Batı Dışı Dünya* (Kadim Yayınları, 2025).

1926'da egemenliğini ilan etmesinden itibaren altmış sekiz yıl boyunca yalnızca altı dışişleri bakanı görev yapmıştır. Bu çerçevede Güney Afrika'da dış politika yapımı, son derece dar bir çevrede toplanmış seçkin bir grup tarafından şekillendirilmiştir.[263]

İstikrarlı ve önemli bir özne olarak Güney Afrika, kendisini Batının doğal bir üyesi olarak görmekte, bu durumu kendisi benimsediği gibi dış politikada da somut bir şekilde göstermekteydi. Bu bakış açısının bir yansıması olarak İkinci Dünya Savaşı'nda, görece geç bir dönemde olmakla birlikte Nazi Almanyasının karşısında konumlanması, kapitalist bir ekonomik modeli benimsemiş ve Batılı ülkelerle derin ekonomik ilişkileri olması, Commonwealth üyeliği, komünizmde görüldüğü üzere ortak tehdit algıları gibi birçok unsur bu durumu gösterir niteliktedir. Batının bir parçası olmakla birlikte Afrika kıtasının en güneyinde, Atlas ve Hint Okyanusları arasında yer alan Güney Afrika, coğrafi konumunun getirdiği politik ve ekonomik önemin de etkisi ile kendisine özgü bir benliğe sahip olmuştur.[264]

Bu çerçevede Batılı kimlinin yanı sıra Afrikalı bir kimliğe de sahip olan ve Afrika'da kendisini lider olarak konumlandıran Güney Afrika, Afrikanizm üzerinden Afrika'daki ülkeler üzerinde nüfuz elde etmeye çalışmıştır. Bu nüfuz, bölgeden başlayan, ancak tüm kıtaya yayılan bir ölçeğe denk gelmektedir. Bu durumu gösterir somut bir örnek, Güney Afrika İşbirliği (CONSAS[265]) olarak görülebilir. Güney Afrika, her ne kadar başarısız olsa da Güney Afrika Bölgesindeki ülkeleri ekonomik bir birlik içerisinde işbirliğine davet etmiştir. Batılı kimliği ağır bassa da Afrikalı da olduğunu belirten Güney Afrikalı elitler bu durumu ifade etmek için sıklıkla Batı ile Afrika arasında köprü konumunda olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla Güney Afrika anlaşılmaya çalışılırken bir yanda Batılı değerler diğer yandan Afrika değerleri bir kombinasyon içerisinde düşünülmelidir.

Hibrit benlik yapısının kuşatıcı görünmesine karşın, Güney Afrika'nın küresel, kıtasal ve bölgesel olarak kendisine biçtiği rollerle çelişen bir durum olarak beyaz üstünlüğüne dayanan, demokratik olmayan bir yönetim sistemine sahip olması, kendi hedeflerinin önündeki en büyük engellerden birisine dönüşmüştür. Bu sorunun temelinde de dönemin kabul gören en büyük normlarından birisi olan, insan hakları normu bulunmaktadır.

[263] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 104.
[264] Kamilla Raquel Rizzi ve Nathaly Xavier Schütz, "Foreign Policy of New South Africa: Reinsertion and Regional Affirmation", *Brazilian Journal of Strategy and International Relations* 3, sy 5 (2014): 181.
[265] Constellation of South African States.

İnsan haklarına ek olarak, 1400'lü yıllara kadar giden geçmişi ile kendisini Batı dünyasının doğal bir öznesi olarak kabul eden Güney Afrika için bir diğer sorun da giderek çoğunluğun yönetimlerine artan desteğe karşın azınlığın yönetimi ile varlığını sürdürmesi olmuştur. Bu durum her ne kadar demokrasi çağrıları açısından bir sorun teşkil etse de insan hakları normu karşısında görece ikincil bir statüde görülmüştür. Her halükarda Batı dünyasının küresel siyasi mücadelesindeki normatif çağrıları açısından Güney Afrika'nın azınlığa dayalı yönetimi Batılı öznelerin Güney Afrika ile ilişkilerinde en azından eleştirilerden kaçınmak için dahi olsa sorun olmuştur.

Bununla birlikte Güney Afrika'nın Batılı öznelerle olan tarihi bağları ekonomik ve siyasi olarak da güçlü temellere dayanmaktaydı. Afrika'nın en gelişmiş ekonomisi Güney Afrika'nın, Batı için ekonomik açıdan Afrika'daki önemli bir müttefik olmasının yanı sıra küresel kamplaşmanın odağı olan "komünist tehlike" ile mücadelede de Güney Afrika Batılı özneler için kritik bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle Güney Afrika'nın hibrit benliği, bir yandan onun için birçok avantaj üretirken diğer yandan da benliğinin bir çıktısı olan ırksal eşitsizlik ve azınlık yönetimi gibi sistemik normlara uymayan uygulamalar nedeniyle büyük sorunların kaynağına dönüşmüştür.

Nitekim, bahsi geçen Güney Afrika benliğinin bir yansıması olarak uzun yıllar devam eden apartheidın anlaşılması gerekmektedir. En basit hali ile apartheid, Güney Afrika'da ortaya çıkan ayrımcılık rejimine verilen isimdir. Öte yandan terim olarak apartheid, Afrikaanca kökenli olup "ayrılık" veya "ayrı olma" anlamına gelmektedir.[266] Apartheid sistemi, bilimsel ırkçılık ve beyaz üstünlüğü inancına dayanmakta olup, temel ilkesi olarak "ırksal ayrılığı" benimsemiştir.[267] Bu yönü ile ayrımcılık insanlık tarihi açısından oldukça tanıdık bir uygulama olmasına karşın, Güney Afrika'da tecrübe ediliş şekli ile ve küresel insan hakları normu çerçevesinde ırkların eşit olduklarının kabul edildiği bir dönemde yaşanması itibariyle dikkat çekici bir niteliğe sahiptir.

Güney Afrika'da ayrımcılığın yasal boyutu 1900'lü yılların başlarına kadar uzanmaktadır. Bu kapsamda, 1910 yılında ırkçı devletin inşası başlamış ve bunu, ülkede yasal olarak ırksal ayrımcılığı pekiştiren bir dizi yasa izlemiştir.[268] Bu ayrımcılığın somut

[266] Margaret Roberts, "The Ending of Apartheid: Shifting Inequalities in South Africa", *Geography* 79, sy 1 (1994): 54.
[267] Miquel Pellicer ve Vimal Ranchhod, "Understanding the Effects of Racial Classification in Apartheid South Africa", *Journal of Development Economics* 160 (2023): 2.
[268] Rizzi ve Schütz, "Foreign Policy of New South Africa: Reinsertion and Regional Affirmation", 182.

bir örneğini seçim sisteminde görmek mümkündür. Güney Afrika'da apartheid öncesi dönemde de seçim sistemi azınlığı korumak üzere inşa edilmiş bir düzene hizmet etmek üzere ayarlanmıştı. Azınlık için kurulmuş bu yasal düzen nedeniyle seçimlerini kazanmayı beklememesine rağmen Ulusal Parti[269], 1948 yılında apılan seçimlerde seçim sisteminin özellikleri nedeniyle beyaz seçmenlerin oylarının azınlığıyla iktidara gelebilmiştir.[270] Dolayısıyla, her ne kadar sıklıkla apartheid rejimi ayrımcılığın yasallaşması gibi algılansa da bu durum, gerçeğin ancak bir kısmını yansıtmaktadır. Aslında Güney Afrika'da yasal ırkçılık çok daha önce başlamıştır.

Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığı, hem Hollanda hem de İngiliz egemenliği altındaki kolonyal döneme uzansa da, ülkenin Ulusal Parti hükümetinin 1948'de apartheidı resmi bir politika olarak iktidara getirmesiyle en üst seviyeye çıkmıştır.[271] Apartheidı tarihsel anlamda öne çıkaran iki sebep sayılabilir. Birincisi, apartheid, tarihte eşi görülmemiş bir hukuki zeminde ayrımcılığı resmi boyutlara taşımıştır. İkinci olarak ise, Güney Afrika'da uygulanan boyutuyla ayrımcılık, küresel siyasetteki dinamiklerle ters düşmüştür. Diğer bir deyişle, bir yandan insan ırklarının eşitliği temelinde insan hakları normu küresel siyasetin merkezine yerleşirken, diğer yandan aynı dönemde Güney Afrika'da ırkçılık zirve noktasına ulaşmıştır. Bu zıtlık, Güney Afrika'nın Aparthed dönemi boyunca en büyük gündemi olmuştur. Bu gündemin bir sonucu olarak Güney Afrika, uzun yıllar küresel sistemde dışlanmış bir parya devlet konumunda kalmıştır.[272]

Apartheid aynı zamanda, Güney Afrika'da toplumsal benliklerin birbirinden ayrışması için gösterilen çabanın bir sonucu olmuştur.[273] Nitekim, Güney Afrika'da birçok toplumsal benlik varolagelmiş, 1948 itibariyle benliklerin bu denli ayrıştırılması, korunması ve baskılanması apartheidla mümkün olmuştur. Bu kapsamda apartheid, 1948 ile 1988 yılları arasında kabul edilen ve kimin nerede, kiminle yaşayabileceğini, çalışabileceğini, yemek yiyebileceğini, seyahat edebileceğini, oyun oynayabileceğini, öğrenebileceğini, uyuyabileceğini ve gömülebileceğini belirleyen binlerce apartheid

[269] National Party.
[270] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 106.
[271] Helena Barnard ve John M. Luiz, "The South African Economic Elite and Ownership Changes in Foreign Multinationals' Assets During and After Apartheid-era Sanctions", *Journal of World Business* 59, sy 5 (2024): 101555.
[272] Bronwen Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", *Journal of International Affairs* 46, sy 1 (1992): 195.
[273] Melih Dinçer, "İnşacı Kuram Bağlamında Afrika'nın Siyasal Dönüşümünde Medya: Güney Afrika" (Doktora Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021), 15.

yasasından birini veya birkaçını ifade etmek için de yaygın olarak kullanılmıştır.[274] Dolayısıyla, apartheid, kolektif benlikleri birbirinden ayrıştırma isteğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Peki Güney Afrika'da varolan farklı kolektif benlikleri birbirinden neden ayrıştırmak gerekmiştir? Bu soruya yanıt verebilmek için apartheidın üzerine kurulduğu Afrikaner kolektif benliğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda apartheidın arkaplanındaki kolektif benliği sadece beyazlık olarak değil, daha fazlasını içeren Afrikanerlık olarak tanımlamak mümkünüdür. Afrikanerlık, özellikle Hollanda egemenliği döneminde Avrupa'dan Güney Afrika'ya göçmüş, zaman içerisinde Afrikayı benimsemiş, Avrupalılık ile Güney Afrikadaki yerel unsurları harmanlamış bir kolektif benlik olarak belirmiştir. Başlangıçta, Boer toplumunun tarımsal sınıf olarak büyümesiyle birlikte, paternalist ve ayrımcı niteliklere sahip Afrikaner benliği ortaya çıkmıştır.[275]

Afrikanerlar, Avrupa ile bağlarını belli ölçüde koparmış, Güney Afrika topraklarını işlemiş, Birleşik Krallık kolonyalizminin baskılarına maruz kalmış ve Güney Afrika'yı Tanrı tarafından kendilerine verilmiş bir vatan olarak benimsemiş bir topluluktur.[276] Buna ek olarak Afrikanerların Avrupa ile olan bağlarını da onların toplumsal benliklerinin bir parçası olarak görmek gerekmektedir. Nitekim, Afrikanerların kolektif tarih anlatıları, ulusal benliği uzun yıllardır hem Batılı hem de Afrikalı olarak tanımlamıştır.[277] Öte yandan apartheid döneminde Batı ile savunma bağlarının sürdürülmesi, hükümetin Afrika'da komünizme karşı mücadele eden ve denizlerin özgürlüğünü koruyan Batı Hristiyan uygarlığının kalesi olma iddiasının Batı toplumu tarafından tanınması arayışıyla örtüşmüştür.[278] Dolayısıyla, apartheidı ortaya çıkaran kolektif benlik, Hristiyanlık, Avrupalılık, Afrikalılık temelinde birleşen ve seçilmişlik miti ile şekillenen Afrikanerlık olarak tanımlanabilir.

Dolayısıyla, kendisini tarihsel olarak seçilmiş, biricik bir toplum olarak gören bir toplumsal benlik söz konusudur. Apartheidın amacı bu toplumsal benliği korumak ve güçlendirmek olmuştur. Nitekim, apartheid rejimi toplumsal benliğini korumak için onyıllar boyunca büyük fedalarlıklara dayanan bir mücadele vermiştir. Bu mücadele

[274] Roberts, "The Ending of Apartheid: Shifting Inequalities in South Africa", 54.
[275] Rizzi ve Schütz, "Foreign Policy of New South Africa: Reinsertion and Regional Affirmation", 182.
[276] Paul N. Edwards ve Gabrielle Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", *Journal of Southern African Studies* 36, sy 3 (2010): 610.
[277] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 619.
[278] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 107.

zihniyetinin bir yasımasını dönemin başbakanı Başbakan Dr. H. F. Verwoerd'ün gerekirse beyaz üstünlüğünü zor kullanarak savunacaklarını ifade eden sözlerinde görmek mümkündür. [279]

Bununla birlikte, Afrikanerlık temelinde yükselen apartheid zaman içerisinde şartlara bağlı olarak kısmi dönüşümler de geçirmiştir. Bu kapsamda Ulusal Parti'nin milliyetçilik yaklaşımının zaman içerisinde değiştiği görülmektedir. Örneğin, başlangıçta Afrikaner milliyetçiliğini temsil eden Ulusal Parti, 1960'taki Sharpeville Katliamı'nın ardından politikasını tüm Beyazları kapsayan bir milliyetçilik yönünde değiştirmiştir.[280] Zamanla beyazlar için daha kapsayıcı bir hale gelen apartheid, ülke içerisinde küçük bir azınlığın tüm ülkeyi yönettiği bir düzen olarak varlığını her şeye rağmen onyıllar boyunca sürdürmüştür. Bu bağlamda yaklaşık beş ila altı milyon kişiden oluşan beyaz azınlık, verimli toprakların yüzde 87'sini elinde tutmuştur.[281] Ayrıca, kabaca 1960 yılı verilerine göre Güney Afrika'nın 15 milyonluk toplam nüfusunun 12 milyonunu beyaz olmayanlar oluştururken, beyaz nüfusun payı 3 milyon düzeyinde kalmıştır.[282] Dolayısıyla, apartheid, Hollanda kökenlileri temel alan ancak zamanla beyaz üstünlüğü bağlamında tüm beyazları içine alan Afrikaner benliğine dönüşmüştür.

Bu bağlamda Güney Afrika'da 1948'de iktidara gelen Ulusal Parti'nin varolan düzeni çok daha sıkı bir şekle sokarak yeniden düzenlediği bir rejim olarak apartheid, ırkların eşitsizliği temelinde, Hristiyanlık, Batılılık, Afrikalılık ve beyazların üstünlüğü unsurlarından oluşan Afrikaner kolektif benliğinin korunması ve güçlendirilmesi için kurulmuş bir sistemdir. Elbette insanların eşitliği temelinde inşa edilen insan hakları normunun merkezi norm olarak yer aldığı yeni düzende böyle bir yapının sorunsuz hayatına devam etmesi mümkün olamazdı. İnsan haklarının küresel siyasetin temel dinamiklerinden birisi olarak kabul gördüğü bu dönem Güney Afrika için var olmakla bir bütün olarak algılandığı için bu dönemin aynı zamanda Güney Afrika için bir varoluş mücadelesi olduğu söylenebilir. Nitekim bu gerilimin bir sonucu olarak Güney Afrika, apartheid rejimi ile gerek içeride gerekse dışarıda onyıllar boyunca norma itiraz

[279] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 106.
[280] James Barber, "South Africa: The Search for Identity", *International Affairs* 70, sy 1 (1994): 74.
[281] Rajen Harshe, "Dismantling Apartheid: Problems and Prospects", *Economic and Political Weekly*, 1991, 439.
[282] Yusuf M. Dadoo, "Racial Crisis in South Africa", *Pakistan Horizon* 14, sy 1 (1961): 10.

mücadelesi vermek durumunda kalmıştır. Bu çerçevede bölümün sonraki kısmı işte norma itiraza dayalı mücadeleyi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3.3.Güney Afrika'nın İnsan Hakları Normuna İtirazının Yansımaları: Güney Afrika Dış Politikasına Tarihsel Bakış

Güney Afrika tarihi, 1948'den 1994'e kadar apartheid dönemi olarak tanımlanabilir. Her ne kadar bu dönem apartheid altında şekillenmişse de bu durumun homojen bir Güney Afrika oluşturduğu düşünülmemelidir.[283] Zira, hem içerde hem de dışarda apartheid karşıtı önemli bir itiraz her zaman varlığını sürdürmüştür. Öte yandan benzer şekile Güney Afrika da küresel sistem karşısında sürekli bir itiraz mekanizması işletmiştir. Dolayısıyla apartheid dönemi aynı zamanda bir itiraz dönemi olarak da nitelendirilebilir.

Apartheid elitleri özellikle dışarıdan gelen ve bir süre sonra küresel bir izolasyona dönüşen normatif taleplerle mücadeleyi her zaman en öncelikli meseleleri arasında görmüştür. Güney Afrika için küresel izolasyona dönüşen ve onyıllar boyunca devam eden bu talepler bir dış tehdit olarak varlığını her zaman sürdürmüştür.[284] Böylece, Güney Afrika dış politikası, bu dönemde kendisinden kaynaklanan unsurlarla birlikte kendisinin dışarıdan nasıl algılandığı ile ilgili unsurlarla da şekillenmiştir. Dolayısıyla iç ve dışın birbirine son derece bağlı olduğu bu süreçteki itiraz mekanizmalarının anlaşılması, Güney Afrika dış politikasının anlaşılması için elzem hale gelmektedir.

Daha önce bahsedildiği üzere Güney Afrika dış politikası altmışsekiz yıl boyunca yalnızca altı dışişleri bakanı görmüş, bu durum istikrarlı bir dış politika oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Güney Afrika dış politikası geleneksel olarak hükümet başkanı ve dışişleri bakanı etkisi altında yürümüştür. Bu durum ise yönetime etki eden küçük bir elit grubun ülkenin dış politikası üzerinde büyük etki sahibi olması anlamına gelmiştir. Bu çereçvede parlamentonun ve hükümetlerin dış politika konularında son derece sınırlı etkileri olmuştur.[285] Bununla birlikte apartheid rejiminin tam olarak sıkı bir politik yolu

[283] Deborah Posel, "The Apartheid Project, 1948–1970", içinde *The Cambridge History of South Africa*, ed. Robert Ross vd. (Cambridge University Press, 2011), 319.
[284] John Barratt, "South Africa: Reaching Out", *The South African Institute of International Affairs*, 1982, 1.
[285] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 104.

takip ettiği söylenemez. Apartheid yönetimlerinin iç ve dış gelişmelere bağlı olarak sürekli bir şekilde kendisini yeniden organize ettiği, şartlara bağlı olarak ayrımcılığın tonunda değişikliklere başvurduğu, nihayetinde proaktif bir politika izledikleri görülmektedir.[286] Bu durum aşağıda olduğu gibi tarihsel bir inceleme yapıldığında daha net bir şekilde izlenebilmektedir.

J. B. M. Hertzog, ülkesi 1926'da egemen bir devlet olarak hareket etmeye başladığında Güney Afrika'nın başbakanı konumundaydı. Bu nedenle Hertzog, Güney Afrika'da dış politikanın temelini atan kişi olmuştur. Bu ilk dönemin en önemli önceliği tanınmanın sağlanması olarak belirmiştir. Özellikle Birleşik Krallık'tan egemenliğini kazanan Güney Afrika'nın Commonwealth ülkeleri arasında egemen bir özne olarak tanınması, dış politikanın en öncelikli konusu olmuştur. Bu önceliğin sonucu olarak 1927 yılında dışişleri bakanlığı kurulmuş ve Güney Afrika'nın ilk diplomatik misyonu yurtdışında görevlendirilmiştir. Yeni bağımsızlaşan bir öznenin içine girdiği topluluğun onayını almak üzere tanınma çabaları, önceki bölümde teorik çerçevesi çizilen ontolojik güvenlik ve tanınma kapsamındaki tartışma ile örtüşür görünmektedir. Nitekim, özneler yalnızca materyal çıkarlarının peşinde koşan varlıklar değil, aynı zamanda düşünsel unsurları da ihtiyaç kabul eden varlıklardır.

Güney Afrika'nın ikinci önceliği, kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan bir devlet için son derece doğal bir şekilde, başta Avrupa olmak üzere doğrudan kendisini ilgilendirmeyen savaşlardan olabildiğince uzak durma politikası olmuştur. Birinci Dünya Savaşı tecrübesi de bu politika için öncül unsurlardan birisi olmuştur. Bu nedenle, İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı tarafsızlık politikası için mücadele ile geçmiş ancak parlamentoda çoğunluğunu kaybeden Hertzog'un başarısızlığı Güney Afrika'nın savaşa dahil olması ile sonuçlanmıştır.

Hertzog'un ardından başbakan olan J. C. Smuts, ilk olarak Güney Afrika dış politikasını Hertzog'un aksine dahil olunan İkinci Dünya Savaşı'nın kazanılmasına odaklamıştır. Savaşın kazanılmasının ardından kurulan yeni küresel düzen ile Smuts'ın, dünyayı algılama biçimi arasında önemli farklar oluşmuş ve Smuts, savaş sonrası dönemi görece kendi başına buyruk bir dış politika içerisinde geçirmiştir. Kendi çevresi ve yakın ilişki içerisinde olduğu Windston Churchill gibi kritik isimler de dahil olmak üzere, dışarıdan gelen tavsiyelere önemli ölçüde kendisini kapatan Smuts'ın yeni dönemdeki sistemik

[286] Posel, "The Apartheid Project, 1948–1970", 219-320.

dönüşümleri yeteri kadar kavrayamadığı, özellikle ABD'nin artan etkisine gerekli önemi vermediği, günün sonunda ise 1948 itibariyle iktidarı kaybettiği görülmüştür.[287] Böylece Aparheid'i resmi olarak başlatacak Ulusal Parti, iktidara gelmiştir.

3.3.1. Apartheidın Kurumsallaşma Dönemi: 1948-1960

Apartheid, 1948 yılında Ulusal Parti'nin seçimleri kazanmasının ardından resmi olarak uygulanmaya başlanmış, 1994 yılında yapılan demokratik seçimlerle ülke yönetiminin tamamen değişmesine kadar değişen yoğunluklarda ama sürekli bir şekilde devam etmiştir. Ayrılık anlamına gelen apartheid, zaman içerisinde geçen yasalarla birlikte kurumsallaşma döneminin sonunda milli eğitim müfredatlarından yaşam alanlarına, iş hayatından evliliklere kadar hayatın hemen her alanında ayrımcılık temelli bir düzen inşa etmiştir. Bu kapsamda kurumsallaşma dönemi olarak geçen 1948-1960 dönemi, literatürde patronluk anlamında gelen "Baaskap" dönemi olarak da ifade edilmektedir.

Apartheidın kurumsallaşma dönemi hukuk sisteminde gerçekleştirilen yoğun değişikliklere dayanmaktadır. Ulusal Parti, bu dönemde mevcut mevzuatta birçok değişiklik yapmış, nüfus kayıt sistemi, seçim sistemi, eğitim sistemi, sağlık sistemi gibi alanlarda gerçekleşen bu değişiklikler zaman içerisinde ırk temelli katı bir rejimin kurumsallaşması ile sonuçlanmıştır. Bu değişikliklerin önde gelenlerinden bazıları burada değerlendirilmekte ve apartheidın kurumsallaşmasının kanunlar ile nasıl sağlandığı ortaya koyulmaktadır.

Bu dönemde yasal düzenlemeler ile apartheidın kurumsallığı teminat altına alınmış, peşi sıra parlamentodan geçen apartheid kanunları isimleri ile bile ayrımcılığın boyutlarını göstermeye yetmiştir.[288] Örneğin, apartheid, 1953 tarihli yasal düzenleme ile siyah vatandaşların asansörler, plajlar, tuvaletler ve yeme-içme mekanları da dahil olmak üzere

[287] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 105-6.
[288] Bu kanunlardan öne çıkanlar şu şekilde sıralanabilir: 1950 Population Registration Act, 1950 Group Adress Act, 1950 Suppression of Cummunism Act, 1952 Black Act (Abolition of Passes and Coordination of Documents), 1953 Bantu Education Act, 1953 Reservation of Separate Amenities Act, 1953 Natives Settlement of Disputes Act, 1954 Black Resettlement Act, 1957 Extention of University Education Act.

bir dizi kamusal tesisten dışlanması suretiyle yasama düzeyinde onaylanmış ve uygulamaya geçirilmiştir.[289]

Bu kapsamda ilk düzenlemelerden bazıları ırklar arasındaki farklılıkları belirginleştirmek ve bu gruplar arasında yasal duvarlar örmek üzerine olmuştur. Bu neden farklı ırkların birbiri ile evlenmesini yasaklayan 1949 tarihli Karışık Evliliklerin Yasaklanması Yasası ve 1950 tarihli Ahlaksızlık Değişiklik Yasası ile ırksal ayrım kapsamında farklı ırklar arasında cinsel ilişkiyi suç sayan mevzuatın yürürlüğe konulmuştur.[290] Yine, 1950 yılında yasalaşan Nüfus Kayıt Yasası[291] ile nüfus taraması yapan yasanın meclisten geçirilmesi olmuştur. Beyazlar, siyahlar ve melezler olmak üzere üç ayrı grupta kayıt toplamayı gerektiren bu yasa, temelde tüm nüfusu kayıt altına almayı ve tasnif etmeyi hedeflemiştir. Yerliler için kabile notu dahi düşmeyi gerektiren bu yasa, hükümet için toplumun hızlı bir fotoğrafını çekme fırsatı sunması ve apartheid rejiminin neredeyse sonuna kadar devam etmesi açısından önemlidir.

Nüfus Kayıt Yasası'na dayalı bir şekilde hayata geçen Grup Alanları Yasası[292] ise toplumu fiziksel olarak parçalamış, ırkların kendilerine uygun görülen alanlarda yaşamlarını sürdürmeleri, gerekli şartların yerine getirilmesi sureti ile istisnaların sağlanması hariç bu alanların dışına çıkmamaları zorunluluk haline getirmiştir. Bu yasa ile halihazırda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan yüzbinlerce insan olmuştur.

Yaşam alanı olarak birbirinden keskin bir şekilde ayrışan toplum, gün içerisinde genellikle ekonomik gerekçelerle karışabilmekte, bu durum sosyal etkileşimi doğurduğu için apartheid rejimi tarafından bir tehdit olarak algılanmaktaydı. Rejim, bu sorunu Ayrıcalıkların Korunması Yasası[293] ile çözmeyi denemiştir. Buna göre birtakım

[289] "South African Parliament Repeals the Separate Amenities Act of 1953 | South African History Online", 1953, https://sahistory.org.za/dated-event/south-african-parliament-repeals-separate-amenities-act-1953.
[290] "The Prohibition of Mixed Marriages Act Commences | South African History Online", erişim 14 Kasım 2025, https://sahistory.org.za/dated-event/prohibition-mixed-marriages-act-commences; "Immorality Amendment Act, Act No 21 of 1950 | South African History Online", erişim 15 Kasım 2025, https://sahistory.org.za/archive/immorality-amendment-act-act-no-21-1950.
[291] *The National Archives - Population Registration Act*, t.y., erişim 15 Kasım 2025, https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/apartheid-in-south-africa/apartheid-in-south-africa-source-2/.
[292] "The Group Areas Act of 1950 | South African History Online", erişim 15 Kasım 2025, https://sahistory.org.za/article/group-areas-act-1950.
[293] "South African Parliament Repeals the Separate Amenities Act of 1953 | South African History Online", 1953, https://sahistory.org.za/dated-event/south-african-parliament-repeals-separate-amenities-act-1953.

ayrıcalıklara sahip olan beyazların bu ayrıcalıkları korunması gerekmekte, muadil şartların ise toplumun geri kalanına sağlanması gerekmemektedir.

Toplumu ayıran en önemli yasalardan bir diğeri Bantu Eğitim Yasası[294] olmuştur. Bu yasaya göre eğitim, her kesimin kendi ihtiyaçlarına göre düzenlenmelidir. İlk etapta makul gibi görünen bu yaklaşım, pratikte zaten son derece zor şartlarda yaşayan beyazlar dışındaki insanların gelecekte önemli pozisyonlara gelmeleri ve büyük işler başarmaları potansiyel olarak mümkün görülmediği için almaları gereken eğitimin de hali hazırda sahip oldukları şartlar ile sınırlandırılmasını gerektirmiştir. Tüm eğitim sistemi bu yasa ile sıkı kontrol altına alınmış, beyazlar dışındaki insanlara eğitim veren okullar kapatılmış, eğitim müfredatı yeniden düzenlenmiş Beyaz olmayan kesimin eğitim şartları ağırlaştırılmış, kalitesi düşürülmüş, dolayısıyla bilinçli bir eğitimsizleştirme politikası güdülmüştür. Bu husus, çalışma içerisinde özellikle ileride ekonomik zorluklar ve bedeller kapsamında iç ekonomik yapının bozulması bahsinde yeniden açılmaktadır. Nitekim, eğitimin engellenmesi sadece basit bir yüksek düzey pozisyonların beyazlara ayrılması anlamına gelmemekte, tüm toplumu birçok açıdan derin bir şekilde etkilemektedir. Ancak Aparthtied elitlerinin öncelikleri, onların uzun vadedeki toplumsal sorunları görmelerini engellemiştir.

Apartheid rejimi peşi sıra geçen yasalarla giderek kurumsallaşırken öte yandan gerek çevresinde gerekse tüm dünyada giderek dönüşen bir küresel siyasi ortam oluşmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreç, Güney Afrika'nın adaptasyonunu tam olarak gerçekleştiremediği birçok değişikliğe tanık olmuştur. Dahası bu değişimler son derece hızlı bir şekilde gerçekleşmiş ve bu hız, adaptasyon sürecini daha zor hale getirmiştir. Nazi Almanya'sının politikalarının da etkisi ile ırkçılık ve insan hakları tarihte daha önce olmadığı kadar küresel siyasetin merkezi kavramlarından birisine dönüşmüştür. Öte yandan anti kolonyalist hareketler güç kazanmış ve birkaç onyıl içerisinde Batılı ülkelerin hakimiyetindeki koloniler peşi sıra siyasi bağımsızlıklarını elde etmeye başlamışlardır. Bu durum ise Avrupa merkezli kolonyal devletlerin güç kaybetmesine, küresel siyasi ilişkilerin güç dengesi açısından yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Irkçılık ve kolonyalizm karşıtı bu hareketlerin küresel siyasette artan önemi Güney Afrika için giderek daha yoğun bir şekilde tehdide dönüşmeye başlamıştır. Çünkü Güney Afrika

[294] "South Africa: Overcoming Apartheid", erişim 15 Kasım 2025, https://overcomingapartheid.msu.edu/sidebar.php?kid=163-581-2.

özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında resmiyet kazanan apartheid uygulamalarını artırmış, öte yandan kolonyalist devletlerle olan sıkı ilişkileri nedeniyle yeni bağımsızlık kazanan devletlere karşıt bir konumlanma gerçekleştirmiştir. Oysa aynı dönemde sadece Afrika'da değil, tüm dünyada devlet sayısı tarihte görülmemiş bir şekilde artmaya başlamış, Soğuk Savaş'ın da etkisi ile bu devletler küresel siyasette önemli rol oynamaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan BM sisteminde artan devlet sayısı, en azından BMGK bazında ve BM Güvenlik Konseeyi'nin değişen üyelerinin seçimi hususunda kritik hale gelmeye başlamıştır. Böylesi gelişmeler Güney Afrika'nın diğer devletlerle sadece kendi ilişkilerini değil, aynı zamanda güçlü siyasi ve ekonomik bağları bulunan Batılı devletlerin Güney Afrika'ya verdikleri destek açısından da etkili olmaya başlamıştır.

Bu gelişmelere ek olarak, Soğuk Savaş ile belirginleşen küresel siyasetin gruplaşmaları, Güney Afrika'yı belli bir gruba doğru itmeye başlamış, ancak Güney Afrika, sahip olduğu apartheid rejimi nedeniyle ne Batılı ülkeler grubunun rahatça içerisindeki bir üyesi olabilmiş ne de diğer gruba dahil olabilmiştir. Böylece giderek artan ölçekte yalnızlaşan bir Güney Afrika görüntüsü ortaya çıkmış, bundan sonraki onyıllar Güney Afrika yönetimlerinin küresel siyasette ortaya çıkan izolasyondan nasıl kurtulacakları sorusuna cevap aramakla şekillenmiştir.

Bu yalnızlaşmadan korunabilmek için Başbakan Malan, yetkililerine danışmaksızın "Afrika Şartı[295]" olarak adlandırdığı bir politika çerçevesi oluşturmuştur.[296] Dış politika alanında pek bir birikimi olmayan ve daha çok içeride Afrikaner merkezli ayrımcı düzenin daha fazla kurumsallaşması için çalışan Malan, buna rağmen dış politikada önemli bir girişimde bulunarak Afrika Şartı ile diplomatik kazanım elde etmeye çalışmıştır. Malan tarafından hazırlanan ve 1949 yılında ortaya atılan Afrika Şartı, dönemin öne çıkan özelliği olarak bağımsızlaşan koloni ülkelerinin Doğu Bloku'na kayışlarını önlemek ve Güney Afrika'nın öncülüğünde bir Afrika inşa etmek gibi ütopik olarak nitelendirilebilecek bir hedefe sahip olmuştur. Resmi bir belge olarak uygulamaya dökülemeyen Şart, özetle şu beş hedefe sahiptir: Afrika'yı Asyalı ülkelerin dominasyonundan korumak, Afrika nimetlerinin Afrikalılar için kullanılmasını sağlamak, Afrika'nın Batılı Hristiyan çizgisinde kalmasını sağlamak, komünizmi Afrika'nın dışında

[295] The African Charter.
[296] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 106.

tutmak ve Afrika'nın militarizasyondan arınmasını sağlamak.[297] Güney Afrika'nın, Afrika'nın geneline yönelik bakış açısına dair de ipucu veren bu Şart, sahada bir etki oluşturmamıştır.

Öte yandan Malan'ın aksine Güney Afrika dış politika yapıcıları daha çok eski kolonyal devleti olan Birleşik Krallık ile ekonomik ilişkilerini güçlendirerek sürdürmeyi ön plana almaya çalışmışlardır. Bu çerçevede Güney Afrika ayrıca Güney Afrika'nın Batılı öznelerle daha sıkı ilişkiler geliştirmesini önceleyen, BM nezdinde olası yaptırımlara karşı adımlar atmaya çalışan ve daha yumuşak bir alan olarak nitelendirilebilecek Sahraaltı Afrika'da bilimsel ve teknolojik gelişmelere öncülük etmeyi önceleyen politikalar geliştirmeye çalışmıştır.[298]

Güney Afrika'nın Malan döneminde en öne çıkan adımlarından birisi de savunma merkezli bir şekilde Batılı öznelerle ilişkilerine ağırlık vermek olmuştur. Güney Afrika'nın komünizm karşıtı tutumu ve Batılı Hristiyan değerleri benimsemesi onu Batılı özneler için önemli bir müttefik haline getirmiş, bu sayede apartheid inşa sürecine rağmen savunma politikaları öncelikli olarak Güney Afrika'nın bu ülkelerle somut ilişkiler geliştirmesi mümkün olmuştur. Bu durum, en çok Berlin Ablukası ve Kore Savaşı'na Güney Afrika'nın katkı vermesi şeklinde karşılık bulmuştur.

Malan'ın 1954'te emekli olmasının ardından başbakanlık görevine J. G. Strydom gelmiş, ancak dış politika Dış İlişkiler Bakanı olan Eric Louw'a bırakılmıştır. Dış politikada etkinliği az olan Strydom, daha çok iç politikada beyaz hakimiyetinin sürdürülmesine odaklanırken dış politikada etkin olan Louw, Güney Afrika dış politikasındaki Birleşik Krallık ve Batı Avrupa etkisini görece dengeleme çabası göstermiştir. Özellikle 1956'da Süveyş Krizi sürecinde Güney Afrika tarafından benimsenen tarafsızlık pozisyonu bu dengeleme politikasının en önemli göstergelerinden birisi olmuştur.[299] Süveyş Krizi bir kenara bırakılırsa bu dönemde Güney Afrika dış politikasında kritik gelişmelere pek rastlanmamaktadır.

Dolayısıyla 1948'de başlayan apartheidın kurumsallaşma döneminde hızlı bir yasal düzenlemeler dönemi görülmüş ve bu düzenlemelerin hayata geçirilmesi ile toplumsal ayrışmayı artırmıştır. Öte yandan aynı dönemde küresel siyasette insan hakları normunun

[297] Barber ve Barrant, *South Africa's Foreign Policy: The Search for Status and Security, 1945-1988*, 36.
[298] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 107.
[299] Jitendra Mohan, *South Africa and the Suez Crisis*, 16, sy 4 (1961): 327-57.

öne çıkması, bu normun Soğuk Savaş'ın bir parçası haline gelmesi ve dekolonizasyon ile Asya ve Afrika'da bağımsızlık seslerinin yükselmesi Güney Afrika'nın küresel siyasette güç kaybetmesine neden olmuştur. Bu durumu fark eden apartheid yönetimleri bir yandan Afrika Şartı ve teknolojik işbirlikleri gibi alanlarda Afrikalı ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye ve kıtada nüfuz artırmaya çalışırken diğer yandan da Batılı ülkelerle Komünizm tehlikesi üzerinden özellikle savunma alanında işbirliklerini artırmaya çalışmıştır. Apartheid için görece büyük sorunlar olmaksızın geçen bu kurumsallaşma dönemi 1960'ta gerçekleşen Sharpville Katliamı ile sona ermiş ve apartheid için daha zorlu yıllara geçiş yapılmıştır. Sonraki kısım bu çerçevede apartheidın 1960'lı yıllarla başlayan küresel ilişkilerini ortaya koymaktadır.

3.3.2. Sharpville Katliamı ve Apartheid Karşıtı Birinci Ambargolar Dönemi: 1960-1974

1957'de Gana'nın bağımsızlığa erişmesi ile başlayan Afrika'nın dekolonizasyon süreci 1960'a gelindiğinde kritik bir eşiği aşmış, 17 bağımsız, çoğunluğa dayalı, siyahların kontrolünde yeni devlet, Afrika'dan küresel siyaset sahnesine dahil olmuştur. Bu durum, bir yandan Afrika siyaseti ve küresel siyaset açısından önem arz ederken diğer yandan da Güney Afrika için dramatik bir şekilde değişen çevre koşulları anlamına gelmiştir. Bu değişime karşı Güney Afrika elitlerinin yaklaşımı, beklendiği üzere muhafazakar bir yaklaşım olmuş, içeride ve dışarıda varolan durumu sürdürmeye yönelik sertleşen politikalar geliştirmişlerdir.

1958-1966 dönemi dış politikasında etkin olan Verwoerd, Beyaz Üstünlükçü[300] vurguları üst düzeye çıkarmış, bu nedenle bu dönem Güney Afrika'nın dış politikada en zorlu dönemlerinden birisi haline gelmiştir. Bu dönemde ırkçılık karşıtı bir tutum ile Güney Afrika'ya yönelik ilk yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Verwoerd'in sert tutumu, Güney Afrika için önemli riskler üretmiş, bunlardan en önemlisi Güney Afrika'nın Commonwealth'ten ayrılarak İngilizce konuşan dünyadan uzaklaşması ve beyaz desteğinden görece mahrum kalması olmuştur.[301] Afrika kıtasındaki sorunların

[300] White Supremacy.
[301] Saul Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 45, sy 2 (2017): 297.

çözülememesi, kıtada ve Güney Afrika'da siyah milliyetçiliğinin giderek güç kazanması ve SSCB'nin bu konular üzerinden Afrika'da nüfuzunu artırma çabaları Güney Afrika'nın dış politikasını gözden geçirmesine neden olmuştur.

Özellikle 1960, Güney Afrika için hem iç hem de dış faktörler açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Sadece 1960 yılında 16 Afrika ülkesi siyasi bağımsızlığını kazanmış, bu durum gerek Afrika'da gerekse küresel siyasette önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Artık özellikle Afrika siyaseti eskisi gibi olmayacak kadar derin bir dönüşüm içerisinde girmiştir. Öte yandan Sharpeville'de yaşanan katliamlar da, apartheid rejimine karşı yürütülen direnişin seyrini köklü biçimde değiştiren kritik bir eşik olarak ortaya çıkmıştır.[302] Dolayısıyla, 1960 yılı itibariyle artık Güney Afrika dış politikasında yeni bir dönem başlamıştır.

İçeride güçlenen apartheid karşıtı hareket, Sharpville Katliamı ile tüm dünyanın dikkatinin Güney Afrika'ya yönelmesine destek olmuş, bu durum ise BM Güvenlik Konseyi'nin Güney Afrika'ya dair kınama kararı çıkarması ile sonuçlanmıştır. Sharpville Katliamı, küresel siyaset açısından önemli olduğu kadar Güney Afrika iç güvenliği açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. Ülke yönetiminde adil bir paylaşımın olmadığı gerekçesi ile onyıllardır gelişen siyahi muhalefetin bir kısmı barışçıl protestoların artık yeterli olmadığı, dolayısıyla silahlı mücadelenin gerekli olduğuna bu olaydan sonra ikna olmuştur. Siyahi muhalefetin en güçlü öznesi ve ileride ülkeyi yönetecek olan hareket ANC, kendi içinde silahlı bir birim kurarak mücadeleyi silahlı bir boyuta taşımış, böylece silahlı saldırılar bu tarihten itibaren ülke gündemini sık sık meşgul etmiştir. Ülke içindeki radikalleşme ve artan iç savaş riski bir sonraki bölümde daha geniş bir çerçeveden ele alınmaktadır.

Gelişmeler bu kadarla da kalmamış, 1961 yılında Güney Afrika, artan baskılar nedeniyle Commonwealth'ten çıkmak zorunda kalmış, 1963 yılına gelindiğinde ise BM'nin ilk silah ambargosu kararı alınmıştır.[303] Katılımı gönüllülük esasına dayalı olan bu ambargonun 1977 yılında zorunlu hale gelene kadar Fransa gibi güçlü bir özne hariç birçok ülke tarafından uygulanması ise Güney Afrika'ya karşı sahip olunan güçlü duruşun küresel siyasette ne kadar etkin oluğunu göstermektedir. Yine 1960 yılında Güney Afrika, Afrika Ekonomi Komisyonu'ndan (ECA) çıkarılmış, 1964 yılında ise Güney Afrika,

[302] Harshe, "Dismantling Apartheid: Problems and Prospects", 439.
[303] Barratt, "South Africa: Reaching Out", 3.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve BM'nin diğer alt birimlerinden çıkmıştır. Tüm bunlara Afrika'da ortaya çıkan yeni devletlerin Güney Afrika'ya karşı bütüncül karşı duruşları da eklenince Güney Afrika'nın izolasyonuna giden süreç somutlaşmıştır. Böylece İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmaya başlayan yeni gerçeklik, 1960'lı yıllarla birlikte karşı konulamaz bir şekilde Güney Afrika aleyhine somut çıktılar üretmeye başlamış, izolasyon başlangıcı olarak nitelenebilecek bu durum, 1960'lı yılların ilk yarısının karakteristik özelliği haline gelmiştir.

Bununla birlikte her ne kadar Güney Afrika karşıtı önemli ve somut adımlar atılıyor olsa da öteki taraftan topyekun bir karşıtlık olmadığının da altı çizilmelidir. Başta ABD olmak üzere Batılı özneler küresel siyasette devam eden Soğuk Savaş'ın bir parçası olarak her zaman Güney Afrika'yı önemli bir müttefik olarak görmeye devam etmiştir. ABD, Birleşik Krallık ve Fransa gibi büyük öznelerde görüldüğü üzere, Batı, ambargolara uymakla birlikte askeri ekipmanların temini noktasında Güney Afrika ile ilişkilerini tamamen sonlandırmamışlardır. Benzer şekilde bu ülkeler Güney Afrika ile diplomatik ilişkilerini tamamen koparmamışlar, Güney Afrika'nın diplomatik temsilcilikleri bu ülkelerde varlığını sürdürebilmiştir. Benzer durum, ekonomik ilişkilerde de kendisini göstermiş, Batılı özneler, ekonomik yaptırımlar uygulamakla birlikte ilişkilerin tam olarak sonlandırılması veya Güney Afrika gibi bir müttefiki tamamen kaybetme gibi bir seçeneği değerlendirmeyi gündeme almamışlardır. Dolayısıyla, Güney Afrika'ya karşı uygulanan küresel izolasyon, bir yandan normatif eleştirilere karşı bir duruş anlamına gelirken diğer yandan da "komünist tehdide" karşı güçlü bir müttefikin kaybedilmemesi için alttan alta Batılı özneler tarafından delinmiştir.

Güney Afrika elitlerinin ise bahsi geçen izolasyon sürecine karşı takındığı tavır, gelecek onyılların öngörüsünden uzak bir bakış açısına sahip olunduğunun göstergesi niteliğindedir. Güney Afrika hükümeti dışarıdan gelen izolasyonu içerideki baskısını artırarak çözebileceğine inanarak siyahi hareketler olan ANC ve PAC'ı yasadışı ilan etme yoluna gitmiştir.[304] Ancak, baskıcı tutum, sorunu çözmek bir yana sorunun daha da büyümesine ve hem içeride hem dışarıda mevcut iktidara karşı duruşun güçlenmesine sebep olmuştur.

[304] Barratt, "South Africa: Reaching Out", 4.

Güney Afrikalı yöneticilerin ambargolar karşısında aldığı bir diğer önemli tutum, Güney Afrika savunma sanayisini kurma kararı olmuştur. Ambargolar karşısında güvenlikçi tutum nedeniyle gelecekte oluşabilecek güvenlik sorunlarına karşı önlem almayı önceleyen Güney Afrika yönetimi, bu soruna karşı kendi savunma sanayisini kurmaya başlamış, ve ileriki dönemde savunma sanayisi Güney Afrika ekonomisinin ve güvenliğinin temel unsurlarından birisi haline gelmiştir.

Güney Afrika'lı yöneticilerin dış siyaset açısından son derece zorlandığı bu dönem, kısa bir yumuşama dönemini beraberinde getirmiştir. Vorster Hükümeti ile birlikte bir önceki dönemin defansif ve refleksif tutumu bir kenara bırakılmış, Güney Afrika daha önce temsil edilmediği Asya ve Latin Amerika ülkelerinde nüfuz oluşturmaya çalışmış, bu dönemde Afrika'da Fildişi Sahili ve Malawi gibi ülkelerde siyahi yönetimlerle temaslar kurulmuştur. Bu dönem, bahsi geçen özelliklerinden ötürü "dışa dönüklük[305]" dönemi olarak nitelendirilmiştir. Fakat görece umutveren bu dönem istenilen sonuçları doğurmamış, Güney Afrika'nın izolasyonu kırılamamıştır. Çünkü, izolasyonu ortaya çıkaran sistemik normlar açısından yapısal nedenler değişmemiş, hatta Güney Afrika'ya karşı varolan talepler artış eğilimine girmiştir. Diğer yandan Güney Afrika'nın içerisinde de işler yumuşamak şöyle dursun, ırkçılık karşıtı hareket güç kazanmış, dolayısıyla dışarısı ile paralel bir şekilde içeride de değişim talepleri artmıştır.

Dahası, dış politikada, özellikle Güney Afrika Bölgesinde önemli gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde de 1957'de başlayan yönetim değişiklikleri devam etmiş, bölgede yeni yönetimler ortaya çıkmaya devam etmiştir. Güney Afrika hükümeti bu değişim süreçlerini iyi ilişkiler kurma ve geliştirme fırsatı olarak görmek yerine, güvenlik temelli bir yaklaşımla bölgede artan tansiyonun bir tarafı haline gelmiştir. Gerilimlerden kazanım elde edemeyen Güney Afrika böylece önemli işbirliği fırsatlarını kaçırmıştır. Örneğin, Rodezya, Mozambik, Angola ve Güney Batı Afrika'daki[306] dönüşümler Güney Afrika yönetimi tarafından askeri açıdan değerlendirilmiş ve olası iyi ilişkiler geliştirilme fırsatları doğmadan ölmüştür. Bununla birlikte 1969 yılında Lusaka'da toplanan bazı Afrika devletleri diyalog geliştirmek üzere Lusaka Manifestosu'nu yayınlamış, burada Güney Afrika'da beyazların varolma hakkı kabul edilmiş, Güney Afrika ile iyi ilişkiler geliştirilmesi teşvik edilmiştir. Dönemin giderek güç kazanan siyahi dinamikleri düşünüldüğünde kurulması teşvik edilen diyalog, cesur

[305] Outward Movement.
[306] Bugün Namibya.

bir hareket olarak değerlendirilirken Güney Afrika hükümeti bu girişimi iç işlerine müdahale çabası olarak görmüş ve Lusaka Manifestosu'nu ciddiye almamıştır. Dolayısıyla Güney Afrika izolasyonunun aşılabilmesi için bir fırsata dönüşebilecek bu gelişme de kaçırılmış bir fırsat olarak geride kalmıştır. Görece yumuşak bir dönem olarak nitelenebilecek bu 1960'lı yılların ikinci yarısının ve 1970'li ilk yılların ardından, 1974 yılı ve devamı, Güney Afrika için daha çetin bir dış politikayı beraberinde getirmiştir.

3.3.3. Beyaz Halka'nın Dağılması ve Apartheid Karşıtı İkinci Ambargolar Dönemi: 1974-1994

1974 yılında Portekiz'de gerçekleşen darbe, bir yandan Portekiz dış politikasında önemli değişikliklere yol açarken Güney Afrika Bölgesini de köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Darbe ve sonrasındaki gelişmeler, rejimin, beyaz Güney Afrika'nın varlığını tehdit altında gördüğü ve bu nedenle devletin bekasının tüm diğer hedeflerin önüne geçtiği bir dönemin kapısını aralamıştır.[307] Bu tarihe kadar Portekiz kontrolünde bulunan Mozambik ve Angola, darbenin ardından siyasi bağımsızlıklarını kazanmış, bu durum, hem bahsi geçen ülkeler için hem Güney Afrika için, dolayısıyla Güney Afrika Bölgesi için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Kısa süre içerisinde Rodezya[308] ve Güney Batı Afrika'da çıkan savaşlar bölgede güvenlik endeksli politikaların artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla bu dönem, Güney Afrika için Beyaz Halka'nın[309] dağılmasından ötürü güvenlik endeksli bir dış politikanın merkezileştiği bir dönem olmuştur.

Güney Afrika yönetiminin ilk etapta 1960'lı yıllardan ders aldığı ve yeni dönemi, her ne kadar aksi yönde örnekler görülse de, proaktif bir şekilde yönetmeye çalıştığı söylenebilir. Örneğin, Mozambik'te yönetime FRELIMO'nun[310] geleceğinin netleşmesinin ardından Güney Afrika yönetimi, Soğuk Savaş'ın merkezinde yer alan zıt ideolojik pozisyonlarına rağmen, yeni yönetim ile işbirliğine dayalı ilişkilerin devam ettirilmesi yönündeki niyetini açıklamıştır.[311] Ardından Başbakan Vorster, Rodezya sorununu çözmeye yönelik daha aktif bir politika izlemiştir. Örneğin, Ağustos 1975'te

[307] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 110.
[308] Bugün Zimbabve.
[309] White Ring: Güney Afrika için hayati öneme sahip, beyazlar tarafından yönetilen bölge ülkelerinden oluşan bir güvenlik halkasını ifade etmek için kullanılan tabir.
[310] Port: Frente de Libertação de Moçambique. Eng: Mozambique Liberation Front.
[311] Barratt, "South Africa: Reaching Out", 7.

Victoria Falls Bridge toplantısında Rodezya sorunu çözmek üzere bölge liderleri bir araya gelmiş ancak toplantı karşılıklı güvensizlik ve Angola'daki belirsizliklerin de etkisi ile başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Güney Afrika yönetiminin 1974 sonrası dönemde attığı adımlardan bir diğeri ise Güney Batı Afrika sorununu küresel siyasetin önde gelen özneleri tarafından kabul görecek şekilde çözme çabası olmuştur. ABD'de Carter Yönetiminin iş başına gelmesinin ardından 1977 yılında beş Batılı ülkenin bir araya geldiği "Bağlantı Grubu"[312] bir yıllık zorlu müzakere sürecini geride bırakmış ve Güney Batı Afrika'nın bağımsızlığı konusunda bir uzlaşıya varılabilmiştir. BM Güvenlik Konseyi nezdinde çalışan bu grubun başardığı uzlaşı, 1978 tarihli ve 435 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı[313] ile resmiyete dökülmüştür. Fakat kararın uygulanması hemen mümkün olmamış ve Güney Batı Afrika'nın bağımsızlığı 1990'da ancak gerçekleşmişse de, ortaya konan çabalar o dönem için bir yumuşama havası oluşturması açısından önemli görülmüştür. Bu gelişme, Güney Afrika açısından bölgede suların bir nebze de olsa durulması açısından önem arz etmiştir. Fakat tüm bu girişimlerin Güney Afrika açısından başarısız bir dönem olarak nihayete erdiği görülmektedir.

Yumuşama Dönemi olarak nitelendirilebilecek 1974-75 döneminin ardından işlerin tekrar sert yöntemler ile halledilmeye çalışıldığı bir dönem kendisini göstermiştir. Bu değişimin en bariz örneği Soweto Katliamı olmuştur. Bölgedeki savaşlar ve iktidar değişiklikleri Güney Afrika'daki siyahiler üzerinde değişim umutlarını artırıcı etki oluşturmuş, özellikle gençler arasında değişim beklentilerini artırmıştır. Öte yandan 1975 yılına gelindiğinde Vorster, Savunma Bakanı P. W. Botha'nın yönlendirmesiyle UNITA lideri Jonas Savimbi'ye destek amacıyla Angola'ya zırhlı bir birlik sevk etmiştir.[314] Dolayısıyla 1975 yılı itibariyle apartheidın içeride ve dışarıda agresif tutumları tekrar gündeme aldığı görülmektedir.

Bu dönemde gerçekleşen birçok protesto fiziksel şiddet ile engellenmeye çalışılmış, 1976 yılında başlayan ve hükümetin sert tedbirleri ile kanlı bir şekilde sona eren Soweto Katliamı iç ve dış özneler açısından bardağı taşıran damlalardan birisi haline gelmiştir. 16 Haziran 1976 sabahı Johannesburg'un Soweto kasabasında başlayan öğrenci protestoları hızlı bir şekilde büyümüştür. Toplamda 20 bin öğrencinin apartheid uygulamalarına karşı bir araya gelmesi, olayın ciddiye alınmasına, hatta Güney Afrika

[312] Contact Group.
[313] Security Council UN, *Resolution 435* (1978), https://peacemaker.un.org/node/9544.
[314] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 110.

yönetimi açısından kaygı verici bir niteliğe bürünmesine yol açmıştır. Protestolara güvenlik kuvvetlerinin sert müdahalesi ile en az 575 kişi hayatını kaybetmiş, 2 bin 389 kişi yaralanmıştır.[315] Bu olayın Güney Afrika iç politikasına olan etkilerinin yanı sıra küresel siyaset açısından da önemli etkileri olmuştur. Güney Afrika ile ilişkilerini iyi tutmaya çalışan Batılı özneler dahi çocuklara ve gençlere karşı uygulanan şiddet karşısında sessiz kalamamış, BM Güvenlik Konseyi 19 Haziran 1976 tarihli toplantısında bir araya gelerek Güney Afrika'ya karşı oy birliği ile zorunlu ambargo kararı almıştır.[316] Dolayısıyla BM Güvenlik Konseyi tarafından zorunlu silah ambargosu kararı çıkartılacak kadar karşı tepki doğuran Soweto Katliamı, apartheid Güney Afrikası için önemli dönüm noktalarından birisine dönüşmüştür.

Öte yandan Güney Afrika'nın Soğuk Savaş koşullarında komünist tehdidi gündemde tutarak bu izolasyonu kısmi de olsa aşmaya çalıştığı görülmektedir. Bu çerçevede komünizmle mücadele çağrısı ile bölge ülkelerine ekonomik birlik (CONSAS[317]) oluşturma çağrısı yapan Güney Afrika'nın bu çağrısı cevapsız kalmıştır. Dahası, çağrı yaptığı ülkelerle hemen hemen aynı ülkelerin bir araya gelerek Güney Afrika'ya karşı ekonomi ve kalkınma temelli yeni bir örgüt (SADCC[318]) kurmaları, Güney Afrika'nın bölgedeki algılanışını gösterir niteliktedir. Dolayısıyla, Güney Afrika'nın izolasyonu başarısız kılma denemeleri görece sonuçsuz kalmıştır.

1978 yılına gelindiğinde P. W. Botha, Vorster'dan görevi devralmış, Batı dünyası ile geliştirilen ilişkiler, Sovyet etkisine karşı duruş, ABD'ye tamamen güvenmemekten kaynaklanan görece bir denge arayışı, Güney Batı Afrika'da SWAPO'nun iktidarı ele geçirmesinin engellenmesi, Rodezya'da Güney Afrika çıkarları gereği Mugabe'nin desteklenmesi ve Güney Afrika'nın komşularından doğabilecek olası saldırılarına karşı her türlü girişimin ekonomik veya askeri olarak engellenmesi şeklinde özetlenebilecek bir özet programla[319] çalışmaya başlamıştır. 1978'de başbakan olan P. W. Botha, mevcut düzenin tüm maliyetleri ile sürdürülemez olduğunu ilan etmiş, "adapte ol ya da öl" şeklinde dile getirilen bu yeni politika ilk etapta içeride ve dışarıda pozitif etki

[315] Nicoli Terreblanche Sampie; Nattrass, "A Periodization of the Political Economy from 1910", içinde *The Political Economy of South Africa*, ed. Nicoli Nattrass ve Elisabeth Ardington (Oxford University Press, 1990), 16.
[316] Security Council UN, *Resolution 392* (1976), https://digitallibrary.un.org/record/93718?ln=en&v=pdf.
[317] Constellation of States.
[318] Southern African Development Coordination Conference. Örgüt, daha sonra Güney Afrika'nın da katılımı ile Southern African Development Community (SADC) olarak kendisini güncellemiştir. Örgüt, Güney Afrika'nın etkisi altında varlığını sürdürmektedir.
[319] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 111.

oluşturmuştur. Botha önderliğindeki Güney Afrika'nın bu dönemde görece denge arayışları ve içinde bulunduğu zorluklara karşı yeni arayışlara girdiği görülmektedir. Fakat görece dengeli geçen bu dönem 1985'te kesin bir şekilde sona ermiştir.

Şubat 1984'te Angola'nın, Mart 1984'te ise Mozambik'in Güney Afrika ile vardıkları ateşkes, görece yumuşama döneminin somut çıktıları olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde dışarıda gerçekleşen sakinleşme, benzer şekilde içeride de sağlanmaya çalışılmış, ANC'nin kritik etkiler oluşturan saldırılarının da yoğunlaşmasının etkisi ile içeride yeni bir anayasa tartışılmaya başlanmış, ancak yeni anayasa çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bahsi geçen dönemin başarısızlıkla sonuçlanması ile Avrupa Topluluğu (AT), ABD ve BM gibi önemli küresel özneler tarafından ekonomik yaptırım kararları yeniden gündeme getirilmiştir. Böylesi bir ortamda gerçekleşen Rubicon Konuşması, her şeyin yeniden darmadağın olmasına neden olmuştur.

Reform politikasının yavaş ve sınırlı kalması zamanla Botha'nın etkisini kırmış, Güney Afrika'nın apartheid rejiminin sürdürülemez olduğu rejim yanlısı da olsa herkes tarafından kabul edilmek zorunda kalmıştır. Fakat, Botha döneminin en önemli olayı 1985'te gerçekleşen Rubicon Konuşması olmuş, bu konuşmada kendisinden Aparhtied'a daşr kayda değer reformların açıklanması beklenirken o, tam tersi yönde bir konuşma yapmış ve tüm kesimlerin hayal kırıklığına uğramasına neden olmuştur. Bu konuşmanın ardından küresel toplum, Güney Afrika'ya karşı peşisıra birçok yaptırım kararı almış ve Güney Afrika aleyhine yepyeni bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Bu yaptırımların Güney Afrika için büyük maliyetleri oluşmuş, özelikle ekonomik yaptırımlar nedeniyle bundan sonra dört yıl boyunca Botha yönetiminin en önemli gündemi ekonomik yaptırımlar karşısında Güney Afrika ekonomisinin yıpranmasını telafi etme çabası olmuştur.

Rubicon konuşması Güney Afrika için gerçek anlamda bir dönüm noktası olmuş, konuşmadan sonra devam eden yıllarda yaşananlar Güney Afrikalı liderleri bu şekilde devam edemeyecekleri konusunda ikna edici güçte etki oluşturmuşlardır. Dolayısıyla Güney Afrika için tam bir kırılma noktasına dönüşen bu yıllar nedeniyle 1989 itibariyle iktidara gelen de Klerk'ün dönemi Güney Afrika'nın geçiş dönemine dönüşmüş, bu dönem, 1994 yılında yapılan seçimlere hazırlık çalışmaları ile geçmiştir.[320] Bu

[320] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 200.

çalışmaların ardından 1994 yılında yapılan ilk demokratik seçim ile apartheid dönemi sona ermiştir.

Bahsi geçen dönemdeki dış politika açısından önemli gelişmeler, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Sovyetlerin dağılması, Küba ve Güney Afrika askerlerinin Angola'dan çekilmesi ve Güney Batı Afrika'nın bağımsızlığını elde etmesi olarak belirmiştir. Güney Afrika, bu dönemde küresel siyasette yıpranan ilişkilerini tamir etmeye çalışmış, küresel toplum tarafından yeniden kabul görmenin çabasını göstermiştir. Bu dönemin en önemli önceliğinin önceki yıllarda yıpranan ekonominin yaralarının sarılması olduğu görülmektedir.

Bir değerlendirme yapıldığında 1974 tarihi ile başlayan bu dönemde, ilk etapta yine bir yumuşama dönemi görülmeye başlandığı, özellikle Güney Afrika Bölgesindeki ülkeler başta olmak üzere daha fazla ülke ile ilişki kurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çabaların beklenen etkiyi oluşturmaması ve Mozambik ile Angola'da yaşanan iç savaşların etkisi ile tekrar askeri gündemin yoğunlaştığı bir dönem başlamıştır. Öte yandan 1976'daki Soweto Katliamı ile küresel tepkilerin yükselişe geçmesinin ardından tekrar bir yumuşama dönemi kendisini göstermiştir. Ancak bu dönem de kalıcı olmamış, meşhur Rubicon Konuşması ile küresel bir karşı dalga yeniden ortaya çıkmış ve apartheid rejiminin sonlanmasında bu dalganın büyük etkisi olmuştur.

3.4.Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde, tezin ampirik odağını oluşturan Güney Afrika'nın apartheid dönemine ilişkin tarihsel zemin ortaya konmakta ve böylece çalışmanın merkezindeki norma itirazın gerçekten var olup olmadığına ilişkin bir çerçeve sunulmaktadır. Bu doğrultuda bölümde, öncelikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan düzende ırksal eşitliğe dayalı insan hakları normunun yerine değinilmekte, ardından apartheidın ne anlama geldiği, hangi şartlarda ortaya çıktığı ve nasıl kurumsallaştığı aktarılmaktadır. Bu bağlamsal aktarımın ardından bölümde apartheid dış politikası tarihsel ve bütüncül bir bakış açısı ile üç ayrı dönemde incelenmekte, bu kısımlarda norma itirazın boyutları aktarılmaktadır. Böylece bölümde, apartheidın norma itirazından kaynaklanan gerilim görünür kılınmakta ve nihayet, 1948-1994 arası dönemin kritik kırılma anları incelenerek norma itirazın bütüncül bir analizi yapılmaktadır.

Bölümün ortaya koyduğu en önemli hususlardan biri, Güney Afrika'da apartheidın kurulmasına neden olan benlik yapısı olmuştur. Özellikle beyaz üstünlüğüne dayalı toplumsal düzenin tarihsel kökleri dikkate alındığında, Güney Afrika'nın küresel sistemde beliren yeni eşitlik ve insan hakları anlayışına uyum sağlamakta zorlanmasının benliğe dayalı bir arka plana sahip olduğu görülmektedir. Sistem ile özne arasındaki bu çelişki, savaş sonrası dönemde küresel normların yeniden şekillendiği bir evrede Güney Afrika'yı giderek derinleşen bir izolasyonla yüz yüze bırakmıştır.

Bölümde ayrıca, apartheid rejiminin yalnızca hukuki ayrımcı politikalardan ibaret olmadığı; daha derinde, kolektif bir benliği koruma çabasının dışavurumu olduğu gösterilmektedir. Burada Afrikaner toplumsal benliğinin tarihsel inşasında "seçilmişlik", "biriciklik" ve "tehdit altındaki toplumsal bütünlük" gibi temaların belirleyici olduğu görülmekte, bu durum apartheidı basit bir yönetim biçiminden çok bir "varoluş stratejisi" olarak anlamak gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla ayrımcı yasaların kurumsallaşması, sadece siyasal bir tercih değil, kolektif benliğin sürekliliğini sağlama yönünde sistematik bir girişim olarak yorumlanabilir.

Öte yandan bölümün gösterdiği üzere, ırksal ayrımcılık yalnızca ulusal düzenlemeleri değil, aynı zamanda Güney Afrika'nın kendisini hem bölgesel hem küresel sistem içerisinde nasıl konumlandırdığını da belirlemiştir. Nitekim, savaş sonrası dönemde yükselen insan hakları normu, Güney Afrika'nın kendi tarihsel benlik kurgusuyla doğrudan çatışmıştır. Bu çerçevede, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne çekince koyan az sayıdaki ülkeden biri olması, Güney Afrika'nın küresel normlara uyumsuzluğunun erken bir göstergesi olmuştur. Bölümdeki tarihsel çerçeve, bu uyumsuzluğun zamanla diplomatik baskılara, ekonomik yaptırımlara ve askeri yalnızlaşmaya dönüştüğünü göstermekte; böylece rejimin uzun yıllar boyunca karşı karşıya kaldığı izolasyonun neden bu kadar belirgin olduğunu açıklamaktadır.

Ek olarak, savaş sonrası dönemde Afrika'daki gelişmeler de apartheid rejimi için oldukça belirleyici olmuştur. Bu dönemde dekolonizasyon sürecinin hız kazanmasıyla birlikte Afrika kıtasının siyasal haritası dönüşmüş, bağımsız siyahi yönetimlerin ortaya çıkışı Güney Afrika'nın çevresini köklü biçimde değiştirmiştir. Bu durum, apartheid rejiminin kendisini artan bir tehdit algısı içerisinde algılamasına yol açmış, bölgesel ilişkiler daha güvenlik merkezli bir karakter kazanmıştır. Bölümde ele alınan Portekiz darbesi sonrası bölgede yaşanan dönüşüm ve ardından Angola ile Güney Batı Afrika'daki çatışmalar,

Güney Afrika'nın kendisini çevreleyen kuşatılmışlık hissini güçlendirmiştir. Bu bağlamda, rejimin içerde baskıcı politikalarını artırması ile dışarıda sert bir güvenlik söylemine yönelmesi birbirini tamamlayan süreçler olarak değerlendirilmektedir.

Tüm bu koşullar dikkate alındığında bir sonraki bölümde diplomatik, askeri ve ekonomik zorluklar çatıları altında ele alınacak olan dış politikada ödenen materyal bedeller, yalnızca birer sonuç değil, aynı zamanda ontolojik güvenlik arayışının yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Bir sonraki bölümde bu çerçevede Güney Afrika'nın bu maliyetleri neden göze aldığı sorusu, ontolojik güvenlik perspektifinin sunduğu kavramsal araçlarla daha bütüncül biçimde anlaşılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla bu bölüm, çalışmanın analiz bölümü açısından gerekli olan bağlamsal temeli oluşturmaktadır.

Nihayetinde bu bölüm, Güney Afrika'nın apartheid dönemini norma itiraz bağlamında tarihsel bir bakış açısı ile ele almakta, norma itirazın varlığını görünür kılmakta ve apartheidın dış politikada üstlendiği maliyetlerin arkasındaki motivasyonlara ilişkin teorik tartışmanın kapısını aralamaktadır. Bir sonraki bölümde ise bahsi geçen maliyetlerin derinlemesine analizleri yapılmakta ve bu maliyetlerin ontolojik güvenlik perspektifinden nasıl anlamlandırılabileceği incelenmekte, böylece Güney Afrika'nın uzun yıllar boyunca sürdürdüğü itiraz siyasetinin varoluşsal temelleri açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ONTOLOJİK GÜVENLİK UĞRUNA: GÜNEY AFRİKA'NIN KARŞI KARŞIYA KALDIĞI DİPLOMATİK, ASKERİ, EKONOMİK ZORLUKLAR VE ÖDEDİĞİ BEDELLER

Çalışmanın ana hipotezlerinin sınandığı ve araştırma sorularına ilişkin analitik çıkarımların geliştirildiği bu bölümde, apartheid Güney Afrikası dış politikası, diplomatik, askeri ve ekonomik olmak üzere üç temel tema çerçevesinde ayrıntılı bir biçimde incelenmektedir. Bu kapsamda oluşturulan tematik yapı, yalnızca dış politikadaki davranış tercihlerini ortaya koymayı değil, aynı zamanda apartheidın küresel normatif talepler karşısında ödediği bedelleri çok boyutlu bir şekilde analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Her bir tema, Güney Afrika'nın insan hakları normu başta olmak üzere küresel sistemin beklentileriyle nasıl bir gerilim yaşadığını, bu gerilimi yönetirken hangi araçlara başvurduğunu ve rejimin kendi kolektif benliğinin sürekliliğini koruma hedefiyle nelerden feragat ettiğini irdelemektedir.

Güney Afrika, onolojik güvenlik perspektifinden çalışılmak için önemli bir örnektir. Her şeyden önce Güney Afrika, 1926'da egemen devlet statüsünü elde etmesinden itibaren geçen 68 yıllık dönemde yalnızca altı farklı dışişleri bakanı atamış olmasıyla, istikrar açısından nadir bir durumu temsil etmektedir.[321] Bu kurumsal süreklilik, Güney Afrika yönetiminde özellikle dış politika yapım süreçlerinin tutarlı bir şekilde sürdürülmesine olanak tanımıştır. Ancak, insan haklarını ihlal eden politikaları nedeniyle Güney Afrika, küresel toplum tarafından uygulanan bir izolasyonla karşı karşıya kalmış, bu durum ülkenin dış politika istikrarıyla çelişen paradoksal bir görünüm yaratmıştır. Dahası Güney Afrika örneği, uygulanan tedbirlerin küresel kuruluşlar, hükümetler ve sivil toplum örgütlerinin eşzamanlı katılımını içeren çok özneli bir yapıya sahiptir. Öte yandan bahsi geçen izolasyon, küresel barışın veya devlet çıkarlarının korunması gibi alışılmış gerekçelerden ziyade, insan hakları normunun korunmasına yönelik olup, çoğu zaman iş çevrelerinin ve muhafazakar hükümetlerin itirazlarına rağmen uygulanmıştır.[322] Bu kapsamda, küresel sistemin ırk ayrımcılığının kaldırılmasını desteklediği bir dönemde apartheid rejiminin bu ayrımcılığı daha da pekiştirmesi, dolayısıyla Güney Afrika'nın

[321] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 104.
[322] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 193.

küresel normatif düzenle yaşadığı uyumsuzluk görece istisnai bir örnek ortaya çıkarmıştır.[323] Tüm bu gerekçeler apartheid Güney Afrikasını benzersiz ve ontolojik güvenlik açısından incelemek için elverişli bir örnek yapmaktadır.

Bu doğrultuda apartheid rejimi incelendiğinde apartheidın ideolojik boyutlarının, Ulusal Parti'nin iktidara gelişinden itibaren keskinleştiği görülmektedir. 1948'de Ulusal Parti'nin iktidara gelişi, Afrikaner milliyetçileri tarafından yüzyıllardır süregelen mücadelelerinin tarihsel bir doruk noktası ve ilerici bir Afrika ulusu inşa etme yönündeki ideolojik vizyonlarını gerçekleştirme fırsatı olarak görülmüştür.[324] Bu fırsatı değerlendirmeye yönelen Ulusal Parti, ırk ayrımcılığına dayalı apartheid sistemini kısa sürede kurumsallaştırmıştır. Afrikaner milliyetçiliğiyle şekillenen apartheid, ırksal ayrımcılığı sistematik hale getiren bir yönetim mekanizması olarak gelişirken, apartheid ideolojisi ise, özellikle Afrikaans konuşan beyaz toplulukların siyah nüfusla toplumsal etkileşim yoluyla benliklerini kaybetmelerini engelleme amacına yönelik olarak geliştirilmiştir.[325] Diğer bir deyişle, apartheid ideolojisi, kolektif Afrikaner benliğini koruma amacına hizmet eden bir toplumsal mühendislik projesi olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle, apartheid rejimi yalnızca bir yönetim sistemi değil, aynı zamanda beyaz üstünlüğünü sürdürme ve meşrulaştırma yönündeki tarihsel bir korunma çabası olarak da görülebilir.

Ancak, Afrikaner topluluğunun çıkarlarını koruma amacıyla geliştirilen apartheid, Güney Afrika'nın uzun yıllar boyunca küresel sistemde parya bir devlet olarak varolmasına yol açmıştır.[326] Nitekim, Ulusal Parti'nin iktidara gelişiyle resmileşen apartheid, zamanla küresel toplumun artan tepkileri ile karşı karşıya kalmıştır.[327] 1948'den 1994'e kadar iktidarda kalan Ulusal Parti'nin apartheid politikaları sonucunda Güney Afrika, küresel toplum nezdinde kolektif bir izolasyon politikasına maruz kalmış ve bu süreçte parya devlet statüsüyle özdeşleşmiştir.[328] Dolayısıyla, apartheid yalnızca içe yönelik bir

[323] Audie Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", *Review of International Studies* 22, sy 2 (1996): 176.
[324] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 620.
[325] Kevin Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", *Miami International and Comparative Law Review* 10 (2001): 241.
[326] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 195.
[327] Philip I Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", *American Economic Review* 89, sy 2 (1999): 439.
[328] A. J. Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", *GeoJournal* 34, sy 4 (1994): 439.

toplumsal mühendislik projesi değil, aynı zamanda küresel normatif düzenle çatışan bir dış politika öznesi yaratmıştır.

Bu çerçevede savaş sonrası dönemin başlarında ırkların eşitliği gerekçesi ile Güney Afrika'daki apartheid sisteminin kaldırılması yönünde küresel taleplerin ortaya çıkmaya başladığı, apartheid karşıtı yaptırım çağrılarının ise 1950'lerde başladığı ve sonraki yıllarda ivme kazandığı görülmektedir.[329] Bu süreçte, Apartheid Karşıtı Hareket[330] ortaya çıkmış ve aktivistler birçok alanda küresel yaptırımların uygulanması için çağrılarda bulunmuşlardır.[331] Apartheid karşıtı bu hareketin, esasen insan hakları hareketin bir parçası olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Nitekim bu hareket hümanist ideolojiden beslenmiş, küresel siyasette devlet güvenliğinin niteliğine ilişkin geleneksel realist anlayıştan farklılaşan bir perspektifi benimsemiş ve normatif bir güvenlik anlayışını ön plana çıkarmıştır.[332] Paralel bir şekilde ırk ayrımcılığına karşı gelişen küresel hareketin geçmişine bakıldığında, hegemonik güçler dışındaki öznelerin bu mücadelenin gelişiminde kritik rol oynadığı görülmektedir.[333] Bu doğrultuda, AMM'nin, ırkların eşitliği ve kendi kaderini tayin hakkı olmak üzere iki sistemik normu birleştirerek, küresel sivil toplumu ve politik özneleri harekete geçirdiği değerlendirilebilir.[334] Dolayısıyla, apartheid karşıtı küresel mücadele, küresel siyasette normatif dönüşümü gösteren önemli bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

Güney Afrika, daha sonra AMM'nin içinden çıkacağı, yükselen insan hakları hareketinin baskısı altında küresel meşruiyetini sürdürmek için hem hukuksal hem de ideolojik düzeyde savunma stratejileri geliştirmiştir. Bu doğrultuda apartheid rejimi henüz kurumsallaşmadan önce, Güney Afrika delegasyonları küresel alandaki konumlarını güçlendirmek amacıyla diplomatik savunma stratejileri geliştirmeye yönelmişlerdir.[335] 1940'ların sonlarından 1950'ler boyunca, Güney Afrikalı diplomatlar ve Ulusal Parti, küresel düzeyde kurumsallaşma sürecindeki insan hakları kavramının temel taşları olan evrensellik ve eşitlik ilkelerine itiraz etmiştir. Başlangıçta, Güney Afrika yönetimi,

[329] Audie Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", *International organization* 49, sy 3 (1995): 454.
[330] Anti-Apartheid Movement, AAM.
[331] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 173.
[332] Vernon D. Johnson ve Eliot Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", *Safundi* 16, sy 4 (2015): 355.
[333] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 457.
[334] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 374.
[335] Roland Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 48, sy 2 (2020): 353.

küresel boyutları olan bu karşıt hareketle mücadele için küresel sistemde meşruiyeti yüksek bir norm olan "iç işlerine karışmama" ilkesine dayanarak kendi politikalarını meşrulaştırmaya çalışmıştır. İkinci olarak, Güney Afrika, insan haklarının dayandığı evrensellik ilkesini zayıflatmayı amaçlamış; bu doğrultuda kültürel görelilik ve benliğin (kimliğin) korunması söylemini savunmuştur.[336]

Örneğin, Güney Afrikalı temsilciler, küresel platformlardaki insan hakları temelli tartışmalarda, farklı toplumlar arasında kültürel farklılıklardan kaynaklanan insan onuru anlayışlarında ortak bir evrensel standart bulunmadığını ve bulunamayacağını ileri sürmüştür.[337] Ayrıca Güney Afrika, apartheid içerisinde her bireyin katı biçimde tanımlanmış ırksal kategoriler içinde "kendi kaderini tayin" etme hakkına sahip olduğu iddiasını öne sürerek, idari özerklik argümanı üzerinden apartheidı meşrulaştırmaya çalışmıştır. Öte yandan, insan hakları normunun genişlemesine yönelik bu argümanlar, asıl meselenin Güney Afrika'nın insan ırklarının eşitliğini reddetmesinin, ılımlılaştırılmış bir yansıması olarak algılanmıştır.[338] Bu nedenle, apartheidın felsefi boyuttaki tüm itirazları uygulamadaki gerçeklikler nedeniyle etkisini yitirmiş ve küresel toplum tarafından kabul görmemiş, bu durumun sonucunca uzun vadede, küresel sistemde giderek izole hale gelen bir Güney Afrika ortaya çıkmıştır.

Apartheid rejiminin küresel düzeyde meşruiyet arayışı, özellikle 1960'lardan itibaren artan küresel baskılar karşısında belirgin biçimde zayıflamıştır. Apartheid rejimini temsil eden diplomatların küresel düzeyde yürüttükleri girişimler, küresel normatif düzenin güçlenen insan hakları söylemi karşısında büyük ölçüde etkisiz kalmıştır. Nitekim, apartheid karşıtı yaptırımlar BM'de geniş bir destek bularak, özellikle 1960'lardan itibaren Güney Afrika'ya yönelik çeşitli kısıtlamaların uygulanmasına yol açmıştır.[339] Bu süreçte, de facto bir parya devlet statüsüne sürüklenen Güney Afrika, birçok alanda derin bir küresel izolasyon süreciyle karşı karşıya kalmıştır.

Bu bağlamda bölümde, Güney Afrika'nın karşı karşıya kaldığı diplomatik, askeri ve ekonomik zorluklar ayrıntılandırarak, ontolojik güvenlik çerçevesinde bu zorluklar ve ödenen bedeller yorumlanmaktadır. Böylece bölümde, Güney Afrika'nın norma itiraz

[336] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", 356.
[337] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea"., 358.
[338] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", 357.
[339] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 177.

davranışının yalnızca alışılagelmiş materyal unsurlara dayanan rasyonel çıkar hesaplarına değil, aynı zamanda rejimin kendi varoluşsal sürekliliğini tehdit altında hissetmesine dayanan daha derin bir motivasyona işaret edip etmediği değerlendirilmektedir.

4.1.Diplomatik Zorluklar ve Ödenen Bedeller

İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen yeni küresel düzende, apartheid rejimine yönelik tepkiler, 1940'ların sonlarından itibaren Hindistan'ın uyguladığı ticaret ambargosu ve bağımsızlığını yeni kazanan Afrika devletlerinin benzer girişimleriyle ekonomik yaptırımlar biçiminde görünür hale gelmeye başlamıştır.[340] Bu süreçte küresel insan hakları hareketi bağlamında Güney Afrika hükümetine karşı konumlanan bazı devletdışı özneler, ekonomik yaptırımların uygulanması yönündeki taleplerini sık sık dile getirmiş; hatta bazıları kendi düzeylerinde bağımsız yaptırım mekanizmalarını devreye sokmuşlardır.[341] Apartheid rejimi başlangıçta küresel düzeyde sınırlı bir tepki almış olsa da, 1960 Sharpeville Katliamı ve sonrasında Güney Afrika'daki uygulamalar küresel diplomatik gündemin öncelikli konularından birisi haline gelmiştir. Bu kapsamda 1960'lardan itibaren BM Genel Kurulu aracılığıyla bağlayıcılığı olmayan ekonomik ve askeri kısıtlamalar kabul edilmiş olsa da, zorunlu yaptırımlar Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri, özellikle Birleşik Krallık ve ABD tarafından veto edilmiştir.[342] Her ne kadar Güvenlik Konseyi'nde bağlayıcı bir karar alınması başlangıçta engellenmiş olsa da, konunun Konsey gündemine taşınması dahi, apartheid rejiminin artan küresel baskı ve meşruiyet krizine işaret etmiştir. Dolayısıyla, 1960'lardan itibaren küresel toplumun artan normatif baskılar neticesinde, Güney Afrika'nın dış politika alanındaki manevra kapasitesini önemli ölçüde sınırlandığı gözlemlenmektedir.

Özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren, küresel siyasetin özneleri, insan hakları normunu benimsediklerini göstermek ve Güney Afrika'daki kurumsallaşmış ırk ayrımcılığını sonlandırmaya yönelik baskıyı artırmak amacıyla yaptırımları daha yoğun bir şekilde kullanmaya başlamıştır.[343] Bu süreçte, yaptırımlar sadece ekonomik bir baskı aracı olmaktan çok normatif bir talebin yansıması haline bürünmüştür. Bu dönemde,

[340] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 195.
[341] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 176.
[342] Barnard ve Luiz, "The South African Economic Elite and Ownership Changes in Foreign Multinationals' Assets During and After Apartheid-era Sanctions", 3.
[343] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 174.

geniş bir stratejik ve ekonomik çıkar yelpazesine rağmen, BM, Milletler Topluluğu, AT, İskandinav ülkeleri, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Japonya ve ABD gibi başlıca küresel özneler, 1980'lerin ortalarına gelindiğinde Güney Afrika'ya karşı kültürel, ekonomik ve askeri yaptırımlar benimsemiştir.[344] Bu gelişmeler, küresel toplumun insan hakları temelli normatif yapısının, devlet davranışlarını yönlendiren etkili bir çerçeveye dönüştüğünü göstermesi açısından önem arz etmektedir.

4.1.1. Küresel Platformlardan Dışlanma

Güney Afrika, savaş sonrası dönemde diplomatik platformlarda sık sık insan hakları normuna uyum çerçevesinde sorunlarla karşılaşmış, küresel öznelerin normatif taleplerine uyum sağlamayı reddeden apartheid yönetimleri küresel platformlardan yavaş yavaş dışlanmaya başlamıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 1948'de kabul edilmesi, Güney Afrikalı elitlerin özellikle Batılı devletlere yönelik algıları açısından yanlış hesaplar yaptığını açığa çıkararak apartheid rejimini küresel meşruiyet alanının dışına iten bir süreci başlatmıştır.[345] Bu sürecin bir uzantısı olarak, 1948–1965 döneminde Güney Afrika, hem apartheid politikasına yönelik artan küresel baskılarla hem de Güney Batı Afrika üzerindeki manda yetkisinin geçerliliği konusunda BM ile yaşadığı uyuşmazlıklarla yoğun diplomatik baskıların yaşandığı bir dönem geçirmiştir.[346]

İlerleyen dönemde, Genel Kurul'un ilk toplantısından itibaren Güney Afrika'nın ırk temelli ayrımcı politikaları, kırk yılı aşkın süre boyunca küresel gündemin başlıca tartışma konularından birisi haline gelmiştir.[347] Özellikle BM Genel Kurulu'nda güç kazanan Afro-Asya bloğu, ırksal eşitlik tartışmalarını canlı tutarak Güney Afrika odaklı meselelerin küresel platformlarda daha fazla ve kurumsal düzeyde ele alınmasına öncülük etmiştir.[348] Bu adımların bir yansıması olarak 1952 yılında kabul edilen BM kararıyla, Güney Afrika'nın ırk politikalarını araştırmak ve raporlamakla yetkilendirilen bir

[344] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 459.
[345] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", 363.
[346] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 439.
[347] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 251.
[348] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 362.

komisyon oluşturulmuş, böylece apartheid rejimi Genel Kurul'un süregelen gündem maddelerinden birisi haline gelmiştir.[349] Bu çerçevede, 1948 sonrası dönemde apartheid rejimi, küresel toplum nezdinde giderek azalan bir meşruiyetle anılmış ve insan hakları normlarının baskısı altında kalmaya başlamıştır.

BM ile yürütülen normatif baskı sürecine paralel olarak, Güney Afrika karşıtı hareket Milletler Topluluğu içerisinde giderek etkinliğini artırmış ve Topluluğun Güney Afrika'ya yönelik politikasının belirlenmesinde politik karar ve yönelimler üzerinde belirgin etkiler yaratmıştır. Milletler Topluluğu içerisindeki tartışmalarda, Birleşik Krallık, Yeni Zelanda ve Avustralya yapısal konulara odaklanmayı tercih ederken; Hindistan, Topluluğu apartheid rejimini dönüştürmeye yönelik adımlar atmaya zorlamıştır.[350] Milletler Topluluğu açısından geri dönüşü olmayan noktaya, Güney Afrika Başbakanının "Apartheidı Milletler Topluluğu'nun birliğinin ve etkisinin temelinde yatan ideallerle bağdaşmaz" şeklinde tanımlayan ortak bir bildiriyi kabul etmemesi ve Pretoria'da Milletler Topluluğu'nun siyahi diplomatlarının bulunma ihtimalini dahi reddetmesi ile gelinmiştir.

Bu adımlar, Güney Afrika'nın Topluluk içerisinde karşı karşıya kaldığı muhalefeti güçlendirmiştir. Bu bağlamda muhalefetin yoğun baskısının da etkisiyle, Güney Afrika 1961 yılında Milletler Topluluğu'ndan ayrılmıştır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, genel bir varsayım olarak Güney Afrika'nın Milletler Topluluğu'ndan çıkarıldığı yönündeki yaygın kanı doğru değildir; teknik olarak, yoğun apartheid karşıtı baskılar karşısında Güney Afrika, bir cumhuriyete dönüşen ülkenin Topluluk'a "yeniden katılım başvurusunu" geri çekmiştir.[351] Bununla birlikte, ırkçı politikaları nedeniyle Milletler Topluluğu'ndan ayrılmak zorunda kalması, rejimin eski kolonyal müttefikleriyle sahip olduğu tarihsel ve kültürel bağları feda etme riskiyle karşı karşıya kaldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Örgüt bazlı izolasyonların yanı sıra, ulusdevlet düzeyinde de sınırlı ancak dikkate değer apartheid karşıtı önlemler alınmıştır. Bu adımların bazıları ise Güney Afrika'nın politik kararlarının sonuçları olarak belirmiştir. Christopher'a göre, Güney Afrika'nın diplomatik yalnızlığı kısmen kendi politik tercihlerinin sonucu olmuş; örneğin 1950 tarihli Komünizmi Bastırma Yasası'nın kabulü sonrasında Sovyetler Birliği, Pretoria'dan

[349] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 251.
[350] Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", 297-98.
[351] Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", 297-98.

ülkedeki konsolosluğunu kapatmasını talep etmiştir.[352] Dolayısıyla Güney Afrika, içeriye odaklanırken dış politika yapım sürecinde kritik hatalar yapabilmiştir. Nitekim, Sovyetler Birliği'ni doğrudan karşısına alan Güney Afrika'nın küresel platformlardan dışlanma süreci bu şekilde kendi agresif tutumları nedeniyle hız kazanmıştır.

1960 yılına gelindiğinde Güney Afrika için küresel siyasette gerçekten zorlu yıllara girilmeye başlandığı değerlendirilmektedir. 1960 yılında Sharpeville ve Langa'da hükümet karşıtı protestolar düzenlenmiş, bu protestolar güvenlik güçleri tarafından son derece sert bir şekilde bastırılmıştır. Bu olaylarının yol açtığı küresel duygulanım, BM başta olmak üzere küresel düzeyde apartheid karşıtı tepkilerin güçlenmesine neden olmuştur.[353] Özellikle Sharpeville Katliamı, küresel kamuoyunda ahlaki bir infial yaratarak, Güney Afrika'daki apartheid uygulamalarının normatif açıdan küresel barış ve istikrara yönelik bir tehdit olarak algılanmasına zemin hazırlamıştır.[354] Bu dönem itibariyle Batı ve Afrika benlikleri arasında denge kurma stratejisi iç politikada kısmi meşruiyet sağlasa da küresel alanda etkisini yitirmiş; Sharpeville Katliamı, ANC ve PAC'ın yasaklanması gibi gelişmeler sonrasında BM'nin apartheid rejimine son verilmesi yönündeki çağrısı, dekolonizasyon sürecinin ivme kazandığı bu dönemde daha sert önlemler alınmasına neden olmuştur.[355]

Artan küresel baskılar sonucunda 1962'de kabul edilen BM Genel Kurulu'nun 1761 sayılı kararı, Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığını açık biçimde kınayarak üye devletleri diplomatik, ekonomik ve ulaştırma alanlarında Güney Afrika'yla tüm ilişkileri kesmeye davet etmiştir.[356] Bu davete yönelik ilk etapta BM Güvenlik Konseyi'nden bağlayıcı ekonomik yaptırım kararı çıkmamasına rağmen, Güney Afrika ile güçlü ticari ilişkilere sahip olanlar da dahil olmak üzere neredeyse bütün ülkeler, çeşitli kısıtlayıcı tedbirleri uygulamaya koymuştur.[357] 1962 yılında alınan kararlar arasında en dikkat çekici gelişme, BM Genel Kurulu'nun, apartheid rejimini izlemek ve raporlamakla görevlendirilen Apartheid Karşıtı Özel Komite'yi[358] (SCAA) kurarak kurumsal bir mekanizma

[352] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 440-41.
[353] Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", 297.
[354] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 251.
[355] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 629.
[356] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 251-52.
[357] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 174.
[358] Seattle Coalition Against Apartheid, SCAA.

oluşturması olmuştur.[359] Bu tarihten sonra Güney Afrika, BM tarafından daha kapsamlı bir denetime tabi tutulmuş ve BM tarafından oluşturulan raporların, apartheid aleyhine önemli bir kaynak oluşturduğu görülmüştür. Dolayısıyla, 1960 yılının apartheidın küresel platformlardan dışlanması sürecinde önemli dönüm noktalarından birisi olduğu görülmektedir.

Sadece küresel platformlar değil, aynı zamanda tekil olarak ulusdevletler de Güney Afrika'ya karşı kendi yaptırımlarını uygulamaya başlamıştır. Daha önce bahsi geçen Sovyetler Birliği'nin karşıt konumlanmasına ek olarak, 1960 Sharpeville Katliamı sonrasında Malaya Federasyonu, Güney Afrika'ya yaptırım uygulayan öncü devletlerden birisi olmuştur.[360] Komünist Blok, Asya ve Afrika'daki devletlerin zamanla apartheid karşıtı pozisyonlarının güçlenmesi ile zaman içerisinde Güney Afrika'nın diplomatik açıdan hızla güç kaybettiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda Güney Afrika'nın Afrika kıtasındaki kampanyalar sonucunda diplomatik temsil dağılımı önemli ölçüde değişmiş; kıtadaki tek Güney Afrika büyükelçiliği olan Kahire temsilciliği 1960'ta kapatılarak ülkenin izolasyonunu sembolü haline gelmiş; böylece bu dönemde Güney Afrika, Afrika ve Asya'daki 68 devletin hiçbiriyle diplomatik ilişki sürdürememiştir.[361] Bu sürecin devamı niteliğinde 1970'li yıllarda bu gelişmelere bağlı olarak geliştirilen, Güney Afrika'nın diplomatik tecridi aşma çabaları çoğunlukla sonuçsuz kalmış, ancak yalnızca Latin Amerika'da kısmi sonuçlar üretebilmiştir.[362] Dolayısıyla, Güney Afrika'nın ikili ve çoklu ilişkilerinin 1960 sonrasında hızlı bir şekilde derin bir kriz içerisine girdiği tespit edilmektedir.

Irk eşitliğine yönelik genel bir uzlaşının küresel siyasetin kamusal alanında yerleşmesiyle birlikte, apartheida yönelik söylem düzeyindeki kınamalar, Güney Afrika'nın ırk ayrımcılığı politikalarının reddedildiğini göstermek için artık yeterli olmamaya başlamıştır.[363] Bu dönemdeki gelişmeler, somut önlemlere yönelimi hızlandırmış, bundan sonra küresel siyasette somut adım arayışları artmış ve somut adım atan özne tabanı genişlemiştir. 1960 sonrası dönemde, yaptırım konusundaki, Batılı ülkelerin vetolarından kaynaklanan tıkanıklığa rağmen BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kararları

[359] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 367.
[360] Simon Murray Stevens, "Boycotts and Sanctions against South Africa: An International History, 1946-1970" (Columbia University, 2016), 189.
[361] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 440.
[362] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 446.
[363] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 177.

apartheidı sürekli biçimde kınayarak ırksal eşitlik normunu küresel sistemde pekiştirmiştir.[364]

Bu çerçevede apartheid karşıtı taleplerin giderek arttığı ve BM Güvenlik Konseyi dahil hemen her platformda güç kazandığı söylenebilir. Bu durumun bir sonucu olarak 1963'te BM Güvenlik Konseyi, Güney Afrika'ya yönelik gönüllü silah ve mühimmat ambargosunu kabul ederek yaptırım sürecini o zamana kadarki en üst seviyeye çıkarmıştır.[365] Daha net bir ifade ile, 1963'te BM Güvenlik Konseyi'nin 181 ve 182 sayılı kararlarıyla apartheid karşıtı küresel tepki kurumsal açıdan en üst düzeyde somutlaşmış; bu kararlarla Güney Afrika'ya yönelik gönüllü silah ambargosu genişletilmiş, Apartheid Özel Komitesi ve Apartheid Birimi'nin çalışmaları aracılığıyla küresel farkındalık güçlendirilmiştir.[366]

Buna karşın, Güney Afrika, apartheidın ulusal egemenlik sınırları içinde değerlendirilen bir iç mesele olduğunu savunmaya devam etmiş, BM Şartı'nın müdahale yasağı ilkesine dayanmak suretiyle konunun BM yetkisi dışında kaldığını iddia etmiştir.[367] Fakat Güney Afrika'nın bu iddiaları küresel düzeyde bir karşılık bulmamış, bu bağlamda, 1964 yılında bir araya gelen Milletler Topluluğu başbakanları, apartheida yönelik kınama tutumlarını yinelerken, Güney Afrika'ya ekonomik yaptırımlar ve silah ambargosu uygulanmasının etkinliği konusunda görüş ayrılıklarını da resmi boyuta taşımış, kayıt altına almıştır. Tüm bu gelişmeler, apartheid karşıtı küresel tepkilerin hem kurumsal hem de normatif düzeyde güçlendiğini göstermektedir.

Öte yandan apartheidın karşı karşıya kaldığı yaptırımlar, diplomatik, ekonomik ve askeri alanlarla sınırlı kalmamış, kültürel alanı da içermiş, Güney Afrika yöneticileri üzerindeki baskının genişlemesi adına birçok alanda izolasyon süreci yürütülmüştür. Bu kapsamda, Güney Afrika'nın 1964 Tokyo Olimpiyatları'ndan men edilmesiyle başlayan süreçte, BM'nin kültürel, eğitim ve sportif ilişkilerin kesilmesi çağrıları doğrultusunda Güney Afrika spor organizasyonlarından tamamen dışlanmıştır.[368] 1967 yılında ise apartheid karşıtı küresel seferberliği koordine etmekle görevlendirilen BM Özel Komitesi, Güvenlik Konseyi'ndeki Batılı vetoları aşmak amacıyla küresel kamuoyunu doğrudan

[364] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 454.
[365] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 629.
[366] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 367.
[367] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 251.
[368] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 368.

somut adımlar atmaya çağırmış ve bu strateji sivil toplum, spor ve kültür alanlarında geniş çaplı boykot hareketlerini tetiklemiştir.[369] Bu önlemler, apartheid rejimine yönelik küresel baskının sadece ekonomik veya diplomatik boyutlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda kültürel ve sosyal alanlarda da kapsamlı bir izolasyon politikası uygulandığını göstermektedir.

BM kararları dahil küresel tepkinin yoğunlaşması üzerine Güney Afrika yönetimi, apartheidı savunmak için söylemini değiştirerek, ayrı gelişim[370] doktrinini insan hakları hukukuyla uyumlu bir model gibi sunmaya çalışmışsa da, Güney Afrika'nın ayrı gelişim savunusu küresel özneler nezdinde meşruiyet kazanamamıştır.[371] Bu bağlamda, 1971 Singapur Milletler Topluluğu Zirvesi'nde, Güney Afrika'ya yönelik silah satışları ciddi diplomatik tartışmalara yol açan temel gündem maddelerinden biri olmuştur.[372] Her ne kadar somut sonuçların alınması zaman alsa da, Singapur toplantısı ilerleyen toplantılar açısından kritik bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişmeler, Güney Afrika'nın küresel alanda politik meşruiyet elde etme girişimlerinin sınırlı kaldığını ve küresel öznelerin insan hakları odaklı yaklaşımının etkili olduğuna işaret etmesi açısından önem arz etmektedir.

Öte yandan, sivil oluşumlar açısından BM bağlantılı kuruluşların desteğiyle güçlenen işçi sendikaları hareketi, 1973'te Cenevre'de düzenlenen ILO'nun Apartheid Karşıtı Uluslararası Sendikalar Konferansı'yla ivme kazanmış; sonraki on yılda gerçekleştirilen iki ek ILO konferansı ise küresel işçi hareketinin Güney Afrika'daki apartheid rejimine yönelik farkındalığını artırmada ve sendikal eylemleri harekete geçirmede etkili bir rol oynamıştır.[373] Bu durum, Güney Afrika'nın her açıdan muhalefetle karşılaştığını göstermesi açısından kayda değer bir husus olmuştur. Bu gelişmeler, küresel işçi hareketinin apartheid karşıtı küresel stratejilerde etkili özneler haline geldiğini de ortaya koymaktadır.

1974 yılı Güney Afrika açısından en kritik yıllardan birisi olmuştur. 1974'te, Portekiz'de gerçekleşen darbe ve sonrasındaki gelişmeler neticesinde, Güney Afrika dış politikasının temeli, çok daha güçlü bir şekilde, Güney Afrika'nın varlığının tehdit altında olduğu fikri

[369] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 252.
[370] Seperate Development.
[371] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 252.
[372] Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", 301.
[373] Donald R. Culverson, *Contesting Apartheid: US Activism, 1960-1987* (Routledge, 2019), 68-70.

ve devletin güvenliğini korumanın en yüksek önceliğe sahip olması gerektiği yönündeki anlayış olmuştur.[374] Özellikle Güney Afrika'nın Güney Batı Afrika'daki tartışmalı varlığı ve Angola'ya yönelik askeri müdahaleleri, rejimin Uluslararası Adalet Divanı ve BM Güvenlik Konseyi tarafından sürekli olarak kınanmasına yol açmış; bu durum, Güney Afrika'nın sistemik hukuka saygı göstermeyen bir devlet olarak algılanmasına büyük etkide bulunmuştur. 1974 yılında BM Genel Kurulu, apartheid politikaları nedeniyle Güney Afrika'yı oturumlarından menetmiştir. Güney Afrika'nın apartheid uygulamaları ile bahsi geçen saldırgan tavırları bir araya gelerek, yirmi devletin onayıyla 18 Temmuz 1976'da yürürlüğe giren Apartheid Suçunun Bastırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme[375]'nin imzalanmasına ve apartheidın sistemik hukukta insanlığa karşı suç kategorisine dahil edilmesine zemin hazırlamıştır.[376] Bu süreç, Güney Afrika'nın sistemik hukuk çerçevesinde ciddi biçimde izole edilmesine ve apartheid rejiminin sistemik normlara aykırı bir uygulama olarak tanımlanmasına katkıda bulunmuştur.

Bu doğrultuda 1976'da BM Genel Kurulu'nun kararıyla Apartheid Birimi, Apartheid Karşıtı Merkez'e dönüştürülerek ANC ve PAC ile yakın işbirliği içerisinde faaliyetlerini kurumsal bir yapıda devam ettirmiştir.[377] Buna ek olarak, Ağustos 1977'de Sovyet bir casus uydusunun Kalahari Çölü'nde bir nükleer silah deneme alanı tespit etmesi ve bunu bir ABD uydusunun doğrulaması, Güney Afrika'ya yönelik küresel ilgiyi ve tepkileri artırmış; aynı yıl Steve Biko'nun öldürülmesiyle apartheid karşıtı öfkenin yoğunlaşması sonucunda, Güney Afrika'nın Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (UAEA) Yönetim Kurulu'ndan atılmıştır.[378] Dolayısıyla 1974'te başlayan bu kriz dönemi Güney Afrika'nın küresel alanda daha çok tepki toplamasına neden olmuştur.

Nitekim Güney Afrika, küresel kabul görmemesi ve diplomatik ilişkilerindeki saldırgan model nedeniyle açıkça bir parya devlet haline gelmiştir.[379] İlerleyen dönemde, apartheid yalnızca rejime değil, rejimle ilişkisi devam eden hükümetler ve diğer özneler üzerinde de küresel tepkilerin yönelmesine yol açmıştır. Bu kapsamda, İngiliz hükümetinin Güney Afrika'ya karşı yaptırım uygulamayı reddetmesini protesto eden 30'dan fazla devletin 1986 Edinburgh Milletler Topluluğu Oyunları'nı boykot etmesi, organizasyonun sportif

[374] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 110.
[375] Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid.
[376] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 253.
[377] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 367.
[378] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 637.
[379] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 446.

niteliğini ciddi biçimde zedelemiştir.[380] 1980'lerden itibaren sanatçılar ve sporcular, BM'nin oluşturduğu kara listeler, anti-apartheid kayıtlar, sanat yarışmaları ve kültürel kampanyalar aracılığıyla örgütlenerek, Güney Afrika'ya karşı küresel ölçekte yürütülen sivil direnişin önemli özneleri haline gelmişlerdir.[381] Tüm bu gelişmeler, apartheid karşıtı küresel tepkilerin hem devletler hem de sivil özneler düzeyinde çeşitlendiğini ve güçlendiğini göstermektedir.

Bu çerçevede görülmektedir ki, Güney Afrika kökleri 1940'lı yıllara dayanan tepkiler nedeniyle zaman içerisinde küresel platformlardan dışlanan birçok alanda yaptırımla karşı karşıya kalan parya bir devlete dönüşmüştür. Gerçekten de yıllar içerisinde Güney Afrika'nın karşı karşıya kaldığı izolasyonun boyutları olağanüstü bir noktaya ulaşmıştır.[382] Bu durum Güney Afrika'nın içinde bulunduğu Afrika kıtası ve Güney Affrika Bölgesi için de geçerli olmuş ve küreesel yalnızlaşmanın daha yakından yaşandığı bir bağlam oluşturmuştur.

4.1.2. Kıtasal ve Bölgesel Yalnızlaşma

Apartheidın izolasyonu, Afrika kıtası ve Güney Afrika bölgesi bağlamında incelendiğinde, küresel izolasyon eğilimleri ile paralel bir süreç gözlemlenmektedir. Özellikle 1940'lardan 1960'lara uzanan dönemde Afrika ve Asya'daki ülkelerin kendi kaderini tayin mücadelelerinden zaferle çıkmaları, küresel ölçekte ırksal eşitliğin tesisine yönelik sürecin güçlenmesine neden olmuştur.[383] Bu kapsamda İkinci Dünya Savaşı sonrasında Afrika genelinde kolonyal yönetimlerin çözülmesi süreci yaşanırken, Güney Afrika'da bu dönemde beyazların beyaz olmayan nüfus üzerindeki ırkçı uygulamaları yoğunlaşarak diğer Afrika ülkelerinden farklı bir tarihsel seyir ortaya çıkmıştır.[384] Böylesi bir sürecin doğal bir sonucu küresel yalnızlaşmasının bir saç ayağı olarak Güney Afrika, Afrika kıtasında da yalnızlaşmıştır.

Apartheidın Afrika'da yalnızlaşması, Afrika'da örgütsel düzeyde de kendisini göstermiştir. Bu kapsamda Afrika'daki dekolonizasyon sürecinin etkisi ile ortaya çıkan

[380] Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", 302.
[381] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 368.
[382] Audie Klotz, *Norms in International Relations: The Struggle Against Apartheid* (Cornell University Press, 2025), 46.
[383] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 362.
[384] Pellicer ve Ranchhod, "Understanding the Effects of Racial Classification in Apartheid South Africa", 3.

ve zaman içerisinde güçlenen AfB, apartheid rejimine karşı yürüttüğü mücadelede ile Güney Afrika'nın küresel alanda diplomatik olarak izole edilmesini temel hedeflerinden birisi olarak benimsemiştir. Bu süreci örgütün kuruluşunun ilk günlerinden itibaren izlemek mümkündür. Nitekim, 1963'te Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da toplanan AfB'nin kuruluş zirvesinde, üye devletler apartheid rejimine tepki olarak Güney Afrika ile diplomatik ilişkilerini tamamen sonlandırma yönünde ortak bir karar almışlardır.[385] AfB'nin kuruluşu ve kuruluşuyla beraber aldığı apartheid karşıtı somut kararlar Güney Afrika'nın Afrika'daki yalnızlaşmasının önemli bir örneği olarak önem taşımaktadır.

1974 ve sonrasında bölgesel Cephe Devletlerine[386] karşı uyguladığı istikrarsızlaştırma politikaları, Güney Afrika'nın Afrika kıtasındaki diplomatik gücünü neredeyse sıfır noktasına getirmiştir. Somut bir söylemle, Angola, Mozambik, Rodezya gibi komşu ülkeleri istikrarsızlaştırma ve onlara karşı isyancı grupları destekleme kararı, Güney Afrika'nın Afrika kıtasında bir düşman olarak görülmesine yol açmıştır. Bu çerçevede Angola, Mozambik ve Rodezya gibi Afro-Marksist devletler Tanzanya, Zambiya ve Botsvana ile birlikte apartheid rejimine karşı ortak bir tutum almış ve dokuz bölge ülkesinin Güney Afrika'ya olan ekonomik ve altyapısal bağımlılıklarını azaltmak amacıyla Güney Afrika Kalkınma Koordinasyon Konseyi'ni (SADCC) kurmuştur.[387] Dolayısıyla, Güney Afrika'nın içeride apartheid ile dışarıda ise Angola ve Mozambik başta olmak üzere çevre ülkelere yönelik agresif dış politikası nedeniyle bölgede kendisine karşıt birçok özne oluşmuş, bu özneler bir araya gerelerek bölgesel örgütlenme içine girmişlerdir.

Öte yandan ilerleyen zamanda Zambiya, Rodezya, Cezayir, Arjantin, Kongo, Nijerya, Peru ve Yugoslavya gibi devletler, Afrika Fonu (AF) aracılığıyla apartheid rejimine karşı kolektif bir duruş sergilemiş; askeri destek sağlamayı öngörmeyen bu fon, Cephe Ülkelerinin altyapı ve iletişim ağlarını güçlendirerek Güney Afrika'ya olan bağımlılıklarını azaltmayı ve ülkenin karşı yaptırım politikalarının etkilerini hafifletmeyi hedefleyen sınırlı ancak stratejik bir girişim olarak ortaya çıkmıştır.[388] Bu fon, Afrika'da apartheid karşıtı hareketin sadece diplomatik değil aynı zamanda ekonomik adımlar atmak istediğinin somut bir göstergesi olarak önem taşımaktadır.

---

[385] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 440.
[386] Frontline States, FLS. Cephe Devletleri, Angola Botsvana, Lesotho ve Mozambik tarafından 1975 yılında Güney Afrika'ya karşı kurulmuş, 1980'de FLS'ye Tanzanya, Zambiya ve Zimbabve de eklemlenmiş, daha sonra bu yapı 1994'te Güney Afrika'daki iktidar değişikliğinin ardından fesh olmuştur.
[387] Harshe, "Dismantling Apartheid: Problems and Prospects", 441.
[388] Harshe, "Dismantling Apartheid: Problems and Prospects", 441.

Tüm bu gelişmeler göstermektedir ki, Güney Afrika, insan hakları normuna uyum sağlamaması nedeniyle küresel birçok platformdan dışlanmasına paralel olarak Afrika kıtasında ve Güney Afrika Bölgesinde de bir yalnızlaşma süreci yaşamış, bu süreç, AfB, AF ve SADCC gibi örgütler nezdinde somutlaşmıştır.

4.1.3. Batı Desteğinin Kaybı

Her ne kadar küresel düzeyde etkili adımlar daha sonraki yıllarda atılmış olsa da, Güney Afrika ile Batılı devletler arasındaki gerilimlerin apartheid rejiminin ilk dönemlerinden itibaren izlenebildiği söylenebilir. Bu erken dönemde, Güney Afrika'nın dış temsilcilikleri, Batı'dan destek elde etmelerine rağmen, insan hakları bağlamında kısmi de olsa bir izolasyonla yüzleşmek durumunda kalmışlardır.[389] Bununla birlikte başta İngiltere ve ABD olmak üzere Güvenlik Konseyi daimi üyeleri, apartheid rejiminin küresel barış ve güvenliği tehdit etmediği argümanını kullanarak, Güney Afrika'ya yönelik bağlayıcı ekonomik yaptırımları sıklıla veto etme yoluna gitmiştir.[390] Dolayısıyla, Batılı ülkelerin özellikle Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Soğuk Savaş'ın önemli bir unsuru olacak insan hakları normuna ilişkin olarak Güney Afrika'nın aksine adımlar atarken diğer yandan da jeopolitik gerekçelerle Güney Afrika'ya destek olmaya devam etmişlerdir.

Bu ortamda görece bir güvenlik alanı bulan Güney Afrika'nın bu ayrıcalıklı konumu, sürdürülemez olduğu için zaman içerisinde giderek insan hakları lehine dönüşmüş ve nihayetinde sona ermiştir. Nitekim, 1980'lere gelindiğinde ABD ve Birleşik Krallık bile apartheid rejimine karşı son derece keskin bir tavır alarak, apartheidın küresel siyasette tutunabileceği hiçbir dayanağın kalmamasına neden olmuşlardır. Böylece, Güney Afrika'nın Batı ile ilişkilerinde yaşadığı bu kırılma, rejimin küresel izolasyon sürecinin kurumsallaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Başlangıçtaki tüm deteklere rağmen, Batılı özneler de apartheid rejiminin sürdürülemezliğini görece erken bir dönemde kabul etmişlerdir. Örneğin, Birleşik Krallık Başbakanı Harold Macmillan, 1960 yılında yaptığı "Değişim Rüzgarı" başlıklı konuşmasında yeni dönemde siyasal dönüşümün gerekliliğini açıkça vurgulamıştır.

[389] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", 362.
[390] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 178.

Ancak bu konuşmadan yalnızca birkaç hafta sonra gerçekleşen Sharpeville Katliamı, Güney Afrika'yı Batı dünyasıyla ilişkileri bakımından derin bir diplomatik krize sürüklemiştir.[391] Buna ek olarak, Güney Afrika'nın bölgedeki Sovyet etkisine karşı yürütülen mücadelede kritik bir özne olmasına karşın, Birleşik Krallık tarafından uygulanan silah ambargosunun hem yürürlüğe konulması hem de uzun bir süre boyunca devam ettirilmesi kararı Batıdaki tutum değişikliğini göstermesi açısından önemlidir.[392]

Kritik bir dönem olarak, Sweto Olaylarının sert bastırılması ve Steve Biko'nun polis gözetiminde yaşamını yitirmesinin ardından 1977 yılı, Güney Afrika'nın Fransa, Birleşik Krallık ve ABD'nin desteğini önemli ölçüde yitirdiği kritik bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.[393] Bu gelişmeler, Batı'nın Güney Afrika'ya yönelik tutumunun Soğuk Savaş dinamiklerinden bağımsız düşünülmeden, ancak normatif faktörlerin giderek daha görünür hale geldiği bir bağlamı göstermektedir.

Apartheid karşıtı somut adımlar, sadece ABD, Birleşik Krallık gibi Batı dünyasının önde gelen özneleri tarafından atılmamış, zaman içerisinde diğer ülkeleri de içine alacak şekilde genişlemiştir. Bu kapsamda, Kanada, Belçika, Hollanda, İsveç, Danimarka ve Norveç gibi devletler, küresel örgüt üyeliklerinden doğan sorumlulukların ötesine geçerek apartheid rejimine karşı tek taraflı yaptırımlar hayata geçirmiştir.[394] Dolayısıyla, bu dönemde hem Batı dünyasının hem de küresel toplumun giderek artan baskısı, Güney Afrika'nın dış politik izolasyonunu derinleştirmiş ve apartheid rejiminin meşruiyet zeminini büyük ölçüde aşındırmıştır.

Güney Afrika'nın ABD ile ilişkileri bahsi geçen kırılmanın boyutlarını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Tarihsel açıdan Güney Afrika, ABD'nin dış politika anlayışında olağandışı bir konumda bulunmuş; ülkeye yönelik ABD yaklaşımı, ABD'nin küresel stratejilerini belirleyen geleneksel jeopolitik kısıtlamalardan ziyade, Amerikan eşitlik, özgürlük ve adalet ideallerinin temelini sorgulayan ahlaki tartışmaları içermesi açısından önem arz etmektedir.[395] Bu durum, ABD'nin Güney Afrika ile ilişkilerini sürdürmesinin giderek artan siyasal ve ahlaki maliyetler doğurduğu bir aşamaya

[391] Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", 297.
[392] Rodrigo Fracalossi de Moraes, "Transnational Activism and Domestic Politics: Arms Exports and the Anti-Apartheid Struggle in the UK-South Africa Relations (1959-1994)", *Foreign Policy Analysis* 17, sy 4 (2021): 16.
[393] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 254.
[394] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 200.
[395] Millard W. Arnold, "Engaging South Africa after Apartheid", *Foreign Policy*, sy 87 (1992): 142.

taşımıştır. Özellikle, 1984 itibariyle Güney Afrika'da ve bölgesel istikrar ile ekonomik kaygılar, ırksal eşitsizliğin görmezden gelinmesini meşrulaştıramaz hale gelmiştir.[396]

Bir noktadan sonra küresel siyasette Güney Afrika'ya verilen destek ırkçı apartheid sisteminin sürdürülmesine hizmet etmek, Güney Afrika'ya karşı çıkmak ise ırksal eşitliği desteklemek anlamına gelmiştir.[397] Dolayısıyla hükümetlerin ve hükümetdışı yapıların Güney Afrika ile ilişkilerini gözden geçirmek ve sistemik normlar çerçevesinde yeniden düzenlemek durumunda kaldığı söylenebilir. Böylesi bir ortamda finansal ve ticari yaptırımları uygulamaya koyan ülkeler arasında İskandinav ülkeleri, Avustralya ve Hong Kong da yer almıştır.[398] Diğer ülkelerin yanında özellikle ABD'nin uzun süreli Güney Afrika yanlısı politikasına rağmen apartheid karşıtı yaptırımları kabul etmesi dikkat çekicidir.[399] Gelinen bu nokta, uzun süre her şeye rağmen Güney Afrika'ya destek veren ABD'nin bile pozisyon değiştirmesinin apartheid rejimini nasıl bir izolasyonun içerisinde bulduğunu göstermesi açısından değerli bir noktadır.

Öte yandan, ABD'nin Güney Afrika'ya desteğinin kesilmesi, hatta karşıt bir konuma geçmesi Güney Afrikalı elitler açısından hayal kırıklığı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ABD ile güçlü bağlara inanan Güney Afrikalı elitlerin ABD'ye bakış açılarını görmek için Angola'ya karşı girişilen askeri operasyonlarla ilgili görüşlere bakmak yerinde görünmektedir. Bell'e göre Güney Afrika elitleri, Angola müdahalesinin ABD'nin açık teşvikiyle gerçekleştiğine inanmaktaydı; David Steward ve Tümgeneral Opperman, operasyonun ABD desteğiyle yürütüldüğünü ve Washington'un müdahale şartı olarak gizlilik talep ettiğini belirtirken, Büyükelçi Victor Zazeraj da Güney Afrika'nın ABD'nin talebi ve destek sözü olmaksızın böyle bir girişimi asla düşünmeyeceğini, bu durumun başbakan dahil birçok bakanın operasyon hakkındaki ciddi kuşkularıyla da doğrulandığını ifade etmektedir.[400]

Buradan da anlaşılacağı üzere ABD, Güney Afrika ile yakın temas içinde, bölgede özellikle komünist tehdit olabilecek unsurlara karşı somut askeri adımların atılması için Güney Afrikayı teşvik eden politikalar izlemiş, daha sonra bu politikaları tamamen

[396] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 462.
[397] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 451.
[398] Gary Clyde Hufbauer vd., *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy* (Peterson Institute, 1990), 1:238-39.
[399] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 453-54.
[400] Mark S. Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 2021, 98.

değişmiştir. Bu durum, Güney Afrika elitleri açısından da anlaşılması zor bir nokta olarak görülmelidir. Nitekim, onlar ABD ile ilişkilerini insan hakları bağlamında değil, materyal ve düşünsel olarak Batı ittifakı içerisinden hareketle anlamlandırmaktaydılar. Ancak, Soğuk Savaş'ın seyri açısından da kritik olan Güney Afrika'nın ABD'nin desteğini kaybetmesi, ABD içindeki insan hakları bağlamındaki düşünsel unsurları dikkate alan kişi ve grupların etkinliğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Daha önce bahsi geçen meşhur Rubicon Konuşması, Güney Afrika'nın ABD ile ilişkilerinde desteğini tam tersi bir pozisyona sürükleyen süreci kendi eylemleriyle hızlandırdığı bir adım olmuştur. Nitekim ABD, 1985'teki Rubicon Konuşması'nın ardından Kapsamlı Apartheid Karşıtı Yasa (CAAA) kapsamında bir dizi yaptırımı yürürlüğe koymuştur. Bu bağlamda devlet kredileri, başta altın olmak üzere Güney Afrika'dan ithalat, ticaret ve turizm destekleri ile çifte vergilendirme anlaşmalarının feshedilmesine yönelik genişletilmiş kısıtlamalar getirilmiştir. Ayrıca, Güney Afrika'da faaliyet gösteren Amerikan şirketlerine Sullivan İlkeleri'ne dayalı bir davranış kuralları çerçevesine uyma zorunluluğu getirilmiştir. Yasa, eğitim ve hukuki destek gibi çeşitli teşvikleri içermesinin yanı sıra, Başkan'ın yıllık değerlendirme raporuna bağlı olarak ilave yaptırımların uygulanmasına da olanak tanımıştır. Ayrıca, siyasi mahkumların serbest bırakılması, olağanüstü halin ve siyasi yasakların kaldırılması, ayrımcı yasaların yürürlükten kaldırılması ve siyah çoğunlukla anlamlı müzakerelerin başlatılması gibi koşulların yerine getirilmesi durumunda yaptırımların kaldırılabileceğini öngörmüştür.[401] Buradan da görüleceği üzere apartheid yönetimi onyıllara dayanan izolasyon sürecinin somut çıktılarının beklentiği bir dönemde Rubicon Konuşması ile en büyük müttefiki ABD'yi de içine alacak şekilde tüm dünyaya adeta meydan okumuş, bu meydan okumanın sonucunda sadece destek kaybetmek kalmamış, aynı zamanda apartheid karşıtı somut adımların atılmasını hızlandırmıştır.

Batı'nın Güney Afrika'ya yönelik tutumundaki bu dönüşüm, yalnızca ABD'nin politikasıyla sınırlı kalmamış, daha geniş bir Batılı özneler grubu ve normatif dönüşüm süreciyle de şekillenmiştir. Güney Afrika'ya apartheidın ilk günlerinden itibaren olan destek ve karşı duruşlar birlikte değerlendirildiğinde apartheid rejimine karşı Batı menşeili yakınlığın daha yoğun olduğu görülmektedir. Öte yandan materyal ve düşünsel koşullara bağlı olarak Batı'nın apartheid Güney Afrikası'na desteğinin şekillendiği ve

[401] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 474.

1980'li yıllara gelindiğinde artık keskin bir yol ayrımına girildiği tespit edilmektedir. Bu ayrım, insan hakları bağlamında normatif varoluşun Batının artık kendisini algılama biçiminin bir parçası olması ve bu düşünce yapısının Güney Afrika'daki rejim ile birlikteliğini sürdüremeyeceği düşüncesine dayalıdır. Bu kapsamda Güney Afrika ile ilgili 1980'li yıllarından ortalarından itibaren yaşanan gelişmeler, küresel meşruiyetin belirli bir düzeyde varlığının, özellikle Batılı devletlerin otobiyografik anlatılarının temel bir bileşeni olduğunu göstermektedir. Bu düşünsel unsurların etkisi ile Güney Afrika, Batının desteğini kaybetmiş, BM ve ILO gibi kritik kuruluşlardan, olimpiyatlar gibi küresel spor organizasyonlarından ve kültürel etkinliklerden de izole edilmiştir.

Dolayısıyla, Güney Afrika'nın yaşadığı diplomatik zorluklar, Batı desteğinin kaybıyla birlikte derinleşen ve hem küresel hem bölgesel düzeyde çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Bu süreç, küresel siyasette benliği oluşturan normatif unsurların yine küresel siyaset tercihlerine yön verebileceğini gösteren önemli bir örnek teşkil etmiştir. Bu noktada Güney Afrika'nın karşı karşıya kaldığı diplomatik zorlukların ardından askeri zorluklara geçiş yapılabilir. Askeri zorlukların gösterilmesi, özellikle anaakım güvenlik anlayışlarının fiziki güvenlik merkezli anlayışlarının Güney Afrika örneğinde geçerli olmadığının gösterilmesi ve ontolojik güvenlik perspektifinin açıklayıcı gücünü göstermesi açısından önem arz etmektedir.

4.2.Askeri Zorluklar ve Ödenen Bedeller

Apartheid döneminin ilk yıllarının daha önce kurumsallaşma dönemi olduğu, bu dönemde küresel tepkilerin yavaş yavaş geliştiği aktarılmıştı. Bu çerçevede Güney Afrika'ya yönelik ilk tepkiler diplomasi ve ekonomi alanlarında görülmüştür. Bu nedenle görece geç adımlar olarak askeri yaptırımlar 1970'li yıllarla beraber daha görünür olmuştur.

Güney Afrika'da 1970'li yılların, "topyekun saldırı" ve buna karşı geliştirilen "topyekun strateji[402]" özetlenebilecek bir dizi varsayım ve hedef tarafından şekillendirildiği söylenebilir. Bu dönemde Güney Afrika elitleri giderek artan izolasyonla birlikte bir yalnızlık psikolojisi etkisi altında kalmaya başlamış, bu durum onları dost ya da düşman herkese karşı aşırı şüpheci olmaya itmiştir. Bu kapsamda Güney Afrika yönetimi, Batı dünyasının hükümeti devirmeye yönelik bir program yürüttüğüne; Sovyetler Birliği'nin

[402] Total Strategy.

Güney Afrika'nın stratejik maden kaynakları üzerinde kontrol sağlayarak küresel ölçekte bir tekel kurmayı amaçladığına ve bu doğrultuda Angola'dan Mozambik'e uzanan bir komünist blok inşa etmeye çalıştığına inanmıştır. Ayrıca, ABD'ye tam olarak güvenilemeyeceği varsayımıyla iki süper güç karşısında tarafsız bir tutum benimseme düşüncesi öne çıkmıştır. Bu nedenle güvenlik gerekçesi ile Güney Afrika, Güney Batı Afrika ve Rodezya'ya askeri müdahalelerde bulunmayı hedeflemiş; komşu devletlerin, kendisine karşı silahlı faaliyetleri için birer üs olarak kullanılmaması amacıyla bu ülkelere ekonomik ve askeri baskı uygulanmış, bu politika zamanla "istikrarsızlaştırma" olarak adlandırılmıştır. Bu varsayımlar ve hedefler, dönemin stratejik algısının ne denli hatalı temellere dayandığını göstermektedir.[403] 1973'te stratejik söyleme giren topyekun saldırı doktrini, siyah ve komünist tehdit algılarını bütüncül bir varoluşsal tehdit olarak tanımlarken; topyekun strateji kavramsallaştırması ise Güney Afrika'nın güvenlik yönelimini deniz merkezli savunmadan kara temelli savunmaya kaydırmıştır. Buradan hareketle Güney Afrika elitlerinin bu dönemde geleceğe yönelik büyük kaygılar taşıdıkları ve bu kaygının etkisi ile askeri hatalar yaptıkları, bu hataların sonucu olarak ise giderek daha fazla bedel ödemek zorunda kaldıkları yorumu yapılabilir.

Apartheida yönelik izolasyonun askeri boyutu diplomatik ve ekonomik yaptırımlara nazaran daha geç adımlar olarak kendisini göstermiştir. Bu süreçte özellikle Soweto Olayları, küresel toplumun dikkatini Güney Afrika'daki rejime yönelterek, BM tarafından silah ambargosunun başlatılmasına ve ülkede faaliyet gösteren küresel şirketler için özel etik standartların oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.[404] Örneğin 1971 Singapur Milletler Topluluğu Zirvesi, Güney Afrika'ya silah satışının yoğun diplomatik tartışmalara yol açtığı başlıca küresel platformlardan biri olmuştur.[405] Buradan hareketle askeri alandaki yaptırımların 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren hayata geçirildiği söylenebilir. Sonuç alınması zaman alsa da Singapur toplantısı, sonraki toplantılar için bir başlangıç teşkil etmesi açısından etkili bir zirve olmuştur.

Askeri alanda küresel toplumun tepkisi, BM düzeyinde kurumsal bir nitelik kazanmıştır. BM Güvenlik Konseyi, Kasım 1977'de aldığı bağlayıcı nitelikteki kararla Güney Afrika'ya karşı zorunlu bir silah ambargosu uygulanmasını hükme bağlamıştır.[406] Güney Afrika'ya yönelik 1977 tarihli silah ambargosu, ülkenin bölgesel düzeydeki saldırgan

[403] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 111.
[404] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 416.
[405] Dubow, "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela", 301.
[406] Security Council UN, ed., *Resolution 418 (1977)* (4), https://digitallibrary.un.org/record/66633.

askeri tutumunu ve Rhodesia'ya ilişkin yaptırım ihlallerini "küresel barış ve güvenliğe tehdit" olarak nitelendirerek hedef alan, ancak Batılı daimi üyelerin zorunlu ekonomik yaptırımları reddetmesi nedeniyle apartheid rejimine doğrudan tepki olarak değerlendirilmemesiyle öne çıkan tek zorunlu BM yaptırımıdır.[407] BM tarafından alınan bu karar, Batılı ülkelerin apartheid karşıtı uygulamalarının askeri boyut kazandığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

1970'lı yılların sonları itibariyle hem Güney Afrika'nın askeri hareketliliği artmış, hem de buna bağlı olarak Aparthtied karşıtı adımların seyrinde genişleme ve derinleşme gözlemlenmiştir. Güney Afrika'da, 1978'de P. W. Botha'nın başbakan olmasıyla birlikte, devletin yeniden yapılandırılması sürecinde ordunun belirleyici konuma sahip olduğu yeni karar alma mekanizmaları oluşturulmuştur.[408] Geleneksel olarak Güney Afrika'nın dış politika yapım süreci, yürütme başı ve dışişleri bakanının yetki alanında şekillenmiş olsa da, dönemsel olarak Savunma ve Enformasyon Bakanlıkları bu alanda bağımsız politika girişimlerinde bulunmuştur.[409] Ancak, Botha döneminde, dış politika yapım süreci büyük ölçüde ordunun kontrolüne geçmiş ve kararlar, Başbakan'ın başkanlığındaki Devlet Güvenlik Konseyi üzerinden şekillendirilmiştir.[410] Böylece Güney Afrika dış politikasında daha fazla söz sahibi olan askeri elitlerin, Güney Afrikanın daha agresif bir dış politika izlemesine öncülük ettiği, bu durumun ise askeri izolasyon sürecini hızlandırdığı değerlendirilebilir. Agresif dış politikanın da etkisi ile 1986 yılı Ekim ayında ABD'de partilerindeki muhafazakar kanattan kopan ılımlı Cumhuriyetçiler, Temsilciler Meclisi'nde 313'e karşı 83 ve Senato'da 78'e karşı 21 oyla Başkan'ın CAAA veto etme kararını ezici bir çoğunlukla geçersiz kılmak üzere Demokratlara katılmış, CAAA yaptırımlarının karara bağlanmasını sağlamıştır.[411] Bu tarihten sonra Güney Afrika'nın her açıdan olduğu gibi askeri açıdan da en zorlu yıllara girdiği görülmektedir.

Güney Afrika, askeri alanda özellikle 1970'li yıllarla birlikte bir yandan çevresel koşulların değişmesi diğer yandan içeride artan güvenlik riskleri ve bunlara eklemlenen küresel izolasyonla birlikte askeri alanda birçok zorlukla karşılaşmış, bu zorluklara rağmen insan hakları normuna itirazını sürdürmüştür. Ontolojik güvenlik açısından son

[407] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 453-54.
[408] Robert Davies ve Dan O'Meara, "Total Strategy in Southern Africa: An Analysis of South African Regional Policy since 1978", *Journal of Southern African Studies* 11, sy 2 (1985): 181-82.
[409] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 104.
[410] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 111.
[411] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 475.

derece değerli olan bu zorluklar ve ödenen bedellere daha yakından bakmak gerekmektedir.

4.2.1. Rejimin Ülke İçindeki Meşruiyet Kaybı ve İç Savaş Riski

Apartheid Güney Afrikası tarihsel olarak zaten içeride geniş bir meruiyet tabanı aramamıştır. Bir azınlık yönetimi olan apartheid, tüm tarihsel koşullara rağmen içeride giderek azalan hem beyaz hem de beyaz olmayan nüfusta meşruiyet kaybı ile karşı karşıya kalmış ve bu durum Güney Afrika'nın fiziki güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Nüfusunun çoğunluğunu siyasal katılımdan dışladığı apartheid Güney Afrikası, aynı anda hem derinleşen iç huzursuzluklarla hem de giderek istikrarsızlaşan bölgesel tehdit ortamıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır.[412] Bu kapsamda ilk tehlikenin giderek zor şartlarda doğan ve yaşama mecbur bırakılan siyah nüfus içinden geldiği söylenebilir. Apartheid rejiminin artan siyasal maliyetleri, Marksizm ve özellikle "siyah bilinç" düşüncesine yönelen genç siyahların radikalleşmesinde ve kapitalistlerce potansiyel müttefik olarak görülen siyah orta sınıf ile seçkinlerin rejimden uzaklaşmasında kendini göstermiştir.[413]

Dahası, Güney Afrika, geniş bir toprak sınırını savunmak zorunda kalmış, nüfusunun yalnızca küçük bir kısmını olası iç ve dış tehditlerle mücadele için seferber edebilmiş ve nüfusça çok daha büyük, ayrıca süper güç desteğine sahip devletlerle karşı karşıyaya kalmıştır.[414] Bu durum, içeride sadece siyahlar üzerinde değil, aynı zamanda beyazlar üzerinde de baskı oluşmasına neden olmuş, askere alım ve askerlik süreçlerinin uzaması gibi hayatı derinden etkileyen yeni gelişmeler beyazların gündelik hayatları için tedirgin edici boyutlara ulaşmış, bu durum ise hükümetin oy potansiyeli açısından yeni riskler oluşturmuştur. Bu durum, içeride apartheid için oluşan risklerin çok boyutlu olduğunu göstermesi açısından özellikle önem arz etmektedir.

Apartheid yönetimi, Batılı ülkelerle sahip oldukları güçlü bağlara ve sahip oldukları materyal güçlere dayanarak içeride siyah nüfusa karşı adaletsiz uygulamalarını ileride oluşabilecek maliyetleri çok da düşünmeden hayata geçirmişlerdir. Bu doğrultuda,

[412] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 78.
[413] Merle Lipton, *Capitalism and Apartheid: South Africa, 1910-1986* (New Africa Books, 1989), 231.
[414] Ronald W. Walters, *South Africa and the Bomb: Responsibility and Deterrence* (Lexington Books, 1987), 75.

apartheid ideologları, Güney Afrika'nın sahip olduğu bol ekonomik ve sosyal kaynakların her koşulda belli bir düzeyde ekonomik büyümeyi güvence altına alacağı varsayımıyla, siyahların yaşadığı bölgeleri ihmal etme gibi politikalara veya siyasi denemelere girişme eğilimi göstermişlerdir.[415] Apartheid yönetiminin bu uygulamalarına karşın Afrika Ulusal Kongresi (ANC), Birleşik Demokratik Cephe (UDF), Güney Afrika Sendikalar Konfederasyonu (COSATU) ve kilise örgütleri[416] gibi yapılanmaların apartheid rejiminin varlığına yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaya başlaması, siyahlar arasındaki hoşnutsuzluğun daha fazla destek bulması ile iç direnişi derinleştirmiş ve bunun sonucunda rejimin küresel izolasyonu daha da pekişmiştir.[417]

Öte yandan apartheid uygulamaları nüfusun yalnızca yaklaşık %10'unu oluşturmasına rağmen toplam gelirin %70'inden fazlasını elinde tutan beyazlara kıyasla siyah nüfus için yıkıcı sonuçlar doğurmuştur.[418] Yapısal bozuklukların, bir tercih olarak sürdürülmesinin, siyahlar arasında özellikle giderek fakirleşen ve insani açıdan zor şartlarda büyüyen nesillerde radikal fikirlerin benimsenmesinin daha kolay bir hale geldiği söylenebilir. Bu durum ise içeride olası güvenlik riskleri için potansiyel bir toplumsal zemin oluşması anlamına gelmiştir.

Apartheid uygulamaları altında ezilen siyahi nüfus içerisinde direniş fikri giderek yaygınlaşmış, soruna fiziksel şiddet ile çözüm üretmeye yönelik çağrılar artar olmuştur. Nitekim, 1970'lerin ortasında tırmanan çatışmalar, sabotaj eylemleri ve küresel tepkiler, Güney Afrika'nın iç istikrarını zayıflatarak apartheid rejiminin varlığını hemen her platformda sorgulanır hale getirmiştir.[419] Artan toplumsal direniş karşısında yoğun şiddet uygulamasına rağmen, istediği sonuçları elde edemeyen Güney Afrika rejimi ülke içi meşruiyetini ve otoritesini tamamen kaybetmiş; aşırı yıpranan apartheid rejimi, olağanüstü hal ilanlarına karşın kamu düzenini yeniden tesis edememiş ve bu durum devletin varlığını tehdit eden devrimci bir atmosferin oluşmasına yol açmıştır.[420] Dolayısıyla, sistemik normlara meydan okuma süreci, apartheid elitleri açısından rejim karşıtı hareketlerin (ANC, PAC) sert biçimde bastırılmasını zorunlu kılmış; 1980'lerde

[415] Terence Moll, "Did the Apartheid Economy 'Fail'?", *Journal of Southern African Studies* 17, sy 2 (1991): 291.
[416] Apartheid karşıtı hareketin önemli bir parçası da doğal bir dokunulmazlık zırhına sahip olan kiliseler olmuş, Güney Afrika'da ırkçılıkla mücadele sürecinde kiliseler örgütlü muhalefet için kritik rol oynamıştır.
[417] Harshe, "Dismantling Apartheid: Problems and Prospects", 441.
[418] Charles Simkins, "Poverty, Inequality, and Democracy: South African Disparities", *Journal of Democracy* 22, sy 3 (2011): 105-19.
[419] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 83.
[420] Abdul S. Minty, "South Africa: From Apartheid to Democracy", *Security Dialogue* 24, sy 1 (1993): 70.

tekrarlanan olağanüstü hal ilanları, güvenlik güçlerinin sivillere yöneltilen sürekli şiddet kullanımı ve kapsamlı gözetim mekanizmaları aracılığıyla rejimin iç meşruiyetini aşındırmış ve apartheidın toplumsal maliyeti ciddi ölçüde artırmıştır.

Rejimin içeride meşruiyet kaybı sadece siyahlar üzerinde değil, aynı zamanda beyazlar üzerinde de görünür olmuştur. Yukarıda bahsi geçen iç ve dış gelişmeler sonrasında özellikle 1974-1988 yılları arasında P. W. Botha'nın Güney Afrika'nın askeri kapasitesinin topyekun saldırı stratejisini bertaraf etmeye yetecek güçte olduğuna dair inancına karşın, rejimin siyasi destek yapısında özellikle ılımlı[421] ve muhafazakar[422] kesimler arasında belirgin ayrışmalar ortaya çıkmıştır.[423] Bu durum, iktidarın sadece siyah nüfus içerisinde değil, aynı zamanda kendi tabanı olan beyazlar arasında da meşruiyet sorunları yaşamasını göstermesi açısından önemli bir noktadır. Öte yandan yaptırımlar, tanınma ve temsil için mücadele eden gruplar arasındaki reformist partilerin güçlenmesinde etkili olmuş; ekonomik yaptırımlar sosyo-ekonomik ayrılıkları şiddetlendirerek iktidardaki Ulusal Parti'nin destek tabanında değişime neden olmuştur.[424] Böylece, apartheid rejimi, içeride sadece siyahi bir ayaklanma veya iç savaş riskli ile karşı karşıya kalmamış, aynı zamanda başlangıçta sahip olduğu beyaz desteğinde de azalma ile karşılaşmıştır.

4.2.2. Bölgesel Yüksek Düzeyli Çatışma Riski

Apartheid rejiminin karşı karşıya kaldığı askeri zorluklardan birisi de Güney Afrika Bölgesinde giderek artan çatışmalarla birlikte tehdit altına giren fiziksel güvenlik sorunları olmuştur. Güney Afrika, uzun bir süre kendisine tehdit oluşturmayan ve on binlerce Portekiz askeri tarafından kontrol edilen Portekiz kolonileriyle çevrili bir güvenlik alanı içerisinde varlığını sürdürmüştür. Bu bölgede Portekiz ve diğer kolonyal devletlere bağlı devletler, aynı zamanda beyaz Güney Afrikalı elitleri kaygılandıran siyahi milliyetçilik, sosyalizm ve siyah kurtuluş hareketlerine karşı bir tampon işlevi görmüştür.[425] Fakat bu durum zamanla dramatik bir şekilde değişmiş, özellikle

[421] Afrikaner: Verligte.
[422] Afrikaner: Verkrampte.
[423] Graham Evans, "South Africa in Remission: The Foreign Policy of an Altered State", *The Journal of Modern African Studies* 34, sy 2 (1996): 254.
[424] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 185-86.
[425] Walters, *South Africa and the Bomb: Responsibility and Deterrence*, 12.

Portekiz'de gerçekleşen darbenin ardından ve giderek güçlenen dekolonizasyon süreci ile birlikte Güney Afrika, apartheid rejiminin sona ermesini arzulayan komşu devletlerle çevrilmiş, giderek daha tehditkar bir bölgesel güvenlik ortamında varlığını sürdürmek zorunda kalmıştır.[426] Dolayısıyla, Güney Afrika'nın, sadece küresel değil, aynı zamanda kıtasal ve bölgesel dönüşümden de apartheid açısından olumsuz etkilendiği, giderek bölgesinde kendisine yaklaşan güvenlik sorunları ile daha fazla başbaşa kaldığı görülmüştür.

Apartheidın çevresindeki güvenlik sorunlarını özellikle dekolonizasyon ve Portekiz darbesi ile yakın bir ilişki içerisinde okumak gerekmektedir. 1960'lardan itibaren Afrika'daki dekolonizasyon sürecinin hız kazanmasıyla birlikte apartheidın çevresinde güvenlik sorunları artmıştır. Bu yıllarda Afrika genelinde hızla artan siyah hakimiyetindeki devlet sayısı Güney Afrika yönetimi için büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Küresel ve kıtasal alarak gerçekleşen bu gelişmelere ek olarak, 1970'lerin ortalarına gelindiğinde ise yakın çevresinde meydana gelen gelişmelerin etkisi ile Güney Afrika'nın güvenlik ortamı belirgin biçimde istikrarsızlaşarak rejimin dışsal tehdit algısını derinleştirmiştir.[427] 1974 Portekiz darbesi, Güney Afrika'nın kuzeyindeki tampon bölgesini ortadan kaldırarak rejimin güvenlik çeperini köklü bir biçimde sarsmıştır.[428] Portekiz'deki yeni yönetim 1975'te Mozambik ve Angola'ya bağımsızlık tanımış ve Güney Afrika'ya artık Angola topraklarında faaliyet göstermesine izin verilmeyeceğini bildirmiştir.[429]

Bu tarihten itibaren beyazlara karşı siyahları temsil eden siyah tehlike[430] ve kapitalistlere karşı komünistleri temsil eden kızıl tehlike[431], apartheid Güney Afrika dış politikasının çözmeye çalıştığı temel sorun haline gelmiştir.[432] Böylece bölgesinde daha fazla güvenlik tehdidi hisseden Güney Afrika'nın topyekun saldırı doktrininin ortaya çıkışıyla birlikte, daha agresif bir apartheid dış politikası bölgede kendisini göstermiştir.[433] Hemen sınır komşusu olduğu iki önemli devletin beklenmedik şekilde varoluşsal olarak tam karşıt bir noktaya sürüklenmesi, dahası Güney Afrika'nın bu topraklarda faaliyet göstermesine

[426] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 78.
[427] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 81.
[428] Anna Mart van Wyk, "South African Nuclear Development in the 1970s: A Non-proliferation Conundrum?", *International History Review* 40, sy 5 (2018): 1159.
[429] Piero Gleijeses, *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria, and the Struggle for Southern Africa, 1976-1991* (UNC Press Books, 2013), 31.
[430] Afrikaner: Swart Gevaar.
[431] Afrikaner: Rooi Gevaar.
[432] Bell, A*partheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 209-10.
[433] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 110.

Portekiz'in de artık izin veremeyecek oluşu, Güney Afrika için tam bir güvenlik açığı oluşturmuş, bu tarihten sonra Güney Afrika'nın güvenliği bir yandan benlik diğer yandan fiziki güvenlik açılarından daha fazla tehdit görür hale gelmiştir.

Fiziksel güvenlikte oluşan tehditler, Güney Afrika'nın askeri açıdan daha agresif bir dış politika izlemesine neden olmuştur. Agresif dış politikanın somutlaşması ile, Cephe Devletleri arasında yer alan Mozambik ve Angola'ya yönelik Güney Afrika'nın müdahaleleri, bu ülkelerin özellikle ekonomilerine zarar vermekle birlikte, apartheidın bölgesel yalnızlığını derinleştirmiş ve Angola'daki Küba askeri varlığıyla birlikte sürekli bir çatışma döngüsünü tetiklemiştir. Bu dönemde, özellikle on yılın ikinci yarısında, Güney Afrika'nın çevresindeki siyasi ve askeri ortam belirgin biçimde kötüleşmiştir. Bölgede 1975'te başlayan ve 50 bin askere ulaşan Küba askeri varlığı, Güney Afrika hükümetinde kalıcı bir küresel izolasyon duygusunu pekiştirmiştir.[434] Bölgesel güvensizliğin baskısı altında Başbakan Vorster, Savunma Bakanı Botha'nın yönlendirmesiyle, Dr. Jonas Savimbi liderliğindeki UNITA hareketini desteklemek amacıyla 1975'te Angola'ya zırhlı birlik sevkiyatını gerçekleştirmiştir.[435]

1975'te Angola'da gerçekleştirilen Operation Savannah, Güney Afrika için taktiksel başarı getirmiş olsa da stratejik açıdan bir felakete dönüşerek ülkenin küresel düzeyde diplomatik yalnızlığa itilmesinde önemli rol oynamış, 1979 itibarıyla Angola'daki iç savaşa Sınır Savaşı ile derin şekilde dahil olan Güney Afrika, SWAPO kamplarına yönelik saldırılar ve UNITA'ya verilen destekle bölgesel çatışmayı Soğuk Savaş sonuna dek sürdürmüştür.[436] Dolayısıyla, 1974 sonrası dönemin askeri hareketlilik açısından son derece yüksek düzeyli geçtiği ve apartheid gündemini derinden meşgul ettiği görülmektedir.

Apartheid açısından, artan askeri hareketliliğin bir parçasını da aynı dönemde geliştirilen nükleer silahlar oluşturmuştur. Bu dönemde Güney Afrika, nükleer kapasitesini gizli tutarak ve komşularına karşı konvansiyonel üstünlüğünü sürdürerek, hem ulusal hem de küresel baskılara karşın bölgesel konumunu ve apartheidı korumaya çalışmıştır. Bu nedenle nükleer kapasite kazanımının ardından geçen on yıllık dönemde Güney Afrika'nın mevcut anlaşmazlıklardaki saldırgan tutumu belirginleşmiş ve yıllık çatışma

[434] Waldo Stumpf, "South Africa's Nuclear Weapons Programme: From Deterrence to Dismantlement", içinde *Confronting the Challenges of the 21st Century* (World Scientific, 2001), 209-10.
[435] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 110.
[436] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 81.

oranı yüzde 25 artmıştır.[437] Bu durumun bölgedeki çatışmaların büyüyerek ülkeye sıçrama riskini önemli ölçüde artırdığı, böylece apartheid rejiminin askeri riskler alarak bir yandan da fiziksel güvenliğini riske attığı söylenebilir. Böylece apartheid rejimi benliğini korumak adına içine girdiği bölgesel fiziki güvenlik sorunları ile tüm yaptırımlara rağmen tek başına mücadele etmeyi tercih etmiştir.

4.2.3. Savunma Sanayisinde Kendi Kendine Yetme İhtiyacı ve Artan Savunma Maliyetleri

Apartheid rejimi bir yandan yakın çevresinde artan güvenlik tehditleri ile mücadele etmek üzere askeri hareketliliğini artırırken öte yandan da küresel izolasyonla birlikte artan savunma sanayi ihtiyacını kendi kendine karşılamak durumunda kalmıştır. Bu süreç 1960'lı yıllara kadar götürülebilir. Nitekim, izolasyon süreci askeri açıdan da etkileri olan bir süreç olmuştur. Dahası, dönemin Güney Afrika yönetimi zaten askeri genişlemeyi ve askeri harcamaların artmasını planlı bir şekilde yürütmekteydi. Bu çerçevede rejimin, güvenlikçi bakış açısının yansıması olarak askeri açıdan apartheid projesi kapsamında büyüme hedefleri olduğu değerlendirilmekte; bu çıkarım, 1960'ların ortalarına gelindiğinde Güney Afrika'nın savunma harcamalarının, yedi yıllık bir süreçte altı katına çıkarak rejimin militarizasyon sürecini hızlandırmasından anlaşılmaktadır.

Öte yandan yaptırım süreçlerinin de büyüme ve harcamalar üzerine etkileri olmuştur. Örneğin Birleşik Krallık, 1964'te başlattığı silah ambargosunu beyaz azınlık yönetiminin sona ermesine dek sürdürerek, apartheid rejimine karşı uzun vadeli bir askeri kısıtlama politikası izlemiştir.[438] Aşağıdaki tablo Birleşik Krallık'ın 1960'lı yıllarda Güney Afrika'ya silah satışının dönemsel değişimlerini göstermektedir. Bu tablo, bir yandan apartheid rejiminin Batıdan aldığı desteği göstermesi açısından, diğer yandan gelişmeler karşısında sessiz kalamayan ve apartheida karşı tavır almak durumunda kalan Batılı öznelerin tutumlarındaki değişimi göstermesi açısından önem arz etmektedir.

[437] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 96.
[438] Moraes, "Transnational Activism and Domestic Politics: Arms Exports and the Anti-Apartheid Struggle in the UK-South Africa Relations (1959-1994)", 1.

Tablo 1: Birleşik Krallık'ın Güney Afrika'ya Silah Satışı (1951-1969)

Not: Tablo, Birleşik Krallık'ın toplam silah ihracatının içinde Güney Afrika'nın yüzde olarak seyrini göstermektedir.[439]

1970'lerde hem apartheid karşıtı aktivistler hem de Batılı hükümetler, Güney Afrika'nın yabancı teknoloji ve bilgiye bağımlılığını temel bir zayıflık unsuru olarak görmeye başlamıştır.[440] Bu tespit üzerine küresel çağrılar artmış, küresel kuruluşların kolektif taahhütlerinin yanı sıra, birçok ülke, özellikle Nijerya, Kanada ve bazı Avrupa devletleri, Güney Afrika'ya yönelik bağımsız yaptırım politikalarını benimsemiştir. Ancak Japonya, Güney Afrika'ya karşı, özellikle bilgisayar ekipmanlarının ihracatı ve bazı stratejik malların ithalatına ilişkin belirli ticari sınırlamalar getirmiş olsa da bu tedbirler, görece yeteriz yaptırımlar olarak değerlendirilmiştir.[441] Yine de askeri harcamaların yavaş yavaş içeride büyüyen bir harcama kalemi olmasında tüm bu yaptırımların etkileri yansınamaz düzeyde olmuştur. Dolayısıyla, geçmişi apartheidın başlarına kadar götürülebilecek bir askeri harcama planına apartheid karşıtı hareketin etkisi ile askeri ambargolar ve dahası silahlı çatışmaların doğurduğu yeni askeri harcamalar eklendiğinde Güney Afrika'nın büyüyen bir savunma sanayi ihtiyacı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Güney Afrika'nın büyüyen savunma sanayi talebine karşın 1977'de BM tarafından uygulanan zorunlu silah ambargosu, Güney Afrika'yı dışarıdan askeri teçhizat alamaz

[439] Moraes, "Transnational Activism and Domestic Politics: Arms Exports and the Anti-Apartheid Struggle in the UK-South Africa Relations (1959-1994)", 9.
[440] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 620.
[441] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 200.

hale getirmiş, bu durum, rejimi nükleer dahil ARMSCOR[442] örneği gibi kendi silah endüstrisini kurmaya zorlamış, böylece fahiş ar-ge ve üretim maliyetleri ortaya çıkmıştır. Bu sürece bir de altın ve ham madde fiyatlarında yaşanan küresel düşüşün olumsuz etkileri dahil olmuş, yüksek askeri ve güvenlik harcamaları ve ülkeye uygulanan finansal yaptırımlar ile rejimin katlandığı diplomatik, askeri ve ekonomik maliyetler daha da derinleşmiştir.[443] Öte yandan petrol ambargosu nedeniyle, ordu dahil devletin tüm enerji ihtiyacını karşılamak için devasa petrol stoklama tesisleri kurulması ve yüksek maliyetle gizlice petrol ithal edilmesi gerekmiş bu da yine bütçe için önemli bir gider olmuştur. 1970'li yılların sonları ile birlikte ortaya çıkan nükleer silah programı, hem mali açıdan ağır bir yük yaratmış hem de Güney Afrika'yı küresel nükleer denetim ve istihbarat ağlarının merceğine yerleştirerek rejimin üzerindeki dış baskıları artırmıştır.

Böylesi bir ortamda silah ambargolarının birikimli etkisi, artan operasyon maliyetleri ve askeri personelin moral çöküntüsü, Güney Afrika'nın hava üstünlüğünü yitirmesine ve genel askeri gücünün ciddi biçimde zayıflamasına yol açmıştır.[444] Dolayısıyla, apartheid rejimi, ilk günlerden itibaren ama özellikle 1970'li yıllarından ortalarından itibaren giderek artan askeri ihtiyaçlarını dışarıdan karşılayamaz hale gelmiş, bu durum içerideki savunma sanayini genişletmeyi gerektirmiş, böylece devasa savunma maliyetleri ortaya çıkmış, bu durum ise ülkenin ekonomisine darbe vurmuştur.

4.2.4. Nükleer Silah Üretimi ile Süper Güçlerin Radarına Girme Riski

Güney Afrika'nın, izolasyonun bir sonucu olarak karşı karşıya kaldığı zorluklardan birisi de nükleer silah programı ile ilişkili olmuştur. Bu zorluk apartheidın nükleer geliştirme süreci çevresindeki gelişmelere bağlı olarak artan güvensizlikle beraber ortaya çıkmıştır.

1974'te Portekiz'deki askeri darbe ve ardından Angola ile Mozambik'in bağımsızlaşması, Vorster'ın Güney Afrika'nın nükleer caydırıcılık potansiyelini incelemeleri için bilim insanlarına yetki vermesi, dönemin güvenlik koşulları düşünüldüğünde beklenebilir bir gelişme olmuştur.[445] Bu doğrultuda hem ülke içinde hem de sınırlarının ötesinde varoluşsal tehditler algılayan Güney Afrika elitleri, Angola'da süren savaşın daha büyük

[442] Armaments Corporation of South Africa.
[443] Rizzi ve Schütz, "Foreign Policy of New South Africa: Reinsertion and Regional Affirmation", 184.
[444] Minty, "South Africa: From Apartheid to Democracy", 70.
[445] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 110.

bir Sovyet müdahalesine yol açarak askeri üstünlüğü sarsabileceği kaygısıyla, nükleer silahları bölgesel güvenliği kontrol etmenin bir aracı olarak görmüşlerdir.[446] Fakat ilk etapta Sovyet tehdidine karşı oluşturulan nükleer program, zaman içerisinde sadece Sovyetlerin değil, aynı zamanda başka öznelerin de dikkatini çekerek apartheid rejiminin daha fazla dikkat çekmesine neden olmuştur.

Bu risklere rağmen nükleer çalışmalarına devam eden Güney Afrika, 1970'li yılların sonunda kendi nükleer silahlarına sahip olmuştur. Kapsamlı çalışmaların ardından apartheid yönetimi 1979 yılı sonunda gizli biçimde nükleer silahlara sahip olmuş, fakat ilk etapta bu kapasiteyi ne testlerle ne de resmi açıklamalarla küresel kamuoyu ile paylaşmamıştır.[447] Buradan hareketle Sovyet tehdidine karşı nükleer bir güç olma yolunda yapılan tercihlerin Sovyetlerin bölgeye daha fazla odaklanmasına neden olabileceği ihtimali, Güney Afrika'lı yöneticiler tarafından göze alınmış bir risk olarak değerlendirilebilir.

Önceleri büyük bir gizlilikle yürütülen nükleer çalışmalar, belli bir aşama katedildikten sonra yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu kapsamda Güney Afrika yöneticileri yer yer tehdit amaçlı nükleer çalışmalar içerisinde olduklarını belirli belirsiz ifadelerle kamuoyu ile paylaşmışlardır. 1970'lerin sonlarında Güney Afrika elitleri, çatışmanın tırmanmasını engelleme amacı taşıyan muğlak nitelikli tehditler ortaya koymuş; Botha ve diğer üst düzey yetkililer, ileri teknolojiye sahip uranyum temelli bir kapasiteye atıf yaparak "gizli silah" söylemini diplomatik caydırıcılık aracı olarak kullanmışlardır: "Güney Afrika'nın düşmanları, bilmedikleri askeri silahlara sahip olduğumuzu fark edebilir".[448] Dahası, Ağustos 1977'de bir Sovyet casus uydusunun Kalahari Çölü'nde bir nükleer silah deneme alanı tespit etmesi ve bunu bir ABD uydusunun doğrulaması, Güney Afrika'ya yönelik küresel dikkat ve tepkileri artırmış; aynı yıl Steve Biko'nun öldürülmesiyle apartheid karşıtı öfkenin yoğunlaşması sonucunda, Güney Afrika UAEA Yönetim Kurulu'ndan atılmıştır.[449] Böylece nükleer bir tehdit potansiyeline dönüşen Güney Afrika'nın, küresel güçlerin radarına girmesi açısından daha riskli bir ülke haline geldiği söylenebilir.

[446] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 79.
[447] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 78.
[448] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 89-93.
[449] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 637.

Güney Afrika, nükleer silah yaparak sadece Sovyetlerin dikkatini çekmemiş, aynı zamanda Batıda yükselen nükleer karşıtı hareketin de dikkatini çekmiştir. Uranyum ve genel olarak nükleer sistemler, Avrupa ve Kuzey Amerika'da 1970'lerin başında yeniden güç kazanan ve bilim insanlarının yanı sıra teknoloji politikaları konusunda sivil uzmanlık alanlarının da gelişmesini teşvik eden sivil hareketle kurulan ittifaklar sayesinde küresel bir anti nükleer hareket doğmuştur. Böylece Güney Afrika, anti-apartheid hareketi için hem sembolik hem stratejik açıdan cazip bir hedef haline gelmiştir.[450] Böylece Güney Afrika'nın apartheid uygulamaları nedeniyle küresel olarak karşı karşıya kaldığı zorluklara bir de nükleer silahlarla ilgili yeni bir süreç eklenmiştir.

Nükleer silahların Güney Afrika'nın daha fazla dikkat çekmesine neden olması, aynı zamanda nükleer silahlardan kaynaklanan özgüvenden de etkilenmiştir. 1980'lerin başında Güney Afrika, hava yoluyla taşınabilen balistik bombalar üretmeye başlamış ve böylece nükleer silah kapasitesini ileri düzeyde sofistike hale getirmiştir.[451] Nükleer kapasite edinilmeden önce Angola'da sınırlı sayıda sınır hattı operasyonu yürüten Güney Afrika, 1980 sonrasında nükleer silahların sağladığı güvenle daha yoğun ve derinlemesine askeri harekatlar gerçekleştirmiştir. Ancak, ilk aşamada yoğunlaşan askeri hareketlilik zamanla, Güney Afrika'nın Sınır Savaşı sürecindeki saldırganlığı, olası bir Sovyet müdahalesi korkusuyla önemli ölçüde sınırlandırılmış; bu durum, operasyonların niteliği ve kapsamına yönelik temkinli bir strateji izlenmesine ve Angola'da daha agresif eylemlerden kaçınılmasına neden olmuştur.[452] Dolayısıyla, nükleer silah sahibi olmanın Güney Afrika askeri ve politik elitlerine sağladığı güvenin de etkisi ile apartheidın sınır ötesi askeri hareketliliklerinin çok daha rahat bir şekilde yapılabildiği, bunun bir sonucu olarak ise dışarıdan Güney Afrika'ya olan ilginin de arttığı söylenebilir.

Bu doğrultuda apartheid rejiminin kendi güvenliğini temin etmek için giriştiği nükleer silah üretim sürecinin, bir yandan fiziksel güvenliğini tehdit ettiği, öteki tarafından başta Sovyetler Birliği olmak üzere küresel olarak daha fazla dikkat çekmesine neden olduğu görülmektedir. Bu durum ise bir yandan fiziksel güvenliğin riske atıldığını diğer yandan ontolojik güvenliğin tesis edilmeye çalışıldığını göstermektedir.

[450] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 635.
[451] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 81.
[452] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 91-95.

4.3.Ekonomik Zorluklar ve Ödenen Bedeller

Güney Afrika'nın apartheid döneminde karşı karşıya kaldığı zorluklardan bir diğeri ekonomik zorluklar olmuştur. Güney Afrika yönetimleri apartheid döneminde bir yandan içerideki ekonomik sorunlarla diğer yandan dışarıdaki küresel ekonominin dalgalanmaları ve en önemlisi küresel izolasyon uygulamalarının sonuçları ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu süreçte ilk etapta yine Batılı ülkeler Güney Afrika'nın yanında bulunmuşlarsa da zamanda onlar da pozisyon değiştirmiş ve Güney Afrika mücadelesinde tek başına kalmıştır.

Özellikle, 1920'lerde hız kazanan sanayileşme sürecinden itibaren, Güney Afrika'nın ithalatının %70'inden fazlası ve ihracatının yarısı Birleşik Krallık, ABD, Batı Almanya, Japonya ve Fransa ile gerçekleşmiştir.[453] Bu yüzden ve anti komünizm gerekçeleriyle Batılı ülkeler ilk etapta Güney Afrika'ya karşı yaptırımlar konusunda pasifist olmuşlardır. Öte yandan Güney Afrika ile kolonyal ilişkisi olan Birleşik Krallık, Güney Afrika'nın ticari ilişkilerinde en büyük paya sahip olmasının yanı sıra, ülkenin en önemli yurt dışı yatırım kaynağı olma konumunu sürdürmüştür.[454] Tarihsel bağları güçlü olmasından ötürü apartheidın ilk yıllarında Batılı ülkelerin tutumları Güney Afrika yanlısı olsa da zaman içerisinde bu durum değişmiş, hatta 1980'li yılların ortaları itibariyle Batılı ülkeler ekonomik yaptırımların merkezi özneleri haline gelmiştir. Dolayısıyla, apartheid döneminin en önemli izolasyon temalarından birisi ekonomi olmuştur.

Apartheid rejiminin ekonomi alanında yaşadığı ilk zorlukları, apartheid öncesi döneme kadar götürmek mümkündür. Bu açıdan Hindistan'ın 1946'da Güney Afrika'daki ayrımcılığa dikkat çekmesi kayda değer bir nitelik taşımaktadır. Daha sonraki hareketler ise zaman içerisinde ortaya çıkmış ve güç kazanmıştır. 1946'da ilk adımı atan Hindistan'ın yanı sıra, Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ve birçok Afrika ülkesi, 1960'larda Güney Afrika ile ticari ilişkileri kesmiş, hatta Japonya bile Batı ittifakının bir parçası olmasına rağmen 1968'de doğrudan yatırımı kısıtlamışken, Almanya gibi diğer büyük ortaklar minimal yaptırımlarla ABD ve İskandinav girişimlerini takip etmiştir.[455] Güney Afrika hükümetleri, apartheid döneminde, BM, Milletler Topluluğu, AET, Bağlantısızlar Hareketi gibi örgütler tarafından sık sık düzenlenen ambargolar ve sermaye

[453] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 369.
[454] Saul Dubow, *Apartheid, 1948-1994*, Oxford Histories (Oxford University Press, 2014), 84-86.
[455] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 179-80.

çekilme kampanyalarıyla yoğun baskısıyla karşılaşmış; 1987 yılında Bağlantısızlar Hareketi ülkeleri tarafından 70 milyon dolarlık başlangıç sermayesi ile kurulan AF tarafından atılan somut adımlar apartheid karşıtı hareketin etkisini gösteren önemli gelişmelerden birisini oluşturmuştur.[456] Bu bağlamda, Güney Afrika'nın apartheid rejimi kuruluşundan itibaren çok boyutlu, çok özneli bir ekonomik izolasyon süreciyle karşı karşıya kalmıştır.

Öte yandan apartheid karşıtı hareketi sadece hükümetler üzerinden düşünmek yanıltıcı olacaktır. Apartheid karşıtı hareket, sadece hükümetlerden de oluşmamış, küresel insan hakları savunucuları başta olmak üzere birçok sivil kişi ve grup bu sürecin parçası olmuştur. Apartheid karşıtı hareket, tüm dünyada sivil ve siyasi uzun soluklu bir mücadele yürütmüş, bu mücadelenin sonunda birçok somut kazanım elde etmiş, nihayetinde apartheid rejiminin sona ermesinde kritik etkide bulunmuştur. Bu kapsamda Güney Afrika'ya uygulanan ekonomik yaptırımların ulusal çıkar hesaplarından ziyade sivil kaygılara dayanan yaptırımlar biçiminde gelişmiş olması önemli bir örnektir.[457] Nitekim, 1960'ların ortasında ABD'deki dini topluluklar, sivil hak savunucuları ve öğrenci hareketleri, Güney Afrika rejimini hedef almak amacıyla Güney Afrika'da yatırım yapan şirketleri ekonomik ve etik baskı altına almaya çalışmışlardır.[458] Dolayısıyla, Güney Afrika'nın karşı karşıya kaldığı izolasyon sürecinde ve bu sürecin bir parçası olarak ekonomik zorluklarda sivil unsurların, devlet düzeyindeki etkilerin yanı sıra son derece kritik rol oynadığını söylemek yerinde olacaktır.

4.3.1. Artan Tedarik Maliyetleri ve Dış Ticarette Verimsizlik

Apartheid rejiminin karşılaştığı ekonomik zorlukların önemli bir sonucu artan tedarik maliyetleri ve dış ticaretteki verimsizlik olmuştur. Bu kapsamda değerlendirilebilecek önemli adımlardan bir tanesi Güney Afrika'ya karşı uygulanan petrol ambargosu olmuştur. 1980'li yılların ortasındaki kapsamlı yaptırımlardan önce, BM 1960'ların başında silah ambargosu kararı almış, 1973'ten itibaren ise Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyesi ülkeler petrol ambargosunu yürürlüğe koymuştur.[459] Batılı

[456] Harshe, "Dismantling Apartheid: Problems and Prospects", 441.
[457] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 200.
[458] Edwards ve Hecht, "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa", 630.
[459] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 415.

hükümetlerin ilk etapta ciddi somut adımları olmamasına rağmen OPEC, AfB'nin talebi doğrultusunda 1973 yılında apartheida yönelik bir petrol ambargosu başlatmıştır.[460] Özellikle petrol alanında gelen bu yaptırımlar ve diğer tüm yaptırımlar birlikte değerlendirildiğinde Güney Afrika ekonomisi için önemli bir tedarik maliyetinin doğmasına zemin hazırlamıştır.

Petrol ambargosundan sonra ticaretin diğer alanlarına yönelik yaptırımlar da apartheid ekonomisinin karşılaştığı zorluklar arasında yer almıştır. Bu kapsamda AT, 1977'de yürürlüğe koyduğu iş dünyası davranış kurallarından sonraki ilk koordineli politikasıyla 1985'te Güney Afrika'ya yönelik silah, petrol ve güvenlik amaçlı hassas teçhizat ambargosu gibi tedbirleri kabul etmiştir. Bu tedbirlerden bir yıl sonra demir ve çelik ithalatını askıya almasına rağmen, ticarette daha büyük paya sahip kömür ve tarım ürünleri, Birleşik Krallık ve Batı Almanya'nın muhalefeti nedeniyle yaptırımların dışında tutulmuş; bu süreçte, Kuzey ülkeleri, AfB, OPEC, Bağlantısızlar Hareketi ve Cephe Devletleri gibi oluşumlar da ekonomik ağırlığı daha az ancak kapsamı daha geniş yaptırımları uygulamış veya güçlendirmiştir.[461]

Bir bütün olarak bakıldığında ticaret yaptırımlarının Güney Afrika ekonomisine yüklediği büyük maliyet, ülkeyi yüksek marjlarla karaborsadan silah almaya ve petrol ambargosunu aşmak için yılda 2 milyar dolar harcamaya zorlamış; Botha'nın ifadelerinde de görüldüğü üzere, 1973-1984 döneminde sadece petrol için harcanan 25 milyar doların üzerindeki ek maliyet, tedarik güvensizliğinin ve devasa ekonomik yükün göstergesi olmuştur.[462] Dolayısıyla, tedarik zincirlerinde çok boyutlu bir şekilde oluşan aksamalar, hatta zincirlerin kopuşu gibi nedenlerden ötürü Güney Afrika ekonomisinin ek maliyetler üstlenmesi gerekmiş ve apartheid rejimi insan hakları konusundaki talepleri yerine getirmek yerine bu maliyetleri üstlenmeyi tercih etmiştir.

Genel bir değerlendirme ile BM ve çeşitli ulus devletler tarafından petrol ve kömür gibi stratejik emtialara ek olarak ticari değeri olan diğer birçok alana uygulanan ambargolar, Güney Afrika'yı bu girdileri karaborsa veya aracı ülkeler üzerinden önemli ölçüde yüksek primlerle temin etmeye mecbur bırakmıştır. Bu durum, ülkenin temel girdi maliyetlerini astronomik düzeyde artırmıştır. Bilhassa Batı Avrupa ve ABD'deki iş dünyası ve sivil toplum baskısı neticesinde birçok küresel şirketin Güney Afrika ile ticari ilişkilerini

[460] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 197.
[461] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 199.
[462] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 205.

sonlandırması, ülkenin ihracat hacminde daralmaya yol açarak küresel ekonomik sistemden izole edilmesine neden olmuştur.

4.3.2. Ekonomik Büyümenin ve Kalkınmanın Sekteye Uğraması

Güney Afrika'nın ekonomik izolasyona maruz kalmasının bir sonucu da ülkenin büyüme ve kalkınmasının sekteye uğraması olmuştur. Özellikle 1970'lerin ortasından itibaren ekonomik yaptırımların etkisiyle Güney Afrika'nın büyüme hızı dramatik biçimde yavaşlamış; 1974 sonrası dönem, önceki yıllara kıyasla düşük ekonomik performansın belirginleştiği bir dönem olmuştur. Jones ve Muller'e göre 1974 öncesi on yıllarda Güney Afrika'nın reel GSYİH'si yılda ortalama %4,9 oranında büyürken, 1974–1987 döneminde bu oran %1,8'e düşmüştür.[463] Başka bir açıdan, Manby'e göre 1960'lı yıllardan itibaren Güney Afrika'da gerekli büyüme seviyesine ulaşılamamış, aksine ekonomik büyüme istikrarlı bir düşüş eğilimi göstererek 1970'lerde ortalama %3, 1980'lerde ise yaklaşık %1 düzeyinde gerçekleşmiştir.[464]

Yapılan tahminlere göre, uygulanan yaptırımların Güney Afrika ekonomisinin yıllık ekonomik büyüme oranını 1980'li yıllar boyunca ve 1990'ların başında yaklaşık %1,5 oranında düşürdüğünü ifade etmektedir. Öte yandan Singh'e göre, 1960'larda yıllık ortalama %8,9 GSYİH büyüme oranıyla küresel düzeyde yüksek bir ekonomik performans sergileyen ve hızlı nüfus artışına rağmen kişi başına düşen gelirini yükselten Güney Afrika, sonraki dönemlerde istikrarlı bir gerileme yaşamıştır. Bu doğrultuda büyüme oranı 1970'lerde %3,9'a düşen Güney Afrika'nın ekonomisi, 1980'lerde ise yıllık %2,1 ile keskin bir daralma göstermiştir. Bu düşüş eğilimi, 1991'de GSYİH'nin %0,5 küçülmesi ve 1992 için beklenen %1,0'lik düşüş tahminiyle sürmüştür.[465] Oysa genel kabul gören tahminlere göre, Güney Afrika ekonomisinin hem nüfus artış hızını yakalayabilmesi hem de işgücüne yeni katılan bireylere iş imkanı sunabilmesi için yıllık ortalama %5 civarında bir büyüme oranına ulaşması gerekirdi.[466] Buradan hareketle, aynı dönemde %1,5'lik bir büyüme performansı gösteren Güney Afrika ekonomisinin olması

[463] H. S. Jones ve Andre Muller, *The South African Economy, 1910–90* (Springer, 2016), 296.
[464] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 202.
[465] Harjinder Singh, "Post-Apartheid South African Economy", *World Affairs: The Journal of International Issues* 2, sy 2 (1993): 36.
[466] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 202.

gerekenden çok uzak bir noktaya vardığı, dolayısıyla ekonomik yaptırımların apartheid rejimi üzerinde ciddi etkilerinin oluştuğu görülmektedir.

Bahsi geçen verilere ek olarak, ekonomik yavaşlama neticesinde Güney Afrika, ABD'deki 19,840 dolarlık kişi başına gelirle kıyaslandığında, 2,290 dolarlık kişi başı gelirle orta gelirli gelişmekte olan bir ülke statüsüne gerilemiştir; bu durum, ülkedeki yaklaşık 17 milyon insanın asgari gelir düzeyinin altında yaşamasına yol açan derin yapısal sorunları işaret etmektedir.[467] Dolayısıyla, apartheid ekonomisi sadece potansiyelini gerçekleştirememekle kalmamış, aynı zamanda geniş toplumsal kesimlerine fakirleşmesine de yol açarak daha adaletsiz bir toplum oluşmasına da neden olmuştur. Bu çerçevede savaş sonrası dönemde yüksek büyüme potansiyeline işaret eden birçok özelliğe sahip olmasına rağmen, çeşitli göstergelerle yapılan ölçümlere göre apartheid ekonomisinin bu potansiyeli hayata geçirmekte yetersiz kaldığı görülmektedir.[468] Tüm bunlar, apartheid rejiminin ekonomisinin büyüme ve kalkınma söz konusu olduğunda önemli tavizler vermek zorunda kaldığını, başka bir tabirle benliğini korumak için ödemeyi tercih ettiği bedeller olarak ekonomik küçülmeyi tercih ettiğini göstermektedir.

4.3.3. Sermaye Kaçışı, Kredi Krizi ve Para Biriminde Değer Kaybı

Apartheidın karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklardan birisi de izolasyon uygulamaları ile birlikte küresel ekonomi ile olan bağlarının zayıflaması olmuş, bu çerçevede ülkeden sermaye çıkışları, dışarıdan alınan kredilerle ilgili yaşanan problemler ve bunların bir sonucu olarak para biriminin değer kaybetmesi kritik sorunlara dönüşmüşlerdir. Bu kapsamda, apartheid karşıtı hareketin, 1960'lı yıllarda başlattığı ve 1970'ler ile 1980'lerin başında ivmesini artırdığı "yatırımların geri çekilmesi" kampanyasını 1985 yılında zirve noktasına taşıdığı görülmüştür.[469] Bu bağlamda apartheid rejimine karşı küresel toplumda çok sayıda devlet ticari ve mali yaptırımları devreye almış ve Güney Afrika pazarından kayda değer bir yabancı sermaye çıkışı gözlemlenmiştir.[470] Öte yandan Güney Afrika'daki siyasi ve ekonomik ortamın artan belirsizliği, ülkenin yabancı sermaye için bir yatırım destinasyonu olarak cazibesini önemli ölçüde azaltmıştır.[471] Ek olarak, Güney

[467] Singh, "Post-Apartheid South African Economy", 36.
[468] Moll, "Did the Apartheid Economy 'Fail'?", 289.
[469] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 200.
[470] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 415.
[471] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 201.

Afrika'nın iç şiddet ve istikrarsızlığı kontrol altına alamaması, olumsuz kamuoyu algısı ve boykotlar ile yatırımları geri çekme kampanyalarının iş çevrelerinde yarattığı zorluklar; çok uluslu sermayenin ülkeden tamamen çekilmesini zorunlu kılan ana etkenler olmuştur.[472] Tüm bu gelişmelerle birlikte Güney Afrika'dan önemli ölçüde yatırım geri çekilmiş, bu durum apartheid ekonomisinde derin yaralar oluşmasına neden olmuştur.

Apartheid karşıtı küresel yaptırımların bir etkisi de içerideki şirketlerin, dışarıya yönelik faaliyetlerinin sekteye uğraması olmuştur. Örneğin, 1960'taki Sharpeville katliamını takiben ortaya çıkan sermaye kaçışı neticesinde, Güney Afrika holdinglerinin yurt dışı yatırım yapma imkanları, başlangıçta yerel döviz kontrolleriyle, ilerleyen dönemlerde ise küresel yaptırımlarla sınırlandırılmıştır.[473] Sermaye hareketlerinin gerek içeriden gerekse dışarıdan yoğun bir şekilde kısıtlanmasına ek olarak, 1970'lerden itibaren Güney Afrika'nın ekonomik gerilemesindeki ana etkenlerden biri, küresel ekonomideki değişimler olmuş; özellikle yaptırımlar nedeniyle yabancı yatırım büyük ölçüde durmuş ve bu durum, Güney Afrika'nın sermaye ihraç eden bir ülke konumuna gelmesine yol açmıştır.[474] Uygulanan yaptırımlar, yaygınlaşan şiddet olayları ve küresel sermaye piyasalarından finansman teminindeki yetersizlik, Güney Afrika'daki ekonomik krizin gelişini hızlandırmıştır.[475] Böylece apartheid ekonomisi özellikle 1960'larla birlikte, ve 1970'lerde artan ölçekte giderek sermaye hareketlerinin kısıtlaması daha fazla yüzleşmek durumunda kalmıştır.

1980'lerin ortasında ise Güney Afrika'ya yönelik yatırım çekilme süreci ekonomik baskının derinleşmesinde çok daha belirleyici bir rol oynamıştır. Özellikle, Rubicon Konuşması ve devamında yaşananlar 1980'li yıllara damga vurmuştur. Bu dönemde yabancı şirketlerin Güney Afrika'daki bağlı kuruluşlarıyla ilişkilerini kesmeleri ve 1985 Ağustos'unda büyük alacaklı bankaların kısa vadeli borçları yenilemeyi reddetmesi Aparthed ekonomisini derinden sarsmıştır.[476] Bunlara ek olarak, Bretton Woods sisteminin bozulması ile altın fiyatlarının düşmesi ve küresel ekonomik durgunluğun başlamasıyla birlikte, holdingler, birikim sahalarındaki coğrafi sınırlamaların karlılıklarını olumsuz etkilediğini görmüşler; bu bağlamda, Anglo-American gibi büyük

[472] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 374.
[473] Pádraig Carmody, "Between Globalisation and (Post)Apartheid: The Political Economy of Restructuring in South Africa", *Journal of Southern African Studies* 28, sy 2 (2002): 262.
[474] Singh, "Post-Apartheid South African Economy", 37.
[475] Arnold, "Engaging South Africa after Apartheid", 143.
[476] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 200.

holdingler, sermaye kaçırma ve yurt dışı yatırım için açık deniz şirketleri[477] kurma yöntemleriyle apartheid rejiminin mekansal kısıtlamalarını kısmen aşmaya çalışmıştır.[478]

Kabaca, artan siyasi istikrarsızlık, ekonomik gerileme ve altın fiyatlarının 1980'deki 850 dolarlık zirveden 1984 sonunda 400 dolara düşmesi gibi faktörler[479], Güney Afrika'nın yatırım için güvenilirlik algısını zayıflatmış ve yatırımları geri çekme kampanyasının etkisini artırmıştır. Bunun sonucunda, ülkedeki toplam yabancı yatırım içindeki doğrudan yatırım payı, yabancı şirketlerin sahip olduğu iştirakler olarak 1970'teki yaklaşık %60 oranından 1985'te %34'e kadar gerilemiştir.[480] Buradan hareketle 1960'larda başlayan sermaye kaçışlarının, 1980'li yıllarda zirveye ulaştığı ve apartheid ekonomisini son derece zor durumda bıraktığı tespiti yapılabilir.

Tablo 2: Güney Afrika'ya Doğrudan Yatırımların ve Kısa Dönemli Kredilerin Seyri

	DOĞRUDAN YATIRIMLAR	KISA DÖNEMLİ KREDİLER
1960	53,2	15,6
1970	53	16,9
1975	44,4	21,7
1980	46,1	17,6
1985	25,1	39,9
1990	26,2	17,4
1995	24	21,2

Not: Rakamlar toplam yatırım içerisindeki doğrudan yatırımların ve kısa dönemli kredilerin oranlarını göstermektedir.[481]

Sermaye kaçışının yoğunlaştığı bir dönemde apartheid uygulamalarına tepki olarak ortaya çıkan kredi krizi apartheid ekonomisi için önemli sonuçlar doğurmuştur. Dönemin başbakanı Botha'nın Temmuz 1985'te olağanüstü hal ilan etmesinin hemen ardından, Chase Manhattan Bankası kısa vadeli kredileri yenilememe kararı aldığını duyurmuş ve

[477] Offshore.
[478] Carmody, "Between Globalisation and (Post)Apartheid: The Political Economy of Restructuring in South Africa", 262.
[479] Lipton, *Capitalism and Apartheid: South Africa, 1910-1986*, 59.
[480] Lipton, *Capitalism and Apartheid: South Africa, 1910-1986*, 36.
[481] Charles H. Feinstein, *An Economic History of South Africa: Conquest, Discrimination, and Development* (Cambridge University Press, 2005), 229.

diğer kreditörlerin de benzer bir tutum sergilemesiyle ciddi bir likidite krizi ortaya çıkmıştır.[482] Ortaya çıkan likidite krizi sonucunda Güney Afrika hükümeti borsayı ve döviz piyasalarını geçici olarak kapatmak ve 14 milyar dolarlık kısa vadeli borcun faiz ödemelerini durdurmak zorunda kalmış; Mart 1986'daki "bekletme" anlaşmasıyla normalleşme izlenimi sağlansa da, bu durum ancak ülkeden muazzam miktarda sermaye çıkışının ardından mümkün olabilmiştir.[483]

1985 borç kriziyle başlayan Güney Afrika para birimi Rand'ın değer kaybetmesi ve borsada "kan banyosu" olarak adlandırılan çöküş, 1988'e kadar devam eden büyük bir sermaye çıkışına neden olmuş, hükümeti ekonomik büyümeyi feda ederek borç ödeme önceliğine odaklanmaya mecbur bırakmış; bu durum kısa vadeli kredi kesintileri gibi finansal yaptırımların ekonomiyi felç edebileceğini kanıtlamıştır.[484] Aynı dönemde Güney Afrika'dan 1988 itibarıyla yedi Batı ülkesinden yaklaşık 188 şirketin ülkeden ayrılmıştır.[485] Böylece 1980'li yılların ikinci yarısı apartheid karşıtı hareketin ekonomi üzerindeki, özellikle küresel bankaların uygulamalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan kredi krizi ile belirginleşmiş, apartheid rejimini insan hakları normuna uyma konusunda daha fazla baskı hisseder hale getirmiştir.

Böylesi bir ortamda uzun zaman ve derin ilişkilere dayanan özellikleriyle ABD ve İngiliz şirketleri gibi yabancı kuruluşların ülkeden çekilmesi, yabancı sermaye akışını tamamen durdurmuş; bu gelişme ise yeni yatırımların kesilmesine, ekonomik büyüme hızının yavaşlamasına ve başta siyah nüfus olmak üzere işsizlik oranının ciddi ölçüde yükselmesine yol açmıştır. Bu kapsamda, 1988 yılının sonuna kadar düzinelerce üniversite, yirmi üç eyalet ve yetmişi aşkın ABD şehri, Güney Afrika'daki hisse senedi ve ticari ilişkileri tamamen sonlandıran veya önemli ölçüde kısıtlayan yatırımları geri çekme politikalarını uygulamaya koymuştur.[486]

Bu gelişmelere bağlı olarak küresel bankaların Güney Afrika'ya sağladıkları kredileri geri çekme kararı, rejim için ciddi bir likidite krizini tetiklemiş ve ülkenin küresel finans sisteminden neredeyse tamamen izole olmasına yol açmıştır. Bu izolasyonun etkisi ile yeni krediye erişim imkanı bulunmaksızın Güney Afrika'nın vadesi gelmiş borçlarının neredeyse tamamını ödeme zorunluluğu, 1980'li yılların sonlarında ödemeler dengesi

[482] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 417.
[483] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 201.
[484] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 209.
[485] Harshe, "Dismantling Apartheid: Problems and Prospects", 441.
[486] Robert M. Price, *The Apartheid State in Crisis: Political Transformation in South Africa, 1975-1990* (Oxford Univerity Press, 1991), 222.

açığının ortaya çıkmasına neden olmuştur.[487] Bu dönemde özkaynaklar, daha kolay ikame edilebilir kredilerle yer değiştirmiş ve Güney Afrika için sağlanan krediler zamanla daha kısa vadeli ve güvenilirlikten uzak bir yapıya dönüşmüştür.[488] Bu noktada, Batılı ülkelerin Soğuk Savaş çerçevesinde Güney Afrika'ya olabildiğince destek olma politikaları düşünüldüğünde gelinen noktanın apartheid rejimi için ne denli katlanılması zor bir durum olduğu değerlendirilebilir.

Tüm bu gelişmelerin apartheid ekonomisinde bir bütün olarak oldukça zarar verdiği görülmüştür. Bu bağlamda 1940'lı yıllardan 1984'e kadar GSYİH'nin yaklaşık yüzde 2 ila 3 aralığında seyreden bir cari açık veren Güney Afrika[489], yabancı sermayeye olan yapısal bağımlılık nedeniyle kredi koşullarındaki değişimlere karşı yüksek düzeyde kırılganlık göstermiştir.[490] 1980'li yılların ortası itibarıyla, Güney Afrika'nın yaklaşık 24 milyar dolar olarak kaydedilen dış borcunun üçte ikilik bölümü kısa vadeli yükümlülüklerden kaynaklanmıştır.[491] Günün sonunda ülkeden 5 milyar doları aşkın bir sermaye çıkışı gözlemlenmiş, enflasyon %15 seviyesini aşmış ve yıllık büyüme oranı %1'in hemen üzerinde bir düzeye sert bir düşüş yaşamıştır.[492]

Süregelen sermaye kaçışı ve küresel finansal güvenin tamamen yitirilmesi, Güney Afrika Randı'nın (ZAR) sürekli değer kaybetmesine yol açmış, bu durum da yüksek enflasyonu ve genel ekonomik istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir. Finansal yaptırımlar ve sermaye çıkışları, Güney Afrika ekonomisinin potansiyelini kayda değer ölçüde sınırlandırmış; bu durum, reel GSYİH'nin potansiyelinin, tarihsel bir bütün olarak değerlendirildiğinde, %45 altında seyretmesine yol açmış ve 1985-1990 döneminde toplam 20 milyar dolarlık bir maliyet yaratarak kişi başına düşen gelirin 1990'da 1970 seviyesinin bile altına inmesine neden olmuş ve ekonomik gerilemenin boyutunu ortaya koymuştur.[493]

Bu durum, Güney Afrika ekonomisinin güven sorunu kaynaklı finansal bir kriz içerisinde olduğunun açık bir göstergesi konumundadır. Böylesi bir ortamda apartheid yönetiminin insan hakları normuna uymama yönündeki kararlılığı ise; Güney Afrika elitleri için ekonomik sorunların, benlik sorunlarından daha kabul edilebilir olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Nitekim, insan hakları normunun kabulü benliğin merkezi

[487] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 373.
[488] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 201.
[489] Jones ve Muller, *The South African Economy, 1910–90*, 299.
[490] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 416.
[491] Patti Waldmeir, *Anatomy of A Miracle: The End of Apartheid and the Birth of the New South Africa* (Rutgers University Press, 1998), 56.
[492] Arnold, "Engaging South Africa after Apartheid", 143.
[493] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 209.

unsuru olan insan ırkları arasındaki eşitsizlik varsayımının reddi anlamına gelmekte, bu durum ise ontolojik güvensizlik oluşturmakta ve Güney Afrika'nın benlik algısını bozmaktadır.

4.3.4. İç Ekonomik Yapının Bozulması

Güney Afrika'nın apartheid döneminde karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunlardan bir tanesi de iç ekonomik yapının giderek daha fazla bozuk bir hale gelmesi olmuştur. Esasen, apartheid, yapısal ve ekonomik olarak verimsiz bir proje olmuştur.[494] Apartheidın verimsizliği ise kendisinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede apartheidın ekonomik ayrımcılık boyutu iki düzeyde gerçekleştirilmiş ve sürdürülmüştür: İlki, siyah girişimciliğini doğrudan kontrol altına almayı ve bastırmayı amaçlayan ekonomik ayrımcılıktır; ikincisi ise, beyazlara tanınan eğitim olanaklarının siyahlara sunulmamasıyla, onların gelecekteki mesleki ve ekonomik olanaklarının kısıtlanması yoluyla uygulanan dolaylı ekonomik ayrımcılıktır.[495]

1948'de apartheidın kurulmasından sonra hükümet, Afrikanerları diğer gruplardan ayrı tutmuş ve Afrikanerlara başta ekonomi olmak üzere birçok alanda öncelik tanımıştır. İş güvenceleri ve ücret skalaları biçiminde yasallaştırılan işgücü piyasası ayrımcılığının yanı sıra, eğitim, sağlık, ikamet yerleri ve mahalle kalitesindeki ayrımcılık; farklı ırk grupları arasında üretkenlik düzeylerinde sistematik farklar oluşturmak amacıyla planlanmıştır.[496] Bu önceliğin bir sonucu olarak, 1940'lı yıllarda az sayıda Afrikaner üst düzey beyaz yakalı pozisyonlarda yer alırken, çoğunluğu işçi sınıfında çalışmış; bu durum genellikle daha düşük eğitim seviyeleri ve daha az fırsattan kaynaklanmıştır. Ancak iş güvencesi[497] politikası sonucunda Afrikanerlar, tarıma olan odağın bir miktar azalmasıyla şehirlerde beyaz yakalı işlere geçmeye başlamış ve bu durum, çok daha fazla sosyal hareketlilik elde etmeleriyle birlikte sınıf yapısında köklü değişikliklere yol açmıştır.[498] 1950'li yıllarda Afrikanerlar madencilik sektöründe marjinal bir konumdayken ticarette

[494] Geoffrey Schneider, "Neoliberalism and Economic Justice in South Africa: Revisiting the Debate on Economic Apartheid", *Review of Social Economy* 61, sy 1 (2003): 28.
[495] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 243.
[496] Pellicer ve Ranchhod, "Understanding the Effects of Racial Classification in Apartheid South Africa", 1.
[497] Job Reservation.
[498] Justin van der Merwe, "An Historical Geographical Analysis of South Africa's System of Accumulation: 1652–1994", *Review of African Political Economy* 43, sy 147 (2016): 66.

önemli bir yer edinmişler, ancak finans kurumları dışında İngiliz sermayesi ile rekabet etmekte zorlanmışlar; bu nedenle apartheid hükümeti, ekonomideki Afrikaner unsurları destekleyerek Afrikaner işletmelerinin güçlenmesine kritik katkılar sağlamıştır.[499]

Öte yandan bu dönemde melez olarak sınıflandırılmaya kıyasla beyaz olarak sınıflandırılmak, hem kadın hem de erkekler için eğitim fırsatları, erkekler için özellikle gelir düzeyi açısından büyük bir avantajlar doğurmuştur.[500] Dolayısıyla, apartheid rejimi, Güney Afrika toplumunu ideolojik değerleri doğrultusunda biçimlendirmeyi hedefleyen kapsamlı bir toplumsal mühendislik projesi olarak yapılandırılmıştır. Bu yapılandırmanın en önemli çıktılarından birisi de ekonomik verimsizlik olmuştur.

Öte yandan apartheid, sadece ekonomik eşitsizlik üzerinden değil, aynı zamanda toplam potansiyelin kullanılamaması açısından da bir yapısal bozukluk içermektedir. Apartheid, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan siyahilerin eğitim ve beceri seviyelerini kısıtlayarak işgücünün yetersiz kalmasına ve dolayısıyla ülkenin ekonomik potansiyelinin ciddi şekilde sınırlanmasına yol açmıştır. Bu süreçte beyazlar üstün eğitim sisteminden faydalanırken, siyahlar yetersiz altyapı, kalabalık sınıflar ve düşük nitelikli öğretmenlerle karakterize edilen ikincil bir sistemin dezavantajlarını yaşamıştır.[501]

Eğitim sistemindeki farklılığın bir sonucu olarak eğitim düzeyinde, beyazlar melez nüfusa kıyasla ortalama 5 yıl daha fazla öğrenim görmüş; gelir açısından ise beyaz erkekler, melez erkeklerin kazancının yaklaşık 4,5 katı kadar gelir elde etmiştir.[502] Böylesi fakların doğal bir sonucu olarak ırk ayrımcılığına dayalı ücretlendirme ve çalışma koşulları, sürekli siyah işçi grevlerini ve toplumsal huzursuzluğu tetikleyerek işletmelerin işgücü maliyetlerini ve yönetimsel risklerini yükseltmiştir; aynı zamanda, iç ve dış güvenliği sağlamak amacıyla yapılan yüksek askeri ve kolluk harcamaları, üretken yatırımlardan ve sosyal hizmetlerden kaynakların çekilerek ekonominin askeri-güvenlik aygıtına aşırı bağımlı bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur.

---

[499] Joseph Hanlon, *Beggar Your Neighbours: Apartheid Power in Southern Africa* (Indiana University Press, 1986), 356:11.
[500] Pellicer ve Ranchhod, "Understanding the Effects of Racial Classification in Apartheid South Africa", 2.
[501] Hopkins, "Assessing the World's Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation", 243.
[502] Pellicer ve Ranchhod, "Understanding the Effects of Racial Classification in Apartheid South Africa", 2.

Tablo 3: Güney Afrika'da ve Dünyada Reel GSYH'nin Seyri

	1950-60	1960-70	1970-80	1980-90
Az Gelirli	3,8	4,4	4	5,8
Orta Geliri	3,8	5,8	5,4	1,8
Yüksek Gelirli (OECD)	4,2	5	3,2	2,9
Sahraaltı Afrika	3,5	5	3,8	1,8
Dünya	-	-	3,6	2,9
Güney Afrika	4,5	6,1	3,5	1,4

Not: Rakamlar kategorilerdeki ülkelerin ve Güney Afrika'nın toplam içerisindeki yüzdelik dilimlerini göstermektedir.[503]

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Güney Afrika'nın apartheid döneminde küresel büyüme içerisindeki payının dramatik bir şekilde azaldığı görülmektedir. İç ekonomik yapının küresel dönüşüm karşısında etkin bir şekilde revize edilememesi ve giderek küresel ekonomiden alınan payın düşmesi iç ekonomik yapının bozukluğunun önemli göstergelerinden birisi olarak tespit edilmektedir.

Apartheidın iç yapısal sorunlarının bir nedeni de küresel izolasyon olmuştur. Nitekim bu durumu, izolasyonun giderek artması ile ekonomik büyüme oranlarını karşılaştırarak görmek mümkündür. Güney Afrika'nın ekonomik büyüme oranları, 1950'ler ve 1960'larda yüksek iken, apartheid rejiminin aşınmaya başladığı 1970'lerin sonları ve 1980'lerde, küresel çapta uygulanan yaptırımların da etkisiyle önemli ölçüde gerilemiştir.[504] Dolayısıyla, apartheid karşıtı ekonomik yaptırımların en belirgin sonuçlarından biri, rejimin ekonomik yapısında yarattığı bozulmalar olmuş; bu durum, sistemin kendiliğinden artan maliyetlerine ek olarak, dış ekonomik yaptırımların getirdiği maliyetlerin de eklenmesiyle yapısal bir yıkıma yol açmıştır.[505] Güney Afrika'daki kayıt dışı ekonomi, apartheid rejiminin bir yansıması olarak nitelendirilmekte olup, bu ekonomik yapının büyümesi özellikle 1970'li yıllardan itibaren belirgin bir şekilde

[503] Schneider, "Neoliberalism and Economic Justice in South Africa: Revisiting the Debate on Economic Apartheid", 29.
[504] Schneider, "Neoliberalism and Economic Justice in South Africa: Revisiting the Debate on Economic Apartheid", 28.
[505] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 415.

gözlemlenir olmuştur.[506] Bu gelişmeler, apartheidın bir yandan içeride kendi ideoloji öncelikle yapısal düzenlemelerinden, diğer yandan dışarıdan gelen yaptırımların etkisi ile derin bir yapısal ekonomik sorun ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Yapısal sorunların içerideki adaletsiz yapıyı daha da derinleştirmesi ve dış baskıların etkisi ile bir takım verimlilik adımları atılmaya çalışılmıştır. Apartheid sisteminin sahip olduğu işgücü piyasası çarpıklıkları nedeniyle, nüfusun çoğunluğunu teşkil eden siyahlar hem seyahat hem de istihdam alanlarında kısıtlanmış; bu durumun yol açtığı işgücü eksikliğine çözüm olarak 1973'te siyahların beyaz bölgelerde nitelikli işlerde çalışmasına kısmen müsaade edilmiş, ancak bu esneklik dahi kısıtlamaların ve apartheidı sürdüren kapsamlı bürokrasinin varlığını ortadan kaldıramamıştır.[507]

Bu sorunların çözümü için uygulanan yaptırımlara ek olarak dışarıdan da kısmi çözüm üretimi çabaları olmuştur. Bu kapsamda, 1977'de General Motors yönetim kurulu üyesi olan Afro-Amerikan dini lider Leon Sullivan tarafından geliştirilen ve "Sullivan İlkeleri" olarak bilinen davranış kuralları, Güney Afrika'da faaliyet gösteren ABD şirketleri için tamamen yatırımların çekilmesi ile apartheid yönetimine tam uyum arasında bir orta yol sunarak etik bir çerçeve sağlamış; kısa sürede yüzlerce şirketin benimsemesiyle AT ve Kanada'da benzer girişimlerin doğmasına ve siyah Güney Afrikalıların eğitimi ile mesleki gelişimini destekleyen küresel programların yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.[508] Her ne kadar kısmi adımlar olarak değerli olsalar da bu gelişmeler apartheidın önceliğini hiçbir zaman değiştirmemiş, böylece yapısal sorunların ne adalet tarafı ne de verimsizlik tarafı çözülememiştir.

Böylesi bir yapı içerisinde apartheid eğitim ve işgücü politikalarının siyah nüfusun potansiyelini kullanılamaz hale getirerek kalifiye işgücünü yalnızca beyazlarla sınırlaması, ekonomik büyüme hızını kısıtlamış ve küresel rekabet gücünü düşürmüş; buna ek olarak, yabancı şirketlerin teknoloji transferini durdurması gibi yaptırımlar Güney Afrika endüstrisinin güncel teknolojilere erişimini kısıtlayarak uzun vadede verimlilik kaybını derinleştirmiştir. Bu durumu, işsizlik ve enflasyon verilerinde görmek mümkündür. İşsizlik oranı, işsizlerin büyük ölçüde veri toplanamayan siyah "anayurtlarda[509]" yoğunlaşması nedeniyle kesin olarak doğrulanamamakla birlikte,

[506] Christian M. Rogerson, "Emerging from Apartheid's Shadow: South Africa's Informal Economy", *Journal of International Affairs*, 2000, 674-74.
[507] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 416.
[508] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 370.
[509] Homelands.

yaklaşık %40 seviyesine ulaşarak hızla artmış; buna ek olarak, yüksek faiz oranlarına rağmen enflasyon, son on yıl boyunca yüksek seviyelerde inatla seyretmiştir.[510] Dahası, 1980'li yıllarda Güney Afrika, küresel sistemi etkisi altına alan kriz ortamında, özellikle altın ve ham madde fiyatlarındaki düşüşün tetiklediği ekonomik problemlerle de yüzleşmek zorunda kalmış[511]; yapısal ve küresel sorunların bir araya gelmesi ile apartheid ekonomisi içinden çıkılması zor bir hal almıştır.

Tüm bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde apartheid ekonomisi birçok açıdan gerek iç dinamiklerin etkisi ile gerekse dış dinamiklere bağlı olarak onyıllara dayanan büyük bir mücadele içerisine girmiştir. Bugün, bu mücadeleyi kaybettiği bilinse de bu mücadelenin sebebi ve göze alınanlar halen yeterince araştırmaya konu olmuş değildir. Bu çerçevede sonraki kısım, bu çalışmanın teorik çerçevesinden hareketle apartheid rejiminin yaşadığı sorunlar karşısında aldığı tavırları anlamaya çalışmaktadır.

4.4.Norma İtirazın Nedenini Anlamak: Ödenen Bedellere Rağmen Ontolojik Güvenlik Arayışı

> "İzole edilmiştik. Ekonomimizin geleceği felaket durumdaydı. Artan devrimci ayaklanmalar ve olağanüstü hallerle dolu aşağı yönlü bir sarmalın içine kilitlenmiştik."[512]
>
> F. W. de Klerk

Yukarıda apartheidın kuruluşundan itibaren karşı karşıya kaldığı zorluklar ve ödediği bedeller diplomatik, askeri ve ekonomik temalar ile ortaya konmuştur. Bu kısımda ise teorik çerçeveden hareketle araştırma sorusuna doğrudan yanıt verilmektedir. Bu çerçevede kısım, yaptırımların etkinliğini sorgulayarak başlamaktadır. Böylece apartheid uğruna ödenmiş bedeller netleştirilmekte, anaakım rasyonel aktör modeline uygun olmayan bu tercih silsilesi ile ontolojik güvenliğe giriş sağlanmaktadır. Ardından ontolojik güvenliğin temel kavramlarından belirsizlik ve kaygı ile devam edilmekte, ontolojik güvenliğin benliğe dönüşünü gösteren her şeye rağmen kararlılık vurgulanmakta ve rutinlere dönüş için meşhur Rubicon Konuşması'ndan yararlanılmaktadır.

[510] Manby, "South Africa: The Impact of Sanctions", 202.
[511] Rizzi ve Schütz, "Foreign Policy of New South Africa: Reinsertion and Regional Affirmation", 184.
[512] Minty, "South Africa: From Apartheid to Democracy", 70.

4.4.1. Yaptırımların Etkinliği ve Apartheid için Ödenen Materyal Bedeller

"İnsanlığa karşı bir suç olan apartheidın bastırılmasında Birleşmiş Milletler'in yoğun çabaları başlıca itici güçlerinden biri olmuştur."[513]

Nelson Mandela

Yaptırımların etkinliği, apartheidın materyal unsurlar üzerinden bir bedel ödeyip ödemediği tartışması açısından önem arz etmektedir. Genel kanaate göre apartheid Güney Afrikası gerçekten de materyal bedeller ödemiştir. Fakat bu konu Levy'nin de belirttiği üzere kimileri için yeteri kadar net değildir: "Ekonomik yaptırımların etkili olup olmadığına dair yapılan titiz analizler, bu araçların siyasal dönüşüm yaratmadaki kapasitesine yönelik şüpheler ortaya koymuştur".[514] Öte yandan, çoğu araştırmacıya göre Güney Afrika'nın özellikle yaptırımlar karşısında büyük zorluklar yaşamadığını ve bedel ödemediğini iddia etmek neredeyse mümkün değildir. Nitekim, ırksal kategorizasyona dayanan apartheid, küresel öznelerin ırksal eşitliği desteklemek amacıyla geniş çaplı yaptırımlar uygulaması sonucunda Güney Afrika'nın eşi benzeri görülmemiş bir parya statüsü kazanmasına neden olmuştur.[515] Aşağıdaki tablo bu duruma ışık tutmaktadır.

Tablo 4: Güney Afrika'ya Uygulanan Yaptırımlar

	Askeri	**Ticari**	**Finansal**
BM Genel Kurulu	1962, 1963, 1983	1962, 1965	1966, 1969
BM Güvenlik Konseyi	1977, 1984	1985	1985
Milletler Topluluğu	1971	1985, 1986	1985 1986
Avrupa Topluluğu	1985	1986	1986
İskandinav Ülkeleri	1977, 1985	1985, 1987	1979, 1985, 1986
Afrika Birliği	1963	1963	1963

[513] UN, "Apartheid", 01 Ocak 1982, https://media.un.org/photo/en/collections/global-issues/apartheid.
[514] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 415.
[515] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 451.

ABD	1963, 1977, 1985, 1986	1978, 1985, 1986	1985, 1986
Birleşik Krallık	1964, 1985	1986	1985, 1987
Batı Almanya	1986	1977	1977
Fransa	1985, 1986	1986	1985
Japonya	1986	1986	1969, 1985, 1986

Not: Tablo, Klotz'dan[516] alınmış ve ekleme yapılmıştır.

Klotz'un hazırlamış olduğu bu tablo her ne kadar Güney Afrika'ya karşı uygulanan yaptırımların tamamını kapsamasa da genel bir fotoğrafın çekilmesi açısından oldukça işlevseldir. Nitekim, tabloya göre Güney Afrika'ya karşı 1960'lardan itibaren somut yaptırımlar uygulanmaya başlamış, yaptırımların ilk aşamaları görece zayıf olsa da zaman içerisinde, özellikle 1985 Rubicon Konuşması sonrası dönemde olağanüstü boyutlara ulaşmıştır. Bu tablo, ayrıca Güney Afrika'nın ödediği bedellerin bir arada kaba bir görüntüsünü sunması açısından da önem arz etmektedir. Bu çerçevede, tablonun, bundan sonraki aşamada apartheid döneminin ontolojik güvenlik üzerinden ile analizi yapılırken akıllarda yer etmesi faydalı olacaktır.

Tablonun da işaret ettiği materyal bedellerin yanı sıra küresel izolasyonun soyut ve hissedilmesi güç psikolojik maliyetlerinin, özellikle Güney Afrika elitleri üzerinde belirleyici bir etki yarattığı tespit edilmektedir. Bu kapsamda yaptırımların ekonomik dengeyi değiştirme etkisinin yanı sıra psikolojik tesirinin de son derece önemli olduğu ileri sürülebilir. Zira yaptırımlar, Güney Afrika'nın küresel alanda ne denli izole olduğunu göstermiş, bu açıdan diplomatik yaptırımların üstlendiği role karşın, ekonomik yaptırımların yüksek maliyeti daha güçlü bir sinyal işlevi görmüştür.[517] Buradan da anlaşılacağı üzere Aparheid'ın korunması için ödenen maliyetlerin mahiyeti tartışmaya açık sayılabilmekle beraber böyle bir maliyetin varlığı açıktır.

Apartheid konusu, üstelik, sadece apartheid yönetimi için değil, aynı zamanda küresel siyasetin özneleri için de materyal olmaktan çok düşünsel bir unsurdur. Nitekim, apartheid boyunca ırk eşitliği lehinde pozisyon almalarına ve apartheidı kınamalarına rağmen Güney Afrika'ya güçlü yaptırım uygulamaktan kaçınmalarına rağmen Batılı ülkelerin 1980'lerin ortalarında yıkıcı düzeyde güçlü yaptırımları benimsemesi, durumun

[516] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa".
[517] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 419.

salt apartheida yönelik ani bir tepkiyle izah edilemeyeceğini göstermektedir.[518] Buradan da anlaşılmaktadır ki, Aparhtied karşıtı hareket de apartheid da uzun soluklu materyal boyutları da olan, ancak özünde düşünsel bir mücadele içerisinde olmuş, bu süreçte apartheid yönetimi yenilerek rejimi sonlandırmak durumunda kalmıştır.

Öte yandan, Arnold'a göre yaptırımların etkili olduğu açıktır. Nitekim, ABD tarafından 1985 yılında uygulanan CAAA yaptırımlarının kabulü, siyah yerleşim bölgelerinde üç yıl süren toplumsal ayaklanmaların ve küresel bankaların yaklaşık 14 milyar dolarlık kısa vadeli borcu yenilemeyi reddetmesinin ardından gerçekleşmiştir.[519] Dolayısıyla, apartheid karşıtı hareketin somutlaştırdığı küresel sivil toplumun insan temelli değerlerinin düşünsel gücü, kapitalist ekonominin ve realist küresel siyasetin diğer alanlarına karşı baskın bir etki yaratmıştır.[520] Ayrıca yukarıda bahseildiği üzere ekonomik yaptırımların materyal etkileri sınırlı olsa da, bu yaptırımların rejim üzerindeki asıl etkisi, iktidar elitlerinde yarattığı psikolojik baskı ve meşruiyet krizinde somutlaşmıştır.[521] Dolayısıyla, gerek Batılı ülkeler ve Batılı olmayan ülkeler gerekse Güney Afrika için ortada materyal bedelleri ödenen düşünsel bir mücadelesi vardır.

Bu noktada, yaptırımların etkinliği açısından düşünsel unsurları önplana çıkaran Güney Afrika içerisindeki muhalif yapılara da bakmak gerekmektedir. Çünkü, yaptırımların etkinliği, önemli ölçüde ANC ve PAC gibi hareketlerin küresel kuruluşlar ve devletlerle yürüttüğü yoğun diplomatik temaslar sayesinde sağlanmış; bu yapılar, Güney Afrika hükümetinin erişemediği birçok bölgede temsilcilikleriyle daha kapsamlı bir diplomatik ağ oluşturabilmiş ve bulundukları bölgelerde nüfuz sağlayabilmiştir.[522] Nelson Mandela ve siyahi lider kadrosu da bu duruma işaret ederek, Güney Afrika'daki demokratik dönüşüm sürecinde ekonomik yaptırımların belirleyici bir baskı unsuru olduğunu vurgulamıştır.[523] Diğer bir tabirle, yaptırımların etkinliği içerideki muhalif yapıların küresel mücadelesinin de etkisi ile apartheidın dönüşümü için belirleyici rol oynamıştır.

Yaptırımların etkinliği konusunda keskin bir sonuca varmak yerine, yaptırımların apartheidın sonlanması sürecine etkisinin olduğu değerlendirmesini yapmak daha doğru görünmektedir. Nitekim, apartheid rejiminin sonlanması, karmaşık faktörlerin etkileşimi sonucu gerçekleşmiş olup; bu süreçteki etkenlerin daha dengeli bir değerlendirmesi;

[518] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 177.
[519] Arnold, "Engaging South Africa after Apartheid", 143.
[520] Johnson ve Dickinson, "International Norms and the End of Apartheid in South Africa", 374.
[521] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 420.
[522] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 443.
[523] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 415.

yaptırımlar, dış baskılar, Afrikaner topluluğu içi çatlaklar, çözümsüz ekonomik problemler, sivil huzursuzluk ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi gibi unsurları kapsamaktadır.[524]

1948'den 1994'e kadar Güney Afrika'ya uygulanan yaptırımlar, küresel toplumun apartheid rejimini reddedişini somutlaştıran kayda değer bir araç işlevi görmüştür.[525] Bu doğrultuda 1990'ların başında Güney Afrika hükümetinin gerçekleştirdiği reformların sıralaması ve zamanlaması, küresel yaptırımların, apartheidın kaldırılmasına ve ırksal eşitlik normuna dayanan yeni siyasi kurumlar için müzakerelerin başlatılmasına yol açan karar alma sürecini etkilediğini teyit etmektedir.[526] Ayrıca, küresel yaptırımlar, apartheid sonrası anayasanın nihai yapısını müzakere eden reformist ve muhafazakar özneler arasındaki siyasi güç dengesi üzerinde belirleyici bir etki yaratmıştır.[527] Dolayısıyla, yaptırımların etkisiz olduğunu iddia etmek mümkün değildir; zira onlar, tek bir sonuç ile ilişkilendirilen birçok olası neden arasında yer almaktadır.[528] Buradan hareketle yaptırımların etkileri ile ilgili olarak tek neden olarak değil, nedenlerden bir neden olarak görülmesinin daha doğru olduğu söylenebilir. Ayrıca, yaptırımların etkinliğini özellikle apartheid elitleri üzerindeki psikolojik baskı unsuru olması üzerinden okunmasının da yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Nihayetinde ontolojik güvenlik açısından yaptırımların etkinliği değerlendirildiğinde materyal unsurlarla düşünsel unsurların karşı karşıya geldiği durumlarda düşünsel unsurların öncelenebileceği vurgusu belirginleşmektedir. Nitekim ontolojik güvenlik, önzenin düşünsel unsurlar çerçevesinde gerekirse materyal bedeller ödemek pahasına ontolojik güvenliğini temin etmeye çalışacağını savunmaktadır. Bu açıdan yaptırımların etkin olması, apartheidın ödediği materyal bedellerin net bir şekilde ortaya konması ve bu bedellerin apartheid benliğini korumak üzere ödendiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

[524] Schneider, "Neoliberalism and Economic Justice in South Africa: Revisiting the Debate on Economic Apartheid", 30.
[525] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 446.
[526] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 185.
[527] Klotz, "Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa", 188.
[528] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 415.

4.4.2. Apartheidda Bozulan Rutinler, Belirsizlik ve Kaygı

Apartheid dönemini anlamaya çalışırken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da belirsizlik ve bu belirsizlikle beraber ortaya çıkan kaygı duygusudur. Nitekim, apartheid rejimi, insanların ırksal eşitliğine dayanan insan hakları normunun küresel siyasette kabul görmesiyle birlikte rutinlerini derin bir bozulma ile karşı karşıya kalmış, bu kapsamda birçok platformda benliği ile ilgili varsayımlara meydan okumalarla karşılaşmış, bu meydan okumalara karşı kendisini korumaya çalışmıştır. Böylesi bir ortam belirsizlik üretirken, aynı zamanda apartheidı kaygılandırmıştır. Dolayısıyla, dönemi anlamak için belirsizlik-kaygı ilişkisine de bakmak özellikle ontolojik güvenlik bağlamında faydalı olmaktadır.

Güney Afrika'nın insan hakları kavramına yönelik karşıtlığı doğru varsayılsa da, rejimin insan haklarını nasıl algıladığı ve BM'de görüşülen her değişiklik, taslak ve bireysel dilekçe ile giderek somutlaşan varoluşsal tehdidi ne ölçüde kavradığına dair yeterli bir anlayış mevcut değildir.[529] Her ne kadar apartheid elitlerine dair derinlikli çalışmalar bulunmasa da tarihsel bir okuma ile çeşitli çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Bu bağlamda Afrika'nın güneyinde 1600'lü yıllardan beri süregelen ırk temelli ayrımcılık, yasal zemini daha düşük olsa da apartheid öncesinde de Güney Afrika'da mevcut olduğu bilinmektedir. Ancak apartheid bu ayrımcılığı zirveye taşırken, dünyanın derinden değiştiği, yeni küresel normların kabul edildiği ve Güney Afrika'nın bu yeni düzene uyum sağlamayı reddettiği görülmektedir. Güney Afrikalı liderler, BM öncülüğünde süren yeni düzen inşa sürecindeki insan hakları tartışmaları sırasında geleceklerine dair kaygı duymuşlardır.[530] BM nezdindeki tartışmalar da göstermektedir ki, apartheid elitleri yeni normatif düzen karşısındaki varoluşları hakkında derin bir belirsizlik ve kaygı içerisinde olmuşlardır.

Belirsizlik ve kaygı, sadece apartheidın ilk günlerinde varolan bir unsur değil, apartheid döneminin temel karakteristik özelliklerinden birisi olmuştur. Özellikle dekolonizasyon süreci ve Portekiz darbesi sonrası Beyaz Halka'nın kırılması ile Güney Afrika'nın çevresi tamamen dönüşmüş, bu dönüşüm, Güney Afrika'yı yalnızlaştırmış ve apartheidın kendisini güvende hissetmesini zorlaştırmıştır.

---

[529] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", 2.
[530] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", 4.

Bu bağlamda, dönemin yöneticileri Güney Afrika'nın varoluşsal bir tehdit altında olduğuna inanmış ve Sovyetler Birliği'nin bölgeye yönelik nüfuzunu artırma çabalarının, özellikle "Güney Afrika Komünist Partisi'nin iktidarı ele geçirme olasılığı" nedeniyle, ciddi bir kaygı kaynağı oluşturduğunu düşünmüşlerdir. Güney Afrikalı Diplomat David Steward'a göre, Güney Afrikalı elitler, daha fazla birlik, Rus askeri varlığı ve konvansiyonel üstünlüklerini tehlikeye atacak ek müdahaleler olabileceği yönünde derin bir kaygı taşımaktaydılar.[531] Sovyet müdahalesine karşı kendisini korumak isteyen Güney Afrika, bu koruma çabasını Batı ile ittifakını güçlendirerek yapamamış, bunun yerine ilerde daha fazla tehdit olarak algılanmasına neden olacak nükleer silah geliştirme yolunu tercih ederek yerine getirmiştir.

Çevredeki artan risk ve bu riskin yol açtığı kaygılar nedeniyle baskı hisseden Güney Afrika elitleri, nükleer silahları bölgesel gerginliği caydırmak ve kontrol altına almak için bir araç olarak görmüşler ve bu durum, ülkenin nükleer silah üretme çabalarını güçlendirmiştir.[532] Sovyet tehdidini bu denli yakın hisseden Güney Afrika, buna karşı tarihsel derin bağlara sahip olduğu başta Birleşik Krallık ve ABD olmak üzere Batılı müttefiklerine dayanmak yerine onlarla olan bağlarının kopması noktasına gelmeyi tercih etmiş ve kendi nükleer programına güvenmiştir. Bu tercih, bize apartheidın benliği ile ilgili duyduğu kaygıları bastırmayı, fiziksel güvenliğini gerekirse riske atmaya tercih ettiğini göstermesi açsından önem arz etmektedir.

Apartheid karşıtı yaptırımlar 1980'li yıllara gelindiğinde Güney Afrika'nın neredeyse tek gündemi haline gelmiş, bu düzenin reform ile mi yoksa daha keskin bir dönüşümle mi değişeceğine dair tartışmalar artmıştır. Bu kapsamda, 1984 itibarıyla, küresel baskılar apartheid meselesini ulusal gündemin merkezine yerleştirmeyi başarmış ve yaptırımları destekleyen politika yaklaşımı en üst düzey karar vericiler tarafından benimsenmiştir.[533] Bu durum da göstermektedir ki, apartheid, her türlü materyal bedeli ödedikten sonra ancak mecbur kaldığında kendisine yönelik temel varsayımları sorgulamaya yanaşmış, hatta bu sorgulamaları kabul etmeden şartların baskısı altında yeni normları kabul etmiştir. Bu nokta ontolojik güvenliğin belirsizlik ve kaygı ilişkisini Güney Afrika örneğinde görünür kılmakta, Güney Afrika'nın belirsizlik ve kaygı içerisinde olmasına

[531] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 83-84.
[532] Bell, *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*, 94.
[533] Klotz, "Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa", 467.

karşın ve hatta belirsizlik ve kaygının etkisi ile benliğine daha fazla sarılma ihtiyacı hissettiğini göstermektedir.

4.4.3. Beklenen Son: Bitmesi Muhtemel Olsa da Apartheidı Savunmak

Apartheid, her ne kadar tarihsel açıdan oldukça geçmişe giden uygulamalara dayansa da ortaya çıktığı dönem itibariyle uzun bir ömrünün olması çok zor bir proje olarak doğmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından insan hakları merkezli yeni normatif düzenle apartheid gibi bir rejimin var olabilmesi büyük bedeller gerektirmekteydi. Nitekim, apartheid elitleri bu bedelleri kendileri ve Güney Afrika toplumuna ödetmişlerdir. Fakat bu süreçte hemen herkes apartheidın sonsuza kadar devam etmeyeceğinin farkında olmuşsa da düşünsel unsurların öncelenmesinden ötürü bu süreç büyük bir mücadeleye sahne olmuştur.

Apartheidın çok da uzun olmayan bir zamanda biteceğine ilişkin farkındalık ve uzun vadeye yönelik karamsarlığı Verwoerd döneminde özellikle görmek mümkündür. 1958-66 yılları arasında başbakanlık yapan Verwoerd'ün dış politikası, beyaz üstünlüğünü sürdürme fikri üzerine inşa edilmiş ve Güney Afrika'nın Sharpeville Katliamı'ndan sonra daha da belirginleşen küresel yaptırımlara giderek daha fazla maruz kalacağı kabulüne dayanmıştır.[534] 1961'de dönemin başbakanı Verwoerd, izolasyoncu tutumu şu şekilde özetlemiştir: "Son yıllarda BM'de öngörülmeyen bir gelişme yaşandı, özellikle Afrika'da, ama Asya'da da birçok yeni devletin eklenmesiyle tamamen deneyimsiz bir ülke bloğu ortaya çıktı. … Hem Batı hem de Komünist Blok, Afro-Asya bloğunun desteğini aramaktadır. Güney Afrika, her tarafın saldırılarına maruz kalan bir konuma düşmüştür, çünkü bu şekilde Afro-Asya ülkelerinin dostluğu kazanılabilmektedir."[535] Buradan hareketle Başbakan Verwoerd'ün küresel toplumun beklentisi hakkındaki bilinci ve bununla mücadele etme yönündeki kararlığının açık olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, her şey aslında bile bile yaşanmıştır. Apartheid yönetimi, benliğini korumak için materyal menfaatlerinden vaz geçmiştir.

Benzer durumu Güney Afrika'ya yönelik iç ve dış bakışlarda da görmek mümkündür. Nitekim, yaptırımların adım adım hayata geçmeye başlamasının ardından Güney Afrika

[534] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 108.
[535] Christopher, "The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994", 441.

ekonomik zorluklar yaşamış ve çok sayıda yerel özne, ekonomik durumun sürdürülemez olduğunu ve siyasi değişimi gerektirdiğini dile getirmiştir.[536] Özellikle, söz konusu 46 yıllık dönem boyunca, Amerikan istihbarat teşkilatlarının neredeyse tüm üyeleri, beyaz azınlık yönetiminin uzun vadede başarısızlığa mahkum olduğu, ancak kurumsallaşmış sisteme yönelik yakın bir tehdit bulunmadığı konusunda görüş birliği içinde olmuştur.[537] Ayrıca, Güney Afrika diplomatik belgelerinde, Hindistan başta olmak üzere Üçüncü Dünya Ülkelerinin Güney Afrika karşıtı tutumlarının artacağı ve bu çevrelerden büyük eleştiriler geleceği yönünde bir beklenti dile getirilmiştir.[538] Dolayısıyla, gerek içeriden gerekse dışarıdan Güney Afrika'ya bakan özneler, apartheid rejiminin geleceğine yönelik sürdürülemezlik öngörüsüne sahip olmuşlardır.

Tüm bunlardan anlaşılmaktadır ki, apartheid rejimi içeride ve dışarıda uygulanan politikalardan memnun olmayan kesimlerle karşı karşıya kalmıştır. Ancak, tüm karşı duruşlara rağmen apartheid elitleri bilinçli bir tercih olarak apartheid ideolojisinin gereğini yapmıştır. Bu durum ontolojik güvenlik açısından geleceğe yönelik belirsizlik ve kaygıların arttığı dönemlerde benliğe daha fazla sıkı sıkıya sarıldığı iddiası ile örtüşmektedir. Nitekim, Güney Afrika, gelecekte her ne kadar birçok sorun yaşayacağını ve bir gün çok yüksek ihtimalle apartheiddan vazgeçmek durumunda kalacağını tahmin etmesine rağmen benliğini korumak üzere bu süreci devam ettirmiştir. Bu tespit, ontolojik güvenliğin belirsizlik ve kaygı durumlarında benliğe ilişkin geri dönüşleri ve benliğin korunması konusundaki kararlılık vurgusunu göstermektedir. Bu durumun devamı niteliğinde kararlılığa ek olarak rutinler de ontolojik güvenlik açısından son derece önemli ontolojik güvenlik sağlayıcı unsurlar olarak görülmektedir.

4.4.4. Yaptırımların Zirvesinde Bir Meydan Okuma: Rubicon Konuşması ve Rutinlere Dönüş

Şüphesiz, sadece 1980'li yılların değil, belki de apartheid döneminin en önemli olaylarından birisi dönemin Güney Afrika Başbakanı P. W. Botha'nın Rubicon Konuşması olmuştur. Apartheidın sona ermesini kesinleştiren Rubicon Konuşması,

[536] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 415.
[537] Jeffrey Herbst, "Analyzing Apartheid: How Accurate were US Intelligence Estimates of South Africa, 1948–94?", *African affairs* 102, sy 406 (2003): 81.
[538] Burke, "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea", 5.

içeride ve dışarıda herkesi son derece şaşırtan ve aynı zamanda tedirgin eden bir konuşma olması açısından da önem arz etmektedir. Nitekim, sonuçları çok ağır bir süreç, bu konuşma ile başlamıştır. Rubicon Konuşması, genel beklentinin aksine, bir uzlaşı sağlamak yerine kendisi ile gurur duyan, apartheid çerçevesinde atılan adımların doğruluğuna işaret eden, adeta gelecekteki belirsizlik karşısında özüne dönüşü temsil eden bir konuşma olarak kayıtlara geçmiştir.

Bu bağlamda, Güney Afrika'nın dış ilişkilerini en çok etkileyen olaylardan birisi olan 15 Ağustos 1985 tarihli meşhur Rubicon Konuşması, Botha'nın meydan okuyucu tutumu nedeniyle ABD'nin yapıcı angajman politikasını sabote etmiş; ekonomik yaptırımların hızlanmasına ve Güney Afrika ekonomisinin çöküşünün derinleşmesine yol açarak hem Botha'nın hem de hükümetinin küresel itibarını yok etmiş; neticede Botha siyaset sahnesinden dört yıl sonra çekilse de, apartheid yönetimi bu konuşmanın yol açtığı yıkımdan kurtulamamıştır.[539]

Ağustos 1985'te Başkan Botha'nın apartheid reformlarını açıklaması beklenen konuşmasının, küresel toplumun beklentilerinin çok altında kalmasıyla zaten varolan kriz derinleşmiş; bu durum, Güney Afrika Randı'nın değerinin daha da düşmesine ve ağustos sonunda hükümetin borsayı ve döviz piyasalarını geçici olarak kapatıp borç faiz ödemelerini askıya almasına neden olmuştur.[540] Daha birçok somut sonuçlara neden olan Rubicon Konuşması'nın, apartheid için geri sayımın başladığı nokta olarak değerlendirilmesi mümkündür. Fakat, tüm materyal etkilerine ek olarak, Rubicon Konuşması benlik vurgusunun görünür olması açısından da özel bir anlam taşımaktadır.

Rubicon Konuşması, rutinlere dönüşü göstermesi açısından önemlidir. Fakat, sadece belli bir noktaya işaret etmektedir. Her ne kadar rutinlere dönüşün daha derinlikli ve geniş çaplı değerlendirilmesi gerekmekte ise de bu tezin kapsamı açısından bu çalışmada mümkün değildir. Öte yandan Rubicon Konuşması, Güney Afrika tarihinde oluşturduğu etki açısından değerlendirildiğinde kendi başına rutinlere dönüşün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ontolojik güvenlik açısından rutinler varoluşsal güvensizlik hissedildiğinde adeta birer güvenli sığınak görevi görmektedir. Apartheid açısından bakıldığında rejim, giderek derinleşen izolasyon karşısında materyal bedeller ödemeye devam etmekte olsa da içinde bulunduğu durum esasen kendi benliğinin temel

[539] Sole, "South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk", 111-12.
[540] Levy, "Sanctions on South Africa: What Did They Do?", 417.

varsayımlarını sorgulamasına neden olmakta, bu durum onu güvensizleştirmekte ve rutinlere dönüşe zorlamaktadır.

Burada detaylarına girilemeyen Rubicon Konuşması bu açıdan son derece önemli bir rutine dönüş örneği olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan rutinlere dönüş, ontolojik güvenlik teorik çerçevesinin apartheidı anlamaya yönelik sunduğu araçların açıklayıcı etki göstermesi açısından da önem arz etmektedir. Bu çerçevede daha önce diplomatik, askeri ve ekonomik olmak üzere üç tema ile analiz edilen Güney Afrika'nın karşılaştığı zorluklar ve ödediği bedeller, belirsizlik, kaygı, kararlılık ve rutinler ile Rubicon Konuşması birbirlerini tamamlar niteliktedir.

4.5.Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde apartheid Güney Afrikasının gerek iç dinamiklerle gerekse dış dinamiklerle karşı karşıya kaldığı zorluklar ve bu zorluklarla baş ederken benliğini korumak üzere ödediği materyal bedeller ortaya konmuş, daha sonra tüm bu zorluklar ve apartheidın tepkileri ontolojik güvenlik perspektifinden yorumlanmıştır.

Bu çerçevede Güney Afrika, küresel platforlardan dışlanma ve itibarını yitirme gibi önemli diplomatik kayıplara rağmen insan hakları normuna uyum talebine karşı çıkmış; anaakım rasyonalite anlayışının aksine, apartheid rejimi bu kayıpları telafi etmek yerine, dış meşruiyeti feda etme pahasına, beyaz üstünlüğüne dayalı benliğinin bütünlüğünü korumayı önceliklendirmiştir. Dahası, sportif ve kültürel organizasyonlardan dışlanma, rejimin iç propaganda aracı olarak bir zayıflık yerine kahramanlık nişanesi olarak sunulmuştur. Öte yandan bu diplomatik izolasyon, Afrikanerların kendilerini "tüm dünyanın yanlış anladığı, yalnız savaşçı" olarak konumlandırdığı "Kale Zihniyeti[541]" argümanını güçlendirerek, izolasyonun diplomatik maliyetini iç siyasi dayanışmayı artırma yoluyla dengelemeye hizmet eden bir stratejiye dönüşmüştür. Nihayetinde apartheid, benliğine yönelik tehditlere karşın küresel, kıtasal ve bölgesel yalnızlaşma yaşamayı, dahası tarihi bağları ve materyal çıkarları ortak olmasına karşın Batı desteğini kaybetmeyi göze almıştır.

[541] Laager Mentality. Bkz: Phil von Schalkwyk, "From Laager to Lager: Reflections on Afrikaner Identity", *Krakowskie Studia Międzynarodowe* I, sy 1 (2004): 211-22.

Diplomatik bedellerin ardından apartheid rejiminin, ödediği askeri bedellere bakıldığında benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. Güney Afrika'nın özellikle askeri hareketliliği her geçen onyılda daha fazla artırmasına rağmen bir türlü fiziksel güvenliğini tesis edememesi, bu durumun fiziksel güvenliği tehdit etmesi ve ekonomik maliyetleri de son derece artırması ve buna rağmen apartheid uygulamalarına devam edilmesi, rasyonel bir çıkar maksimizasyonu mantığıyla değil, ontolojik güvenlik arayışıyla açıklanabilir. Nitekim apartheid, askeri açıdan bakıldığında, içeride meşruiyet kaybı ve iş savaş riski, bölgesel düzeyde çatışma riskleri, savunma sanayisinde kendi kendine yeterli olma zorunluluğu ve artan savunma maliyetleri, nükleer silah üretimi ile süper güçlerin dikkatini daha fazla çekme risklerini üstlenmiştir. Bu riskler, ontolojik güvenliğin öncelendiğini göstermektedir. Zira insan hakları normunun kabulü, ırksal üstünlüğe dayalı Afrikaner benliğinin ortadan kalkması anlamına geleceğinden, rejim askeri yaptırımları benliğinin zarar görmesine tercih etmiştir.

Diplomatik ve askeri maliyetlere ek olarak apartheid, yoğun bir şekilde ekonomik maliyetler de üstlenmiştir. Bu çerçevede dış ticaretteki kısıtlamalar nedeniyle dış ticarette verimsizlik artmış, bu durum ekonomik maliyetleri artırmıştır. Öte yandan ekonomik düzenin bozulması ile büyüme ve kalkınma ikinci plana itilmiş, ekonomi, kısa dönemli projeksiyonlarla yönetilir hale gelmiştir. Ayrıca küresel izolasyonun bir sonucu olarak apartheid, ülkedeki sermayenin büyük oranda kaçışına, kredi krizine ve para biriminde büyük değer kaybına maruz kalmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak ise zaten büyük yapısal sorunlara sahip iç ekonomik yapı daha da bozulmuş ve sürdürülemez hale gelmiştir. Apartheidın ödediği ekonomik bedeller de göstermektedir ki, materyal çıkarlar, düşünsel çıkarlar karşısında feda edilmiştir.

Tüm bu maliyetler, sistemik norm talebi ile benlik arasındaki çelişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim, eşitlik ve ayrımcılığın yasaklanması gibi sistemik insan hakları normları, apartheid rejiminin yalnızca politik tercihlerini değil, aynı zamanda dayandığı bütün bir dünya görüşünü hedef almış; bu nedenle, normlara uyum sağlamak rejimin felsefi açıdan yok olması anlamına geleceğinden, ortaya çıkan bu varoluşsal tehdit, apartheid elitleri tarafından materyal kayıplardan daha büyük bir bedel olarak görülmüştür.

Öte yandan izolasyon tecrübesi Afrikaner milliyetçiliğinin temelindeki beyaz üstünlüğüne dayalı yüksek derece toplum olma mitini reddederek, Afrikanerların kendilerini uygar bir Batı toplumu olarak algılama biçimini kökten sarsmıştır. İnsan

hakları normu, rejim liderlerine "medeni olmadıkları" mesajını vererek, Afrikanerların kendilerini "Batı medeniyetinin bekçileri" veya "Tanrı'nın seçilmiş halkı" olarak tanımlamalarıyla büyük bir bilişsel çelişki yaratmıştır. Bu noktada apartheid, benliğin yeniden tanımlamasına yönelmek yerine, normun kendisini gayrimeşru ilan ederek bu durumu yönetmeye çalışmıştır. Ontolojik güvenlik, tam da bu noktada belirsizlik ve kaygı durumunda ortaya çıkan rutinlere dönüş tercihlerine dikkat çekerek apartheid uygulamalarını açıklama konusunda işlevsel bir teorik çerçeve olmaktadır. Dolayısıyla insan hakları normunun kabulü, rejimin sadece siyasi iktidarını değil; aynı zamanda Afrikaner olarak varoluşunu, kolektif hafızasını ve Afrika'da kalıcı egemenlik vizyonunu tamamen kaybetme riski olan ontolojik kaygıyı tetiklemiş ve bu derin kaygı, kayıpların, en azından anakım tarafından tanımlanan şekli ile rasyonel analizinin önüne geçmiştir.

Apartheid, anaakım rasyonalite açısından mantıksız, başka bir tabirle irrasyonel görünmektedir. Ancak ontolojik güvenlik açısıdan apartheid rejiminin temel motivasyonu materyal fayda maksimizasyonu değil, benlik algısına dayalı bir yaşam biçiminin sürdürülebilmesidir. Dolayısıyla apartheid için aslında oldukça mantıklıdır. İnsan hakları merkezli normatif taleplere karşı çıkan Güney Afrika'nın onyıllarca devam eden bir mücadeleyi, sonunda kaybetmesi muhtemel olan bir mücadeleyi, sürdürmesi de yine ortadaki meselenin materyal çıkarlarla ilişkili olmasından çok düşünsel unsurlarla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Genel bir değerlendirme ile, bu bölümün sonunda ontolojik güvenliğin Güney Afrika'nın apartheid dönemini anlamada işlevsel bir araç olduğu görülmektedir. Bu çerçevede öncelikle apartheid rejiminin ve Afrikaner milliyetçiliğinin benlik inşası, ırksal hiyerarşi, beyaz üstünlüğü ve Kalvinist teolojiye dayalı seçilmişlik miti üzerine kurulduğu görülmektedir. Bu nedenle ırk eşitliği gibi insan hakları normlarının kabulü, yasal bir değişiklikten öte, Afrikaner olmanın ve rejimin varoluşsal dayanağının ortadan kalkması anlamına gelmiştir. Bu çerçevede apartheid rejiminin norma itirazını temellendiren asıl unsur Afrikaner benliği ve beyaz üstünlüğüne dayalı bu sistemin korunması olup; diplomatik, askeri ve ekonomik çıkarların benliği koruma aracı olarak algılanması nedeniyle, temel politika değişikliğine ancak bu araçların tükendiği ve rejimin hayatta kalmasının imkansız hale geldiği noktada başvurulmuştur. Diğer bir deyişle ontolojik güvenlik, materyal güvenlikten öncelikli görülmüş ve apartheidın önceliği olarak onyıllarda süren bir dönemde belirleyici olmuştur. Nihayetinde, ontolojik güvenlik ihtiyacının küresel siyaseti anlamak için elverişli bir teorik çerçeve sunduğu ve bu çalışma

kapsamında apartheid döneminde Güney Afrika'yı anlamak için faydalı olduğu tespit edilmektedir. Fakt bu noktada apartheidın yegane amacı ontolojik güvenliğin teminidir iddiasında bulunulmamaktadır. Daha çok, gerçekliğin çok boyutlu olduğu, apartheid Güney Afrikasının anlaşılması için ampirik alana ontolojik güvenlik lensi ile bakılmasının gerçekliği daha iyi kavramaya yardımcı olduğu iddia edilmektedir.

SONUÇ

Bu araştırma, her ne kadar ampirik olarak tarihsel bir döneme odaklansa da esasen küresel siyasal sistemin derin yapısal dönüşümler yaşadığı ve mevcut normatif düzenin temelinin giderek daha fazla sorgulandığı bir dönemi anlamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, Uİ disiplininin anaakım rasyonel aktör varsayımına karşı çıkarak, bir öznenin kabul görmüş bir sistemik norma materyal bedeller ödemek pahasına neden itiraz edebileceği sorusuna apartheid Güney Afrikası üzerinden bir yanıt getirmektir.

Elde edilen bulgular, Güney Afrikanın dış politikadaki kararlarının ardındaki temel motivasyonun materyal güvenlikten çok, ontolojik güvenlik arayışı olduğunu ampirik olarak doğrulamakta ve küresel siyasetteki özne davranışlarını anlamada materyal unsurların yanı sıra düşünsel unsurların önemini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çalışma, norma itirazın nedenlerine odaklanarak ve ontolojik güvenlik kavramını yeni bir ampirik bağlamda test ederek literatüre hem teorik hem de ampirik açıdan katkılar sağlamaktadır.

Günümüz dünyasında belirsizliğin artması, 11 Eylül sonrası artan askeri müdahaleler, ekonomik krizler, bölgesel çatışmalar ve büyük güç rekabetindeki gelişmeler gibi bir dizi karmaşık gelişmeyle tanımlanabilir. Birçok öznenin mevcut düzenin küresel adalet konusundaki yetersizlikleri dile getirmesi, yapısal bir dönüşümün yaşandığına dair genel bir uzlaşının doğmasına neden olmuştur. Ancak, bu yapısal dönüşüm tartışmalarında, yapının özne ile olan karşılıklı etkileşiminin ve özellikle öznenin varoluşsal, yani benliğe dair kaygılarının sıklıkla ikincil planda kaldığı gözlemlenmektedir. Oysa, küresel siyasetin dinamiklerini derinlemesine anlamak, özne-yapı etkileşimine, düşünsel unsurlara ve dolayısıyla norm tartışmalarına daha fazla eğilmeyi gerektirmektedir.

Bu bağlamda tez, liberal uluslararası düzenin temel unsurlarından biri olan insan hakları normuna karşı çıkan bir öznenin, bu itirazı sürdürme maliyetlerini neden göze aldığını incelemiştir. Ampirik olarak seçilen apartheid Güney Afrikası, Batı medeniyetinin bir parçası olarak kabul edilmesine rağmen, ırksal eşitlik ilkesine dayanan insan hakları normuna karşı on yıllarca süren kararlı itirazı ve bu uğurda diplomatik, ekonomik ve askeri izolasyonu kabul etmesiyle, anaakım rasyonel aktör varsayımını sorgulamak için de elverişli bir örnek teşkil etmektedir.

Bu kapsamda tezin ilk bölümünde, Uİ disiplinindeki norm literatüründeki ve bu literatür içindeki görece yeni altliteratür olan norma itiraz altliteratüründeki tartışmalar incelenmiştir. Burada norm çalışmalarının başlangıçta normların yayılımına ve normların küresey siyasete etkilerine odaklandığı görülürken, 2010'larla birlikte artan normatif sorgulamaların etkisiyle norma itiraz literatürünün geliştiği tespit edilmiştir. Ancak, bu literatürün büyük ölçüde itirazın nasıl gerçekleştiğine odaklandığı, bir öznenin neden bedel ödeme pahasına sistemik normlara itiraz ettiğine dair analitik bir derinliğe yeterince sahip olmadığı görülmüştür. Bu tespit, çalışmanın norma itirazın nedenini ontolojik güvenlik kavramı üzerinden analiz ederek literatürlerdeki boşluğun doldurulması konusunda anlamlı bir zemin tesis etmektedir.

İkinci bölümde, çalışmanın teorik perspektifini oluşturan ontolojik güvenlik kavramı incelenmektedir. Bu bölümde ontolojik güvenlik, felsefi kökenlerinden hareketle Uİ'deki yükselişine, benlik, rutinler, öz-anlatılar ve kaygı gibi temel unsurlarına odaklanılarak tartışılmaktadır. Buradan hareketle ontolojik güvenliğin, küresel özneleri yalnızca materyal çıkarların peşinde koşan rasyonel yapılar olarak değil, aynı zamanda varoluşsal belirsizlikle baş etmeye çalışan ve istikrarlı bir benlik algısının sürekliliğini arzulayan psikososyal özneler olarak konumlandırdığı tespit edilmektedir. Bu arayış, kimi zaman materyal güvenlik kaygılarının önüne geçmekte ve özneleri, benliklerini koruyan, yerleşik ve bilindik rutinlere dönmeye itmektedir. Bu çerçevede ontolojik güvenlik, apartheid rejiminin maruz kaldığı yüksek maliyetli izolasyona rağmen kararlılıkla sürdürdüğü politikaların irrasyonel görünen motivasyonlarını açıklama gücüne sahip olduğu için çalışmanın teorik çerçevesi olarak belirlenmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde ise, ampirik zemini inşa etmek üzere apartheid Güney Afrikasının tarihsel arka planı ortaya konmaktadır. Bu bölümde, İkinci Dünya Savaşı sonrası küresel konjonktürde yükselen ırksal eşitliğe dayalı insan hakları normunun konumu ile apartheid rejiminin beyaz üstünlüğüne dayalı benlik kurgusu arasındaki çelişki vurgulanmaktadır. Burada, apartheidın bir yönetim biçiminden öte, Afrikaner milliyetçiliğinin varoluşsal bir stratejisi olduğu gösterilmekte; rejim tarafından kurumsallaştırılan ayrımcılığın, beyaz azınlığın kolektif benliğini koruma çabasının bir sonucu olduğu ileri sürülmektedir.

Buradaki tarihsel incelemede, dekolonizasyon sürecinin de etkisi ile BM başta olmak üzere birçok küresel öznenin apartheidı giderek artan bir izolasyon ile karşı karşıya

bıraktığı; dolayısıyla rejimin ortaya koyduğu kararlılıkla insan hakları normuna karşı sürekli ve yüksek maliyetli bir itiraz geliştirdiği tespit edilmektedir. Bu çerçevede bölümde, apartheid döneminde varolan norma itiraz bir bütün olarak gösterilmekte, ayrıca norma itirazın salt bir politika tercihi değil, benlikle doğrudan ilişkili, varoluşsal bir ihtiyaç olarak algılandığına işaret edilerek analiz bölümüne geçişe zemin hazırlanmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, materyal çıkar maksimizasyonu varsayımını temel alan ve anaakım rasyonel aktör modeliyle çelişir görünen apartheid rejimi incelenerek, apartheidın ödediği materyal bedeller ontolojik güvenlik kavramı ile anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede bölümde, apartheidın karşı karşıya kaldığı zorluklar ve ödediği materyal bedeller diplomatik, askeri ve ekonomi temaları üzerinden incelenmekte, bu bedellerin anaakım görüşe göre rasyonel bir öznenin kabul edeceği sınırların ötesinde olduğu ortaya konmaktadır.

Her şeyden önce Güney Afrika, BM başta olmak üzere hemen her küresel platformdan dışlanma, itibar kaybı, spor ve kültürel organizasyonlardan izole edilme gibi ciddi diplomatik kayıplar yaşamıştır. Rasyonel bir devlet, bu kayıpları en aza indirmek ve küresel meşruiyetini yeniden kazanmak için norm taleplerine uyum yolunu seçmeyi tercih etmeye meyilli olmalıdır. Ancak, bulgular bunun tam tersini göstermektedir. Apartheid rejimi, dış meşruiyetini feda etme pahasına, beyaz üstünlüğüne dayalı Afrikaner kolektif benliğini ve apartheid rejimini korumayı önceliklendirmiştir.

Öte yandan bu diplomatik izolasyon, rejimin iç siyasetinde bir zayıflık işareti olarak değil, tam tersine, kolektif benliği güçlendiren bir araç olarak kullanılmıştır. Rejim, dışlanmayı, Afrikanerların tüm dünyanın yanlış anladığı, yalnız savaşçılar olduğu miti etrafında şekillenen ve benliği güçlendiren bir stratejiye dönüştürmüştür. Ek olarak, sistemik insan hakları normunun kendilerine medeni olmadıkları mesajını vermesi, Afrikanerların kendilerini Batı medeniyetinin Afrika'daki bekçileri olarak görme şeklindeki öz-anlatılarıyla bir bilişsel çelişki yaratmıştır. Rejim, bu bilişsel çelişki ve yarattığı ontolojik kaygı karşısında, benliğin temellerini sarsacak bir değişimi kabul etmek yerine, normun kendisini düşman ve gayrimeşru ilan etme rutinine sığınmıştır. Bu durum, diplomatik maliyetin, benlik bütünlüğünü koruma aracı olarak iç siyasal dayanışmayı artırma yoluyla bir varoluşsal kazanca dönüştürülmesi yönünde çaba olduğunu göstermektedir.

Diplomatik bedellere ek olarak apartheidın askeri alanda ödediği bedeller, yine rasyonel çıkar maksimizasyonu mantığıyla açıklanması zor olan bir tabloyu ortaya koymaktadır. Rejim, ulusal bütçesinin önemli bir kısmını askeri harcamalara ve nükleer kapasite geliştirmeye ayırmış, Angola ve Güney Batı Afrika gibi bölgelerde uzun süreli, yüksek maliyetli askeri varlık göstermiştir. Bu yüksek askeri hareketliliğe rağmen rejim, ne fiziki güvenliğini tam olarak tesis edebilmiş ne de çevresindeki tehditleri istediği ölçüde azaltabilmiştir. Dahası, geliştirdiği nükleer silahlar ile süper güçlerin dikkatini daha fazla üzerine çekmiştir.

Klasik güvenlik çalışmaları perspektifinden bakıldığında, sürekli artan askeri harcamaların fiziki güvenlikte kalıcı bir iyileşme sağlamaması, politikaların etkisizliğini ve irrasyonelliğini düşündürmektedir. Oysa ontolojik güvenlik perspektifi, bu durumu farklı bir açıdan anlaşılır kılmaktadır. Rejim için asıl tehdit, ANC gibi gruplardan gelecek içeride veya sınır ötesi saldırılar yahut konvansiyonel savaş ihtimali olmaktan çok, ırksal eşitlik normunun iç düzeni ve Afrikaner benliğini kökten sarsma potansiyelidir. İnsan hakları normunun kabulü, beyaz üstünlüğüne dayalı sistemin, yani Afrikaner varoluşunun sona ermesi anlamına gelecektir. Dolayısıyla, askeri harcamalar ve bölgeye yönelik agresif dış politika, fiziki güvenliğin ötesinde, içerideki ayrımcı rejimin devamlılığını ve beyazların üstünlüğü mitini korumayı hedefleyen ontolojik güvenlik araçları olarak işlev görmüştür. Rejim, yaptırımları, benliğinin zarar görmesine kıyasla daha az maliyetli bir bedel olarak görerek farklı bir rasyoneliteye göre hareket etmiştir.

İncelenen üçüncü tema olarak apartheid rejiminin ekonomik izolasyon karşısında ortaya koyduğu itiraz, rasyonel ekonomik çıkar maksimizasyonu varsayımının en belirgin biçimde sorgulandığı alandır. Her ne kadar kökleri aparhteidın ilk yıllarına kadar gitse de özellikle 1980'lerde ABD ve diğer Batılı ülkelerini de içine alan kapsamlı ekonomik yaptırımlar, beyazların geleceğini refah açısından ciddi ölçüde tehlikeye atmıştır. Rasyonel bir özne, ekonomik refahı tehlikeye düştüğünde, politikalarını değiştirerek yaptırımları kaldırma yolunu tercih etme eğiliminde olmalıdır. Ancak apartheid, onyıllar süren ekonomik maliyetlere rağmen insan hakları normuna uyum taleplerine itirazlarını sürdürmüşlerdir. Meşhur Rubicon Konuşması bu itirazın en fazla görünür olduğu tarihi noktalardan birisi olmuştur.

Bu çerçevede ortaya konan itiraz, apartheidın temel motivasyonunun materyal fayda maksimizasyonu değil, varoluşsal bütünlüğün ekonomik refaha kıyasla daha çok

önceliklendirilmesi olduğunu göstermektedir. Rejim için ırksal hiyerarşinin ve beyaz üstünlüğüne dayalı sistemin korunması, ekonomik çıkar meselesinin ötesinde, Afrikaner olmanın ve Güney Afrikadaki mevcudiyetinin varoluşsal gerekliliği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Güney Afrika tarafından ırk eşitliğine dayalı normatif taleplerin kabulü, ekonomik kayıplardan daha büyük, felsefi bir intihar gibi algılanmıştır.

Özetle, dördüncü ve son bölüm olan analiz bölümünün bulguları, apartheid rejiminin ontolojik kaygısının, yani kolektif benliğini, tarihsel hafızasını ve üstünlük mitini kaybetme kaygısının, materyal kayıplara karşı gelmenin önüne geçtiğini ortaya koymaktadır. Apartheid rejimi, temel politika değişikliğine, ancak diplomatik, askeri ve ekonomik tüm araçların tükendiği ve rejimin hayatta kalmasının imkansız hale geldiği 1980'lerin sonlarında, yani artık direnmenin ontolojik güvenliği de sağlayamayacağı anlaşıldığında başvurmuştur. Dolayısıyla, apartheidın onyıllar boyunca ortaya koyduğu norma itiraz, ontolojik güvenliğin tesisini, materyal güvenliğin tesisinin önüne geçirmektedir. Ancak bu tespit, dış politikanın yegane amacının ontolojik güvenlik olduğu iddiasında olmaktan ziyade, gerçekliğin çok boyutlu olduğu değerlendirildiğinde, ontolojik güvenlik lensi ile bakmanın apartheid dış politikasının anlaşılması için gerçekliği daha iyi kavramaya yardımcı olacağı anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede çalışma, norma itirazın nedenlerini ontolojik güvenlik kavramı ve apartheid Güney Afrikası üzerinden inceleyerek, Uİ disiplinine ve ilgili altliteratürlere katkılar sunmaktadır. Her şeyden önce çalışma, norma itiraz literatüründe yeterince sorulmayan ve genellikle göz ardı edilen "Bir özne neden materyal bedel ödeme pahasına norma uyum talebine itiraz eder?" sorusuna bir yanıt sunmaktadır. Bu soru, literatürün itirazın nasıl işlediğini gösteren mekanizmalardan ziyade nedenini anlamaya çalışan motivasyonlarına kayması için bir zemin oluşturmaktadır.

Bu noktada ontolojik güvenlik kavramı, benlik, kaygı, rutinler gibi düşünsel unsurlara yaptığı vurgular ile norma itiraz literatürüne eklemlendirilmektedir. Öte yandan ontolojik güvenlik kavramı, güvenlik çalışmaları literatüründe giderek daha fazla kullanılmasına rağmen, Afrika bağlamında veya özellikle apartheid gibi kendine özgü tarihsel bir vakada uygulanması açısından oldukça sınırlı kalmıştır. Bu çalışma, ontolojik güvenliği küresel normlara karşı gelişen bir itiraz bağlamında tarihsel olarak test ederek, kavramın analitik sınırlarını genişletmekte ve teorik geçerliliğini yeni bir ampirik alanda sınamaktadır. Bu kapsamda Güney Afrika örneği üzerinden, materyal ve düşünsel unsurların öznenin

güvenlik anlayışını bazen birlikte bazen de çelişir şekilde nasıl şekillendirdiğini göstererek, pozitivist felsefenin etkisindeki güvenlik çalışmalarına alternatif bir bakış açısı getirmektedir.

Bunlara ek olarak çalışma, anaakım Uİ teorilerinin temel varsayımı olan materyal çıkar maksimizasyonu üzerine kurulu rasyonel aktör modelinin, varoluşsal tehdit algısının baskın olduğu durumlarda devlet davranışlarını açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Apartheid örneği, materyal çıkarın değil, benliğin korunmasının en üst düzeyde önceliklendirildiği durumların, küresel siyasetteki kimi irrasyonel görünen davranışları anlamak için daha uygun bir analitik yol sunduğunu göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer katkısı Güney Afrika dış politikası çalışmalarına yeni perspektiflerin eklemlenmesi ile gerçekleşmiştir. Nitekim, Güney Afrika dış politikası literatüründe apartheid dönemi, çoğunlukla Soğuk Savaş dinamikleri veya geleneksel güvenlik anlayışları üzerinden incelenmiştir. Bu çalışma, ontolojik güvenlik perspektifini kullanarak, apartheid rejiminin dış politika kararlarının arkasındaki psikososyal, yani benlikle doğrudan ilişkili gerekçeleri açığa çıkarmaktadır. Bu yeni bakış açısı, apartheidın yalnızca yasal bir ayrımcılık rejimi değil, aynı zamanda kolektif bir Afrikaner benliğini koruma mücadelesi olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın son katkısı ise bugüne ve tarihin tüm süreçlerinde gerekli olan bir sorgulamaya dair, yani uymsuzluk örneklerine dairdir. Apartheid örneği, günümüzde Kuzey Kore, İran veya Afganistan gibi sistemik normlarla ilişkileri açısından aykırı örnek teşkil eden öznelerin, irrasyonellik varsayımıyla dışlanmak yerine, varoluşsal kaygılar üzerinden anlaşılması için değerli bir örnek teşkil etmektedir. Bu vaka analizi, sistemle uyumsuz görünen öznelerin yüksek materyal bedeller ödeyerek neyi sürdürmeye çalıştığının anlaşılmasının, küresel siyasetin daha iyi kavranması için bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Öte yandan sahip olduğu sınırlı derinleşme ve sahadaki verilere kısıtlı erişim sınırlılıklarıyla birlikte, bu çalışma, gelecekteki araştırmalar için yeni kapılar açmaktadır. Bu çalışmanın dayandığı geniş zaman dilimi yerine, BM'den dışlanma oylamaları, 1985 finansal krizi, nükleer program kararı gibi apartheidın dış politikadaki kritik kırılma anlarına odaklanan daha derinlikli vaka analizleri yapılabilir. Bu, öznenin karar anındaki ontolojik kaygısını ve rasyonel hesaplamalarını daha detaylı inceleme imkanı sunacaktır.

Öte yandan yeni çalışmalar, Güney Afrika'daki sahada erişime açık arşiv belgeleri üzerinden elde edilecek birincil verilere dayanarak, söylem analizi gibi nitel metotlarla apartheid elitlerinin otobiyografik anlatılarını, ontolojik kaygılarını ve benliğe ilişkin savunma mekanizmalarını daha doğrudan analiz edebilirler.

Ek olarak bu çalışma ontolojik güvenliği ön plana çıkarırken, apartheid dış politikasının duygular literatürü, travma çalışmaları veya post-yapısalcı yaklaşımlar gibi başka güncel teorik perspektiflerle incelenmesi için bir zemin oluşturmuştur. Farklı teorik merceklerle yapılan incelemeler, apartheidın karmaşık motivasyonlarını anlama çabasını daha da çeşitlendirecektir. Ayrıca, apartheidın yanı sıra, bugün sistemik normlara karşı itiraz ortaya koyan İran, Kuzey Kore, Afganistan gibi diğer özneler üzerine karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak, ontolojik güvenlik temelli norma itirazın evrensel ve bağlamsal koşulları test edilebilir.

Sonuç olarak, bu araştırma, apartheid Güney Afrikasının on yıllar boyunca süren kararlı itirazının ardında yatan temel nedenin, materyal çıkarlardan ziyade ontolojik güvenlik arayışı olduğunu göstermektedir. Rejim, Afrikaner temelli beyaz üstünlüğü ideolojisine dayalı kolektif benliğini korumak uğruna, diplomatik, askeri ve ekonomik maliyetleri göze almıştır. Bu durum, rasyonel bir çıkar maksimizasyonu ile değil, varoluşsal bütünlüğün korunması ihtiyacı ile anlaşılabilmektedir. Bu çereçvede çalışmanın en önemli nihai çıkarımı, küresel siyaseti daha iyi anlayabilmek için düşünsel unsurların daha fazla dikkate alınması gerektiğidir. Nitekim, sistemik normlara yönelik itirazlar ve küresel siyasetteki dönüşümler, yalnızca güç dengelerindeki kaymalarla değil, aynı zamanda öznelerin kendilerini ve diğerlerini nasıl tanımladıklarıyla da yakından ilişkilidir.

Bu çerçevede, özellikle mevcut liberal uluslararası düzenin normlarının sorgulandığı ve yeni normatif itirazların yükseldiği günümüz konjonktüründe, bu çalışma norma itirazın nedenlerini anlamak için ontolojik güvenliğin ne denli işlevsel bir analitik araç olduğunu ortaya koymaktadır. Apartheid üzerinden gerçekleştirilen vaka analizi, küresel siyasetteki aykırı görünen öznelerin davranışlarının, benliğin bir yansıması olarak değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu sayede, Uİ disiplininin, özne davranışlarına yönelik açıklamalarını daha bütüncül ve gerçeğe uygun bir zemine taşıması mümkün olmaktadır. Nihayetinde, bu çalışma, norma itirazın arkasındaki varoluşa ilişkin talepleri ortaya

koyarak, küresel siyasetteki büyük dönüşümün ve normatif çatışmaların nedenlerini anlama yolunda önemli bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Acharya, Amitav. "How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism". *International Organization* 58, sy 2 (2004): 239-75.

Adler, Emanuel, ve Vincent Pouliot. *International Practices*. Cambridge University Press, 2011.

Aggestam, Karin, Annika Bergman Rosamond, ve Elsa Hedling. "Digital Norm Contestation and Feminist Foreign Policy". *International Studies Perspectives* 25, sy 2 (2024): 226-45.

Alkopher, Tal Dingott. "Socio-Psychological Reactions in the EU to Immigration: From Regaining Ontological Security to Desecuritisation". *European Security* 27, sy 3 (2018): 314-35.

Arnold, Millard W. "Engaging South Africa after Apartheid". *Foreign Policy*, sy 87 (1992): 139-56.

Ateşoğlu, Güçlü, ed. *Varoluşçuluk-Fenomenoloji-Ontoloji*. Ayrıntı Yayınları, 2020.

Auger, Vincent A. "Norm Consolidation and Resistance: The Responsibility to Protect". *Rangsit Journal of Arts and Sciences* 2, sy 1 (2012): 15-21.

Avant, Deborah D., Martha Finnemore, ve Susan K. Sell. *Who Governs the Globe?* Cambridge University Press, 2010.

Aydın-Düzgit, Senem, ve Gergana Noutcheva. "External Contestations of Europe: Russia and Turkey as Normative Challengers?" *Journal of Common Market Studies* 60, sy 6 (2022): 1815-31.

Bachleitner, Kathrin. "Ontological Security as Temporal Security? The Role of 'Significant Historical Others' in World Politics". *International Relations* 37, sy 1 (2023): 25-47.

Barber, James. "South Africa: The Search for Identity". *International Affairs* 70, sy 1 (1994): 67-82.

Barber, James, ve John Barrant. *South Africa's Foreign Policy: The Search for Status and Security, 1945-1988*. Cambridge University Press, 1990.

Barnard, Helena, ve John M. Luiz. "The South African Economic Elite and Ownership Changes in Foreign Multinationals' Assets During and After Apartheid-era Sanctions". *Journal of World Business* 59, sy 5 (2024): 101555.

Barratt, John. "South Africa: Reaching Out". *The South African Institute of International Affairs*, 1982, 1-13.

Bell, Mark S. *Apartheid and Aggression: South Africa, Angola, and the Bomb*. 2021.

Bernstein, Steven, ve Benjamin Cashore. "Can Non-state Global Governance Be Legitimate? An Analytical Framework". *Regulation & Governance* 1, sy 4 (2007): 347-71.

Bettiza, Gregorio, ve David Lewis. "Authoritarian Powers and Norm Contestation in the Liberal International Order: Theorizing the Power Politics of Ideas and Identity". *Journal of Global Security Studies*, 2020.

Björkdahl, Annika, Natalia Chaban, John Leslie, ve Annick Masselot. "Introduction: To Take or Not to Take EU Norms? Adoption, Adaptation, Resistance and Rejection". İçinde *Importing EU Norms - Conceptual Framework and Empirical Findings*. Springer International Publishing Switzerland, 2015.

Blackham, Harold John. *Altı Varoluşçu Düşünür*. Çeviren Ekin Uşaklı. Dost Kitabevi, 2020.

Bloomfield, Alan. "Norm Antipreneurs and Theorising Resistance to Normative Change". *Review of International Studies* 42 (2016): 310-33.

Bloomfield, Alan, ve Shirley V. Scott. *Norm Antipreneurs and the Politics of Resistance to Global Normative Change*. C. 42. Cambridge University Press, 2017.

Blyth, Mark. *Great Transformations - Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century*. Cambridge University Press, 2002.

Brown, Chris. *International Relations Theory: New Normative Approaches*. Columbia University Press, 1992.

Browning, Christopher S., ve Pertti Joenniemi. "Ontological Security, Self-articulation and the Securitization of Identity". *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 31-47.

Buergenthal, Thomas. "The Evolving International Human Rights System". *American Journal of International Law* 100, sy 4 (2006): 783-807.

Burke, Roland. "Despairing at 'A World Made New'? South Africa Encounters the Post-war Human Rights Idea". *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 48, sy 2 (2020): 351-69.

Carmody, Pádraig. "Between Globalisation and (Post)Apartheid: The Political Economy of Restructuring in South Africa". *Journal of Southern African Studies* 28, sy 2 (2002): 255-75.

Cash, John. "Psychoanalysis, Cultures of Anarchy, and Ontological Insecurity". *International theory* 12, sy 2 (2020): 306-21.

Chernobrov, Dmitry. "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self". *Political Psychology* 37, sy 5 (2016): 581-96.

Chitereka, Jekoniya, ve Alex Beresford. “Creating Space for Africa in International Relations? Contesting Ontological Security through Space Exploration”. *Global Studies Quarterly* 5, sy 3 (2025).

Christopher, A. J. “The Pattern of Diplomatic Sanctions against South Africa 1948-1994”. *GeoJournal* 34, sy 4 (1994): 439-46.

Clark, Ian. *Legitimacy in International Society*. Oxford University Press, 2005.

Contessi, Nicola P. “Multilateralism, Intervention and Norm Contestation: China’s Stance on Darfur in the UN Security Council”. *Security Dialogue* 41, sy 3 (2010): 323-44.

Cortell, Andew P., ve James W. Davis. “Understanding the Domestic Impact of International Norms: A Research Agenda”. *International Studies Review* 2, sy 1 (2000): 65-87.

Crawford, Neta C. “Institutionalizing Passion in World Politics: Fear and Empathy”. *International Theory* 6, sy 3 (2014): 535-57.

Crawford, Neta C. “The Passion of World Politics: Propositions on Emotion and Emotional Relationships”. *International Security* 24, sy 4 (2000): 116-56.

Croft, Stuart, ve Nick Vaughan-Williams. “Fit for Purpose? Fitting Ontological Security Studies ‘into’ the Discipline of International Relations: Towards a Vernacular Turn”. *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 12-30.

Culverson, Donald R. *Contesting Apartheid: US Activism, 1960-1987*. Routledge, 2019.

Dadoo, Yusuf M. “Racial Crisis in South Africa”. *Pakistan Horizon* 14, sy 1 (1961): 10-17.

Dandashly, Assem, ve Gergana Noutcheva. “Conceptualizing Norm Diffusion and Norm Contestation in the European Neighbourhood: Introduction to the Special Issue”. *Democratization* 29, sy 3 (2022): 415-32.

Davies, Robert, ve Dan O’Meara. “Total Strategy in Southern Africa: An Analysis of South African Regional Policy since 1978”. *Journal of Southern African Studies* 11, sy 2 (1985): 183-211.

Deitelhoff, Nicole. “What’s in A Name? Contestation and Backlash against International Norms and Institutions”. *British Journal of Politics and International Relations* 22, sy 4 (2020): 715-27.

Deitelhoff, Nicole, ve Lisbeth Zimmermann. “Norms under Challenge: Unpacking the Dynamics of Norm Robustness”. *Journal of Global Security Studies* 4, sy 1 (2019): 2-17.

Deitelhoff, Nicole, ve Lisbeth Zimmermann. “Things We Lost in the Fire: How Different Types of Contestation Affect the Robustness of International Norms”. *International Studies Review* 22, sy 1 (2020): 51-76.

Demirci, Hatice, ve Güngör Şahin. "Uluslararası Güvenlik Literatüründe Eleştirel Bir Yaklaşım: Ontolojik Güvenlik Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 19, sy 44 (2023): 1-33.

Dinçer, Melih. "İnşacı Kuram Bağlamında Afrika'nın Siyasal Dönüşümünde Medya: Güney Afrika". PhD Thesis, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.

Dubow, Saul. *Apartheid, 1948-1994*. Oxford Histories. Oxford University Press, 2014.

Dubow, Saul. "The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela". *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 45, sy 2 (2017): 284-314.

Edwards, Paul N., ve Gabrielle Hecht. "History and the Technopolitics of Identity: The Case of Apartheid South Africa". *Journal of Southern African Studies* 36, sy 3 (2010): 619-39.

Eken, M. Evren, ve Toygun Karahasanoğlu. "Americanisation in Turkish Geopolitical Self: A Psychohistorical Analysis of the Conduct of Turkish Foreign Policy". *Critical Studies on Security* 13, sy 3 (2025): 383-401.

Evans, Graham. "South Africa in Remission: The Foreign Policy of an Altered State". *The Journal of Modern African Studies* 34, sy 2 (1996): 249-69.

Fehl, Caroline. *Navigating Norm Complexity: A Shared Research Agenda for Diverse Constructivist Perspectives*. Peace Research Institute Frankfurt, 2018.

Feinstein, Charles H. *An Economic History of South Africa: Conquest, Discrimination, and Development*. Cambridge University Press, 2005.

Finnemore, Martha, ve Kathryn Sikkink. "International Norm Dynamics and Political Change". *International Organization* 52, sy 4 (1998): 887-917.

Flockhart, Trine. "The Problem of Change in Constructivist Theory: Ontological Security Seeking and Agent Motivation". *Review of International Studies* 42, sy 5 (2016): 799-820.

Florini, Ann. "The Evolution of International Norms". *International Studies Quarterly* 40, sy 3 (1996): 363-89.

Floyd, Rita. "Ontological vs. Societal Security: Same Difference or Distinct Concepts?" *International Politics* 62, sy 4 (2025): 795-813.

Giddens, Anthony. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press, 1991.

Gleijeses, Piero. *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria, and the Struggle for Southern Africa, 1976-1991*. UNC Press Books, 2013.

Gricius, Gabriella. "Whose Anxiety? What practices? The Paris School and Ontological Security Studies". *International Politics* 61, sy 2 (2024): 322-42.

Grzybowski, Janis. “Separatists, State Subjectivity, and Fundamental Ontological (in)Security in International Relations”. *International Relations* 36, sy 3 (2022): 504-22.

Gustafsson, Karl. “Identity Change, Anxiety and Creativity: How 19th Century Japan Sought to Leave Asia and Become Part of the West”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 19, sy 73 (2022): 81-97.

Gustafsson, Karl, ve Nina C. Krickel-Choi. “Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature”. *European Journal of International Relations* 26, sy 3 (2020): 875-95.

Hafner-Burton, Emilie M., ve Kiyoteru Tsutsui. “Human Rights in a Globalizing World: The Paradox of Empty Promises”. *American Journal of Sociology* 110, sy 5 (2005): 1373-411.

Hagström, Linus. “Great Power Narcissism and ontological (in) Security: The Narrative Mediation of Greatness and Weakness in International Politics”. *International Studies Quarterly* 65, sy 2 (2021): 331-42.

Hanlon, Joseph. *Beggar Your Neighbours: Apartheid Power in Southern Africa*. C. 356. Indiana University Press, 1986.

Harshe, Rajen. “Dismantling Apartheid: Problems and Prospects”. *Economic and Political Weekly*, 1991, 439-42.

Heidegger, Martin. *Varlık ve Zaman*. Çeviren Kaan H. Ökten. Alfa Yayınları, 2024.

Hellmüller, Sara, Jamie Pring, ve Oliver P. Richmond. “How Norms Matter in Mediation: An Introduction”. *Swiss Political Science Review* 26, sy 4 (2020): 345-63.

Herbst, Jeffrey. “Analyzing Apartheid: How Accurate were US Intelligence Estimates of South Africa, 1948–94?” *African affairs* 102, sy 406 (2003): 81-107.

Holsti, Kalevi Jaakko. “The Problem of Change in International Relations Theory”. Institute of International Relations - The University of British Columbia, 1998.

Hopkins, Kevin. “Assessing the World’s Response to Apartheid: A Historical Account of International Law and Its Part in the South African Transformation”. *Miami International and Comparative Law Review* 10 (2001): 241.

Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott, ve Kimberly Ann Elliott. *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy*. C. 1. Peterson Institute, 1990.

Huysmans, Jef. “Security! What Do You Mean? From Concept to Thick Signifier”. *European Journal of International Relations* 4, sy 2 (1998): 226-55.

“Immorality Amendment Act, Act No 21 of 1950 | South African History Online”. Erişim 15 Kasım 2025. https://sahistory.org.za/archive/immorality-amendment-act-act-no-21-1950.

Jenichen, Anne. “The Politics of Normative Power Europe: Norm Entrepreneurs and Contestation in the Making of EU External Human Rights Policy”. *Journal of Common Market Studies* 60, sy 5 (2020): 1299-315.

Johnson, Vernon D., ve Eliot Dickinson. “International Norms and the End of Apartheid in South Africa”. *Safundi* 16, sy 4 (2015): 355-77.

Johnston, A. I. “Treating International Institutions as Social Environments”. *International Studies Quarterly* 45, sy 4 (2001): 487-515.

Jones, H. S., ve Andre Muller. *The South African Economy, 1910–90*. Springer, 2016.

Jose, Betcy. *Norm Contestation - Insights into Non-Conformity with Armed Conflict Norms*. Springer, 2018.

Kamruzzaman, Md, ve Shashi Kanto Das. “The Evaluation of Human Rights: An Overview in Historical Perspective”. *American Journal of Service Science and Management* 3, sy 2 (2016): 5-12.

Kıcıroğlu, Ceren Melis, ve Nuri Fudayl Kıcıroğlu. “Türkiye-Greece-Cyprus, and the West: A Lacanian Family Portrait”. *Critical Studies on Security* 13, sy 3 (2024): 349-66.

Kierkegaard, Soren. *Philosophical Fragments*. Editör Howard V. Hong ve Edna H. Hong. Princeton University Press, 1987.

Kinnvall, Catarina. “Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security”. *Political Psychology* 25, sy 5 (2004): 741-67.

Kinnvall, Catarina. “Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas: Comparing Sikh and Hindu Identity Constructions”. *Ethnicities* 2, sy 1 (2002): 79-106.

Kinnvall, Catarina, ve Jennifer Mitzen. “An Introduction to the Special Issue: Ontological Securities in World Politics”. *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 3-11.

Kinnvall, Catarina, ve Jennifer Mitzen. “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and beyond Giddens”. *International Theory* 12, sy 2 (2020): 240-56.

Kinnvall, Catarina, ve Jennifer Mitzen. “Ontological Security and Conflict: The Dynamics of Crisis and the Constitution of Community”. *Journal of International Relations and Development* 21, sy 4 (2018): 825-35.

Kirke, Xander, ve Brent J. Steele. “Ontological Security, Myth, and Existentialism”. *Review of International Studies* 49, sy 5 (2023): 905-23.

Klotz, Audie. “Norms and Sanctions: Lessons from the Socialization of South Africa”. *Review of International Studies* 22, sy 2 (1996): 173-90.

Klotz, Audie. *Norms in International Relations: The Struggle Against Apartheid*. Cornell University Press, 2025.

Klotz, Audie. “Norms Reconstituting Interests: Global Racial Equality and US Sanctions against South Africa”. *International organization* 49, sy 3 (1995): 451-78.

Koh, Harold Hongju. “Why Do Nations Obey International Law?” *The Yale Law Journal* 106, sy 8 (1995): 2599-659.

Koskimies, Emanuela Piccolo. *Norm Contestation, Sovereignty and (Ir)responsibility at the International Criminal Court: Debunking Liberal Anti-Politics*. Springer, 2022.

Krickel-Choi, Nina C. “State Personhood and Ontological Security as A Framework of Existence: Moving beyond Identity, Discovering Sovereignty”. *Cambridge Review of International Affairs* 37, sy 1 (2024): 3-21.

Krickel-Choi, Nina C. “The Concept of Anxiety in Ontological Security Studies”. *International Studies Review* 24, sy 3 (2022): 1-21.

Krickel-Choi, Nina C. “The Embodied State: Why and How Physical Security Matters for Ontological Security”. *Journal of International Relations and Development* 25, sy 1 (2022): 159-81.

Krook, Mona Lena, ve Jacqui True. “Rethinking the Life Cycles of International Norms - The United Nations and the Global Promotion of Gender Equality”. *European Journal of International Relations* 18, sy 1 (2012): 103-27.

Kurowska, Xymena. “Multipolarity as Resistance to Liberal Norms: Russia’s Position on Responsibility to Protect”. *Conflict, Security & Development* 14, sy 4 (2014): 489-508.

Laing, Ronald David. “The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness”. *British Journal of Psychiatry* 165, sy 3 (1994): 420-23.

Lantis, Jeffrey S., ve Daniel J. Bloomberg. “Changing the Code? Norm Contestation and US Antipreneurism in Cyberspace”. *International Relations* 32, sy 2 (2018): 149-72.

Lantis, Jeffrey S., ve Carmen Wunderlich. “Resiliency Dynamics of Norm Clusters: Norm Contestation and International Cooperation”. *Review of International Studies* 44, sy 3 (2018): 570-93.

Lerner, Adam B. “Global Injustice and the Production of Ontological Insecurity”. *European Journal of International Relations* 30, sy 3 (2024): 595-618.

Lesch, Max, Lisbeth Zimmermann, ve Nicole Deitelhoff. “Contestation from Within: Norm Dynamics and the Crisis of the Liberal International Order”. *Global Studies Quarterly* 4, sy 2 (2024): 1-12.

Levy, Philip I. “Sanctions on South Africa: What Did They Do?” *American Economic Review* 89, sy 2 (1999): 415-20.

Lipton, Merle. *Capitalism and Apartheid: South Africa, 1910-1986*. New Africa Books, 1989.

Manby, Bronwen. “South Africa: The Impact of Sanctions”. *Journal of International Affairs* 46, sy 1 (1992): 193-217.

Mazower, Mark. “The Strange Triumph of Human Rights, 1933-1950”. *The Historical Journal* 47, sy 2 (2004): 379-98.

McDermott, Rose. “Emotions in Foreign Policy Decision Making”. İçinde *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2017.

Merwe, Justin van der. “An Historical Geographical Analysis of South Africa’s System of Accumulation: 1652–1994”. *Review of African Political Economy* 43, sy 147 (2016): 58-72.

Minty, Abdul S. “South Africa: From Apartheid to Democracy”. *Security Dialogue* 24, sy 1 (1993): 69-84.

Mitzen, Jennifer. “Feeling at Home in Europe: Migration, Ontological Security, and the Political Psychology of EU Bordering”. *Political Psychology* 39, sy 6 (2018): 1373-87.

Mitzen, Jennifer. “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”. *European Journal of International Relations* 12, sy 3 (2006): 341-70.

Mitzen, Jennifer, ve Kyle Larson. “Ontological Security and Foreign Policy”. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 2017.

Mohan, Jitendra. *South Africa and the Suez Crisis*. 16, sy 4 (1961): 327-57.

Moll, Terence. “Did the Apartheid Economy ‘Fail’?” *Journal of Southern African Studies* 17, sy 2 (1991): 271-91.

Moraes, Rodrigo Fracalossi de. “Transnational Activism and Domestic Politics: Arms Exports and the Anti-Apartheid Struggle in the UK-South Africa Relations (1959-1994)”. *Foreign Policy Analysis* 17, sy 4 (2021).

Mounier, Emmanuel. *Varoluş Felsefelerine Giriş*. Çeviren Serdar Rifat Kırkoğlu. Fol Kitap, 2019.

Moyn, Samuel. “The Universal Declaration of Human Rights of 1948 in the History of Cosmopolitanism”. *Critical Inquiry* 40, sy 4 (2014): 365-84.

Narozhna, Tanya. “Misrecognition, Ontological Security and State Foreign Policy: The Case of Post-Soviet Russia”. *Australian Journal of International Affairs* 76, sy 1 (2022): 76-97.

Nevers, Renee De. “Imposing International Norms: Great Powers and Norm Enforcement”. *International Studies Review* 9, sy 1 (2007): 53-80.

Niemann, Holger, ve Henrik Schillinger. “Contestation ‘All the Way Down’? The Grammar of Contestation in Norm Research”. *Review of International Studies* 43, sy 1 (2016): 29-49.

Nietzsche, Friedrich. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. Çeviren Ahmet İnam. Say Yayınları, 2024.

Nietzsche, Friedrich. *Şen Bilim*. Çeviren Ahmet İnam. Say Yayınları, 2021.

Orchard, Phil, ve Antje Wiener. "Introduction - Norm Research in Theory and Practice". İçinde *Contesting the World - Norm Research in Theory and Practice*. Cambridge University Press, 2024.

Orchard, Phil, ve Antje Wiener. "Norms and Norm Contestation". İçinde *Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*. Taylor and Francis, 2023.

Özkan, Mehmet. *Batı Dışı Dünya*. Kadim Yayınları, 2025.

Panke, Diana, ve Ulrich Petersohn. "Norm Challenges and Norm Death: The Inexplicable?" *Cooperation and Conflict* 51, sy 1 (2016): 3-19.

Pellicer, Miquel, ve Vimal Ranchhod. "Understanding the Effects of Racial Classification in Apartheid South Africa". *Journal of Development Economics* 160 (2023): 102998.

Posel, Deborah. "The Apartheid Project, 1948–1970". İçinde *The Cambridge History of South Africa*, editör Robert Ross, Anne Kelk Mager, ve Nasson Bill. Cambridge University Press, 2011.

Pratt, Simon Frankel. "A Relational View of Ontological Security in International Relations". *International Studies Quarterly* 61, sy 1 (2017): 78-85.

Price, Robert M. *The Apartheid State in Crisis: Political Transformation in South Africa, 1975-1990*. Oxford Univerity Press, 1991.

Rajan; Mehra, Meenaskshi Kumar, Meeta Keswani; Raman, G. Venkat; Sundriyal, ed. *Locating BRICS in the Global Order - Perspectives from the Global South*. Routledge, 2023.

Richmond, Oliver P. "Critical Agency, Resistance and a Post-Colonial Civil Society". *Cooperation and Conflict* 46, sy 4 (2011): 419-40.

Rizzi, Kamilla Raquel, ve Nathaly Xavier Schütz. "Foreign Policy of New South Africa: Reinsertion and Regional Affirmation". *Brazilian Journal of Strategy and International Relations* 3, sy 5 (2014): 181-200.

Roberts, Margaret. "The Ending of Apartheid: Shifting Inequalities in South Africa". *Geography* 79, sy 1 (1994): 53-64.

Rogerson, Christian M. "Emerging from Apartheid's Shadow: South Africa's Informal Economy". *Journal of International Affairs*, 2000, 673-95.

Rosert, Elvira. "Effects of International Norms: A Typology". *Journal of International Political Theory* 20, sy 1 (2024): 22-40.

Rossdale, Chris. “Enclosing Critique: The Limits of Ontological Security”. *International Political Sociology* 9, sy 4 (2015): 369-86.

Ruggie, John Gerard. “Human Rights and the Future International Community”. *Daedalus*, 1983, 93-110.

Rumelili, Bahar. *Conflict Resolution and Ontological Security: Peace Anxieties*. Routledge, 2015.

Rumelili, Bahar. “Identity and Desecuritisation: The Pitfalls of Conflating Ontological and Physical Security”. *Journal of International Relations and Development* 18, sy 1 (2015): 52-74.

Rumelili, Bahar. “Integrating Anxiety into International Relations Theory: Hobbes, Existentialism, and Ontological Security”. *International Theory* 12, sy 2 (2020): 257-72.

Rumelili, Bahar, ve Umut Can Adısönmez. “Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 17, sy 66 (2020): 23-39.

Sampie; Nattrass, Nicoli Terreblanche. “A Periodization of the Political Economy from 1910”. İçinde *The Political Economy of South Africa*, editör Nicoli Nattrass ve Elisabeth Ardington. Oxford University Press, 1990.

Sandholtz, Wayne. “Dynamics of International Norm Change: Rules Against Wartime Plunder”. *European Journal of International Relations* 14, sy 1 (2008): 101-31.

Sandholtz, Wayne. “Norm Contestation, Robustness, and Replacement”. *Journal of Global Security Studies* 4, sy 1 (2019): 139-46.

Sarı-Ertem, Helin. “Geleneksel Amerikan Kimlik ve Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

Sarı-Ertem, Helin. “Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: ‘Kimliğin Güvenliği’ ve ‘Güvenliğin Kimliği’”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 8, sy 16 (2012): 177-237.

Sarı-Ertem, Helin, ve Aslı Nur Düzgün. “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 17, sy 37 (2021): 39-83.

Sartre, Jean Paul. *Varoluşçuluk*. Çeviren Asım Bezirci. Say Yayınları, 2022.

Schalkwyk, Phil von. “From Laager to Lager: Reflections on Afrikaner Identity”. *Krakowskie Studia Międzynarodowe* I, sy 1 (2004): 211-22.

Schneider, Geoffrey. “Neoliberalism and Economic Justice in South Africa: Revisiting the Debate on Economic Apartheid”. *Review of Social Economy* 61, sy 1 (2003): 23-50.

Shani, Giorgio. “Human Security as Ontological Security: A Post-colonial Approach”. *Postcolonial Studies* 20, sy 3 (2017): 275-93.

Shannon, Vaughn P. “Norms Are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation”. *International Studies Quarterly* 44, sy 2 (2000): 293-316.

Simkins, Charles. “Poverty, Inequality, and Democracy: South African Disparities”. *Journal of Democracy* 22, sy 3 (2011): 105-19.

Simmons, Beth A. *Mobilizing for Human Rights: International Law in Domestic Politics*. Cambridge University Press, 2009.

Singh, Harjinder. “Post-Apartheid South African Economy”. *World Affairs: The Journal of International Issues* 2, sy 2 (1993): 36-38.

Smith, Steve, Robert W. Cox, Alex Danchev, vd. *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*. Editör Thomas Risse, Stephen C. Ropp, ve Kathryn Sikkink. Cambridge Universty Press, 1999.

Sofuoğlu, Nasuh, Samer Sharani, ve Erman Ermihan. “The Self and the Other: Individual Emotions and Ontological Security in Turkish Foreign Policy”. *Alternatives* 50, sy 4 (2025): 667-84.

Sole, Donald. “South African Foreign Policy Assumptions and Objectives from Hertzog to De Klerk”. *South African Journal of International Affairs* 2, sy 1 (1994): 104-13.

“South Africa GDP - 1960-2021 Historical Chart”. İçinde *Trading Economics*. 2023.

“South Africa: Overcoming Apartheid”. Erişim 15 Kasım 2025. https://overcomingapartheid.msu.edu/sidebar.php?kid=163-581-2.

“South African Parliament Repeals the Separate Amenities Act of 1953 | South African History Online”. 1953. https://sahistory.org.za/dated-event/south-african-parliament-repeals-separate-amenities-act-1953.

“South African Parliament Repeals the Separate Amenities Act of 1953 | South African History Online”. 1953. https://sahistory.org.za/dated-event/south-african-parliament-repeals-separate-amenities-act-1953.

“South Africa’s People”. İçinde *South African Government*. 2023.

Steele, Brent J. *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*. Routledge, 2008.

Steele, Brent J., ve Jelena Subotic. “Icons and Ontological (in) Security”. *European Journal of International Security* 9, sy 2 (2024): 143-59.

Stevens, Simon Murray. “Boycotts and Sanctions against South Africa: An International History, 1946-1970”. Columbia University, 2016.

Strating, Rebecca. “Norm Contestation, Statecraft and the South China Sea: Defending Maritime Order”. *The Pacific Review* 35, sy 1 (2022): 1-31.

Stumpf, Waldo. “South Africa’s Nuclear Weapons Programme: From Deterrence to Dismantlement”. İçinde *Confronting the Challenges of the 21st Century*. World Scientific, 2001.

Subotic, Jelena. “Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change”. *Foreign Policy Analysis* 12, sy 4 (2016): 610-27.

Subotic, Jelena. “Political Memory, Ontological Security, and Holocost Rememberence in Post-Communist Europe”. *European Security* 27, sy 3 (2018): 296-313.

Tatlı, Metehan, ve Nilay Tavlı. “Deconstruction of Engagements with Public Opinion in Foreign Policy Analysis: A Critical Essay from the Perspective of Vernacular Approach”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 22, sy 87 (2025): 67-83.

Terman, Rochelle. “Rewarding Resistance: Theorizing Defiance to International Shaming”. University of Chicago, 2019.

“The Group Areas Act of 1950 | South African History Online”. Erişim 15 Kasım 2025. https://sahistory.org.za/article/group-areas-act-1950.

The National Archives - Population Registration Act. t.y. Erişim 15 Kasım 2025. https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/apartheid-in-south-africa/apartheid-in-south-africa-source-2/.

“The Prohibition of Mixed Marriages Act Commences | South African History Online”. Erişim 14 Kasım 2025. https://sahistory.org.za/dated-event/prohibition-mixed-marriages-act-commences.

Thompson, Leonard, ve Lynn Berat. *A History of South Africa*. Yale University Press, 2001.

Tüzgen, Nilay, ve Gonca Oğuz Gök. “Norm Shaper, Norm Implementer, or Norm Antipreneur? Assessing Turkish Foreign Policy towards R2P”. *Third World Quarterly* 45, sy 12 (2024): 1856-75.

UN. “Apartheid”. 01 Ocak 1982. https://media.un.org/photo/en/collections/global-issues/apartheid.

UN. “Universal Declaration of Human Rights”. United Nations, United Nations. Erişim 15 Kasım 2025. https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights.

UN, Security Council. *Resolution 392*. 1976. https://digitallibrary.un.org/record/93718?ln=en&v=pdf.

UN, Security Council, ed. *Resolution 418 (1977)*. 4. https://digitallibrary.un.org/record/66633.

UN, Security Council. *Resolution 435*. 1978. https://peacemaker.un.org/node/9544.

Untalan, Carmina Yu. “Decentering the Self, Seeing Like the Other: Toward A Postcolonial Approach to Ontological Security”. *International Political Sociology* 14, sy 1 (2020): 40-56.

Vieira, Marco A. “(Re-)imagining the ‘Self’ of Ontological Security: The Case of Brazil’s Ambivalent Postcolonial Subjectivity”. *Millennium: Journal of International Studies* 46, sy 2 (2018): 142-64.

Waldmeir, Patti. *Anatomy of A Miracle: The End of Apartheid and the Birth of the New South Africa*. Rutgers University Press, 1998.

Walters, Ronald W. *South Africa and the Bomb: Responsibility and Deterrence*. Lexington Books, 1987.

Webber, Jonathan. *Rethinking Existentialism*. Oxford University Press, 2018.

Weitz, Eric D. “Samuel Moyn and the New History of Human Rights”. *European Journal of Political Theory* 12, sy 1 (2013): 84-93.

Wendt, Alexander. *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*. Çeviren Suna Gülfer Ihlamur-Öner ve Helin Sarı-Ertem. Küre Yayınları, 2021.

Wendt, Alexander E. “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory”. *International Organization* 41, sy 3 (1987): 335-70.

Wiener, Antje. *A Theory of Contestation*. Springer Berlin Heidelberg, 2014.

Wiener, Antje. “A Theory of Contestation - A Concise Summary of Its Argument and Concepts”. *Polity* 49, sy 1 (2017): 109-25.

Wiener, Antje. “Norm(ative) Change in International Relations: A Conceptual Framework”. İçinde *Tracing Value Change in the International Legal Order: Perspectives from Legal and Political Science*, editör Heike Krieger ve Andrea Liese. Oxford University Press, 2023.

Wiener, Antje. “Stakeholder Access to Norm Validation: Whose Practices Count in Global International Relations?” İçinde *Contesting Global Environmental Knowledge, Norms, and Governance*, editör M. J. Paterson. Routledge, 2019.

Wiener, Antje. “The Dual Quality of Norms and Governance beyond the State: Sociological and Normative Approaches to ‘Interaction’”. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 10, sy 1 (2007): 47-69.

Wiener, Antje. “Whose Practices Count?” İçinde *Contestation and Constitution of Norms in Global IR*. Cambridge University Press, 2018.

Wiener, Antje, ve Phil Orchard. “Social in Practice, Contested in Principle: Future Norm Research”. İçinde *Contesting the World - Norm Research in Theory and Practice*. Cambridge University Press, 2024.

Wyk, Anna Mart van. “South African Nuclear Development in the 1970s: A Non-proliferation Conundrum?” *International History Review* 40, sy 5 (2018): 1152-73.

Zacher, Mark W. “The Territorial Integrity Norm: International Boundaries and the Use of Force”. *International Organization* 55, sy 2 (2001): 215-50.

Zähringer, Natalie. “Taking Stock of Theories Around Norm Contestation: A Conceptual Re-examining of the Evolution of the Responsibility to Protect”. *Revista Brasileira de Politica Internacional* 64, sy 1 (2021): 1-18.

Zarakol, Ayşe. “States and Ontological Security: A Historical Rethinking”. *Cooperation and Conflict* 52, sy 1 (2017): 48-68.

Zimmermann, Lisbeth. “Same Same or Different? Norm Diffusion between Resistance, Compliance, and Localization in Post-conflict States”. *International Studies Perspectives* 17, sy 1 (2016): 98-115.